

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

KENTLEŞME SÜRECİNİN COĞRAFİ
ANALİZİ: KANO (NİJERYA) ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. İ. Oğuz AKDEMİR

HAZIRLAYAN
Usman Mohammed Taa

ELAZIĞ-2017

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI

**KENTLEŞME SÜRECİNİN COĞRAFİ ANALİZİ:
KANO (NİJERYA) ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR

HAZIRLAYAN
Usman Mohammed Taa

Jürimiz 03/03/2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Yrd.Doç.Dr. Selçuk HAYLİ (Başkan)

2. Yrd.Doç.Dr. Bülent GÜNER

3. Yrd.Doç.Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Kentleşmenin Coğrafi Analizi: Kano (Nijerya) Örneği****Usman Mohammed Taa****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Coğrafya Anabilim Dalı****Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı****Elazığ-2017; Sayfa: XV+146**

Kano, Nijerya'nın kuzeybatı jeopolitik bölgesinde yer alan bir şehir olup, savan bölgesinde olup ortalama 481 metrede yer almaktadır. Kano şehri, Afrika'daki Sudan savan bölgesinde, güneyde Gine savan bölgesi ve kuzey de Sahel savan bölgeleri arasında uzanmaktadır. IV. yüzyılda kurulan Kano kenti, kuzey Nijerya bölgesinde gelişmeye devam eden en önemli yerleşim yerlerinden biridir.

Kano şehri, stratejik konumu ve içinde bulunduğu verimli arazisi nedeniyle önem kazanmaya devam etmektedir. 1805 yılında Usman Dan Fodio tarafından ele geçirildikten sonra Kano şehri halifeliğin en önemli idari merkezlerinden biri olmuştur. Bu süreçte Kano şehri yeni bir önem kazanmaya başlamıştır. XI ve XII. Yüzyılda Kano, çeşitli giriş kapılarıyla yüksek bir duvarla çevrilmiştir. O dönemlerde Kano, Afrika'nın üçüncü en büyük şehri haline gelmiştir. 1820'li yıllarda Kano'nun nüfusu 30.000 civarında olup 1851'de 60.000'e yükselmiştir. Kano, trans Sahra ticaretinde önemli bir merkez olmuştur. Tüccarlar Kuzey Afrika ülkelerinden ticari amaçlarla Kano'ya gelip çeşitli alışverişlerde bulunmuşlardır. 18. yüzyıllarda Kano birçok Afrika ülkesiyle irtibatını artırarak ülkenin ilk cosmopolitan şehirlerinden biri olmuştur. Bu nedenle şehirdeki mimari önemli derecede Kuzey Afrika ülkelerindeki mimariyi etkilemiştir.

1903 yılında Kano, İngiliz kolonyal kuvvetleri tarafından Dan Fodio'nun elinden alınınca, yönetimin İngilizlerin eline geçmiştir. Sömürge döneminde Kano, kuzey Nijerya bölgesinin en önemli stratejik kenti olmuştur. Bu dönemde Kano yeni bir idari

ve ekonomik önem kazanmaya başlamıştır. Şehirdeki tarih boyunca bilinen trans Sahra ticareti 1907 yılında Kano'yu Lagos'taki Atlantik limanına bağlayan yeni bir demiryolu hattının inşa edilmesiyle ticaretin yönü Trans-Sahra'dan Trans-Atlantik'e doğru yönelmiş oldu. Böylece şehirdeki ticaret yeni bir döneme girmiş oldu. Şehirde pamuk, yer fıstığı, susam gibi tarım ürünleri Lagos'a taşınarak ülkeden deniz yolu ile ihraç edilmektedir. Sömürge döneminde kent, yeni bir kentleşme eğiliminin başlamasına neden olmuştur. 1923'te İngilizler tarafından yeni geliştirilen şehir planı Avrupa şehir planlarına dayanarak tasarlanmıştır. Yeni planda, eski şehir duvarının dışındaki araziler İngilizler tarafından geliştirilmiş ve birçok yapı inşa edilmiştir. İlk gelişen bölgeler arasında şehirdeki yeni merkezi iş ve ticaret sahası, ofisler ve postane sömürgeciler için ayrılan GRA mahallesini meydana getirmiştir. Gayrimüslim göçmenler için Sabon Gari Mahallesi oluşmuştur. Bütün yeni imara açılan alanlar geniş boş alanlar ile birbirinden ayrılmaktadır. 1973'te yeni açılan alanlar birleştirilerek metropol bir alanda oluşturulmuştur. Kentin, ekonomi ve idari öneme sahip olması nedeniyle göçmenleri çekmeye devam etmiş ve dönem boyunca şehirdeki kentleşme süreci bu nedenle hızlanmıştır.

1960 yılında Nijerya, İngiliz sömürgesinden kurtulup bağımsızlığını kazanarak yeni bir öz yönetim dönemine başlamıştır. Kuzey ve güneydeki bölgesel hükümetin birleşmesinden ve federal hükümetin kurulmasından sonra, 1967'de Nijerya'da yeni iller kurulmuştur. Böylelikle Kano da yeni kurulan illerden bir tanesinin merkezi olmuştur. Kano'nun idari önemi, sömürge öncesindeki dönemden beri devam eder. Bu da şehrin hızlı nüfus artışına ve mekânsal boyutta büyümesine neden olmuştur. Ticari ve idari fonksiyon ile tanınan şehir, bağımsızlığın ilk yıllarında hızlı bir sanayi gelişimi nedeniyle şehirde yeni kentleşme süreci tetiklenmiştir. Bu da ülkenin farklı kesimlerinden göçmenlerin gelmesine sebebiyet vermiştir. Ülkede hızlı kentleşmenin yaşandığı şehirlerden biri olan Kano, şuanda 2 milyondan fazla nüfusu ile Lagos'tan sonra ülkenin en büyük ikinci metropol şehri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Şehir Coğrafyası, Kano, Nijerya'da Kentleşme, Sömürgecilik.

ABSTRACT**Master Thesis****The Geographical Analysis of Urbanization: A Case Study of Kano (Nigeria)****Usman Mohammed Taa****Firat University****Institute of Social Sciences****Department of Geography****Department of Human and Economic Geography****Elazig-2017; Page:**

Kano is a city situated in the northwestern geopolitical region of Nigeria, the city which is in the savannah plain is within the height of 481m above sea level. The city is located in the Sudan savannah region of African which lies between the guinea savannah in the south and Sahel savannah in the north. The city, which is founded during 4th century, was one of the most important settlement in the northern Nigerian region that continue to prosper.

Kano city continue to gain an importance due to its strategic location and the fertile land that is situated within. The city starts to gain influence after it was captured in 1805 by Usman Dan Fodio and makes it one of the most important administrative center of the caliphate. During the 11th-12th century, the city was surrounded by a wall with numerous entrance gates, during that time, the city with it's about 7500 houses, become the third biggest city in Africa. During the year 1820, the population of the city was estimated to be 30,000 which rise to 60,000 in 1851. Kano city become an important center for Trans-Saharan trade whereby merchant comes to the city from North African countries with their caravan to buy and sell goods. During 18th century, with the connection of the city with many African countries, Kano become one of the first cosmopolitan cities in the country, with a strong influence of North African architecture in the city.

In the year 1903, Kano city was conquered from the hand of Sokoto caliphate by the British colonial forces, these marks the new era of British administration in the city.

During the colonial regime, the city was also used as one of the most important strategic cities of the British rule of Northern Nigerian protectorate. This earned the city a new administrative and economic importance with the detriment of other cities within the region. The historically known Trans Saharan trade in the city was changed to the trans-Atlantic trade by the British colonial masters, after they built a new railway line in 1907 that connected the city with the Atlantic port in Lagos. This marks the new era of trade in the city, whereby agricultural produce such as cotton, groundnut and sesame are transported from the city to Lagos and exported. The city experienced a new trend of urbanization during the colonial time whereby the British developed a new urban plan in 1923, which is generally designed based on European city settings. In the new plan, land outside the old city wall were developed by the British, and many structures are built. Among the early developed areas are the new central business district in the city with offices, post offices and GRA (Government Reservation Area) which is used as the neighborhood for the British, Sabon Gari neighborhood for the non-Muslims migrants. The new layouts are designed with open spaces that separate them. During the years of 1970's, the new layout integrates and forms a metropolitan area. The city continues to attract migrants due to its economic and administrative importance, which speeds the urbanization process throughout the period.

In 1960, the country gains its independence from British colonization, this marks the return of self-rule in the country. After the amalgamation of Northern and Southern regional government and establishment of the federal government, in 1960. New states were formed and Kano city became the capital of the newly established Kano state. The city with its old administrative influence since pre-colonial era through colonial and post-colonial era, it continues to experience a rapid population and spatial growth. The city that is known for its commercial and administrative functions experiences a rapid industrial development during the early years of independence, this triggered the urbanization process, and the city attracts migrants from different parts of the country. Kano which is one of the cities that experience rapid urbanization in the country, is now the second largest metropolitan area in the country after Lagos with a population of more than 2 million people within the metropolis.

Keywords: Geography, Urban Geography, Kano, Urbanization of Nigeria, Colonization.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar LİSTESİ	IX
HARİTALAR LİSTESİ	X
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XI
FOTOĞRAF LİSTESİ	XII
ÖNSÖZ	XIV

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırma Sahasının Yeri Sınırları ve Başlıca Özellikleri	2
1.2. Amaç	4
1.3. Metod	5
1.4. Daha Önce Yapılmış Çalışmalar	5
1.5. Kano'nun Doğal Ortam Karakterleri	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURULUŞ YERİ AÇISINDAN KANO'NUN LOKASYONU	10
2.1. Kano'nun Sit ve Situasyonu (Lokasyonu)	10
2.2. Kano'nun Kuruluş Yerinin Doğal Ortamla Olan İlişkileri	11
2.2.1. Kano'nun Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri	11
2.2.2. Kano'nun Topoğrafik Elemanları.....	12
2.2.3. Kano'nun İklim Özellikleri	14
2.2.4. Kano'nun Toprak Özellikleri	15
2.2.5. Kano'nun Bitki Örtüsü Özellikleri	16
2.3. Kano'nun Kuruluş Yerinin Beşeri Ortam İlişkileri.....	17
2.3.1. Kano'nun Beşeri Özellikleri.....	18
2.3.2. Kano'nun Din ve Etnik Özellikleri.....	19
2.3.3. Kano'nun Demografik Özellikleri.....	21
2.3.4. Kano'nun Ekonomik Özellikleri	23
2.3.4.1. Kano Şehrindeki Tarım Faaliyetleri	23
2.3.4.2. Kano Şehirde Ticari Faaliyetleri.....	25

2.3.4.3. Kano Şehrinde Sanayi Faaliyetleri	27
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KANO'DA KENTLEŞME	32
3.1. Sömürgeciliğin Öncesi Kano	33
3.2. Kano'nun Kentleşme Süreci ve İdari Fonksiyonlarının Etkisi	36
3.2.1. Kano'da Kentleşme Süreci ve Sokoto Halifeliğinin Etkisi	36
3.2.2. Kano'da Kentleşme Süreci ve Sömürgeciliğin Etkisi	37
3.2.3. Kano'da Kentleşme Süreci ve İl Merkezinin İdari Fonksiyona Etkisi.....	40
3.3.Kano'nun Kentleşme Süreci ve Nüfus Özellikleri.....	44
3.3.1. Kano'nun Kentsel Nüfusunun Cinsiyet Özellikleri.....	46
3.3.2. Kano'nun Kentsel Nüfusunun Yaş Özellikleri.....	51
3.3.3. Kano'nun Kentsel Nüfusunun Eğitim Özellikleri	56
3.4. Kano'nun Kentsel Nüfusunun Dağılışı ve Yoğunluğu	60
3.5. Kano'nun Kentleşme Süreci ve İktisadi-Sosyal Yapı İlişkisi	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KANO'NUN KENT FİZYOLOJİSİ	71
4.1. Kentin Fizyolojik Özellikleri	72
4.2. Kano'nun Kentsel Dokusu	73
4.3. Kano'nun Kent Merkezi ve İşlevleri.....	77
4.4. Kano'daki Kentsel Mimari ve Konutlar.....	83
4.4.1. Farklılaşmış Konut Tipleri	88
4.4.2. Bina Morfolojisinin Yapı Malzemesi, Çatı Sistemleri, Ekonomik ve Kültürel Yapıyla İlişkisi.....	92
4.5. Kano'da Şehir Planlama ve Unsurları.....	97
4.6. Kano'nun Kentsel Yer Adları (Şehirsal Toponomi)	101
4.6.1. Kano'daki Mahalle Adları.....	102
4.6.2. Kano'daki Bulvar Cadde ve Sokak Adları.....	104
4.7. Kentsel Kademelenme ve Kano'nun Kademelenmedeki Yeri.....	106

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KANO'DA ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR.....	110
5.1. Kano İlçe Merkezinin İdari Fonksiyonları	111
5.2. Kano İlçe Merkezinin Kültürel ve Sosyal Fonksiyonları.....	112
5.2.1. Sağlık Fonksiyonu	113

5.2.2. Eğitim Fonksiyonu	114
5.3. Kano İlçe Merkezinin Ekonomik Fonksiyonları.....	118
5.3.1. Ticaret Fonksiyonu	118
5.3.2. Sanayi Fonksiyonu	121
5.3.3. Tarımsal Fonksiyon	124
5.3.4. Ulaşım Fonksiyonu.....	125
5.4. Kano'nun Şehiriçi Arazi Kullanımı	129

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	136
BİBLİYOGRAFYA	139
İnternet Kaynaklar.....	144
Resmi Raporlar.....	144
EKLER	145
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	145
ÖZGEÇMİŞ	146

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Kano Şehrinin Nüfus Eğilimleri (1820-1952).....	22
Tablo 2: Kano'nun Nüfusu (1991-2010)	22
Table 3: Kano Şehrinin Ana Pazarlarının Kuruluş Tarihleri, Satılan Ürünleri ve Etki sahaları.....	25
Tablo 4: Kano Metropol Alanındaki Sanayi Tesislerinin Dağılışı	29
Tablo 5: Cinsiyete Göre Kano'nun Nüfusu (1991).....	46
Tablo 6: Cinsiyete Göre Kano'nun Nüfus yapısı (2006).....	47
Tablo 7: Kano İlinin İlçelere ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı (1991-2006).....	50
Tablo 8: Kano Şehrinin Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı (2006).....	52
Tablo 9: Kano İli ve Kano Metropol Alanındaki Uzun Aralıklı Yaş Grupları Nüfusu (2006).....	55
Tablo 10: Kano Şehrinde Cinsiyete Göre Altı Yaş ve Üzeri Nüfusun Okula Katılma Oranı.....	58
Tablo 11: Kano Metropolde İlçelere Göre Altı Yaş ve Üzeri Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (2006)	59
Tablo 12: Kano'da Yer İsimleri	104
Tablo 13: Kentsel Hiyerarşi	108
Tablo 14: Kano Metropol Alanındaki Sağlık Kurumlarının Dağılışı	114
Tablo 15: Kano Metropol Alanındaki Yüksek Eğitim Okulları	117
Tablo 16: Kano Şehir İçi Arazi Kullanımının Dağılışı.....	130

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Kano Şehrinin Lokasyon Haritası	2
Harita 2: Pre Kolonyal Dönemde Trans-Sahara Ticari Yolu	11
Harita 3: Kano ve Yakın Çevresinin Topoğrafik Haritası.....	13
Harita 4: Kano'da Pazarların Dağılışı.....	26
Harita 5: Kano Şehir Gelişme Haritası (1900-2016).....	38
Harita 6: Kano Metropol Alanındaki Nüfus Yoğunluk Haritası (2006)	61
Harita 7: Kano Metropol Alanının Nüfus Yoğunluk Haritası (2010)	64
Harita 8: Kano Metropol Alanındaki Nüfusun Nokta Dağılışı Haritası (2006)	65
Harita 9: Kano Metropol Alanındaki Nüfusun Nokta Dağılışı Haritası (2010).....	67
Harita 10: Kano Şehrinin Merkezi İş ve Ticaret Alanı(1963).....	81
Harita 11: Kano Metropol Alanında Sağlık ve Eğitim Kurumlarını Gösteren Harita	115
Harita 12: Kano Metropol Alanındaki Ticari Bölgeleri Gösteren Harita.....	120
Harita 13: Kano Metropol Alanındaki Sanayi Bölgelerini Gösteren Harita	123
Harita 14: Kano Metropol Alanındaki Ana Ulaşım Yollarını Gösteren Harita	128
Harita 15: Kano Metropolünde Şehir İçi Arazi Kullanım Haritası	131

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Kano Şehrinin Yıllık Yağış ve Sıcaklık Grafiği	14
Grafik 2: Tipik Pre-Kolonyal Afrika Kentinin Şematik Haritası	35
Grafik 3: Kano Şehrinin Nüfus Çizgi Grafiği (1820-2010)	45
Grafik 4: Cinsiyete Göre Kano Metropol Alanındaki İlçelerin Nüfus Çizgi Grafiği (2006)	48
Grafik 5: Kano Şehrinin Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramit (2006)	53
Grafik 6: Nijerya'nın Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramidi (2006)	53
Grafik 7: Kano Metropol Alanındaki Uzun Aralıklı Yaş Grupları Nüfusu (2006)	55
Grafik 8: İlçelere Göre Kano Şehrinin Uzun Aralıklı Yaş Grupları Nüfus Sütun Grafiği (2006)	56
Grafik 9: Burges'in Kentsel Konsantrik Bölge Modeli	78
Grafik 10: Hoyt Kentsel Konsantrik Bölge Modeli	79
Grafik 11: Merkezi İş ve Ticaret Sahasının Fonksiyonları	80
Grafik 12: Kano Metropol Alanında Mimarinin Dönüştürmesi	85
Grafik 13: Nijerya'da Yerleşmelerin İdari Sınıflandırması	111

FOTOĞRAF LİSTESİ

Foto 1: Kano'nun Surlar İçinde Havadan Görünümü	19
Foto 2: Kano Şehrinde 1970'de Demir Yolu İstasyonunda İhraç Edilecek Yer Fıstıklarının Depolanması.....	24
Foto 3: Kano Şehrinde Kofar Mata da Yer Alan Geleneksel Kumaş Boyacılık Atölyesi.....	28
Foto 4: Bompai Sanayi Bölgesinin Uydu Görüntüsü.....	31
Foto 5: Kano Şehrinin Surlar İçinde Kerpiç Damlı Evleri.....	34
Foto 6: Kano Şehri'nin Üç Farklı Yüzünü Gösteren Uydu Görüntüsü	42
Foto 7: Kano Şehrinin Girişinde Kwankwasiya Toplu Konut	43
Foto 8: Kano Metropol Alanındaki Sabon Garı Pazarının Uydu Görüntüsü	69
Foto 9: Kano Şehrinde Bayram Zamanında Emir'in Sarayında yapılan Geleneksel At Yarışı	70
Foto 10: Kano Şehrinin Surlar İçinde Kalan Bölgesinin Görünümü	73
Foto 11: Kano Surları İçinde Mahallenin Geleneksel Dar Sokaklar.....	74
Foto 12: Kano Şehri Surlar İçindeki Alanın Uydu Görüntüsü.....	75
Foto 13: Kano Şehri Surlar Dışındaki Alanın Uydu Görüntüsü	76
Foto 14: Kano Şehrinin Merkezi İş Sahasından Bir Görünüm	82
Foto 15: Kano Şehrinin Merkezi İş Sahasına Giden Yolu.....	83
Foto 16: Kano Şehrinde Geleneksel Hausa Mimarisi İle Yapılan Ev.....	86
Foto 17: Kano Şehrinin Merkezi İş Sahasında Modern Avrupa Mimarisi ile Yapılan İş Yeri	87
Foto 18: Geleneksel Mimari ile Yapılan Kano Emirinin Sarayı.....	88
Foto 19: Geleneksel Hausa Konut.....	90
Foto 20: Kano Metropol Alanında Modern Bungalov Ev	91
Foto 21: Modern Yapı Malzemesi ile Yapılan Geleneksel Hausa Konutu	92
Foto 22: Geleneksel Hausa Damlı Kerpiç Ev	93
Foto 23: Kano Metropol Alanının Görünümü	95
Foto 24: Kano Şehrinde Geleneksel Kerpiç Ev	95
Foto 25: Kano Şehrinde Modern Yapı Malzemeleri ile Yapılan Bir Ev.....	96
Foto 26: Kano Şehrinde Sömürge'den Önceki Dönemde Surlar İçinde Yapılan Merkez Camii	100

Foto 27: Kano Metropol Alanındaki Hayvanat Bahçesi Yolu	105
Foto 28: Murtala Mohammed Yolu	106
Foto 29: Emir'in Sarayı	112
Foto 30: Kano Metropolündeki Dawanau Tahıl Pazarı	119
Foto 31: Kano Metropolde Hayvanat Bahçesi Yolunda Ticari Alanlar.....	121
Foto 32: Kano Şehrinde Sharada Sanayi Bölgesi	124
Foto 33: Kano Metropol Alanındaki Demir Yolu İstasyonu	127
Foto 34: Kano Şehrinde Malam Aminu Kano Havalimanı.....	129
Foto 35: Kano Metropolde Ado Bayero Alış Veriş Merkezi.....	134
Foto 36: Kano Merkezi İş Sahasında İşyerleri.....	135

ÖNSÖZ

Kano Metropolü, Sahra altı Afrika bölgesindeki ekonomik ve idari fonksiyonları nedeniyle uzun süredir bilinmekte olan en eski şehirlerden biridir. Kentin idari fonksiyonu nedeniyle hızlı bir kentleşme sürecini yaşamaktadır. VII. yüzyılda Dala Tepe'si civarında oluşan şehir idari değişiklikler nedeniyle farklı ekonomik potansiyellere bürünmekte ve nüfus çekmektedir. Bu sebeple Kano da şehirleşmede farklı eğilimler ortaya çıkmaktadır.

Yerel Hausa yerleşimcileri tarafından başlangıçta küçük bir tarım köyü olarak kurulan yerleşme, ilk dönüşümünü 1805 yılında Usman Dan Fodio tarafından fethedildikten sonra yaşamıştır. Şehir Sokoto saltanatının bir parçası olmuştur. Stratejik yerde konumlanmış olan şehir ekonomik gelişmesiyle de Sokoto Halifeliği'nin en önemli kentlerinden biri haline gelmiştir. Şehir halifeliğin güney hinterlandından toprak fethedilmesi için bir stratejik merkez olarak kullanılmıştır. Şehirdeki nüfus, ekonomik gücün yanı sıra halifeliğin ilerlemesi ve yeni toprakların fethedilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Kano saltanat döneminde, halifeliğin güçlü yönetim merkezlerinden biri olarak önem kazanmış ve ayrıca kentteki ekonomik faaliyetler büyük bir gelişme göstermiştir. Böylece şehir Trans-Sahra ticaretinde önemli bir merkez olmuştur. Bu nedenle tüccarlar Kuzey Afrika ülkelerinden ticaret için Kano şehrindeki pazarlara gelip çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Kentteki idari, ekonomik ve güvenlik fonksiyonunun gelişmesi ile ülkenin farklı bölgelerindeki insanlar şehre ilgi duymaya başlamıştır. Bu nedenle şehirdeki kentleşme süreci de artmaya devam etmiştir.

1805 yılında Kano şehri tekrar İngiliz sömürgecileri tarafından ele geçirilerek şehirde yeni idari ve ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu olay şehirde yeni kentleşme eğiliminin tetiklenmesine neden olmuştur. Sömürge döneminde şehir, Kuzey Nijerya'da sömürgeciler tarafından önemli bir stratejik ve idari merkez olarak kullanılmıştır. Böylece Kuzey Nijerya'daki askeri, idari ve ekonomik faaliyetler Kano şehri üzerinden sürdürülmüştür.

Sömürge rejimi sırasında pek çok altyapı sistemi inşa edilmiş ve kent eski şehir duvarının dışında gelişmeye başlamıştır. Şehir surunun dışındaki yeni alanlarda, okullar, hastaneler ve çeşitli yapıların inşası ile kent daha da genişleyerek eski şehir surun dışında büyüme devam etmiştir. Bu gelişmelerle şehir yeni bir Avrupa kentsel ortamına

kavuşmaya başlamıştır. Eski şehir surları içinde bulunan geleneksel Afrika kenti ortamına karşı, yeni merkezi iş bölgeleri inşa edilmiş; pazarlar ve sanayi bölgeleri gibi alanlar şehrin yeni kazandığı alanlar arasındadır. Şehirdeki bilinen Trans-Saharan ticari yolu ise Kano-Lagos arasındaki yeni yapılan demiryolu hattı ile şehirdeki ticari yön Trans-Atlantik'e doğru yönelmeye neden olmuştur. Böylece sömürgeciler Kano şehrinden demiryolu ile kolay bir şekilde tarım ürünlerini taşıyarak Lagos limanından ihraç edebilmektedirler. Bütün bu değişiklikler Kano'nun kentleşmesini etkilemekte ve kenti daha ekonomik ve idari güç bakımından daha önemli bir hale getirmektedir.

1960'da ülkenin bağımsızlığı ile şehir, 1967'de Kano Eyaleti'nin başkenti olması nedeniyle kentleşme yeni bir dönemi yaşamaya başladı. Eyaletin yeni bir idari merkezi olan Kano şehrinde, altyapı alanında hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında şehirde nüfus artışı ve şehirleşme sürecinde hızlanma yaşanmıştır. Hızla büyüyen kent ve artan kentsel nüfus ihtiyacını karşılamak için birçok ekonomik ve sosyal gelişme sağlamıştır. İki milyondan fazla nüfusa sahip olan Kano, ülkede Lagos'tan sonra nüfus bakımından ikinci en büyük metropol haline gelmiştir.

Bu araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü, araştırmanın genel metodolojisinden ve geçmiş çalışma alanlarının kentle ilgili literatür taramasından oluşmaktadır. İkinci bölüm çalışma alanının lokasyonu, fiziki ve beşeri özelliklerinden oluşmuştur. Üçüncü bölüm kentleşme sürecini kapsamaktadır. Dördüncü bölüm de kentsel fizyoloji üzerinde durulmuştur. Beşinci bölüm de ise kentsel işlevlerden bahsedilmiştir. Sonuç ve öneri kısımları ise araştırmanın son bölümünde yer almaktadır.

Çalışmam boyunca her yönden bana yardımlarına esirgemeyen tez danışman hocam **Yrd. Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR**'e teşekkürlerimi sunmaktayım. Ayrıca eğitimim boyunca bana destek veren Fırat Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nün tüm hocalarına ve özellikle her fırsatta bana yardım ve destek veren **Arş. Gör. Fethi Ahmet CANPOLAT** ve **Arş. Gör. Aşır Yüksel KAYA**'ya özellikle teşekkürlerimi sunmaktayım. Hayatım boyunca beni destekleyen ailem ve tüm arkadaşlarıma minnet ve teşekkürlerimi arz ederim.

BİRİNCİ BÖLÜM

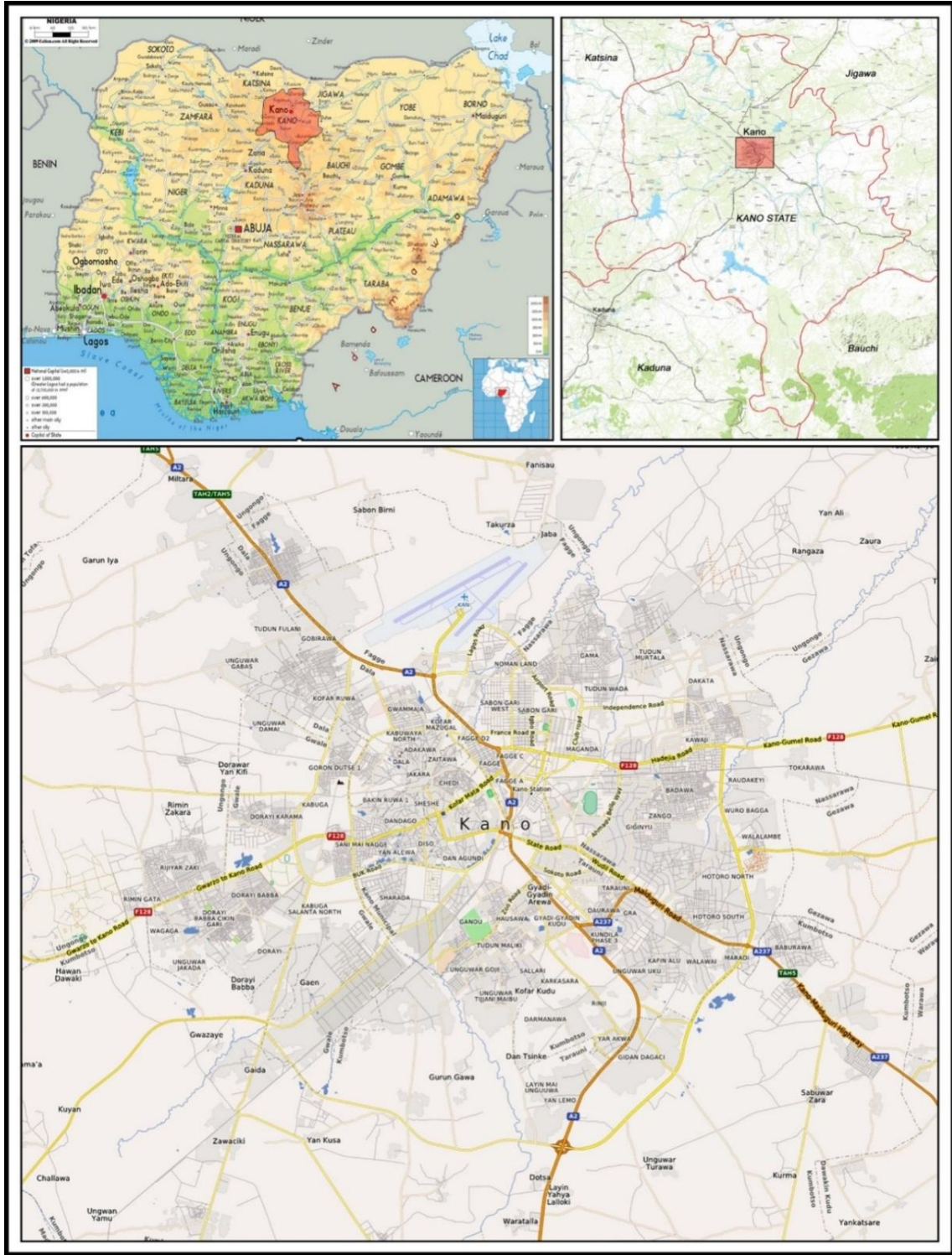
1. GİRİŞ

Nijerya nüfusunun, Ülkenin bağımsızlığını kazanmasıyla son 50 yılda hızlı bir şekilde büyüdüğü görülmektedir. Ülkedeki hızlı nüfus artışına ve bağımsızlıktan bu yana yaşanan kitlesel göç (kırsaldan kentsel doğru) nedeniyle, ülkede birçok kentsel aglomera alanın oluşumuna neden olmuştur. Ülkenin nüfusu 170 milyonu bulmaktadır. Önümüzdeki 30 yıl içinde bu nüfusun ikiye katlanması beklenmektedir. Bu da mevcut kentsel alanın kırsal alanların aleyhine genişlemesi ve yeni kentsel yerleşimlerin oluşmasına yol açabilecektir.

Kentsel alan terimi, dünyanın farklı bölgelerine dayanılarak farklı şekillerde tanımlanabilir. Bunun yanı sıra dünyanın kentsel ve kırsal yerleşimlerini sınıflandırmak için düşünülebilecek birçok faktörün dikkate alınması gerekir. Ancak, şehir coğrafyası alanında bu terim uzun zamandan beri var olmasına rağmen, yine de sınıflandırmada çelişkili fikirler vardır. Nijerya 150 milyondan fazla nüfusa sahip bir ülke olarak nüfus faktörüne dayalı kırsal ve kentsel ayırmda, kentsel alanlar olarak sınıflandırılan yerleşmelerin 10,000-20,000 nüfuslu yerleşmeler olması kabul görür. Ülkede bu alanlar da sürekli genişlemekte ve daha büyük kent merkezleri haline gelmektedir.

Nijerya'nın en eski ve en büyük şehirlerinden biri olan Kano geniş bir zaman zarfında hızlı bir dönüşüm ve genişleme yaşayan bir yerleşmedir. Şehir sömürge döneminden önce Nijerya'da kurulan en eski ve önemli yerleşim yerlerinden biridir. Sömürge döneminden önce ise Sahra altı Afrika'nın en eski ve en büyük şehridir. Kent yönetiminde, yerel Afrikalı lider, Usman Dan Fodio tarafından fethedildikten sonra Kano'nun Sokoto halifeliğinin bir parçası haline gelmiş ve daha sonra İngiliz sömürgecileri tarafından ele geçirilmiştir. Ülkenin bağımsızlığına kadar meydana gelen yönetim değişimleri yaşanmıştır. Bu değişimler kentin büyümesinde ve sosyo-ekonomik faaliyetlerinde önemli bir değişiklik meydana getirerek, Kano'yu Kuzey Nijerya'daki ilk heterojen kent haline getirerek, şehrin büyümesine ve gelişimine neden olmuştur.

1960 yılında ülkenin bağımsızlığının ilan edilmesi ile Kano şehri bölgede yeni oluşan Kano ilinin başkenti olarak, aynı zamanda şehirdeki tarımsal ürünlere dayalı endüstriyel sektörleri de geliştirmiştir. Ayrıca eğitim, ticari, idari işlevler, ulaşım ve kültürel çeşitlilik gibi özellikler de yüklenerek Kuzey ve Batı Afrika ülkelerinden göçmenlerin bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu değişimler şehrin hızlı büyümesi ve gelişmesine katkılar sağlamıştır.

Harita 1: Kano Şehrinin Lokasyon Haritası

1.1. Araştırma Sahasının Yeri Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Kano Metropolü Nijerya'nın kuzeybatı bölgesinde yer almaktadır. Şehir Sudan Savan Bölgesi'nde yer almaktadır. Kuzeyinde Sahel Savan ve güneyinde ise Jos yaylası ile çevrelenmektedir. Şehir, deniz seviyesinden 488 m. yüksekte yer almaktadır. Kentin

evresinde güneybatıdan akan Kano ve Challawa nehirleri yer almaktadır. Bu nehirler kuzeydoğuya doğru akarak ülkenin en kuzeydoğ kesimindeki yer alan ad Gölü'ne boşalmaktadır.

Şehrin coğrafi konumuna bakıldığında $11^{\circ} 52' 38''$ - $12^{\circ} 06' 29''$ KG ve $8^{\circ} 24' 39''$ - $8^{\circ} 38' 10''$ DB paralelleri arasında yer almaktadır (Harita 1). Şehir, 27 Mart 1967'de Sokoto ilinden sonra Kano ilinin kurulmasından sonra aynı zamanda Kano ilinin başkenti olmuştur. Şehir alanı 1961'de $122,7 \text{ km}^2$ 'den 1981'de $154,6 \text{ km}^2$ 'ye yükselmiştir. Şehrin alanı yılda ortalama 2 kilometrekare genişlemiştir. Yani 20 yılda şehir alanı %25'lik bir artış göstermiştir. Kano şehri ülkede Lagos'tan sonra Nijerya'nın en büyük ikinci şehri ve ülkenin kuzeyindeki en büyük şehri haline gelmiştir.

Sömürgecilikten önceki döneminden beri, Kano şehri Sahra Altı Afrika ülkelerinden ekonomik ve idari potansiyele sahip olan bir şehirdi. Bu nedenle Kano Şehri ülkedeki diğr şehirler gibi sadece sömürge ve sömürgeci dönemde önem kazanan bir şehir değildir. Kano Şehri kuruluşundan günümüze kadar sürekli yönetim değışmelerine sahne olmuştur. İlk olarak şehir küçük tarımsal bir yerleşme iken Usman Dan Fodio ile stratejik bir merkeze, daha sonra ise İngiliz sömürgecilerinin Kuzey Nijerya'daki merkezi ve halende Kuzey Nijerya'nın en önemli ticari ve sanayi merkezidir.

Nijerya'nın (2006) nüfus sayımına göre, Kano metropolitan alanı 2.166.179 milyon nüfusa sahiptir. Bununla birlikte, Nijerya'daki nüfus rakamları her zaman tartışmalı olmasına rağmen, 2006 nüfus rakamlarının şehre gelen göçmen sayısını içermediğini söylemektedirler. UNDP'ye dayalı olarak yılda Kano kentine göç eden nüfusun %10 yükselmekte olduğu iddia edilmektedir. Birleşmiş Milletler kentleşme raporuna dayalı olarak gelişmekte olan ülkelerde kentsel nüfusun %60'ı aslında doğal değışim nedeniyle %40'lık kesimin aslında kırsaldan kentlere göçten kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bu nedenle 2006 yılı nüfus sayım sonuçları kentteki göçmen nüfusu içermemesi, kentin gerçek potansiyel nüfusunu ve bunun yanı sıra kentin ne kadar büyük olduğunun genel imajını önemli ölçüde zayıflatmıştır. Bu nedenle, metropolitan alandaki devam eden fiziksel büyümeye bakıldığında şehirdeki nüfusun 2006'daki rakamları aşabileceğini göstermektedir.

1.2. Amaç

Sahara Altı Afrika Bölgesinde hızlı kentleşme süreci yaşanmaktadır. Özellikle bağımsızlığın ilk yıllarında Afrika'daki kentleşme eğilimi çok önemli bir hız kazanmıştır. 160 milyon nüfusu ile Afrika'nın en kalabalık ülkesi olan Nijerya, son on yılda doğal nüfus artışı ile ve kırsaldan kente göçü tetikleyen itici ve çekici faktörlerden dolayı ülkede çok hızlı bir kentleşme yaşanmaktadır.

Bağımsızlıktan bu yana 50 yıllık süreçte ülkede hızlı bir kentsel büyüme yaşanmıştır. Örneğin, 1890'lerde ülkede sadece 25 şehir merkezi varken, 1953 yılında %125 oranında muazzam bir artış göstermiştir. 1953-1963 yıllarında on yıl süresince kentsel merkezlerin sayısı 56'dan 185'e yükselmiştir. Şehir nüfusuda bu oranda artış göstermiştir. Nüfus 1890-1953 yılları arasında %240 artarak, ardından 1953-1993 yılları arasında %300'lük büyük bir artış göstermiştir. Birleşmiş milletlerin nüfus projeksiyonuna göre, 2025 yılına gelindiğinde, Nijerya nüfusunun %65'inin kentsel alanlarda yaşayacağı ve bu durumun hızlı kentsel büyümesine neden olacağı ön görülmektedir. Ayrıca ülkedeki kentsel merkezlerin sosyo-ekonomik statüsünde de değişikliklere neden olacağı beklentisi bulunmaktadır (Ayedun, 2011).

Kolonizasyondan önce Nijerya'nın ve yanı sıra Sahra Altı Afrika'daki ülkelerden en uygun şehirlerden biri olan Kano, kolonizasyon sırasında ekonomik ve idari merkez olarak kullanılan kenti büyütürken, ülkede ve dünyadaki farklı bölgelerden göçmenleri cezbetmektedir. Kolonizasyon sırasında ve sonrasında kentin ekonomik ve idari fonksiyonu, kent merkezinde hızlı genişlemeye neden olmuştur. Böylece Kano, Lagos'tan sonra ülkenin en büyük ikinci şehri haline gelmiştir. Şehirdeki çeşitli fonksiyonlar ile ülkenin en heterojen kentsel merkezlerinden biri haline getirilmiştir. Şehirde farklı bölgelerden gelen Afrikalılar, Araplar, Avrupalılar ve Nijerya'nın birçok bölgelerinden gelen kişiler kentin çeşitli mahallelerinde yaşayarak ve çeşitli işlerde uzmanlaşmış olarak bulunmaktadır. Araştırma çalışmasının amaçları ise aşağıda sıralanmıştır:

- Şehir gelişmesindeki nüfusun etkisini ve farklılığının ortaya çıkartılması
- Zaman boyunca şehirdeki alansal büyümenin ortaya çıkartılması
- Şehrin fizyolojik özelliklerinin açıklanması
- Şehir içi arazi kullanımının ortaya çıkartılması
- Şehrin fonksiyonel özelliklerinin açıklanması
- Şehir büyümesinde coğrafi unsurların etkisinin açıklanması

1.3. Metod

Şehir coğrafyası ile ilgili herhangi bir araştırmayı yapmak için, şehrin oluşumunun geçmişi, şehir ve çevresindeki coğrafi özellikler ile ilgili bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Şehir coğrafyası araştırmalarında, şehrin oluşumu ve gelişiminin net bir şekilde anlaşılabilmesi için şehrin oluşumunu ve gelişimini etkileyen doğal ve beşeri faktörler dikkate alınmalıdır.

Kano, ülkenin sömürgeci döneminden beri Nijerya'da ilk şehir statüsünü kazanan yerleşmelerden biridir. Şehirde farklı tarihsel zamanlar boyunca sürekli dönüşümler yaşanmıştır. Bu nedenle şehir ülkede ve Sahara Altı Afrika Bölgesinde kültürel çeşitlilikleriyle, ekonomik ve idari işlevleri açısından büyük bir öneme sahiptir.

Coğrafyadaki klasik çalışma yöntemlerinden arazi araştırması ile şehir alanı keşfedilerek ayrıntılı coğrafi analizler yapılmıştır. Kenti şekillendiren morfolojik özellikler, kentin arazi kullanımı, kentin sosyo-ekonomik fonksiyonlarının yanı sıra kentin heterojenliği hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Kentte dikkatli bir saha keşfi yapıldıktan sonra, kentle ilgili istatistiksel veri ve tarihsel belgeler çeşitli devlet kurumlarından temin edilmiştir. Araştırma alanıyla ilgili çeşitli çalışmalar kullanılarak şehir ile ilgili bilgiler temin edilmiştir. Arazi çalışmasından sonra elde edilen bilgilerin genel analizini yaparak ve temin edilen verilerden hareketle çeşitli grafikler ve haritalar oluşturulmuştur.

Araştırmada aşağıdaki teknik yöntemler kullanılmıştır.

- Literatür taraması
- Arşiv çalışmaları
- Veri toplama
- Arazi çalışması
- Harita oluşturma ve diğer teknik çalışmalar
- Analiz
- Değerlendirme
- Tez yazımı.

1.4. Daha Önce Yapılmış Çalışmalar

Kano, Afrika ülkelerinden sömürgecilikten önceki dönemlerden beri tarih ve kültürü ile anılan şehir olarak yıllardır çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Şehir, Nijerya ve Afrika'daki önemi nedeniyle çeşitli akademik çalışmalara da konu olmuştur.

Coğrafya, şehir ve bölge planlama ve mimarlık alanında Kano şehri ile ilgili çeşitli makaleler, kitaplar ve tezler yazılmıştır. Bu çalışmanın yapılma aşamasında geçmişteki bazı çalışmaların literatür taraması yapılarak aşağıda değerlendirilmesine gidilmiştir.

- **Abdulkadir Bello, 2014;** “Housing and Neighborhood Quality in Kano, Nigeria: An Urban Geography Study” çalışmada Kano şehrindeki mahallerin düzeni ve konutların kalitesi ile ilgilidir. Ayrıca şehirde nasıl bir planlama ile mahallelerin ve konutların kalitesinin yükseltilebileceğinden bahsetmiştir.
- **Ahmed Maigari Ibrahim, 2014;** “Evolutionary Trend, Spatial Distribution of, and Issues Associated with Markets in Kano Metropolis” çalışmada Kano şehrindeki ana pazarların ve ticari sahaların dağılışı ile yeni oluşan pazarlar ve ticari sahaların şehrin büyümesi ile nasıl ortaya çıktığı açıklanmıştır.
- **Adzandeh, Fabiyi O. Bello Yakasai, 2014;** “Statistical Analysis of Urban Growth in Kano Metropolis, Nigeria” çalışmada 1986-2005 uzaktan algılama yöntemi ile Kano metropolitandaki alansal genişlemenin istatistiksel analizi yapılmıştır.
- **Aliyu Salisu Barau, 2006;** “Ecological Cost of City Growth in Africa: The Experience of Kano in Nigeria” bu çalışmada Kano şehrinin gelişmesi ile ilgili doğal çevrede meydana gelen olumsuzluklar ortaya konulmuştur. Ayrıca şehirdeki hızlı nüfus artışı nedeniyle oluşan çevreyle ilgili etkileşimin nasıl kontrol edilebileceğinden bahsetmiştir.
- **Aliyu Salisu Barau, 2000;** “An Account of the High Population in Kano State, Northern Nigeria” makalede Kano şehrinin tarımsal ve ticari potansiyelinin nasıl nüfus çekmesinden ve bunun sonucunda şehirde meydana gelen çeşitli çevreyle ilgili tehlikelerin ortaya çıkmasından bahsetmiştir.
- **Aliyu Salisu Barau, 2011;** “The Good, the Bad, the Ugly: Colonial Linkages and Postcolonial Dilemmas of African Muslim City” bu çalışmada Kano şehrinde sömürge döneminde meydana gelen değişimler anlatılmıştır. Kano’da lokal Afrika şehir görünümünden yeni Avrupa şehir özelliklerine geçişten bahsetmiştir. Değişmelerin başlangıcı ise sömürgecilik nedeniyle ortaya çıktığını açıklamıştır.
- **Aliyu Salisu Barau, 2015;** “Urban morphology dynamics and environmental change in Kano, Nigeria” makalede Kano Şehrinin kentsel morfolojisinin zaman

içinde nasıl değiştiğini anlatmıştır. 1960'daki ülkenin bağımsızlığından sonra kentteki meydana gelen birçok sosyal ve idari değişimden nasıl şehir morfolojisinin etkilendiğinden bahsetmiştir.

- **Beulah I. Ofem, 2012;** “A Review of the Criteria for Defining Urban Areas in Nigeria” bu çalışma da Nijerya’daki kentsel yerleşmelerin sınırlarını çizerken nüfus, yoğunluk ve kentsel fonksiyonlar gibi unsurların ele alınarak çalışmaların yapılmasını anlatmıştır. Ayrıca çalışmada Kano Şehrinin alansal büyümesinden dolayı çevredeki kırsal arazilerin nasıl etkilendiğinden bahsedilmiştir.
- **Dankani, Ibrahim Mustapha, 2013;** “Constraints to Sustainable Physical Planning in Metropolitan Kano” çalışmada sömürge öncesi dönemden bu yana kentteki etkin şehir planlamasına ve gelecek yıllarda meydana gelecek değişikliklerin nasıl yapılacağı üzerine tartışmıştır.
- **Dankani, Ibrahim Mustapha, 2013;** “Affordable Housing Provision in Kano North Western Nigeria: The Imperative for the Creation of Sustainable City” çalışmada Kano kentindeki yaşayan orta sınıf ve düşük gelirli olan insanların konaklama sıkıntılarına ve bu sıkıntılardan dolayı meydana gelen gecekondulaşma ve çarpık kentleşmelerden bahsetmiştir.
- **Julius Olujimi, 2009;** “Evolving a Planning Strategy for Managing Urban Sprawl in Nigeria” çalışmada ülkedeki yeni oluşan kentsel yayılmanın nedenleri açıklanmıştır. Böylece Kano gibi büyük şehirlerdeki kentsel yayılmanın güzel bir planlama ile nasıl kontrol edilebileceğinden bahsetmiştir.
- **Kenneth, Tony and Emmanuel Olofin, 2000;** “Urban Agriculture under Threat: The Land Security Question in Kano, Nigeria” bu çalışmada şehirlerdeki tarım faaliyetlerinin nasıl bir tehdit altında olduğu açıklanmıştır. Böylece Kano gibi büyük şehirlerdeki nüfusun sürekli artış nedeniyle ilerdeki besin sıkıntılarının giderilmesi hakkında önerilerde bulunulmuştur.
- **Nasiru Adamu Minjibir, 2008;** “Ancient Kano City Relics and Monuments: Restoration as Strategy for Kano City Development” bu çalışmada, Kano şehrindeki sürekli alansal büyüme nedeniyle şehirdeki tarihsel mimari ve kültürel anıtların yok edilmesi ile ilgili detaylar verilmiştir. Şehirdeki eski surların zaman boyunca tahrip edilmesinin engellenmesi ve nasıl restore edilebileceğine ilişkin bilgiler verilmiştir.

- **Orekan, Atinuke Adebimpe, 2014;** “An Assessment of the Impact of Plot Standard on Physical Development: The Case Study of Kano Metropolis, Nigeria” Kano şehrindeki imar planında parsellerin bölünüşü ve zamanla miras olarak bırakılan arazilerin, parsellerin plan dışı bir şekilde ayrılmasından dolayı şehirdeki imar planının nasıl bir olumsuzluk oluşturduğundan bahsetmektedir.
- **YELEYE Oyewale Idowu, 2013;** “Challenges of Urbanization and Urban Growth in Nigeria.” Çalışmada ülkenin son on yılda kırsaldan kente doğru göç nedeniyle gerçekleşen hızlı kentleşmesinin sonucunda şehrin saçaklanma alanındaki ortaya çıkan gecekondulaşma ve çarpık kentleşme sorunlarını açıklamıştır. Böylece Kano şehrindeki bu olayların şehirdeki sosyal ve ekonomik işlevleri nasıl etkilediğini ortaya koymuştur.
- **SHAIBU B. GARBA, 1993;** “Urban Land Management Problems and Low Income Housing: bu çalışmada Kano metropol alanındaki şehir içi arazi kullanım planındaki sıkıntılardan dolayı şehirdeki orta sınıf ve düşük gelir sahibi olanların yaşadığı mesken sıkıntılardan bahsetmiştir. Bu sıkıntılar genellikle imar planı yapılırken daha düşük gelirli insanlar için parsel ayrılmasından dolayı oluşuyor.

1.5. Kano'nın Doğal Ortam Karakterleri

Kano şehri Kuzey Nijerya'daki Hausa Yaylasında 481 metre yükseklikte yer almaktadır. Sahel Savannan'ın güneyinde uzanan Sudan savan bölgesinde yer alır. Ayrıca kuzeyinden Jos platosu ile çevrilidir. Şehrin güneybatısından akan Kano ve Chalawa nehirleri kuzeydoğu da birleşerek ülkenin kuzeydoğu kesimindeki Çad Gölü'ne boşalmaktadır. Şehir, Sudan savan ovasında düz bir arazide yer almaktadır. Etrafında ise tepeler ve vadilerle çevrilidir.

Şehir birkaç mevsimlik akarsu ile çevrilmektedir. Bu akarsuların ana kaynaklarının çoğu şehrin kuzeyinde yer alan Jos yaylasındadır. Bölgenin çoğu tortul kayaç ile oluşan hafif dalgalı düzlüklerden ibarettir. Ancak Kano kent merkezinin ortasında, Dala ve Gorondütse gibi laterit karakterli tepeler bulunmaktadır. Bu tepeler genellikle deniz seviyesinden 100 ile 200 fet yüksekliktedir.

Şehrin içinde ve çevresinde çok sayıda savan ağaçları bulunmaktadır. Bölgede bulunan ağaç çeşitlerinden, akasya, baobab, demir hindi gibi savan ağaçları yoğunlaşmaktadır. Şehirdeki hızlı kentleşmeden dolayı çevredeki bulunan ağaçlar şehre

alan kazandırmak maksadıyla tahrip edilmektedir. Son zamanlarda devlet tarafından çeşitli aforestasyon programları kampanyası ile bazı alanlarda tahrip edilen ağaçların yerine yeni ağaçların dikilmesi söz konusudur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURULUŞ YERİ AÇISINDAN KANO'NUN LOKASYONU

Kano'daki kuruluş yeri Afrika'daki diğer ülkelerdeki gibi yerleşmelerin yer seçimini etkileyen doğal ve beşeri faktörler dikkate alınarak belirlenmiştir. Kano, Nijerya'nın kuzey kesiminde yer alıp, Sudan savan bölgesindeki sınır içerisinde yer almaktadır. Şehrin hemen kuzeyinde az yağışı ile ve periyodik kuraklık ile karakterize olan Sahel savan bölgesi ile sınırlanmaktadır. Her antik kent kurulumunda olduğu gibi sit seçerken doğal ve beşeri faktörler dikkate alınmaktadır. Şehrin ilk kuruluşunda daha çok tarımsal ve avcılık ekonomisine dayalı olarak elverişli ve uygun bir lokasyon seçilmiştir. İlk olarak şehrin kuruluş yeri Dala Tepe civarındadır. Böylece işgalcilere karşı güvenli bir alanda ve kolay bir şekilde savunabilecek bir alan seçilmiştir. Ayrıca, bölgedeki geniş ova, akarsular ve yoğun savan ormanı şehrin yer seçiminde büyük bir etken olmuştur. Böylece çevredeki elverişli doğal şartlar ve yer altı kaynakları ile başlıca hayvancılık faaliyetleri, tarım, madencilik ve küçük üretim faaliyetleri şehrin ilk kuruluşundan beri kente ekonomik katkı sağlamaktadır.

2.1. Kano'nun Sit ve Situasyonu (Lokasyonu)

Kano şehrinin ilk lokasyonu Dala Tepe civarında yer almaktadır. Bu yerin seçilme nedeni ise, bölge de işgalcilere karşı en stratejik güvenlik özelliğine sahip olmasıdır. Bu yer seçilmesindeki başka bir faktör ise bölgenin kuzeyinde Sahel savandan daha yüksek yağış almasıdır. Bölgedeki bulunan Challawa ve Kano akarsuları şehrin yer seçimini etkileyen en önemli doğal unsurlardandır. Böylece akarsular su kaynağı olarak kullanılıp, kurak mevsimde sulamalı tarım yapılabilir. Ayrıca bölgedeki orman zenginliği ve ormanda yaşayan yaban hayvanları şehirdeki ilk yerleşen Hausa kabilesindeki avcılarının orada yerleşmesini etkileyen unsurlardandır.

Şehrin çevresinde akarsuların olması, Sudan savanda yer alması ve kuzeydeki Sahel savan bölgesinden daha fazla yağış alması ve olumlu iklim koşullarından dolayı şehrin büyümesi olumlu bir şekilde etkilenmiştir. Şehrin konumu önemli Trans-Sahra ticareti yolunda yer almasından dolayı, kolonyal öncesi ve sonrası dönemde gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştır. Yine de sömürgecilik döneminde kuzeybatı demiryolunun kurulmasıyla Kano'nun ticaret yönünün Trans-Sahra'dan Trans-Atlantik'e çevrilmesine

neden olmuştur. Böylece Kano'daki elde edilen tarımsal ürünler demiryolu ile taşınarak Lagos limanı vasıtasıyla ülkeden ihraç edilmektedir. Bu değişimler Kuzey Nijerya'daki bazı şehirlerin potansiyel kaybetmesine neden olmuştur.

Harita 2: Pre Kolonyal Dönemde Trans-Sahara Ticari Yolu

2.2. Kano'nun Kuruluş Yerinin Doğal Ortamla Olan İlişkileri

Dünyanın bütün şehirlerindeki gibi doğal faktörler yerleşim birimlerindeki yer seçiminde en büyük etkenlerdendir. Son zamanlardaki teknolojik ilerlemelerden dolayı, bazı yerleşmelerin yer seçimindeki doğal şartların öneminin azalmasına rağmen doğal şartlar halen dünyada şehirlerin kuruluşunu, gelişimini ve büyümesini etkileyen en önemli etkenlerdendir. Bir yerleşmedeki yer seçiminde, jeolojik oluşum, jeomorfoloji, iklim ve bitki örtüsü gibi faktörler dikkate alınacak en belirgin doğal etkenlerdir. Bu nedenle Kano'nun yer seçiminde bu tür faktörlerin etkisi görülmektedir. Tarihsel süreç boyunca şehirdeki gerçekleşen gelişmelerde ve alansal büyümede bu faktörlerin etkisi görülmektedir. Böylece şehir tarım ve küçük sanayi özelliğinden çok daha farklı yönlerde gelişerek Sahra Altı Afrika'sının en önemli büyük şehirlerinden biri haline gelmiştir.

2.2.1. Kano'nun Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri

Kano, bölgede prekambriyen formasyonu içinde yer almaktadır. Bölgenin % 80'i Pre-kambriyen kayalardaki, gnayslar, amfibolit, mermerler ve ülkenin büyük

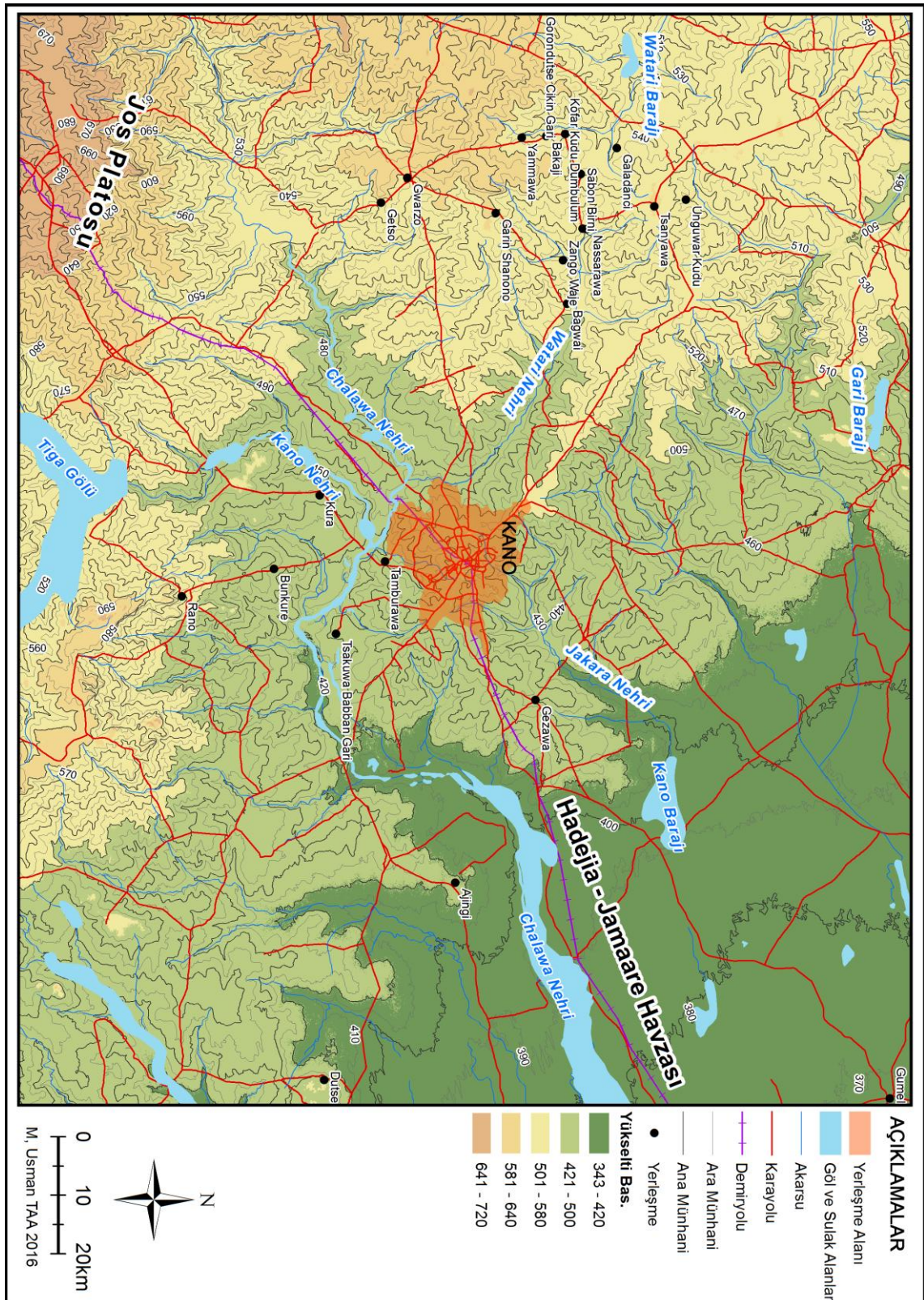
bölümü altında kalan eski granitlerden ibarettir. Jakara Nehri'nin civarında Kambriyen kökenli kristalin temel kompleksi bulunmakta ve Çad formasyonuna doğru kaybolmaktadır. Genellikle bölge tabanda granit kayaçlarından oluşmaktadır.

Granitler genellikle Gnaysiktir ve genel olarak şist graniti Pegmatit, Gnays ve düzensiz pegmatit kütlesi şeklinde gelişirler. Rüzgâr yataklarından türetilen Aeol kumları, alanın büyük bölümünü, yüksek arazide yaklaşık 5 metre kalınlığında ve ovalarda 10 metre kalınlıkta kaplamaktadır. Jeolojik yapı, rölyef ve yer şekillerini de etkiler. Böylece yer şekilleri genellikle düzlüklerden ibarettir ve bazı yerlerde de dalgalanmalar görülür. Genel olarak bölgenin rölyefi dört ana başlıkta toplanabilir: Güney ve güneydoğudaki yaylaları, orta ve batıdaki yüksek düzlükler, ortadaki ova ve Çad ovası.

2.2.2. Kano'nun Topoğrafik Elemanları

Kano bölgesinin %50'sinden fazlası yaylalar ile kaplıdır. Böylece Kano 450 m ila 650 m arasında değişen yükseklikte yer almaktadır. Yüksek ovalar, genellikle 20 m'den daha az olan düşük rölyef alanlarından ve 100 m'den yüksekte gruplanmış tepelerden oluşmaktadır. Ovalar, genelde tabandaki kayaçlar üzerinde gelişmiştir (Mustapha ve diğerleri, 2014, s. 2-10). Bu eski jeolojik formasyonda oluşan düz ve verimli alanların bölgede bulunan su kaynakları ve verimli topraklar insanları yerleşme alanına çeken cezbedici unsurlardandır.

Kuzey Nijerya'da ve Kano'daki topoğrafik özellikler genellikle savan düzlükleri, vadiler ve tepeler ile kaplanmaktadır. Kano şehrinin bulunduğu Kuzey Nijerya'nın Sudan savan bölgesinde 400 m. deniz seviyesinde olan ova, güneyde Jos yaylası ve kuzey de ise Çad havzası yer almaktadır. Bölgedeki arazinin %60 dan fazlası düzlükler ile kaplanmıştır. Sadece belirli yerlerde tepeler görülmektedir. Bu nedenle bölgedeki topoğrafik şartlar hem yerleşme için hem de tarım faaliyetleri için elverişli bir potansiyele sahiptir.

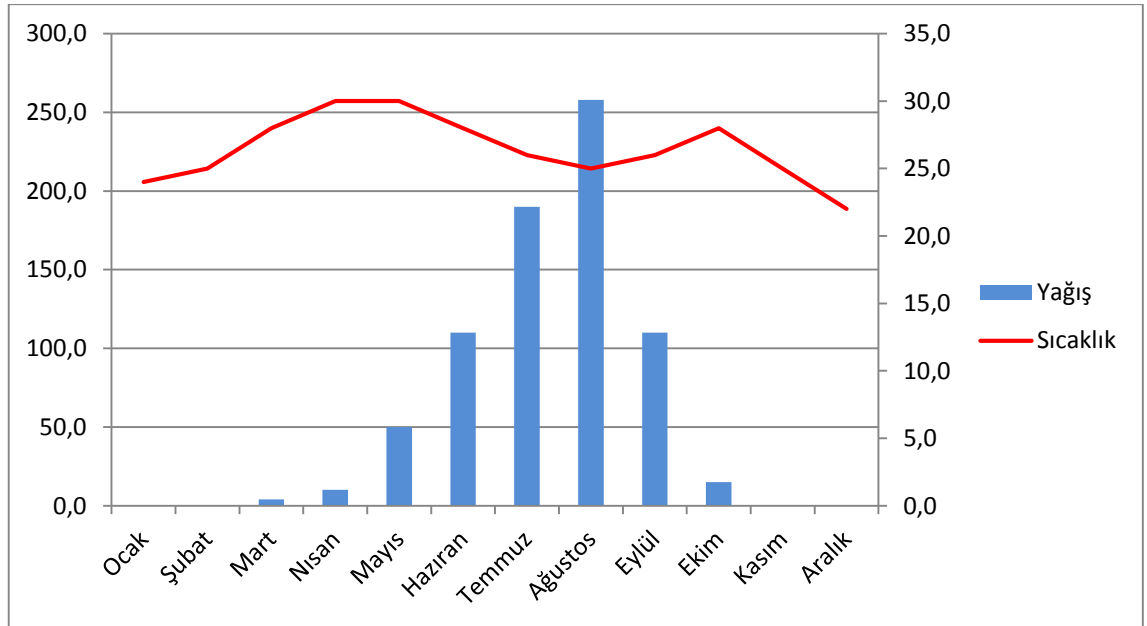

Harita 3: Kano ve Yakın Çevresinin Topoğrafik Haritası

Kano şehrinin kurulduğu ilk alan, şehrin kuzey batı kesiminde bulunan Dala tepeleri civarındadır. Şehrin bulunduğu bu alan diğer kesimlerine kıyasla nispeten yüksektir. Şehir, deniz seviyesinden 400 m ila 1000 m arasında bir alanda kurulmuştur. Şehir alanı güneyden kuzeye doğru gidildikçe yükseltisini Çad havzasındaki sınıra doğru azalır. Şehrin batısında Challawa ve doğusunda Hadejia akarsu vadileri bulunmaktadır. Bu iki akarsu vadisi yağış dönemlerinde büyük seller meydana getirmektedir. Ayrıca şehrin güneyinden kuzeyine doğru akan Jakara Nehri şehrin kuzeyinde bu akarsu vadisi boyunca önemli bir tarım alanı oluşturmaktadır. Bölgedeki akarsu vadileri genellikle kum ile kaplanmaktadır. Genel olarak alanın topografyasına bakıldığında sadece belirli alanlardaki tepeler dışında düzdür. Böylece bölgedeki düzlük alan şehir gelişimi ve büyümesi için avantajlar sağlamıştır.

2.2.3. Kano'nun İklim Özellikleri

Kano, Koppen'in iklim sınıflandırmasına göre tropikal nemli ve kuru iklim (Aw) alanında yer almaktadır. Kano'nun iklimi genel olarak tropik bir iklim özelliğine sahiptir. Bölgede yıl boyunca yüksek bir sıcaklık yaşanmaktadır. Tropikal denizellik hava hareketi ve tropikal karasal hava hareketi ile etkilenmektedir.

Grafik 1: Kano Şehrinin Yıllık Yağış ve Sıcaklık Grafiği

Tropikal iklim karakteri olan kurak yaz sıcaklığı Şubat ayından başlayıp kademeli artış göstermekte ve Nisan ayına kadar zirveye 43°C'ye kadar yükselmektedir. Yağışlı yaz, Mayıs-Ekim arasındaki dönemdir. (Gine körfezi okyanusal etki) Ülkede denizellik güneyden kuzeye doğru gidildikçe azalmaktadır ve aynı şekilde kuzeyden güneye doğru karasallık azalmaktadır (Mustapha, et al., 2014).

Bölgedeki iklim çoğu Batı Afrika ülkelerindeki gibi tropikal denizel hava hareketi ve tropikal karasal hava hareketi ile etkilenmektedir. Tropikal denizel hava kütlesi güneydeki yüksek basınç bölgesinden kuzeye doğru Gine Körfezi'nden nemli bir hava ile ülkenin karasal alanlarına doğru ilerlemektedir. Kuzeyden ise karasal hava kütlesi kuzeydoğudan esen alize rüzgârıyla güneye doğru ilerlemektedir. Bu iki hava kütlesi Kano bölgesindeki iklimi şekillendirmektedir. Böylece bölgede kurak ve nemli mevsimlerin yaşanmasına neden olmaktadır (Mustapha, et al. 2014).

Bölgedeki yağış, Temmuz-Ağustos'ta en yüksek seviyesine ulaşır. Genellikle, yağış mevsimi şiddetli rüzgârlı ve gök gürültülüdür. Yağış mevsiminde şehir etrafındaki akarsular ve kollarında taşkın ve seller yaşanmaktadır. Bu taşkınlar tarımsal verimi artıran, taşkın ovalarına verimlilik kazandıran unsurlardır.

2.2.4. Kano'nun Toprak Özellikleri

Bölgedeki toprak, iki ana gruba ayrılmaktadır. Ovalarda daha çok olgun (horizonlaşmış) toprak mevcutken; tepelerde, yamaçlarda ve vadi tabanlarında ise daha çok olgunlaşmamış (horizonlaşmamış genç) topraklar hâkimdir. Kano'da toprağın oluşumunda, topografik şartların ve rüzgârların materyal sürüklemesinin etkisi de bulunmaktadır. Bölgede olgunlaşmış toprak litosollerdir. Litosoller toprağın ayrışması ve humus ve organik madde açısından fakir olması nedeni ile tarımsal faaliyetleri azaltan bir etkiye sahiptir. Alt tabakalar çok miktarda tınlı kum içerir. Killi topraklar, alüvyonlu toprakların hâkim olduğu alt terasta da az gelişmiştir. Ancak taşkın şeritlerindeki topraklarda vertisoller daha hâkimdir. Bölgedeki killi topraklar siyah renklidirler. Kurak mevsimde kuruyup ve çatlamaktadırlar (Mustapha ve diğerleri, 2014).

Lateritikler de yaygın toprak örtüsündendir. Hem sedimenter hem de kristalin bölgelerde oluşurlar. Sadece rüzgâr ya da su erozyonu ile ortaya çıkan yerlerden hariç, çoğu sertleşmiş, yıpranmış kayalardan oluşan demir taşı, genelde kalın toprak tabakasının altında gömülür. Genellikle havza ve aşırı derecede yırtılmış alanlardaki

yüzeyde bulunur. Geniş ve sığ vadiler tipik kristal özelliklere sahiptir ve akarsu yatakları ise kum ile dolmaktadır. Zemindeki ana kaya kum ve yıpranmış kayadan oluşturulmuştur. Ancak toprak çeşitliliği en çok Catena düzenlemesine göre oluşmuştur (Udo, 1970, s. 180-182).

Yoğun yerleşilmiş alanlarda, yağış mevsiminde toprak üst kısımlarında rüzgâr ve su erozyonu ile yıkanmaktadır. Rüzgâr erozyonu genellikle yağış dönemleri başlanmadan önce şiddetli rüzgârlarla gelmektedir ve böylece üst katmandaki kuru toprakları aşındırmaktadır. Yağış mevsimde vadiler boyunca eğim nedeniyle gully erozyonu yaşanmaktadır. Böylece yağış dönemi boyunca bölgede birçok oyuklar oluşur (Udo, 1970, s. 170-190).

Aşırı otlama ve ormansızlaşma, bölgedeki erozyonu tetikleyen ana faktörlerin arasındadır. Kentin kırsal topraklar aleyhine genişlemesi, düzensiz kent atık sistemi, bölgedeki orman toprakları üzerine açılan yeni tarım arazileri gibi unsurlar şehir ve çevresindeki toprağın bozulmasının nedenlerindendir. Bölgede olgunlaşmış toprak latasollardır. Latasoller toprağın ayrışması ve humus ve organik madde açısından fakir olması nedeni ile tarımsal faaliyetleri azaltan bir etkiye sahiptir (Atalay 2006: 264).

2.2.5. Kano'nun Bitki Örtüsü Özellikleri

Kano, konumu gereği denizden uzak karasal bir alanda yer almaktadır. Yılın büyük bölümünde sıcak ve kurak bir havanın etkisinde kalmaktadır. Sıcaklık açısından neredeyse tüm yıl boyunca bitki yetiştirilebilir ancak yağış bölgede hangi vejetasyon türünün yetiştirilebileceğini belirleyen en önemli faktördür.

Bölgenin bitki örtüsü Sudan ve Gine savan bitki örtüsü çeşitleridir. Genellikle şehrin güneyinde çalı, uzun otlar ve birçok odun ağaç ile karakterize olan Gine savan bitkilerinden ibarettir. Nüfus artışı, kentsel alanın genişlemesi, hayvanlar tarafından otlatma ve yeni tarımsal arazilerin açılması gibi nedenlerle bölgedeki bitki örtüsü tahrip edilmektedir.

Kano kentsel alanının kuzeyinde ise vejetasyon kıtasal faktörler nedeniyle daha çok Sudan savan bitki örtüsüne dönüşür. Şehrin en kuzeyinde ise bitki örtüsü Sahara'nın etkisi altında kalması nedeniyle sahel bitki örtüsüne dönüşür. Böylece şehir genişlemesi ve aşırı tarım faaliyetleri gibi nedenlerle Sudan savan bitki örtüsü alanlarını tahrip ederek bölgede daha çok sahel bitki örtüsü özellikleri göstermeye başlamıştır.

Genellikle bölgede yetişen bitki türleri, çalı, otlar ve ağaç tipidir. Ormansızlaşmaya bağlı olarak bölgede yetişen ağaçların yerinde çalı yer alır. Bölgede yetişen ağaçlardan bazıları Nilotica (Bagaruwa), Neem ve Baobab'dır. Bölgedeki ağaçlar ve çalılar, çeşitlilik bakımından çok zengindir. Bölgede yetişen çalılardan en yaygını Cassia ve Tora (Tafasa)'dır. Ağaçlardan ise Azadaradita İndica (Neem)'dir. Bölgede yetişen dikenli ağaçlar ve çalılarının çoğu kuraklığa dayanıklı özelliğe sahiptirler. Böylece yağış olmadan aylardır dayanabilmektedirler. Yağış döneminin gelmesi ile yeniden canlanmaktadırlar. Bu ağaç türlerinden Zizuphus Jujebe, Parkia Biglabosa, Tamarindus İndica ve Akasya'dır (Mustapha ve diğerleri, 2014).

2.3. Kano'nun Kuruluş Yerinin Beşeri Ortam İlişkileri

Kano şehri, Kuzey Nijerya'nın uzun tarihinde büyük imparatorluğun geçmişine sahip olduğu bir bölgede yer almaktadır. Şehir, Sahra Altı Afrika'dan Kuzey Afrika bölgesine ve Akdeniz'e bağlanan önemli ticaret yolunda yer almaktadır. Bu nedenle Kano şehri Afrika'nın sömürge öncesi döneminden beri büyüme ve ticari potansiyel kazandı. 1805 yılında Usman Dan Fodio tarafından şehir fethedilerek halifeliğin en önemli stratejik ve idari merkezi olmasından dolayı bölgeden daha fazla nüfus çekmesine neden oldu.

Bölgedeki olumlu doğal şartlar potansiyelinden dolayı şehirdeki ilk yaşayanlar daha çok tarım faaliyetleri ve hayvan yetiştirme faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Sonraki yıllarda boyama, dokuma ve demircilik gibi el sanatları faaliyetleri geliştirilmiştir. Bölgedeki geçimin sağlanmasında ve önemli akarsuların şehrin kurulması ve gelişmesine çok önemli rolleri vardır. Bu akarsular boyunca şehirdeki ilk yerleşmelerden beri su kaynakları kurak mevsimde sulamalı tarım için kullanılmıştır.

Şehirde gelişen sanayi, ticari ve idari fonksiyonlardan dolayı Kano, Kuzey Nijerya'da nüfus çekim merkezi haline dönüşmüştür. Böylece şehrin alansal büyümesine neden olmuştur. Hem ilk kuruluşunda hem sonraki yıllarda şehrin önemli bir ulaşım ağı da önemini korumaktadır. Böylece sanayinin gelişmesi ile birlikte şehirden Nijer, Çad, Kamerun ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne kadar bağlanan karayolu inşa edildi. Şehirden bölgelerdeki ülkelere bu karayolu ile çeşitli tekstil ve gıda ürünleri gönderilmektedir.

2.3.1. Kano'nun Beşeri Özellikleri

Afrika'nın en eski karakteristik kentlerinden biri olan Kano'da üç ana şehir mimarisi görülmektedir. Yani Afrika, Avrupa ve yeni modern şehir mimarisi olmak üzere üç ana mimariyi kapsamaktadır. Yeni modern mimarisi, ülkenin bağımsızlıktan sonraki yıllarda, yeniden canlandırılan Afrika ve Avrupa mimarisi ile ortaya çıkan bir modeldir.

Kano şehrinin ilk kuruluş yeri XII. ile IVX. yüzyılda bir duvarla çevrili antik şehir alanıdır. Antik şehir, Kano Metropolü'nde Afrika'nın yerel ve İslam mimarisi ile inşa edilen bir alandır.

Savaş döneminde şehri korumak için bir kalkan olarak kentin etrafı çok sayıda girişi olan yüksek bir surla çevrelenmiştir. Eski şehirde bulunan evler çoğunlukla kerpiç tuğlalar ve dam çatılardan oluşan konutlardır. Şehir merkezinde, merkezi cami, emir sarayı, pazar meydanı ve emir sarayının önünde festivaller ve diğer faaliyetler için şehir meydanından oluşan bir tasarımdır. Eski kentin genel eserleri, Afrika mimarisi özelliklerine dayalı inşa edilmiştir.

Şehirdeki yerel mimari ile inşa edilen konutların yapı malzemelerinin çoğu yakın çevredeki doğal kaynaktan sağlanmıştır.

Kano'nun eski şehrinin dışında, sömürgeleştirme ve ülkenin birçok bölgesinden şehre hızlı bir göçün etkisi nedeniyle yeni bir modern şehir gelişmiştir. Böylece eski şehir duvarının içerisindeki mahalleler ve duvarın dışındaki alan entegre edilerek yeni bir metropolu oluşturdu. Şehrin ilk kurulan yeri olan eski şehir ve duvarın dışında gelişen yeni alanlar ile aralarında çok net iki farklı şehir görünümü sunmaktadır. Böylece duvarın dışındaki gelişen mahalleler daha çok sömürgeye dayalı Avrupa kent özeği ile planlanmıştır. Geniş sokaklar ile ve Avrupa mimarisi ile inşa edilen binalar, duvarın içindeki kalan şehir ise İslami mimari ile inşa edilen konutlardır. Bu mahallerdeki sokaklar ise daha dar bir şekilde planlanmıştır.

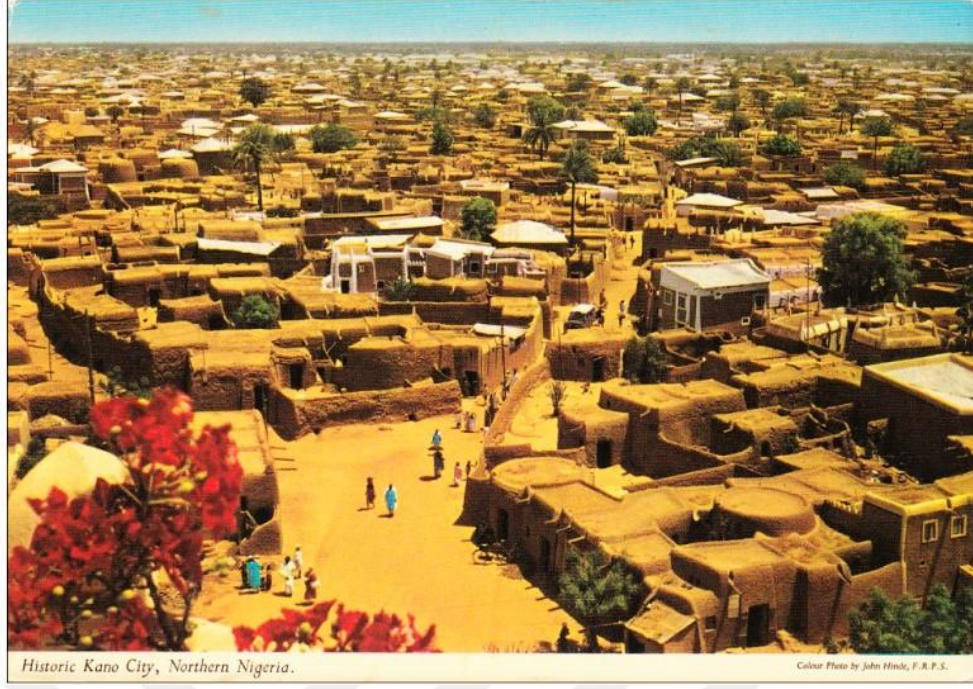

Foto 1: Kano'nun Surlar İçinde Havadan Görünümü

Kentin tasarımı sömürgecilikle birlikte tamamen Avrupalılar tarafından oluşturuldu. Böylece Avrupa şehir modelini yansıtan yeni bir şehir içi arazi kullanım planını yeniden başlattı. Yeni planda yapılan ilk binalardan idari binalar, askeri kışlalar, okullar gibi yapılar Avrupa mimari tasarımları ile yapıp, modern yapı malzemeleri ile inşa edilmiştir. 1960'da ülkenin bağımsızlığından sonra kentin geleneksel mimarisini yeniden canlandırılması için bir eylem başlatıldı. Bu süreçte kentte Avrupa ve geleneksel Afrika mimarisinin birleşmesiyle yeni bir mimari ortaya çıktı. Böylece şehrin görünümü üç ana mimar özelliği taşımaktadır. Surlarla çevrili olan mahalleler tipik Afrika mimarisi, surların dışındaki ise geleneksel Avrupa mimarisi ile ikisinin birleştirilmesi ile de farklı bir mimari tarz elde edilmiştir.

2.3.2. Kano'nun Din ve Etnik Özellikleri

Kano şehri din ve etnik köken bakımında ülkenin en heterojen özelliğini gösteren şehirlerinden biridir. Şehre ilk yerleşen Hausa kabilesi, nüfusu fazla olmasına rağmen tarih boyunca şehirde yaşanan değişikliklerin de etkisiyle nüfus dengesinde bir takım değişimler yaşanmıştır. Şehri ilk fetheden Fulani kabilesi uzun zamandır Hausa kabilesi mensupları ile yaşadığı için iki kabile arasında evlilikler nedeniyle asimilasyonlar meydana gelmiştir. Şehirde Hausa kabilesi, 1809'da Fulani kabilesi

tarafından şehir fethedildikten sonra İslam dinini kabul etmişlerdir. Şehirdeki yaşayanlar Usman Dan Fodio halifeliği süresince çoğunlukla Müslümanlardı.

Şubat 1903'te Kano şehri İngiliz sömürgeciler tarafından ele geçirilerek, ülkenin farklı bölgelerinde farklı dini ve etnik kökene sahip olan göçmen işçilerin yerleştirilmesine sebep oldu. Bu süreçte, Sabon Gari gibi çoğunlukla Hausa-Fulanı olmayan Hristiyan mahalleleri ortaya çıkmaya başladı.

Sömürge döneminde Kano şehrinde hızlı bir sanayi gelişmesi yaşandı. Böylece ulaşım sisteminin iyileştirilmesi, özellikle Kano-Lagos demiryolu hattı inşa edilerek şehirdeki sanayi sektörüne önem kazandırmıştır. Sanayi ve ulaşım sektörünün gelişmesiyle şehir ülkenin dört bir yanından göçmen işçilerin cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu gelişmeler ile Kano şehri ülkenin dört bir yanından gelen göçmenler ile etnik ve dini heterojen bir yapı kazanmıştır. Ayrıca şehir Kuzey Nijerya'daki sömürge hükümetinin stratejik ve idari merkezi olarak, şehrin etnik ve dini inançlar açısından çeşitlendirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Şehre gelen yeni idari görevliler çoğunlukla ülkenin güneyinden ve yabancı ülkelere gelmişlerdir. Şehirdeki hükümet rezervasyon alanı olarak isimlendiren “GRA”, şehirdeki yerleştiren yabancılar ve bürokratlardan meydana getirilmiş bir mahalle olarak geliştirilmiştir. Sonuç olarak Nijer, Lübnan ve Suriye gibi ülkelere gelen yabancıların nüfusu şehirde çoğalmaya başlamıştır.

İngilizler Sabon Gari'yi 1913'te Güney Nijerya'daki gayrimüslim işçiler için bir mahalle olarak kurmuşlardır. Daha sonra 1932'de Gwammaja'yı göçmenlerin yerleştiği bir mahalle olarak geliştirdiler. 1940'ların sonunda, I. ve II. Dünya Savaşı gazileri ve göçmen Hausa emekçileri için Kano'nun dışında Gwagwarwa mahallesini geliştirdiler. 1953 yılında Gwagwarwa köyünü Kano kentine göç eden Hausa ve güney Nijeryalı göçmenler mahallesi olarak entegre ettiler. Resmi olarak Kano kenti mekânsal organizasyonunun yapılandırılması 1915'de gelişti. Böylece eski şehir ve Fagge geleneksel yerel nüfus alanı olarak belirlendi. Sabon Gari, Afrika'da yerli olmayan sektör olarak sınıflandırıldı. Fagge-Ta-Kudu Arap sektörü olarak; Nasarawa GRA, Bompai, demiryolu bölgesi ve çevresi ise Avrupa sektörü olarak sınıflandırıldı. 1952-1956 yılları arasında nüfus baskısı nedeniyle, bu sınıflandırılmış mahalleler arasındaki sınırlar ortadan kaldırıldı (Barau, 2011, s. 4-5).

Kolonyal öncesi dönemlerden beri Kano şehri kozmopolit özellikler açısından popülerlik kazanmaya devam etmiştir. Bu sayede, Avrupalıları sömürgecilik nedeniyle,

Arapları ise Trans-Sahra ticareti nedeniyle şehre yerleştirmişlerdir. Ayrıca şehirde ticaret ve sanayi sektöründeki hızlı büyüme, ülkenin her yandan farklı din ve etnik kökenden insanların şehre göçmelerine neden olmuştur. Bu nedenle şehir ülkenin en fazla etnik çeşitliliğinin görüldüğü bir alan haline getirildi. Şehirdeki çoğunluk olan Hausa-Fulani kabilesi hariç çok sayıda etnik grup şehirde belli alanlarda yoğunluklar göstermektedir. Diğer bulunan etnik gruplulardan Kanuri, Yorubas, Araplar (Lübnanlılar, Mısırlılar, Suudiler, Yemenliler ve Süryaniler), Çinliler, Malezyalıları, Endonezyalıları, Nupes, Cerma, Toureg, Shuwa Araplar, Ebira, Igalas, Tivs, Jukuns, Angas, Kataf, Igbo, Edo, Itsekiri, Gwari, Ganalıları, Senegalliler de dâhil olmak üzere şehirde bir çok etnik ve kültürel yapı bulunmaktadır (Barau, 2010, sayfa 10-12).

2.3.3. Kano'nun Demografik Özellikleri

Kano şehri, ülkenin sömürge döneminden öncesinden bu yana ülkenin en kalabalık şehirlerinden biridir. Kentin konumu, stratejik bir lokasyonda yer alması ve tarım için elverişli bir araziye sahip olması gibi nedenlerle Nijerya'da ve yakın ülkelerde önemli bir nüfus cazibe merkezi olmuştur.

Elverişli iklim koşulları, verimli topraklar ve su kaynakları bölgeye ilk nüfusu çeken önemli doğal faktörlerdir. Sonraki yıllarda da şehirdeki ticari aktiviteler, tarım, eğitim ve güvenlik, şehre göç getiren önemli beşeri faktörlerdendir. Kano şehri, Usman Dan Fodio'nun Sokoto hilafetinin en önemli idari merkezlerinden biri olmasına rağmen, şehrin nüfusu ile ilgili sağlam belgeler yoktur. Şehrin nüfusu hakkındaki kayıtlar genellikle şehre keşfe gelen ilk misyonerlerin tahminlerine dayalıdır.

Hugh Clapperton, Barth, Fredrick Lugard gibi keşif için şehre gelen ilk Avrupalılar, şehrin nüfusu ile ilgili raporlar hazırlamışlardır. Kayıtlarına göre, 1820'lerde casus olarak şehre gelen Clapperton, şehrin nüfusunun 30.000 ile 40.000 olduğu tahmininde bulunmuştur. Bununla birlikte, 1851'de Barth şehri ziyaret ettiğinde, Kano'nun nüfusunun 60.000 civarında bir nüfusa sahip olduğunu ve bu nüfusun yarısının kölelerin nüfusu olduğunu belirtmiştir. Frederick Luggard'ın 1903'te Kano şehrini ele geçirmek için askeri keşif raporunda Kano şehri nüfus yoğunluğunun kilometrekarede 20 kişi olduğu belirtilmiştir.

Tablo 1: Kano Şehrinin Nüfus Eğilimleri (1820-1952)

Yıl	Gözlemci	Nüfus
1820	Hugh Clapperton	30.000-40.000
1851	Henry Barth	60.000
1903	Fredrick Lugard	30.000 (Sadece Kano Pazar)
1932	Kolonyal Hükümet	83.000
1952	Kolonyal Hükümet	131.000

Kaynak: Barth 1857; Barau 2015

Kentin sömürge öncesi döneminde nüfusu ile ilgili sağlam veri kaynakları olmaması, şehrin kesin nüfusunun belirlenmesini güçleştirir. Ancak şehrin eski konutları, surları, pazarları ve şehir meydanları gibi birçok yapının varlığı, sömürgeleşmeden önce şehrin ne kadar büyük olduğuna dair fikir vermektedir. Bazı araştırmalarda Kano şehri o dönemde, Mısır'da Kahire'den sonra, Afrika'nın ikinci büyük şehri olduğu yazıları vardır.

Ülkenin sömürge dönemindeki ilk nüfus sayımında yayınlanan nüfus verilerine göre, Lagos ve Ibadan'dan sonra Kano ilinin nüfus bakımından ülkedeki en büyük üçüncü il olduğunu belirtilmiştir. 1991 nüfus sayım verilerine göre, ülkenin kuzey kesiminde 5.810.470 nüfuslu olan Kano, toplam nüfusunun 2.958.736'sı erkek, 2.851.734'ü kadın nüfustan oluşmaktadır. O dönemden sonraki süreçte Kano şehrindeki ekonomik ve idari fonksiyonun gelişmesiyle birlikte göçlerle nüfusu sürekli bir artış göstermiştir.

Tablo 2: Kano'nun Nüfusu (1991-2010)

Belediye	1991	2006	2008	2009	2010
KMC	406,670	371,243	396,572	409,899	423,628
FAGE		200,095	213,747	220,918	228,330
DALA	493,574	418,759	447,330	462,338	477,849
GWALE		357,827	382,239	395,064	408,318
TARAUNI		221,844	236,980	244,930	253,148
NASARAWA	512,07	596,411	637,102	658,477	680,570
Metropol alanı	951.451	2.166.179	2.313.970	2.391.626	2.501.843

Kaynak: National Population Commission

Kano ilinin başkenti olarak Kano metropol alanı altı ilçeden oluşmaktadır. 1991 nüfus sayımı sonuçlarına göre Lagos ve İbadan'dan sonra Nijerya'da üçüncü en kalabalık şehir merkezidir. Kano metropol alanı 1991 nüfus sayımına göre 951.451 toplam nüfusa sahiptir ve o dönemde metropol alanı sadece Nasarawa, Kano ve Dala belediyelerinden oluşmaktadır. 1991'deki dört belediyeden Nasarawa 512 bin nüfusu ile en büyük nüfusu olan belediyedir. İkincisi Dala belediyesidir. Daha sonraki yıllarda, kentteki idari değişiklikler ve hızlı sanayi büyümesi nedeniyle Kano şehir merkezi bir nüfus cazibe alanı haline gelmiştir. Böylece yakındaki kırsal alanlardan, diğer illerden ve hatta yakın ülkelerden göç almaya başlamıştır. Göç ile yaşanan aşırı nüfus artışı ile Kano metropol alanı yakınındaki kırsal araziler şehre entegre edilerek şehir iki yeni ilçeye daha kavuşmuştur. Böylece metropolün alanı dört ilçeden altı ilçeye çıkmıştır.

2.3.4. Kano'nun Ekonomik Özellikleri

Konumu nedeniyle, Kano şehri uzun yıllardır Sahra Altı Afrika'da ticaret geçmişine sahiptir. Şehirdeki ticari faaliyetler sömürge döneminden önceki yıllara kadar izlenebilmektedir. Şehir Trans-Sahra ticaret döneminde tüccarların Akdenizden kervanlarıyla Kano şehrine gelip ticaret faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Tarım her toplumda önemli bir rol oynamaktadır. Kano şehrinde sömürgecilikten önce tarım ve hayvancılık faaliyetleri de geride kalmış değildir. Hatta şehir ve çevresindeki tarımsal potansiyeli şehre çeken başlıca nedenlerden biri olarak söylenebilir ve daha sonraki yıllarda şehrin sanayi merkezi haline gelmiştir.

2.3.4.1. Kano Şehrindeki Tarım Faaliyetleri

Dünyanın çoğu eski yerleşim birimlerinde olduğu gibi tarım şehrin en önemli ilk ekonomik faaliyetlerdendir. Ülkenin Sudan savan bölgesinde yer alan şehir yılda ortalama 800 mm yağış almaktadır. Yağış mevsimi Mayıs ile Ekim ayları arasındaki dönemde yoğunluk kazanmakta ve Ağustos ayı yağışı en fazla alan aydır. Bölgenin 21°-23° olan yıllık ortalama sıcaklığı tarım için olumlu bir sıcaklık koşulu sağlamaktadır.

Ayrıca kentin kuzey doğusunda Çad havzası ve güneyinde Jos platosunun yer alması, şehrin yakın çevresinde birçok akarsuların ve kollarının var olması, şehir için kurak dönemde sulamalı tarım potansiyeli kazanmıştır. Darı, mısır, Gine mısırı, pirinç ve buğday gibi tahıllar bölgede yetişen ana tarım ürünleridir. Diğer ürünlerden pamuk, yer fıstığı, susam, domates, biber, lahana ve marul gibi sebzeler büyük miktarda

yetiştirilmektedir. Şehirde pamuk ve yer fıstığı üretimi, şehrin en önemli ihraç edilen ana ürünleridir. Böylece sömürgecilğin gelişmesi ile birlikte pamuk ve yer fıstığı Kano şehrinden demiryolu ile Lagos limanına, daha sonra ise başka ülkelere ihraç edilmektedir.

Kaynak: Kano Resim Arşivi

Foto 2: Kano Şehrinde 1970’de Demir Yolu İstasyonunda İhraç Edilecek Yer Fıstıklarının Depolanması.

Şehirde ilk gelişen küçük ölçekli sanayi faaliyetleri tarıma dayalı tekstil ve bitkisel yağ sanayidir. Sömürgecilerin gelişiyle birlikte, Kano şehri ve çevresindeki tarımsal faaliyetlerde bir artış görülmüştür. İngiliz sömürgecileri, yerel yöneticileri kullanarak yurt dışı ihracata yönelik tarım ürünlerinin üretimini teşvik etmek için kampanyalar yürütmüşlerdir. Bu kampanya ile birçok çiftçi Kano şehrine göç etmiştir.

Sömürge döneminde Kuzey Nijerya’daki tarım ürünlerinin yurt dışına ihracatı için Kano şehri bir toplama merkezi olarak seçilmiştir (Foto: 2). 1907’de Kano şehrinin kuzeydoğusunda Nguru’dan Kano ve Lagos’a kadar demiryolu hattı inşa edilmiştir. Bu nedenle bölgedeki çiftçiler hasat ettikleri ürünlerini daha yüksek bir fiyata satmak için şehre getirmektedirler. Böylece şehir bölgedeki en büyük tarımsal pazar merkezi haline gelmiştir. Lagos, Kano, Nguru demiryolu hattının inşaatı ile Kano şehri ve Kuzey Nijerya’nın ticaret ve tarım dönüm noktası olmuştur. Sömürge döneminden önce Kuzey Nijerya’nın ticareti daha çok Kuzey Afrika ülkeleriyle yapılmaktadır. Bu dönemde Kuzey Nijerya Kano, Maiduguri ve Sokoto gibi şehirler Trans-Sahra ticareti için önemli

şehirlerdir. Ancak demiryolu hattının inşası ile ticaretin yönü Trans-Sahra'dan Trans-Atlantik'e doğru yönelmesi ile bölgedeki diğer şehirlerin önemlerini kaybetmesine neden olmuştur. Bu süreçte Kano şehrinin gelişmesinde demiryolunun çok büyük bir katkısı olmuştur. Kano şehri tarım ürünleri ihraç merkezi olarak ülkenin dört bir yanından farklı din ve etnik grupların, genç nüfusun cazibe merkezi haline gelmiş.

2.3.4.2. Kano Şehirde Ticari Faaliyetleri

Kano şehri ülkede eskiden beri ticaret ve sanayi kültürüne sahip çıkan tek yerdir. Şehirdeki ticari faaliyetler Usman Dan Fodio'nun döneminden beri yüzlerce tüccar Kuzey Afrika'dan deve keravanları ile ticaret için şehre gelmektedirler. Ayrıca şehirde ülkenin en eski pazarları bulunmaktadır. Şehirdeki bazı pazarlar şehrin yaşına kadar dayanmaktadır. Afrika kentlerindeki yerel pazar meydanı geleneği, Kano şehrinde de görülebilmektedir. Şehir planında, şehrin merkezi genellikle şehrin ortasında yer almaktadır. Haftanın belirli günleri (pazar günleri) ticari faaliyetler yoğunlaşmaktadır. Kano şehrinin konumu önemli ulaşım kavşağında yer alması nedeniyle, ülkenin farklı bölgelerinden kolaylıkla ulaşılması nedeniyle, ticari faaliyetler gelişebilmektedir. Şehirde bulunan pazarlardan Kwari, Sabon Gari ve Kurmi gibi başlıca pazarlar şehrin önemli başlıca pazarlarındandır. Bu pazarlar uzun zamandır Kano şehrinin bölgesine ve yakın ülkelere kadar etki alanına sahiplerdir.

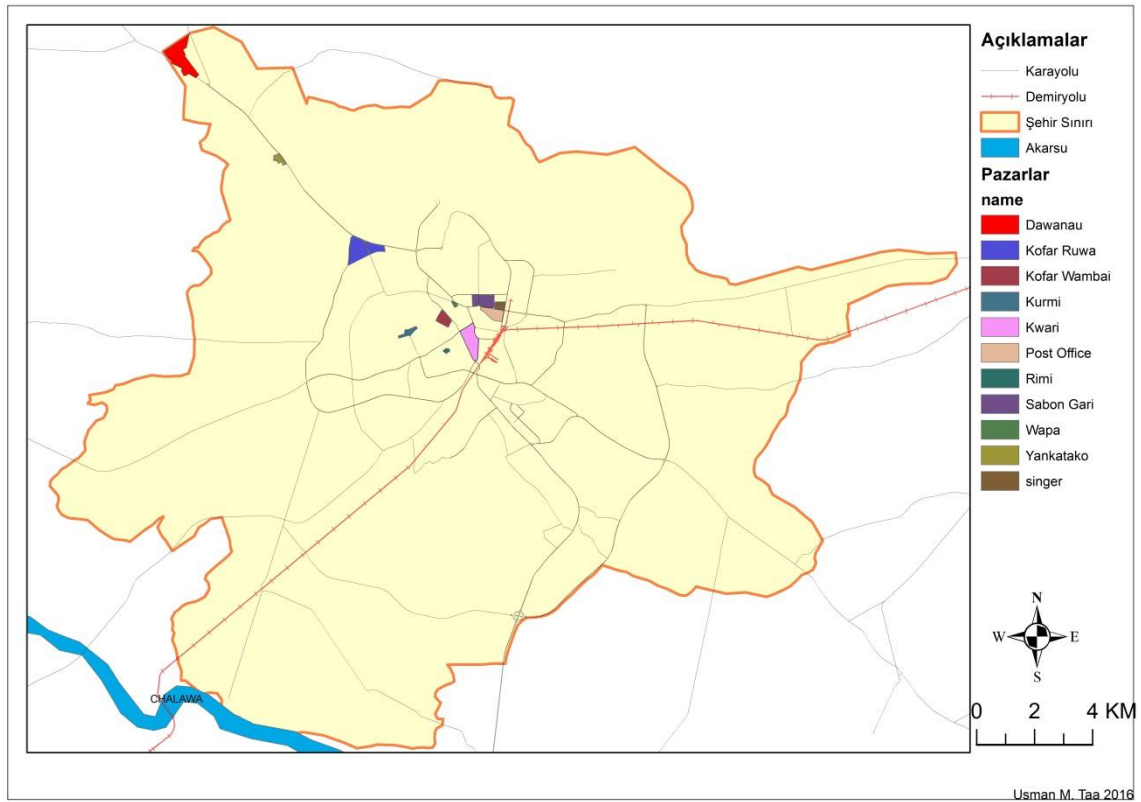
Table 3: Kano Şehrinin Ana Pazarlarının Kuruluş Tarihleri, Satılan Ürünleri ve Etki sahaları

No	Pazar	Kuruluş	Etki Sahası	Satış Ürünler
1	Kurmi	1487	Uluslararası	Karışık Ürünler
2	Sabon Gari	1914	Uluslararası	Karışık Ürünler
3	Kwari	1934	Uluslararası	Tekstil
4	Rimi	1937	Bölgesel	Karışık Ürünler
5	Yantaya	1942	Bölgesel	Karışık Ürünler
6	Wapa	1959	Uluslararası	Döviz ve Kuyumculuk
7	Akija	1973	Uluslararası	Otomobil
8	Dawanau	1977	Uluslararası	Tahıl
9	Kofar Ruwa	1977	Uluslararası	Otomobil Yedek Parçaları
10	Kofar Wambai	1977	Uluslararası	Karışık Ürünler
11	Singer	1977	Uluslararası	Karışık Ürünler
12	Yan Katako		Bölgesel	Kereste
13	Yan Lemo		Bölgesel	Meyveler

Kaynak: Maigari Ibrahim 2014; Evolutionary Trend, Spatial Distribution of Land Issues Associated with Markets in Kano Metropolis

Yukarı listedeki pazarlar arasında (Tablo 3), pazarların etki sahaları farklılık göstermektedir. Bazı pazarların etki sahası şehir sınırının dışından bölgeye ve

uluslararası alanlara kadar etkilidir. Mesela 1934 yılında kurulan Kwari pazar, Kano şehrinin en büyük eski tekstil pazarından biridir. Bu pazar şehirde ticari sektörün gelişmesinde ve kentin büyümesinde önemli bir etkiye sahiptir. Kwari pazar ülkedeki en büyük tek ürün satan pazarlardandır. Nijer, Gana, Kamerun, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne kadar etki sahasına sahiptir. Pazardaki satılan tekstil ürünleri eskiden çoğunlukla şehirde üretilmekteydi. Son yıllarda sanayi sektöründeki yaşayan gerileme nedeniyle bazı ürünler Malam Aminu Kano havalimanı üzerinden yabancı ülkelere ithal edilmektedir.

Harita 4: Kano'da Pazarların Dağılışı

Şehirde bulunan önemli pazarlardan 1959 da açılan Wapa pazarı, şehirdeki döviz faaliyetlerinin yapıldığı bir merkezdir. Böylece şehre gelen iş adamları, bürokratlar, ihracat ve ithalat için şehre gelen yabancıların döviz ihtiyaçları bu alandan karşılanmaktadır. Ayrıca Pazar, şehirdeki yaşayan yabancılar ve son dönemde bölgedeki ülkeler arası gelişen ticaret ve sanayi sektörünün gelişmesi gibi nedenlerle çok büyük bir gelişme yaşamaktadır.

Pazarlar sömürgeci dönemden beri Kano şehrinin gelişmesinde çok önemli bir role sahiptir. Sömürge döneminde Kano şehrinde ticari faaliyetler ve sosyal

hizmetlerle yeni bir gelişme yaşanmıştır. Böylece şehirde yeni bir ticari alan ve yeni mahalleler gelişmeye başlamıştır. Sabon Garı Pazarı ve Beirut yolu şehirde yeni ticari alanlar olarak gelişmektedirler.

Şehrin kuzeyinde gelişen Sabon Garı Mahallesi, ilk olarak güney Nijerya'dan şehre yerleşen gayrimüslimlerin mahallesi olarak geliştirildi. Sonraki yıllarda mahallede açılan Sabon Garı Pazarı ile birlikte şehirde önemli ticari alan oluşturuldu. Böylece şehrin merkezi iş ve ticaret sahaları ile entegre edilerek şehrin en büyük pazarlardan biri haline getirilmiş oldu.

2.3.4.3. Kano Şehrinde Sanayi Faaliyetleri

Kano şehrinde sanayi üretimi, Usman Dan Fodio'nun 1805'de şehri fethetmesinden önceki dönemden beri başlamıştır. Şehirde küçük çaplı bir sanayi üretimi olduğuna dair bazı kanıtlar bulunmaktadır. Şehirde ilk yerleşen yerli halklar demiri eriterek bıçak kılıcı ve tencere gibi küçük ev malzemeleri üretmektedirler. Kano şehrinin ilk kurucuları Dala tepelerinin etrafında demir cevheri eriterek av için ilkel silahlar yaptıkları çeşitli kaynaklarda yer almaktadır.

Şehirdeki küçük ölçekli sanayi faaliyetleri Usman Dan Fodio tarafında şehrin fethedilmesinden sonra geliştirildi. İlk yıllarda şehirdeki yapılan el sanatları üretiminin çoğu, deri işletmesi, boyama, demir ile çapa, bıçak gibi el işçiliği üretimi idi. Tarımda kullanılan tırmık, kılıç, tencere bıçakları ve bölgedeki pamuk yetiştiriciliği nedeniyle tekstil üretimi şehirde önemli küçük ölçekli sanayi üretimleridir.

Kaynak: Kano Resim Arşivi

Foto 3: Kano Şehrinde Kofar Mata da Yer Alan Geleneksel Kumaş Boyacılık Atölyesi

Yerel boyacılık, Kano şehrindeki en eski yerel el sanatları faaliyetlerden biridir. Kumaş boyacılığı şehirde 500 yıl kadar yapılmaktadır (Foto 3). Kofar Mata boyacılık atölyesi 1498 de açılmıştır ve şehrin en eski kumaş boyacılık atölyelerden biridir. Halen faaliyetini de sürdürmektedir. Son yıllarda modern tekstil sanayinin gelişmesi ile bu tür atölye tipi boyacılık önemini kaybetmeye başlamıştır. Şuanda Kano şehrinde yerel boyacılık kumaşı sadece turistlere Kano hatırası hediyelikler olarak satılmaktadır.

Kano metropol alanında modern sanayi faaliyetleri 1940 yıllarında başlamıştır. İlk olarak şehirde PS Mandarides, WJ Bush ve 1950 yıllarında Northern Nigerian Enamelware & Co Ltd şirketi kurulmuştur. Bağımsızlıktan sonra 1970 yıllarında ülkede yaşanan iç savaş nedeniyle ülke de sanayi sektörü büyümesinde düşüş yaşanmıştır. İç savaştan sonra şehirdeki sanayi tesislerinin yaklaşık %4,2'si kurulmuştur. 1970'li yıllarda ülkedeki petrol gelirlerinin yükselmesiyle şehirdeki sanayi sektörü hızla büyümüş ve bu dönemde şehrin sanayi tesislerinin %18,6'sı kurulmuştur. 1980'li yıllar boyunca şehirde sanayi tesislerinin kuruluşu en zirveye ulaşmıştır. Böylece 1980'lerde %23,8'inin, 1990'larda %29.9 ve 1990'da Kano metropol alanında toplam 293 sanayi tesisi bulunmaktadır (Liman, 2015, s. 55-65).

Tablo 4: Kano Metropol Alanındaki Sanayi Tesislerinin Dağılışı

Sanayi Bölgesi	Sanayi Yeri	Çalışan Sanayi Tesisleri	Kapatılan Sanayi Tesisleri	Toplam
Bompai	Bompai	38	80	118
	Tokarawa	26	29	55
	Yerleşim Planının Dışında	20	11	31
Sharada	Challawa	26	21	47
	Sharada 1	19	20	37
	Sharada 2	18	32	50
	Sharada 3	12	18	30
	Yerleşim Planının Dışında	4	9	13
Toplam		161	220	381

Kaynak: Federal Republic of Nigeria, Manufacturers Association of Nigeria (2010)

Kolonyal hükümetin son yıllarında ve ülkenin bağımsızlığının ilk yıllarında, Lagos'tan sonra Kano şehri Nijerya'da en önemli ikinci sanayi merkezi halindedir. Tekstil, deri işletmeciliği, ayakkabı, emaye eşyaları, kozmetik, ilaç ve içecekler, bitkisel yağlar ve hayvan yemi gibi birçok tarımsal ve gıda endüstrisi bakımından gelişmiştir.

Ülkenin kırsal alanlardan ve yakın ülkelerden şehre yoğun göç nedeniyle şehrin nüfus artışına ve mekânsal büyümesine neden olmuştur. Şehrin dışında Chalawa, Sharada ve Bompai sanayi bölgelerinin sonraki yıllarda şehir ile entegre edilmesi sanayi faaliyetlerinin şehrin mekânsal büyümesini nasıl etkilediğinin bir kanıtıdır. Ayrıca şehrin konumu sanayi kuruluşu için elverişli bir yerde olmasından dolayı hem yabancı hem de yerel yatırımcılar için kent cazibe alanı halindedir. Şehir, karayolu şebekeleri ve Kano Lagos demiryolu hattının inşası ile sanayi sektöründe önemli bir gelişme sağladı. Böylece Niger, Çad, Kamerun ve Orta Afrika gibi Lagos'a uzak ülkelere, Kano'dan kolayca mallar ulaştırılabildi.

Ülkedeki yaşanan istikrarsızlaşma ve 1970 lerde petrol sektöründeki gelirin yükselmesiyle, Kano şehrindeki sanayi sektörü 1990'lardan 2000'li yıllara kadar bir gerilme yaşamıştır. 1960'lı yıllarda ülkenin bağımsızlığına kavuşmasından sonra 1970'lerde ülke de bir yıl süren iç savaş yaşanmıştır. İç savaştan sonraki yıllarda ise 1993 yıllarına kadar ülkede çeşitli askeri darbeler yaşanmıştır. Bu olaylar ülkenin sanayi sektörünün gelişmesini engelleyen nedenlerdir. Ayrıca ülkenin Nijer Deltasında bulunan

petrol yatakları nedeniyle petrol sektörü daha önem kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte ülkedeki sanayi sektöründe önem kaybı yaşanmıştır. Kano şehrinde bu süreçte sadece gıda ve içecek gibi sanayi tesisleri üretimi devam etmiştir. Tekstil sanayi ise o dönemde en fazla zarar görenlerdendir. Böylece şehirde çok sayıda sanayi tesisi kapatılmıştır.

1990'lı yıllarda ülkede yaşanan elektrik kesintilerinin başlaması ile şehirdeki sanayi sektörü önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu dönemde şehirdeki sanayi tesislerinin %50'sinden fazlası enerji kaynakları yetersizliğinden dolayı üretime kapatılmıştır. Lagos ve İbadan gibi ülkenin güneyinde bulunan sanayi şehirleri ülkenin petrol kaynaklarının yer aldığı Nijer Deltasına yakın olduğundan dolayı doğal gaz ile termik elektrik santrallerini kullanarak sanayi tesislerdeki üretime devam edebilmişlerdir. Ancak Kano şehri ise sanayideki enerji ihtiyaçlarını karşılamasında zorluklar çekmektedir. Bu süreçte bazı sanayi tesislerinin enerji ihtiyaçları dizel jeneratörlerle karşılanmaktadır. Bazılarında ise jeneratör ile enerji üretiminde şirketlerdeki kazançların düşük olması nedeniyle üretim sonlandırılmıştır.

Enerji yetersizliği nedeniyle kentte yaşanan sanayinin durgunluk döneminde, kentteki sanayi işçilerinin çoğu işlerini kaybetmiştir. Böylece sanayi çalışanlarının büyük kısmı ticaret ve tarım sektörlerine geçmiştir. Son yıllarda dünyadaki petrolün değer kaybetmesi ile ülkede yeniden sanayi sektörünü canlandırma çabaları başlamıştır. Ancak Kano şehrindeki sanayi sektörü uzun yıllar ihmalden dolayı çoğu sanayi tesisi kullanılamayacak hale gelmiştir. Ayrıca şehirdeki gelişen sanayi uzun yıllar ithal edilen malların üretimini de sağlamıştır. Fakat sanayinin gerilemesi ile birlikte eskiden şehirde üretilen malların çoğu şuanda Çin gibi ülkelerden ithal edilmektedir. Böylece şehirde yeni yeni tekrar canlandırılan sanayi tesislerinde üretilen mallar ile ithal malları arasında zor bir rekabet yaşanmasına neden olmaktadır.

Kaynak: Google Earth 2016

Foto 4: Bompai Sanayi Bölgesinin Uydu Görüntüsü

Kano metropolünün Kuzey Doğu bölgesinde yer alan (Foto 4) Bompai sanayi sitesi, Kano metropoliten alanında sanayi sektörünü güçlendirmek için kurulan en eski sanayi sitelerinden biridir. Sanayi sitesi şehrin kuzey doğusunda yer almaktadır. Şehirde merkez iş sahasının gelişmesiyle, sanayi siteleri şehir ile entegre olmuştur. Sanayideki malların daha kolay bir şekilde taşınması için, sanayi sitesinin yanında Kano-Lagos demiryolu hattı geçirilmiştir. 1970'li yıllarda şehirdeki hızlı gelişme ve sanayi sektöründeki büyüme nedeniyle şehrin güneybatısında Shara diye isimlendiren yeni bir sanayi bölgesi açılmıştır. Bu iki sanayi bölgesi genişleyerek şehirdeki sanayi tesisleri yeniden canlanmaya başlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KANO'DA KENTLEŞME

“Kentleşme terimi; nüfus-mekân ilişkisine bağlı olarak, yerleşim biriminde yaşanan gelişme ve dönüşümün simgesidir. Demografik yapıda yaşanan değişmelere kent fizyolojisi de eşlik eder. Nüfus artar, nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri değişir. Dinamik ve hacimli bir nüfus yapısı ve dağılışı belirgin hale gelir. Kentsel mekânın fiziki olarak da büyümesi kentleşmenin göstergesidir. Kent fizyolojisinin sınırları sürekli değişir. Şehir her geçen gün kırsal alanların aleyhine gelişir. Kentleşme sosyal ve fiziki yaşamın dokusunda dinamizmi ifade eder. Kentleşme, etkisini hem kentsel ortamda hem de kırsal ortamda gösterir. Kentleşme sonucunda, büyüyen şehir, toplumsal, kültürel ve ekonomik merkez haline gelir” (Akdemir, 2013, pp. :1-2).

Nijerya'daki kentleşme süreci, hızlı nüfus artışı ve kır-kent göçleri nedeniyle hızlı şekilde yaşanmıştır. Ülkenin bazı bölgelerinde, kentleşme süreci sömürge döneminden önce başlamıştır. Lakin ülkedeki bazı bölgelerde kentleşme süreci sömürge döneminden sonra başlamıştır. Ülkede Kano, Zaria, Sokoto, Maiduguri gibi şehirler, sömürge öncesi dönemden beri şehir statüsü kazanmış yerleşmelerdir.

Nijerya'da Kano ve Benin, Mali de Timbuktu, Gana'da Kumasi gibi şehirler Sahra Altı Afrika'nın sömürge öncesi önemli şehirlerine örnektir. Sahra Altı Afrika'daki çoğu şehirler sömürgecilik ilk döneminde Avrupalılar tarafından tahrip edilerek yağmalanmışlardır. Böylece şehirlerdeki eserlerin çoğu Avrupa müzelerine taşınmıştır. Bu nedenle yıllardır Afrika'da kentleşmenin başlamasına sömürgecilik neden olduğu algısı oluşturulmuştur. Sömürgecilik sadece Afrika'nın yıkılan eski şehirlerinin yerine tamamen farklı olan Avrupa değerlerine dayanan kentleşme sürecinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum Afrika'da kentleşmenin yeni bir süreçte evrilmesine yol açmıştır. Bununla birlikte sanayi devrimi ve teknolojik gelişmeler, sadece Kano'da değil bütün Dünya kentlerinde dönüşümün olduğunu göstermiştir.

Afrika'daki kentleşme süreci aşağıda listelenen kıtanın geleceğini şekillendiren üç döneme göre sınıflandırılabilir;

- Sömürgecilik öncesi kentleşme: Gana'daki Ashanti, Kanem Bornu (Nijerya, Nijer, Çad ve Kamerun) Mali'deki Songhai, Wolof gibi Afrika'nın büyük krallıkları sırasındaki gelişim.

- Sömürge dönemindeki kentleşme: Nijerya'daki Lagos gibi yeni gelişen kentsel alanların, yeni başkentlerin ve liman şehirlerinin yükselmesi.
- Sömürgecilik sonrası kentleşme: Bu dönem, Afrika ülkelerinin bağımsızlığından sonra ve kıtadaki uzun dönemde kolonizasyonun etkisinden dolayı batı kültürü ve değerlerine göre kentleşme eğilimleri.

3.1. Sömürgeciliğin Öncesi Kano

Sahra Altı Afrika'nın en eski kentlerinden biri olan Kano, 14. yüzyılda Dala Tepesi civarında kurulmuştur. Şehrin konumu sit ve situasyonunun gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır. Kano şehri sömürgeci dönemden önce bölgenin ticaret ve sanayi merkezi haline gelmiştir. Sömürgeci dönemden sonraki dönemde ise modern şehir hâle dönüşmüştür. Kano şehri önceleri surların içinde kalan alanlardan ibarettir. Daha sonra ise gelişerek sur içindeki alanın dışında gelişen Fage'nin bir bölümü ile de temsil edilmektedir.

Kano şehri 11. ve 12. Yüzyılda surlarla çevrilmiştir. Böylece şehre giriş birçok şehir kapısından gerçekleşmektedir. Kano şehri 16. Yüzyılda 7500 konutu ile Afrika'nın üçüncü büyük şehri haline gelmiştir. 1820'lü yıllarda ise şehir 30,000-40,000 civarı nüfus barındırmaktadır. 1851 yılında ise nüfusu 60,000 civarındadır. Kano şehri 18. Yüzyıllarda Sahra Afrika'sı ülkelerinin en büyük cosmopolitan şehirlerinden birisi olmuştur. 19. Yüzyılda Trans-Sahra ticaret yolundaki en güney merkez haline gelmiştir (Barau, 2011, s. 1-4).

Diğer şehirlerde olduğu gibi, Kano Şehrinin büyümesinde hem doğal hem de beşeri faktörler etkili olmuştur. Ülkenin Sudan savan bölgesinde yer alması, şehrin ve yakın çevresinin tahıl ihtiyacını karşılaması açısından önemli bir merkez durumundadır. Bu nedenle hasat döneminden sonra şehrin kuzeyinde Sahel savan bölgesine insanlar Kano şehrinden Gine mısırları, mısır ve buğday gibi yiyecek maddeleri satın almak amacıyla gelmektedirler. Şehir, pazarların büyümesinde önemli bir rol oynamaktadır. Böylece şehirde iş arayan yeni yerleşimcileri cezbetmektedir. Ayrıca şehrin çevresinde yer alan akarsular, şehrin ekonomik büyümesinde çok önemli katkıda bulunmuşlardır. Genellikle yağışlı mevsimde yapılan tarım faaliyetlerinden sonra kurak dönemde bu akarsu vadileri boyunca sulamalı tarım faaliyetleri yapılmaktadır.

Çağın temel ekonomik faaliyetleri olan tarımın yanı sıra, Kano şehrinde dokuma, deri işletmeciliği, yerel kumaş boyama faaliyetleri ve demircilik faaliyetleri gibi el sanatları şehrin ekonomik faaliyetlerinde uzun bir geçmişe sahiptir. Bu el

sanatları faaliyetleri şehir ekonomisinin de gelişmesine yardımcı olmuştur. Böylece şehrin çevresindeki farklı kasabalardan alıcılar çapa, tırmık ve sırt pullukları gibi yerel tarımsal aletleri satın almak için şehre gelirler. Bu gelişmelerle Kano şehri önemli bir ticari merkez haline getirilmiştir. Böylece çoğu Batı Afrika ülkelerinden tüccarları kendisine doğru çekmeye başlamıştır. Bu süreçte Kano şehrinde tüccarlar başka ülkelerin kültürlerini de taşıyarak şehirde yeni kültür mozaiklerini meydana getirmişlerdir. Ayrıca şehirdekilerin Kuzey Afrika ile ilişkileri sonucunda şehirde yeni Kuzey Afrika mimarisi ortaya çıkmaya başlamıştır.

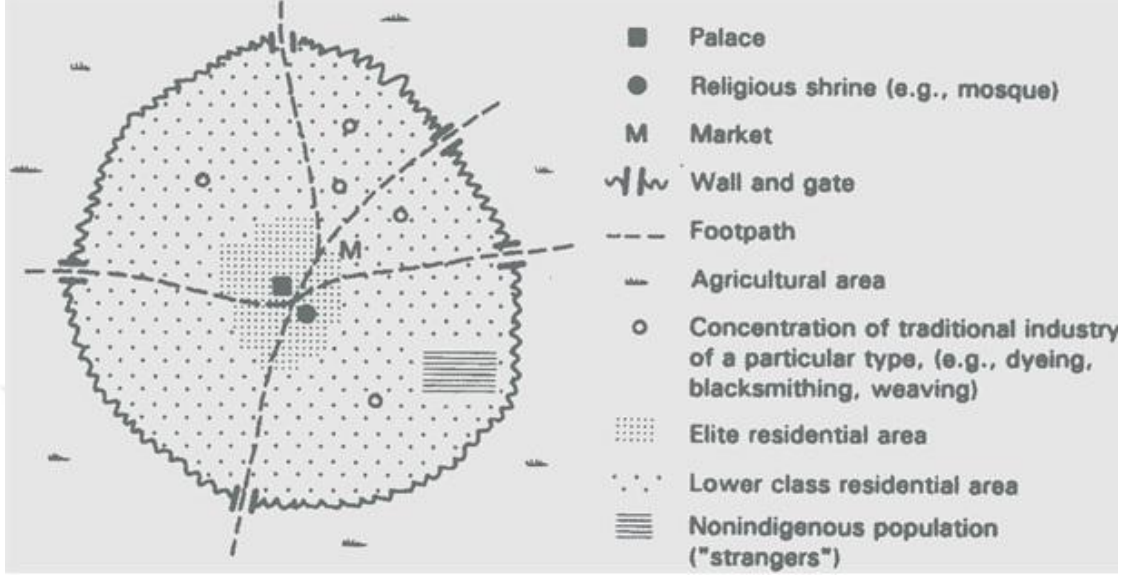

Kaynak: American Geography Society Library Digital Photo Archive-Africa

Foto 5: Kano Şehrinin Surlar İçinde Kerpiç Damlı Evleri.

Birçok Afrika şehri düzeninde olduğu gibi Kano şehrinin eski planında emirlerin sarayı, merkezi camisi, şehir meydanı ve pazarı gibi ana unsurlar ele alınarak planlanmıştır. Şehir merkezinde ticari alanı, emir sarayı, merkez cami ve meydan büyük yer kaplamaktadır. Şehirde konut alanları emir sarayının ve pazarın arkasında yer almaktadır. Böylece pazarın ortada olması şehrin tüm bölgelerine kolay bir şekilde ulaşabilmeyi sağlamıştır. Antik Kano şehri bir duvarla çevrilmiştir. Bu duvarın inşaa edilmesinin amacı savaş sırasında şehri korumaktır. Çünkü şehir açık bir savan ovasında

kurulmuştur. Şehir surları 30-50 feet yüksekliğinde ve 40 feet kalınlığında kerpiç tuğlalarla inşa edilmiştir. Surların farklı işlevler için kullanılan toplam 15 kapısı vardır. Şehrin her kapısında koruması vardır. Şehir kapısının koruyucusu ünvanı sadece cesur savaşçılara verilmektedir ve bu ünvan aile arasında nesilden nesile geçmektedir.

Kaynak: *Afrika South of the Sahara, 3rd Edition*, By Robert Stock. Copyright 2013 by The Guilford Press.

Grafik 2: Tipik Pre-Kolonyal Afrika Kentinin Şematik Haritası

Sömürge öncesi dönemde çoğu Afrika şehirleri, daha çok Afrika'daki sosyal ve ekonomik özelliklerine göre tasarlanmışlardır. Sahra Altı Afrika'daki ülkelerin çoğu şehirleri savan bölgelerinde yer almaktadır. Bu nedenle güvenliği sağlamak amacıyla bölgedeki çoğu şehir surlar ile çevrilmiştir. Nijerya'da Kano, Ngazargamu ve Mali'deki Timbuktu bölgede sömürgecilikten önceki dönemde surlar ile çevrelenen şehirlerdendir.

Yukarıdaki resimde görüldüğü gibi, Sahra Altı Afrika ülkelerindeki şehirler sömürgecilikten önce çoğunluğu bu şekilde tasarlanmıştır. Şehrin ortasında emir sarayı, seçkinlerin evleri, pazar ve dini merkezler yer almaktadır. Dış çemberde ise daha çok çiftçiler, el sanatçıları ve bekçileri gibi alt sınıftaki insanlar yerleşmiştir. Ayrıca dış çemberde demircilik atölyeleri, yerel boyama atölyeleri, dericilik işletme alanları ve dokumacılık atölyeleri yer almaktadır. Şehrin uzaklarda sur duvarları yanında ise daha çok şehirde farklı din ve etnik kökenlilerin yer aldığı göçmenler bulunmaktadır. Göçmen mahalleleri genellikle şehrin uzak kısımlarında yer almaktadır. Surların dışında ise şehrin tarım arazileri ve hayvanların otlatılması için büyük bir alan yer almıştır.

3.2. Kano'nun Kentleşme Süreci ve İdari Fonksiyonlarının Etkisi

İdari merkezlerdeki fonksiyonlar kentleşmede çok önemli bir yere sahiptirler. Kano gibi şehirlerde idari fonksiyon kentleşme sürecini hızlandıran en önemli etkenlerdendir. Kano'daki kentleşme süreci idari açıdan üç şekilde etkilenmiştir. Örneğin, Kano, Sokoto halifeliğinin stratejik başkenti olmuştur. Daha sonra ise Kano, sömürge yönetiminin stratejik merkezi olarak belirlenmiştir. Tarihi boyunca meydana gelen bu idari değişiklikler Kano'nun kentleşme sürecini etkileyen başlıca idari faktörler olmuştur. Bu zaman boyunca Kano şehri geleneksel İslami Afrika şehriden gelişerek kolonyal şehir olarak dönüştürülmüştür. Daha sonra ise bağımsız Afrika şehri ile Avrupa şehir modellerinin iç içe girdiği bir şehir haline gelmiştir.

3.2.1. Kano'da Kentleşme Süreci ve Sokoto Halifeliğinin Etkisi

Herhangi bir şehirde olduğu gibi, idari fonksiyon kentleşme sürecini iki yönde etkiler. Bazı şehirlerde kentleşme sürecini hızlandırırken, bazı yerlerde ise yavaşlatabilir, hatta durdurabilir. Kano şehri ülkede ilk kuruluşundan beri idari fonksiyon nedeniyle en çok etkilenen şehirlerden birisi olmuştur. Şehrin 10. Yüzyılda ilk kuruluşunda şehrin önemli bir konumda yer alması nedeniyle hem alansal hemde nüfus bakımında büyüme yaşanmıştır. Ayrıca bu dönemde şehrin ticari ve tarımsal potansiyelleri şehrin gelişmesini sağlayan diğer beşeri faktörlerdendir. Şehrin kaderi 1805'te Usman Dan Fodio tarafından ele geçirilmesiyle değişti. Böylece Kano şehri Usman Dan Fodio'nun halifeliğinin en önemli idare merkezi haline gelmiştir. Usman Dan Fodio halifeliği döneminde, Kano şehri halifeliğin güney hinterlandın da toprak kazanması için Kano şehri stratejik bir merkez olarak kullanılmıştır. Bu dönemde Kano şehirde halifeliğin dört yanından gelen askerler toplanmıştır. Savaşlardan sonra çoğu asker Kano şehrine yerleşmişlerdir. Böylece şehir sosyal ve ekonomik heterojenlik özelliği kazanmıştır.

Usman Dan Fodio tarafından şehrin ele geçirilmesi ve şehrin önemli bir idare merkez olması şehri daha huzurlu ve güvenli bir hale getirmiştir. Böylece şehirde ekonomik açıdan gelişme yaşamıştır. Halifeliğin diğer şehirlerinden farklı din ve etnik gruplardaki insanlar da Kano şehrine göç etmeye başladılar. Şehri ilk kuran Hausa kabileleri ile şehri fetheden Fulani kabileleri arasında evlilikler başladı. Böylece Hausa-Fulani kabilesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Eğitim, ticari ve bazı sosyal hizmetler Usman Dan Fodio hükümeti döneminde çok gelişmiştir. Bu da şehrin nüfus

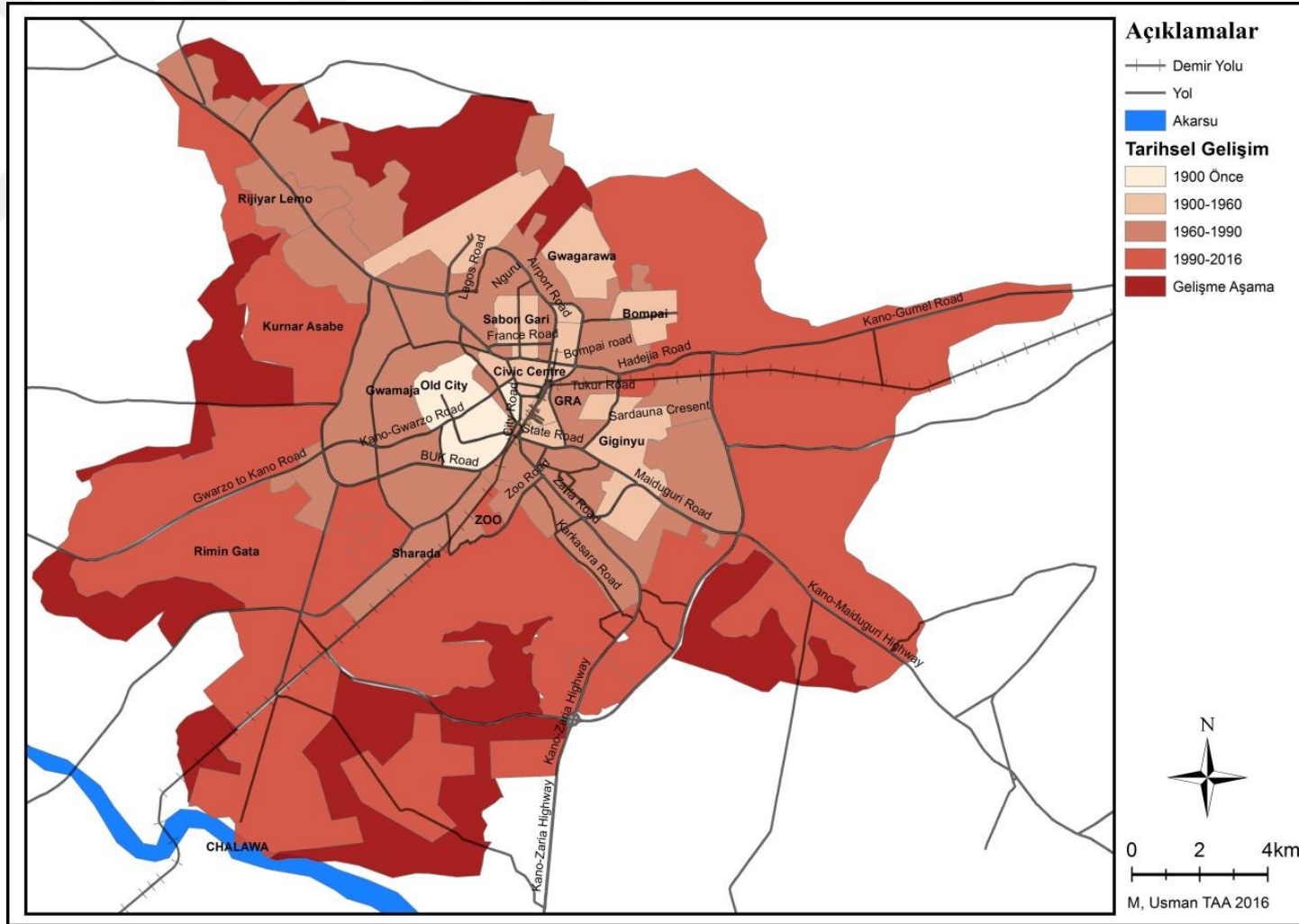
artışına ve alansal genişlemesine neden oldu. Sokoto halifeliği sırasında Kano şehri kentsel alanı sadece surlar içinde olmasına rağmen büyük bir alansal gelişme yaşamıştır. Böylece şehrin merkezindeki Kurmi Pazar çevresinde yeni mahalleler gelişmiştir.

3.2.2. Kano’da Kentleşme Süreci ve Sömürgeciliğin Etkisi

Kano şehri 1903 yılında İngiliz sömürgeciler tarafından ele geçirilmesiyle şehrin kentleşme sürecinin yeni bir aşamaya girmesine neden olmuştur. Sömürgeciler Kano şehrinin surlarını yıkarak kenti ele geçirmişlerdir ve şehirde yeni bir sömürge yönetimi başlamıştır. İngiliz sömürgecilerinin temel özelliklerinden biri sömürgelerinin altında olduğu topraklarda arazi mülkiyet yöntemini ve yönetimini değiştirmesidir. Diğer bölgelerde yaptıkları gibi, Kano’da arazi mülkiyetini yeni kurallara bağladılar. İngiliz sömürgeciler insanlar üzerinde kontrol, zenginliği ele geçirmek ve doğal toprak tasarruf sistemini entegre etmek için dolaylı yöntemler uyguladılar. İngilizler şehrin eski alanlarını yerli halka vererek kendileri daha modern yapılarla oluşturulacak yeni alanlara yerleşmişlerdir. Bu durumda İngiliz sömürge hükümeti arazileri ücretsiz olarak kendi şirketlerine verirler. Böylece metropol alanları yaratmak için bir şans doğmuş olur.

Ülkenin genelinde ve Kano şehrinde, sömürge döneminde bir kaç proje yapılmıştır. 1900-1960 yıllarında yapılan bu yeni projeler şehrin görünümünü değiştiren ilk projelerdir. Kano şehrinde surların dışında geliştiren ilk binalar bu projelerle hayata geçirilir. Böylece sonraki yıllarda şehir o bölgelere doğru gelişmeye başlamıştır. Bu projeler Kano şehrinin geleceğinde, karakteristik Afrika şehrinde geleneksel Avrupa şehrine doğru şehir görünümünün değiştirilmesinde rol oynayacaktır.

- Şehrin havalimanı inşası
- Şehrin yeni merkezi iş ve ticaret alanı kurulması
- Gayrimüslim göçmenler için Sabon Gari mahallesinin kurulması
- Dünya Savaşı gazileri için Gwagwarawa mahallesinin kurulması
- Seçkinler ve kolonyal subaylar için Nasarawa GRA'nın kurulması
- Şehri Lagos'a bağlayan Demiryolunun inşası
- Genel olarak eski şehrin dışında arazi geliştirme ve yeni kentsel gelişim planının tasarlanması.

Harita 5: Kano Şehir Gelişme Haritası (1900-2016)

Kano şehrinde 1900-1960 yılları arasında idari değişikler nedeniyle hızlı bir kentleşme eğilimi yaşanmıştır. Yeni mahalleler açılmış, şehir surların dışında yayılmıştır. Ayrıca yeni şehir içi arazi kullanım planı yapılmıştır (Harita 5). Sömürge döneminde, şehirdeki arazi kullanımı yasası sömürgeciler tarafından değiştirilmiştir. Böylece şehir içi arazi mülkiyeti emirliklerin elinden alınmıştır. Emirlikler sadece yerel amaç ile kullanılan arazilerin kontrolünü sağlamaktaydı. Ayrıca sömürgeciler şehirde yeni bir şehir planı düzenlemişlerdir. Bu yeni şehir planında şehirdeki mahalleleri sosyal ve ekonomik bakımdan ayırmışlardır. Merkezi iş ve ticaret sahası ve GRA mahalleleri eski şehrin bulunduğu alandan uzakta kurulmuştur. Böylece eski şehir ile aralarında bir serbest alan bırakılmıştır. GRA genellikle şehirdeki yerleşmiş Avrupalılar için açılan bir mahalledir. 1913 yılında şehirde yaşayan gayrimüslimler için Sabon Gari Mahallesi açılmıştır. Gwamaja mahallesi ise eski şehrin surları içerisinde göçmenler için açılan bir mahalledir. Ayrıca 1940'lı yıllarda I. ve II. Dünya savaşı gazileri için şehrin kuzeybatısında Gwagwarwa mahallesi açılmıştır. Şehrin surları dışında yeni açılan mahalleler 1953 yıllarında geliştirilerek eski şehir ile entegre edilmiştir. Böylece şuandaki Kano metropol alanı oluşturulmuştur.

Kano şehri 1915'te koloniyal rejim tarafından şehrin biçimlenmesi sonucu şehir dört ana bölüme ayrılmıştır. Dört ana bölümdeki mahallelerin arasında bir alansal ayrışma yer almaktadır. Surların içerisinde kalan eski şehir ve Fagge Mahallesi yerel Hausa kabileleri için ayrılan bir mahalle olmuştur. Sabon Gari Mahallesi ise Hausa olmayan yerel göçmenler için ayrılmıştır. Kuzeydeki Fagge Mahallesi ise şehirde yerleşen Araplar için ayrılmıştır. MİS, Nasarawa GRA ve Bompai tarafında ise şehirde yerleşmiş Avrupalıların mahalleleri yer almaktadır. Zamanla şehirde sürekli artan nüfus ile alansal gelişme şehirdeki tüm mahalleleri birleştirerek entegre hale getirmiştir (Barau, 2011, s. 3-6).

Koloniyal dönemde Kano şehrinde idari fonksiyon nedeniyle hızlı bir kentleşme yaşanmıştır. Şehirdeki çoğu mahallenin imar planları sömürge döneminde çizilmiştir. 1960'lı yıllardaki bağımsızlıktan sonra ise hızlı bir şekilde gelişmiştir. Hızlı nüfus artışı ile nüfus yoğunluğu ve miras nedeniyle arazilerin parçalanması gibi sebeplerden dolayı, çoğu insan surlar içinde kalan eski şehirden surların dışında yeni imara açılan mahallelere doğru göç etmişlerdir. Ayrıca şehirde gelişen ekonomi ve idari fonksiyon şehri daha cazibeli hale getirmiştir. Böylece şehrin kentleşme süreci hızlandırılmıştır. Sömürge döneminde Kano şehri Kuzey Nijerya'daki İngiltere kolonisinin merkezi

olmuştur. Bu nedenle bütün bölgedeki şehirlerin idari kararları Kano şehrinden verilmektedir. Ayrıca şehirden geçen demiryolu hattı da Kuzey Nijerya ve Güney Nijerya'daki kolonileri bağlayan tek demiryolu hattıdır. Böylece Kano şehrinde hızlı bir kentleşme yaşanmıştır. Diğer şehirler ise Kano şehrinin aleyhine önemlerini kaybetmişlerdir.

Ayrıca, Kano şehrinde bu dönemde birçok sosyal hizmetler alanında gelişmeler yaşanmıştır. Bankalar, postaneler, hastaneler, okullar gibi sosyal hizmetler veren kurumlar yeniden inşa edilmiştir. Şehirdeki yeni açılan sosyal hizmet kurumları birçok insana istihdam kazandırmıştır. Bu durum şehirdekilerin yaşam standartlarını yükseltmiştir. Kano şehrinde 1932'de açılan havalimanı Kuzey ve Güney Nijerya'da İngiltere koloni döneminde ilk açılan hava alanıdır. Havaalanının ilk açılışı Batı Afrika İngiltere krallık kuvvetleri için yapılmıştır. Böylece Nijerya'da İngiltere bu havaalanını askeri hava alanı olarak kullanmıştır. Ayrıca II. Dünya Savaşından sonra havalimanı sivil ve askeri havalimanı olarak kullanılmaya başlamıştır. Böylece Nijerya kolonilerinde yaşayan Avrupalılar Kano şehrinden Avrupa'ya uçmaktadırlar. Bu hava limanı Kano şehrinin gelişiminde çok önemli bir etken olmuştur.

Sömürge dönemindeki açılan yeni eğitim kurumları Kano şehri öğrencileri ve araştırmacılar için bir cazibe merkezi olmuştur. Böylece ülkenin dört bir yanından eğitim için öğrenciler Kano'ya akın etmeye başladılar. Bu süreçte Kano Şehrinin kozmopolit özelliğine önemli bir katkıda bulunmuştur. Sömürge döneminin son yıllarında ülke bağımsızlığından sonra ülkeyi idare edebilecek memurlar yetiştirmek için, Kano şehrinde idari bilimler koleji açmışlardır. Bu kolejde ülkedeki birçok bölgelerden gelen idari personellere eğitim verilmiştir.

3.2.3. Kano'da Kentleşme Süreci ve İl Merkezinin İdari Fonksiyona Etkisi

Kano şehri 1967 de yeni oluşan Kano İli'nin başkenti olmuştur. Böylece 1960'lı yıllardan sonra oluşan yeni illerin ilk başkenti olmuştur. Şehir toplam kırk ilçenin idari merkezi olarak seçilmiştir. 1991 yılındaki yeni iller oluşmadan önce Kano ili 20,478.26 km² alanı ile ülkenin en büyük ili olmuştur. İl merkezi olarak Kano şehri Fagge, Dala, Tarauni, Gwale, Nasarawa ve Kano Municipal ilçelerinden oluşan bir metropol alanıdır.

Kano'da yeni oluşan il merkezi olarak önemli bir gelişme yaşanmıştır. Şehirde yeni yapılan binalar arasında okul, hastane, memurların toplu konutları ve ofisler yer

almaktadır. Bu süreçte Kano şehrinde hızlı bir alansal gelişme yaşanmıştır. Böylece şehre yakın bazı ilçe merkezleri Kano metropolitan alanına entegre edilmiştir.

Ülke bağımsızlığının ilk yıllarında 1970’li yıllarda ülkenin ana ekonomik kaynakları olan petrol gelirlerinde bir yükseliş yaşanmıştır. Bu nedenle ülkedeki yeni oluşan illerde hızlı bir şekilde sosyal ve ekonomik alanda yatırımlar yapılmıştır. Bu nedenle ülkedeki kırsal alanlardan yeni gelişen şehirlere doğru yoğun göç akımı tetiklenmiş oldu. Çoğu şehir alanları bu durumda yakınındaki kırsal arazilerin aleyhine genişlemiştir.

Kano şehri yeni şehir planlaması ile modern yolları, sokak lambaları, rekreasyon alanları, alışveriş merkezleri ve yeni oluşan merkezi iş ve ticaret sahası ile Kuzey Nijerya’nın en modern şehirlerden biri haline gelmiştir. Şehirde yaşanan yeni kentleşme sürecinde, sosyal ve ekonomik sınıflara göre yeni mahalleler ortaya çıkmıştır. Şehirdeki yaşayan kamu memurları daha çok şehir rezerve alanlarında (GRA) yaşamaktadırlar. Yeni kamu binaları ve kooperatif ofisleri daha çok merkezi iş ve ticaret alanındaki İbrahim Taiwo Caddesi, Sami Abacha Caddesi ve Murtala Mohammed Bulvarı’nda yoğunlaşmaktadır. Şehre yerleşen yeni bürokratların yoğun yaşadığı bölgelerde ise hizmet sektöründeki ekonomik faaliyetler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Şehir il ve idari merkez olduğundanberi yaşanan değişimler şehirdeki sosyal ve ekonomik sektörlerden etkilenmiştir. Şehirdeki hizmet sektörü sömürge döneminde az gelişme yaşamasına rağmen bağımsızlıktan sonra il merkezi olduğundan beri sanayi faktöründeki gelişmelerden dolayı hizmet sektöründe de gelişmesine neden olmuştur. Böylece şehir bir heterojenik ekonomik faaliyet kazanmış oldu.

Kano şehri iki ana paralel alanda gelişmiştir. Surların içinde Afrika şehrine göre dar sokaklardan oluşan şehir ve surların dışında oluşan modern Avrupa şehrine göre tasarlanmış alan yer almaktadır. Surların içinde kalan şehir, zamanla nüfus artışı ile daha çok yoğun bir hale gelmiştir. Böylece bölgede sokaklar daha da darlaştı ve sadece yaya geçitleri sağlanan alanlar halini aldı. Bu nedenle surların içinde kalan şehir alt yapı bakımında eksik kalmıştır. Böylece surların içinde kalan şehirde yaşayan orta sınıf kişiler surlar dışında yeni imara açılan alanlara taşınmaya başladı. Bu süreç surların dışında gelişen alanı hızlı bir şekilde genişletmiştir.

Kaynak: Google Earth Image 2016

Foto 6: Kano Şehri'nin Üç Farklı Yüzünü Gösteren Uydu Görüntüsü

Yukarıdaki (Foto 6) Google earth uydu görüntüsünde Kano Şehri'nin (A) ile işaret edilen ilk kuruluş alanından çevreye doğru nasıl genişlediği gösterilmektedir. Şehir sonraki yıllarda sömürge döneminde ve bağımsızlığından sonra il merkezi olarak surların dışında gelişmiştir. Uydu görüntüsünde (B) ile işaret edilen alan Kano şehrinde surların dışında gelişen planlı bir alandır. (B) işaret alanında Kano şehir merkezi iş ve ticaret sahası, kamu kuruluşları binaları, oteller, postane, alışveriş merkezleri ve çevresinde ise şehirdeki yüksek gelirli kişilerin mahalleleri yer almaktadır. (C) ile işaret edilen alanlarda ise daha çok şehrin saçak bölgede gelişen köyleri görülür. Şehrin genişlemesi ile şehir diğer bölgelerle entegre olmuştur ve böylece sosyal ve ekonomik farklılık özelliklerinden oluşan binalar ile büyük bir metropol alanı oluşmuştur.

Kano Şehri kazanan yeni idari fonksiyon nedeniyle kentleşme sürecini hızlandırmıştır. Şehrin saçaklarında bulunan çoğu kırsal yerleşmeler ve tarım alanları şehre entegre edilmiştir (Harita 5). Şehrin bazı bölgelerinde şehir sadece kırsal yerleşmelere entegre değildir. Şehir çoğu saçaklardaki yerleşmeleri yutup alan olarak genişlemeye devam etmiştir. Şehrin kuzey batısında 7 km uzakta açılan Bayero Üniversitesi'nin yeni kampüsü bölgeye doğru kentleşmeyi tetiklemiştir. Şehirde 1977'li yıllarda açılan üniversite Kano Şehri'nin surlar dışında yapılan ilk binalarıdır. Zamanla şehirde hızlı kentleşme nedeniyle üniversitenin eski kampüsü ve çevresinde yoğun yerleşmeler açıldı. Böylece yeni kampüs eski alandan 5 km uzakta kurulmuştur. Yeni kampüs şehirden uzak tarım alanında inşa edilmiştir ve şehir bölgeye doğru genişlemeye başlamıştır.

Şehirde yaşanan hızlı kentleşme ve nüfus artışı nedeniyle şehir ilk kurulan alanlardan çevreye doğru yayılmaya başladı. Böylece şehrin saçaklarında yeni imara açılan alanlar görülmeye başlandı. Ayrıca devlet tarafından şehir merkezi nüfusunu dağıtmak amacıyla şehirden uzaklarda yeni açılan imar alanlarına toplu konut inşa ettiler. Şehre uzakta yeni açılan imar alanlarında, yollar, elektrik ve su şebekeleri gibi temel ihtiyaç alt yapıları inşa edilerek kentleşmenin o bölgeye doğru yönelmesi sağlanmıştır. Böylece şehir merkezindeki kalabalıktan kurtulmak için insanlar merkezden çevreye doğru taşınmaktadır. Ayrıca şehre uzak olduğu için arazi fiyatları merkezdeki arazilerden daha ucuz olacağından dolayı insanlar daha az fiyatlarla ev sahibi olmaya başlamışlardır.

Kaynak: google.com

Foto 7: Kano Şehrinin Girişinde Kwankwasiya Toplu Konut

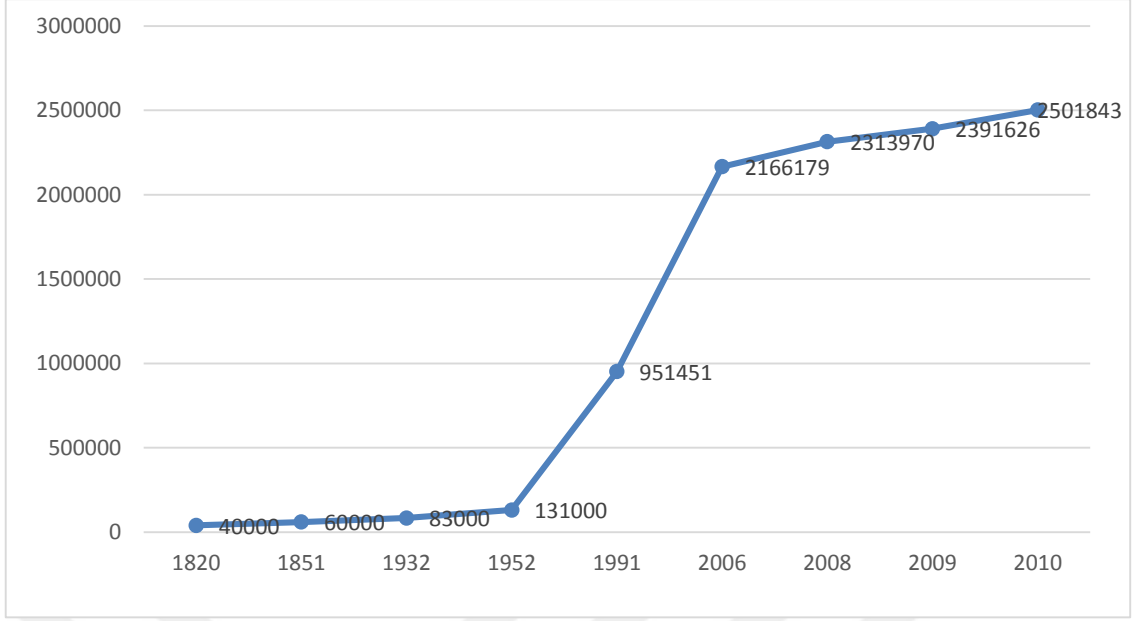
Şehirdeki orta sınıf memurların barınma ihtiyaçlarını karşılamak için toplu konut projeleri meydana getirilmiştir. Bu projelere örnek olarak şehrin Kano-Zaria yolunda inşa edilen toplu konutlar verilebilir (Foto 7). Toplu konut projesi 2.50 km² alan kapsayan bir alanda yapılmaktadır ve konut alanları şehir ile uzak olmasına rağmen okul, hastane, elektrik, mağazalar, su şebekesi ve yol gibi bütün gereken alt yapı çalışmaları inşa edilmiştir. Böylece şehirdeki yaşayan kamu memurları ve orta sınıf

insanların barınma ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ayrıca bu durum şehirdeki aşırı kalabalığın yavaş şekilde dağıtılmasına neden olmuştur.

Ülkede 1960'lı yıllardan sonra, Kano Şehri'nde farklı yönlerden kentleşme yaşanmıştır. 1960-1990 arası bağımsızlığın ilk yıllarında şehir daha çok eski surlar içinde kalan alanda ve doğusunda yer alan merkezi iş ve ticaret sahasından kuzeybatıya doğru gelişme göstermiştir. Bunun nedeni şehrin kuzeydoğusunda düşük gelire sahip olanlar için açılan yüksek yoğunluklu imar alanlarındandır. Ayrıca şehir surları içindeki Gwamaja Mahallesinin yoğunlaşması nedeniyle surların dışında kalan kuzeybatı alana doğru insanlar dağılmaya başlamıştır. Bunun sebebi surların dışında kalan doğu kısmında merkezi iş ve ticaret alanına yakın arazilerin değerinin yüksek olmasıdır. Şehirde 1960-1990 arası gelişim alanlarına baktığımızda 1990'dan bugüne kadar gelişen alanlardan küçük olduğu görülür. Bunun sebebi ülkede 1970'li yıllarda gelirlerin yüksek olmasına rağmen bu yıllarda ülkenin tarihinde en fazla istikrarsızlıkların yaşanması etkili olmuştur. Ülkede yaşanan sürekli askeri darbeler, ardından da 1967-1970 arasında yaşanan iç savaş Kano Şehri ve ülkenin genelinde kentleşme sürecini yavaşlatmıştır.

3.3.Kano'nun Kentleşme Süreci ve Nüfus Özellikleri

Kano Şehri'nin ilk kuruluş yıllarından beri nüfus için cazip bir merkez olarak tanınmıştır. Şehirdeki politik ve idari fonksiyonlar Şehrin nüfus gelişimini etkilemiştir. Şehir 1805 yıllarında Usman Dan Fodio tarafından ele geçirilmesi, 1907 yıllarında İngiltere sömürgecileri tarafından ele geçirilmesi, 1960'lı yıllarda ülkenin bağımsızlığına kavuşması ve Kano şehrinin il merkezi olması gibi nedenler şehrin nüfus yapısını etkileyen temel faktörlerden olmuştur. Bu sayılan politik ve idari faktörler, Kano Şehrinin nüfus yapısı, gelişmesi ve dağılışını etkileyen ana olaylardır. Ülkenin bağımsızlığından sonra şehirde kentleşme süreci hız kazanmaya devam ederken, şehirdeki nüfus yapısı da değişim göstermiştir. Göç, yaşam tarzı değişmesi, çevredeki kırsal alanların şehir ile entegre olması, sosyal ve ekonomi sınıf değişmesi gibi faktörler kentleşme ile şehrin nüfus yapısının değişmesinin nedenlerindendir.

Grafik 3: Kano Şehrinin Nüfus Çizgi Grafiği (1820-2010)

Kano şehrindeki eski nüfus verileri doğru belgelendirmemesine rağmen, şehir ile ilgili ilk nüfus verileri şehre keşfe gelen ilk Avrupalıların kaynaklarından temin edilmiştir. Belgelerde şehrin 1820, 1852 ve 1903 yıllardaki nüfus verileri yer almaktadır. Belgelere göre şehrin nüfusu 1820 yılında 30,000; 1852’de 60,000; 1951’de 131,000’e kadar yükselmiştir.

Ülkede 1960 yıllarında bağımsızlıktan sonra çeşitli nüfus sayımları yapılmıştır. Fakat ülkede yapılan nüfus sayımlarındaki çeşitli tutarsızlık nedeniyle çoğu bölgedeki sayım sonuçları iptal edilmiştir. Şehirdeki nüfus verilerine göre Kano şehrindeki nüfus yapısı şehirde yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler nedeniyle etkilenmiştir. Şehir sömürge döneminde ülkenin en önemli ticari ve idari merkezi haline gelmiştir. Bu nedenle şehir iş arayan genç nüfus için cazip bir hale gelmiştir. Kolonizasyon sırasında ve kolonizasyon sonrasında kentte gelişmiş sanayi ve sosyal hizmet sektöründe çalışmak için şehre çok sayıda eğitimli genç ve teknisyen göç etmiştir. Kano şehri bölgenin en önemli sanayi merkezi olmuştur. Böylece şehirde sanayi sektöründe çalışanların yaşam tarzı, tarım topluluklarının yaşam tarzından daha çok sanayi toplumu yaşam tarzına dönüşmeye başladı. Bu değişimler şehirdeki nüfus yapısını etkilemiştir. Şehirdeki nüfus yapısındaki yaşanan değişimler ilk başta sadece şehrin belirli yerlerini etkiledi. Daha sonraki yıllarda ise sanayinin gelişmesiyle şehrin tüm bölgelerini etkilemeye başladı. Ayrıca 1952-2006 arasındaki nüfus patlamasının nedeni, kır-kent

göçü ile birlikte şehrin idari sınırını üç ilçeden konurbasyon ile altı ilçeye yükseltilmesidir.

3.3.1. Kano'nun Kentsel Nüfusunun Cinsiyet Özellikleri

Kano şehrinde nüfus hızlı bir şekilde artış gösterirken, nüfusun cinsiyet yapısına baktığımızda erkek ve kadın nüfus oranları arasında pek çok farklılıklar göstermemektedir. Kano şehrinde uzun zamandır ticari, tarım ve sanayi faaliyetleri var olmasına rağmen şehir nüfusu cinsiyet yapısına baktığımızda kadın ve erkek nüfus arasında pek fark görülmemektedir. Şehirdeki alınan göçün çoğu ekonomik nedenlerle yapılan göçlerdir ve şehre göç ile gelen çoğu kişiler genç erkek nüfustur. Buna rağmen şehirdeki nüfusun cinsiyet yapısı pek fazla etkilenmemiştir. Bunun sebebi ise şehirdeki nüfusun fazla olması ve doğal nüfus artış oranının fazlalığıdır.

Tablo 5: Cinsiyete Göre Kano'nun Nüfusu (1991)

Belediyeler	Erkek	Kadın	% Erkek	% Kadın	Cinsiyet Oranı
Kano	211,981	194,629	15.	13.7	
Nasarawa	278,809	233,262	19.7	16.	
Dala	259,833	233,741	18.	16.	
Kano Metropol Alan	750,623	661,632	53.	46.8	113
Kano IL	2851,734	5.810.470	51	49	103

Kaynak: National Population Commission Annual Abstracts Of Statistics 2012

Ülkede 1991 yılında yapılan nüfus sayımına göre Kano Metropol alanında sadece üç ilçe mevcuttur. Bu ilçelerdeki toplam nüfus 1.412.255 kişidir. Toplam nüfusun içerisinde 750,623 kişi erkek, 661,632 kişi ise kadınlardan ibarettir. Şehirdeki toplam nüfus içerisinde oransal olarak bakıldığında %53 erkek, %47 kadın nüfus yer almaktadır. Şehirdeki erkek nüfus oranı kadın nüfus oranından daha fazladır. Bunun sebebi ise Kano şehrinde kırsal alanlardan alınan genç göç nüfusedir. Kano metropol alanındaki Nasarawa ilçesinde şehrin erkek nüfusun %19 ve kadın nüfusun %16'sı barınmaktadır. Bunun nedeni bölgede bulunan Sabon Gari gibi mahallere gelen çoğu işçi ve teknisyenlerden oluşan nüfus kitlelerini barındırmasındandır. Bu mahallelerdeki cinsiyet oranı ise erkekler lehine fazladır. Ayrıca yaş ortalamasının ise diğer mahallelere göre biraz daha düşük olduğu söylenebilir.

Metropol alanındaki Dala İlçesine bakıldığında toplam nüfusun %18'ini erkek %16'sını ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Dala bölgedeki kadın erkek nüfus arasında farkın en az olduğu alanlardandır. Bunun nedeni Dala'nın diğer bölgelere göre daha az göç almasından kaynaklanmaktadır. Dala bölgesi şehirde yerel insanların ilk yerleştiği semtlerden birisidir. Bu bölge şehirde az göç alan bölge olmasından dolayı nüfusun cinsiyet yapısı genellikle doğal olarak gelişmektedir.

Ülkedeki son yapılan 2006 nüfus sayımları sonuçlarına bakıldığında şehrin nüfus yapısında bir değişim olmuştur. Ülkede son yıllarda yeni oluşan iller ve ilçeler nedeniyle Kano metropol alanında bir idari sınır değişikliği yaşanmıştır. Ülkede 1991 yılında yapılan nüfus sayımında, Kano metropol alanı sadece üç ilçeden ibarettir. Fakat 2006 nüfus sayım döneminde ise metropol alanı altı ilçeyi kapsamaktadır. Bunun nedeni ise şehirde yıllardır göç ile nüfus artışından ve şehrin alansal olarak genişlemesindendir. Bu gelişmeyle şehirdeki saçaklanma alanındaki çoğu kırsal yerleşmeler şehir ile entegre edilmiştir.

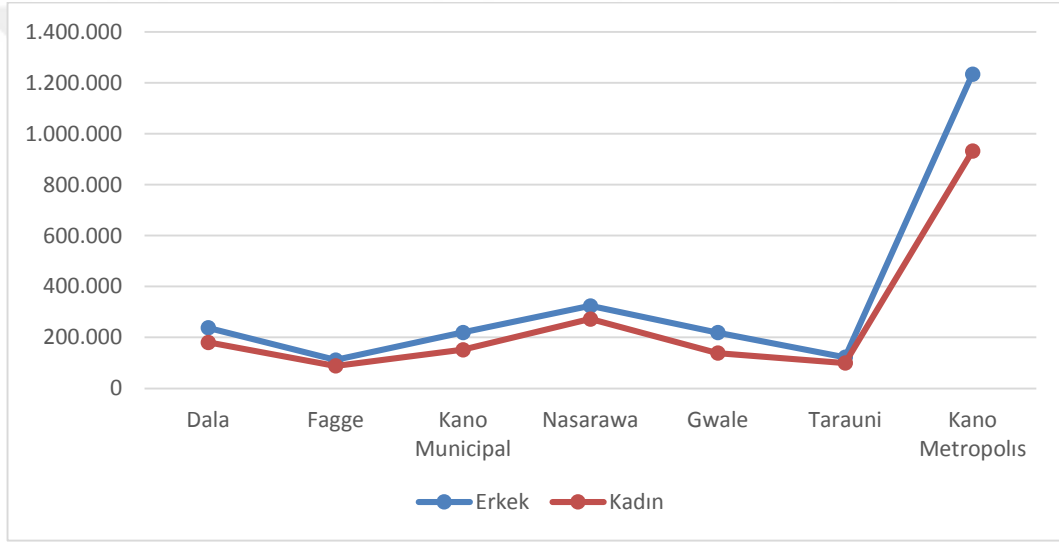
Tablo 6: Cinsiyete Göre Kano'nun Nüfus yapısı (2006)

İlçeler	Erkek	Kadın	Toplam	%Erkek	%Kadın	Cinsiyet Oranı
Dala	237,943	180,816	418,759	11	8.3	
Fagge	111,859	88,236	200,095	5.16	4.1	
Kano Municipal	219,636	151,607	371,243	10.1	7	
Nasarawa	323,740	272,671	596,411	14.9	13	
Gwale	219,201	138,626	357,827	10.1	6.4	
Tarauni	122,069	99,775	221,844	5.64	4.6	
Kano Metropol	1,234,448	931,731	2,166,179	57	43	132
Kano İl	4,879,486	4,382,674	9,262,160	52.7	47	111

Kaynak: National Population Commission Annual Abstracts Of Statistics 2012

Ülkede 2006'da yapılan nüfus sayımları verilere göre Kano Şehri 2.166.179 nüfus barındırmaktadır ve toplam nüfus içerisinde 931,731 %57 erkek, 2.166.179 %43 kadın nüfus yer almaktaydı. Tüm Kano İli'nin nüfusuna baktığımızda ise %52 erkek ve %47 kadın nüfusu kapsamaktadır. Şehrin ve ilin kadın erkek nüfus oranına baktığımızda aralarında sadece az bir farklılık olduğu görülür. Kadın başına düşen erkek oranına baktığımızda şehirde 132 iken, ilin toplamında ise 111 kişidir.

Daha önce de bahsedildiği gibi, Nijerya’da nüfus ile ilgili bir konu gelince ülkenin farklı etnik ve din grupları var olmasından dolayı çok tartışmalara yol açmaktadır. Ülkede yıllardır yapılan çeşitli nüfus sayımları verileri çoğu zaman mahkemelerce açıklanmaktadır. Bu nedenle ülke ile ilgili nüfus verileri her zaman kaynaklara göre farklıklar göstermektedir. Ayrıca ülkenin nüfus sayımı yapılan kurumlarında sunulan veriler daha geleneksel, ayrıntılı olmayan veri şeklindedir. Kano metropolitan alanı Lagos’dan sonra ülkenin ikinci büyük nüfusuna sahip olan şehridir. Buna rağmen Kano metropol alanı ile ilgili nüfus verileri sadece metropol alandaki altı ilçelere göre verilmiştir. Bu nedenle nüfus ile ilgili yapılacak olan değerlendirme sadece büyük alanlara göre yapılabilir.

Grafik 4: Cinsiyete Göre Kano Metropol Alanındaki İlçelerin Nüfus Çizgi Grafiği (2006)

Şehirdeki nüfus içerisinde erkek nüfus oranının yükselmesinin nedeni yıllar boyunca şehirde kırsal alandan alınan göç sayısı ve doğal artıştan kaynaklıdır. Şehirde bulunan Nasarawa ilçesi Kano metropolitan alanında en fazla nüfus barındıran ilçedir. Fakat cinsiyet bakımında kadın ve erkek nüfus arasında en az fark olan yerdir. Gwale ilçesi ise şehrin dördüncü nüfus büyüklüğü olan bölgedir. Kadın-erkek nüfus farkı bakımından şehrin en fazla fark gösteren ilçesidir. Metropolitan alandaki Nasarawa ilçesi, şehrin surlar dışında gelişen ilk bölgelerinden biridir. Bu nedenle bölgede oluşan mahalleler ne kadar göçmenler ile doldurulsa da nüfus yapısı sadece göçten etkilenmez. Bölgede uzun yıllar boyunca yerleşen göçmenlerin nüfusun doğal artışından da etkilendiği söylenebilir. Şehrin gelişmesi devam ederken şehirdeki mahalleler daha çok

dini, etnik ve sosyal gruplara göre ayrılmaktadır. Şehirdeki bu ayrım nedeniyle Sabon Gari gibi mahalleler nüfusun cinsiyete göre daha çok erkek nüfusu toplamaktadır. Bunun nedeni ise şehre gelen genç işçi göçmenlerin bu mahalleleri daha çok tercih etmesidir.

Genel olarak Kano İli'nin nüfusuna baktığımızda, 1991'de yapılan sayımlara göre il 5.810.470 nüfus barındırmaktadır. Cinsiyet dağılımındaki toplam nüfus içerisinde ise 2.958.736 erkek, 2.851.734 kadın nüfus yer almaktadır. Kano metropol alanındaki üç ilçenin nüfusu ise toplam 1,412,255'dir. Toplam nüfusun içerisinde 750,623 erkek, 661,632 ise kadın nüfus yer almaktadır. Ayrıca 2006'da son yapılan nüfus sayımlarında ise şehrin 2.166.179 toplam nüfusunun 1.234.448'i erkek, 931,731'i ise kadın nüfustan oluşmaktadır.

Tablo 7: Kano İlinin İlçelere ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı (1991-2006)

			1991				2006
İlçeleri	Erkek	Kadın	Toplam	İlçeleri	Erkek	Kadın	Toplam
Albasu	58,771	57,832	116,603	Ajingi	86,605	86,005	172,610
Bagwai	52,797	53,848	106,645	Albasu	94,862	92,777	187,639
Bebeji	60,454	58,379	118,833	Bagwai	83,511	78,022	161,533
Bichi	90,923	91,751	182,674	Bebeji	97,351	94,565	191,916
Bunkure	61,011	61,845	122,856	Bichi	139,346	138,963	278,309
Dala	259,833	233,741	493,574	Bunkure	87,185	87,282	174,467
Danbatta	105,174	109,048	214,222	Dala	237,943	180,816	418,759
Dawakin-Kudu	81,986	81,682	163,668	Dambatta	105,538	104,936	210,474
Dawakin-Tofa	77,611	78,832	156,443	Dawakin Kudu	116,109	109,388	225,497
Doguwa	43,490	39,875	83,365	Dawakin Tofa	126,390	119,807	246,197
Gabasawa	76,243	76,656	152,899	Doguwa	77,849	72,796	150,645
Gaya	119,847	120,054	239,901	Fagge	111,859	88,236	200,095
Gezawa	76,737	77,892	154,629	Gabasawa	107,869	103,335	211,204
Gwarzo	59,862	58,916	118,778	Garko	82,025	79,941	161,966
Kabo	44,727	45,431	90,158	Garum Mallam	71,515	47,107	118,622
Kano	211,981	194,629	406,610	Gaya	105,199	102,220	207,419
Karaye	116,591	113,567	230,158	Gezawa	143,380	138,948	282,328
Kiru	78,403	78,181	156,584	Gwale	219,201	138,626	357,827
Kumbotso	85,978	80,580	166,558	Gwarzo	94,669	88,955	183,624
Kura	77,701	75,814	153,515	Kabo	83,156	70,002	153,158
Madobi	39,405	39,519	78,924	KanoMunicipal	219,636	151,607	371,243
Munjibir	69,126	70,624	139,750	Karaye	71,727	72,318	144,045
Nasarawa	278,809	233,262	512,071	Kibiyi	70,942	67,676	138,618
Rano	81,647	80,889	162,536	Kiru	140,565	126,603	267,168
Rimin-Gado	29,529	31,093	60,622	Kumbosto	166,171	128,220	294,391
Shanono	43,041	41,820	84,861	Kunchi	55,221	54,949	110,170
Sumaila	83,464	80,778	164,242	Kura	76,921	66,173	143,094
Takai	65,970	64,037	130,007	Madobi	71,095	66,590	137,685
Tofa	32,520	32,276	64,796	Makoda	110,014	110,080	220,094
Tsanyawa	78,861	80,358	159,219	Minjibir	108,218	111,393	219,611
Tudun-Wada	71,521	69,767	141,288	Nasarawa	323,740	272,671	596,411
Ungogo	86,579	81,794	168,373	Rano	75,997	72,279	148,276
Warawa	40,113	41,553	81,666	Rimin Gado	53,245	50,126	103,371
Wudil	118,031	115,411	233,442	Rogo	113,104	114,503	227,607
				Shanono	68,466	70,662	139,128
				Sumaila	125,162	125,217	250,379
				Takai	100,269	102,370	202,639
				Tarauni	122,069	99,775	221,844
				Tofa	49,870	48,733	98,603
				Tsanyawa	80,638	77,092	157,730
				TudunWada	113,791	114,867	228,658
				Ungogo	192,372	173,365	365,737
				Warawa	66,800	65,058	131,858
				Wudil	100,357	88,282	188,639
Toplam	2,958,736	2,851,734	5,810,470	Total	4,947,952	4,453,338	9,401,288

Kaynak: National Population Commision Annaual Abstracts of Statistic 2012

3.3.2. Kano'nun Kentsel Nüfusunun Yaş Özellikleri

Nüfusun yaş grupları, toplumun sosyal ve ekonomik özellikleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Nüfusun yaş yapısı her hangi bir şehrin, ülkenin veya kıtanın sosyal ve ekonomik olarak nasıl geliştiğine dair bir fikir verebilir. Geleceği öngörmek için belirlenmesi ve dikkatli analizi gerekir. Bir bölge nüfusunun yaş yapısına ilişkin iyi bir analiz ile bir hükümette, vatandaşının geleceğini iyileştirmek için sürdürülebilir bir kalkınma planının nasıl uygulanacağı konusunda net bir fikir verilir.

Bir ülkenin nüfusu, yüksek doğurganlık ve ölüm oranı, yüksek doğurganlık ve düşük ölüm oranı ile küçük aile büyüklüğüne (endüstriyel çağın yaşam biçimi), demografik geçişteki ilerlemelerine dayanan bu dört temel yaş yapılandırmasından birine göre sınıflandırılabilir. Bir alanın veya ülke nüfusunun dört temel özelliği, 30 yaşın altındaki çocukların ve gençlerin yaşı ile 60 yaşın üzerindeki yetişkin nüfusun yaş bileşimine olan nüfus kompozitine dayanmaktadır. Genç yaştaki nüfus yapısına sahip ülkeler, nüfusunun üçte ikisine ya da nüfus çoğunluğunun 30 yaşın altındaki kişilerden oluşan ülkelerdir.

Demografik geçiş yaşı yapısının ortaya çıkması, nüfusun yüzde 45-60'ının 30 yaşın altındaki insanlar olduğunda ortaya çıkar. Kadın başına 2,1 veya daha az çocuk doğurganlık oranı olan ülkeler olgunlaşmış yaş yapısına sahip olurlar. Bu tür ülkelerde yaşayanların %45'inden daha azını 30 yaşın altındaki nüfus oluşturur. Üçte birini ise 60 yaşın üstündeki yetişkin nüfus meydana getirir (Madsen, Daumerie, & Hardee, 2007, s. 1-4).

Ülkenin veya kentin nüfus yaş yapısı, bir alanda hangi gelişimsel veya sürdürülebilir yatırıma ihtiyaç duyulabileceğini belirleyen belirleyici faktörlerden birisidir. Okullar, iş sahaları ve diğer sosyal kolaylıklar gibi yatırımlar, genç nüfusun fazla olduğu yerlerde, genç nüfusu suçlardan ve diğer sosyal şiddetten sakındırmak için bölgede öncelikli yapılan yatırımlardır. 0-14 yaş grubunda çok sayıda nüfusa sahip olan bir bölgede ise öncelik, onları sağlıklı genç gruplar olarak yetiştirmek için gelişmiş sağlık hizmetleri vermek ve temel eğitim merkezleri sağlamaktır. Çoğu zaman yüksek doğurganlık hızına sahip olan yerleşmeler daha çok gelişmemiş kırsal yaşam tarzı sürdüren alanlardır. Bu alanlarda ölüm oranlarını düşürmek için sağlık alanlarında en fazla yatırıma ihtiyaç duyulan bölgeler olmuştur. Ayrıca 65 yaşın üstünde fazla nüfusu olan bölgelerde ise sağlık şartlarının iyi olduğu görülür. Böylece bu alanlarda yaşayan

insanların ortalama yaşam süresinin yüksek olduğu görülür. Bir bölgenin nüfusundaki doğum oranları, ölüm oranları, ortalama yaşam süresi ve göçler ile ilgili demografik göstergeler kullanılarak bölgeyle ilgili birçok tespitler yapılabilir.

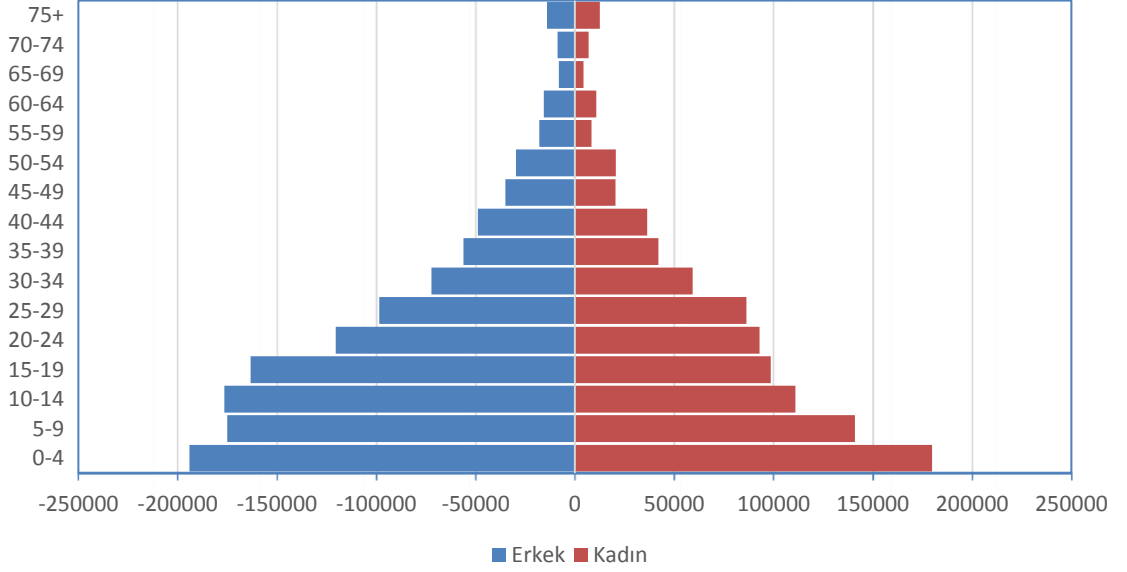
Tablo 8: Kano Şehrinin Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı (2006)

Kano İl						Kano Şehir				
Yaş Grubu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	Erkek	%	Kadın	%	Toplam
0 - 4	939779	10	878819	9.3	1818598	194175	8.9	179920	8.3	374095
5-9	799199	8.5	704692	7.5	1503891	175150	8.0	140951	6.5	316101
10-14	627032	6.6	472931	5	1099963	176524	8.1	111086	5.1	287610
15 - 19	535345	5.6	444284	4.7	979629	163247	7.5	98672	4.5	261919
20 - 24	379355	4.0	445211	4.7	824566	120430	5.5	92998	4.2	213428
25 - 29	336017	3.0	409612	4.4	745629	98505	4.5	86336	3.9	184841
30 - 34	290300	3.0	306901	3.3	597201	72209	3.3	59300	2.7	131509
35 - 39	222660	2.3	196041	2.1	418701	56184	2.5	42116	1.9	98300
40 - 44	217205	2.3	182147	1.9	399352	48869	2.2	36361	1.6	85230
45 - 49	137368	1.4	93011	1	230379	35073	1.6	20460	0.9	55533
50 - 54	151242	1.6	109979	1.2	261221	29646	1.3	20677	0.9	50323
55 - 59	60559	0.6	34804	0.4	95363	17898	0.8	8370	0.3	26268
60 - 64	87367	0.9	59718	0.6	147085	15689	0.7	10740	0.5	26429
65 - 69	28502	0.3	18993	0.2	47495	8042	0.3	4304	0.2	12346
70 - 74	55569	0.5	37223	0.4	92792	8712	0.4	6907	0.3	15619
75 - 79	16669	0.1	10851	0.1	27520	3963	0.1	2334	0.1	6297
80 - 84	35200	0.3	26354	0.3	61554	5054	0.2	5040	0.2	10094
85+	28584	0.3	21765	0.2	50349	5078	0.2	5159	0.2	10237
Toplam	4947952	53	4453336	47	9401288	1234448	57	931731	43	2166179

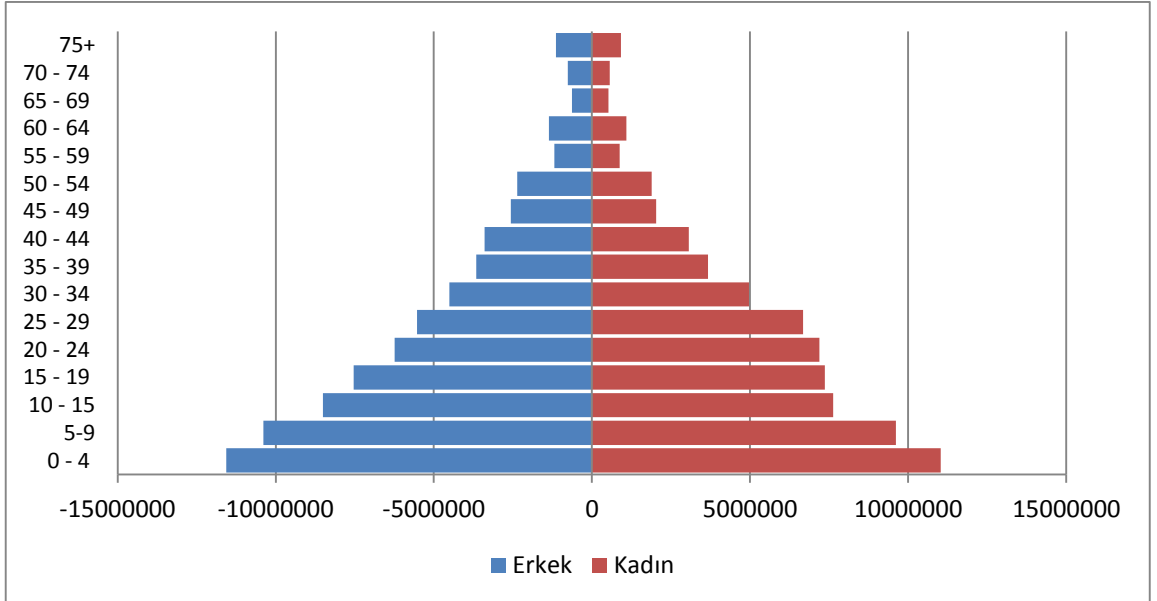
Kaynak: *National Population Commission* Federal Republic of Nigeria 2006 Population and Housing Census Priority Table Volume IV

Ülkenin 2006 yılı nüfus sayımı verilerine göre Kano kenti nüfus yaş yapısına bakıldığında kent nüfusunun büyük bir kısmının küçük çocuklar ve erişkin gençlerden oluştuğu söylenebilir. Bu da şehrin hala yüksek doğurganlık hızına sahip olduğunu göstermektedir. Şehirdeki yüksek doğurganlık özelliği, şehrin din ve kültürel etkisinden dolayıdır. Şehirde yaşayanların çoğu Hausa-Fulani kabilesinden ibaret olup şehrin çoğu Müslüman nüfustan oluşmaktadır. Şehirde bulunan çoğu Müslüman nüfus ve Hausa-Fulani kabilelerinin kültüründe poligamik evlilik ve çok çocuk sahipliği gibi faktörler

şehrin doğurganlık hızının yüksek olmasının nedenlerindendir. Kano'nun, Nijerya'nın en büyük şehirlerinden biri olmasına rağmen, bölge sakinleri genellikle din uygulamalarına ve kültürel değerleri sıkı sıkıya yaşamaktadırlar. Şehirde 65 üstü yaşlı kişilerin nüfusu çok düşük görülmektedir. Bu durum kentteki insanların ortalama yaşam süresinin düşük olduğunun göstergesidir. Bu da yaşam standardının ne kadar düşük olduğunu ve sağlık sisteminin de iyileşmediğini göstermektedir.

Grafik 5: Kano Şehrinin Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramit (2006)

Grafik 6: Nijerya'nın Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Piramidi (2006)

Kentin nüfus yapısı incelendiğinde 0-14 yaş arası çok sayıda çocuk nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Piramidin tabanındaki şişkinlik yüksek doğurganlığa işaret eder. 15-64 yaşları arasındaki aktif nüfus, şehrin toplam nüfusunun %52'sini oluşturur. İleri yaşlarda sütunların daralması hala çocuk ve genç ölümlerinin görece yüksekliğini ve tıbbi koşullara erişimin sorunlu olduğuna da işaret eder. Yaşlı vatandaşların, 65 ve üstü nüfus, kentin toplam nüfusunun yalnızca %2,5'idir. Bu da kentteki insanların ortalama yaşam süresinin çok düşük olduğunun göstergesidir. 15-65 yaş arası ise şehrin %52'sini meydana getirirken, ülkenin genelinde %55,8'ini oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun yarısından fazlası aktif genç nüfustan meydana gelir. Ayrıca hem şehrin hem ülkenin nüfus piramidinin zirvesi dar görünmektedir. Şehrin 65 ve üstü yaş grubunun %2,5, ülkenin ise %2,4'ü yaşlı nüfusa sahip olması ortalama yaşam süresinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu da ülkenin genelinde halen sağlık koşulları durumunun gelişmediğinin bir göstergesidir.

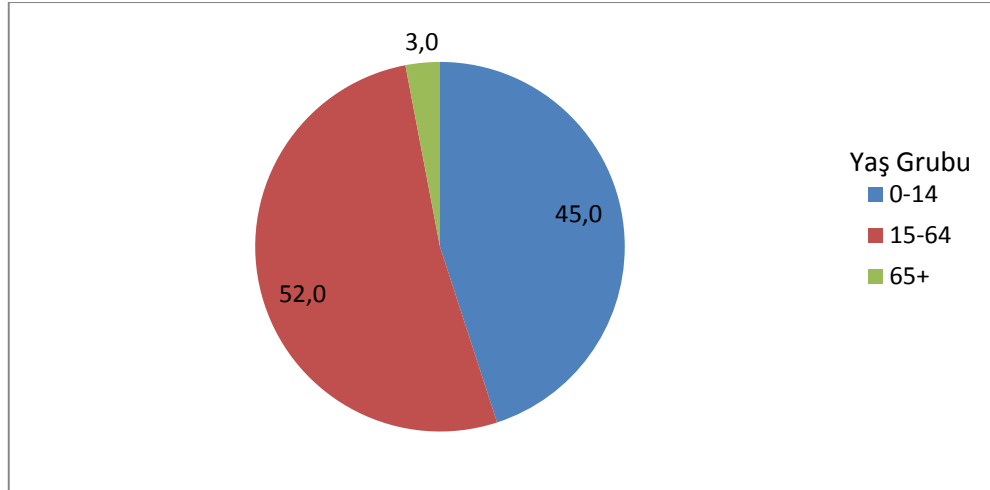
Hükümet, eğitim sektörünü, sanayi ve tarım gibi istihdam sağlayan sektörleri doğru planlayarak, şehirdeki genç nüfusu kullanarak, şehir ekonomisini sürdürülebilir hale getirmelidir. Kentte yaşayan çok sayıda genç nüfusa göre uygun planlama ve yatırım yapılmadığı için gençler kentteki birçok sosyal problemin itici gücü olabilmektedirler. Aktif gençlik çağındaki olan 15-35 yaş arasındaki kadın nüfusa kıyasla çok sayıda erkek nüfus bulunmaktadır. Bunun sebebi kırsal alandan iş arayışla şehre göç eden genç nüfusun sayıca fazla olmasındandır. Yaşlı vatandaşlar (65 ve üstü nüfus), kentin toplam nüfusunun yalnızca % 2,5'idir. Bu da kentteki insanların ortalama yaşam süresinin çok düşük olduğunun göstergesidir. Bunun nedeni hükümetin kentteki sağlık sistemi ve diğer sosyal hizmetleri tam olarak sağlayamamasıdır. Birçok kırsal yerleşim biriminin şehir sınırına entegrasyonu nedeniyle, piramitteki 0-14 yaş arasındaki çocuk nüfusun oranı yüksek seyretmektedir. Çünkü kentsel alanın genişlemesi yüzünden kentle bütünleşen bu yerleşimlerin çoğunun hâlâ yüksek doğum oranlarıyla karakterize olduğu, kırsal yaşam biçiminde yaşadığı ve büyük aile tipi ile çok poligamili bir yapıyı getirdiği ifade edilebilir.

Tablo 9: Kano İli ve Kano Metropol Alanındaki Uzun Aralıklı Yaş Grupları Nüfusu (2006)

Kano Metropol				Kano İli			
Yaş Grubu	2006	%	Bağımlılık Oranı	Yaş Grubu	2006	%	Bağımlılık Oranı
0-14	977,806	45	92	0-14	4.422.452	47	100
15-64	1.133.780	52		15-64	4.699.126	50	
65+	54,593	3		65+	279,710	3	
Toplam	2.166.179	100		Total	9.401.288	100	

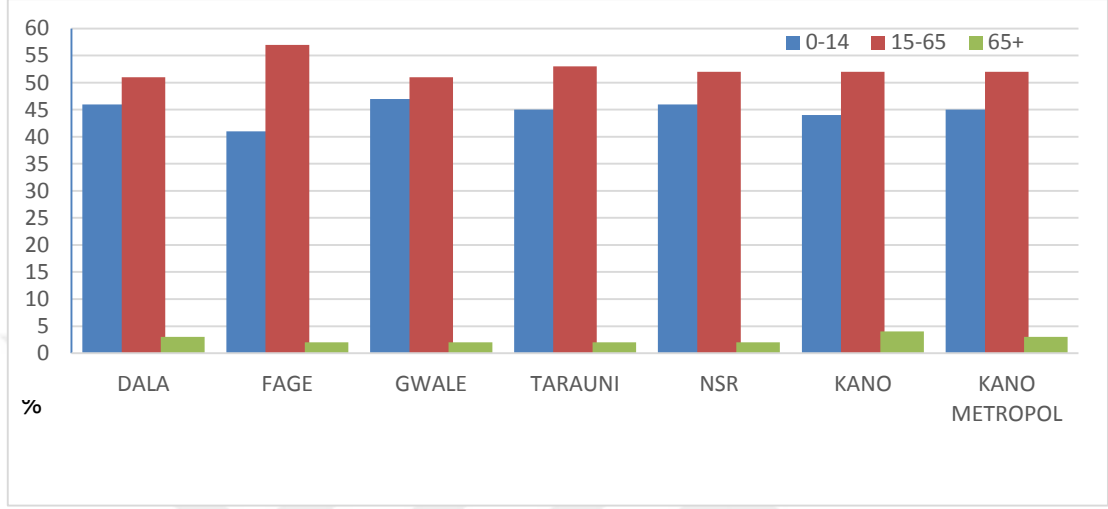
Kaynak: *National Population Commission* Federal Republic of Nigeria 2006 Population and Housing Census Priority Table Volume IV

Nüfusun uzun aralıklı yaş gruplarına bakıldığında kentin toplam nüfusunun %45'inin 0-14 yaş grubu arasındaki bağımlı çocuk nüfustan oluştuğunu görülür. Nüfusun sadece % 3'ünün ise 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus olduğu görülmektedir. Geriye kalan %52 aktif nüfusu meydana getirir. Çoğu gelişmekte olan ülkelerdeki şehirlerde olduğu gibi yüksek doğum oranı nedeni ile bağımlı nüfusun çoğunluğunun 65 yaş ve üstü değil 0-14 yaş arasındaki çocuk nüfusun fazlalığından ortaya çıkmaktadır. Şehirdeki nüfusun ortalama yaşam süresinin düşük olduğu söylenebilir. Çünkü tabloda gösterildiği gibi nüfus çok az sayıda 65 yaş ve üzerindedir. Şehir nüfusundaki yüksek bağımlılık oranına rağmen, tüm Kano ilinin bağımlılık oranına bakarsak, ortalama çocuk bağımlı nüfusu %47, kentin ise %45 bağımlılığı söz konusudur.

Grafik 7: Kano Metropol Alanındaki Uzun Aralıklı Yaş Grupları Nüfusu (2006)

Toplam nüfusun % 45'i 0-14 yaş grubundaki bağımlı çocuk nüfustur. Nüfusun sadece %3'ü 65 yaş ve üzeridir. % 52 ise aktif nüfus payıdır. Bağımlılık oranının (0,92)

1'e yakın olması Kano nüfusunun bugün ve gelecekte büyük bir işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalacağını gösterir. Ayrıca bağımlı nüfus sosyal güvence ve sosyal hizmet alanı için büyük bir ekonomik yüküdür. Bu durum Kano'nun aşırı kentleşme ve demografik bir kentleşme sürecinde olduğunun da önemli delilidir.

Grafik 8: İlçelere Göre Kano Şehrinin Uzun Aralıklı Yaş Grupları Nüfus Sütun Grafiği (2006)

Kano metropolünü oluşturan altı ilçede yaşayan nüfus farklı sosyal ve ekonomik durumlarına bağlı olarak bölgelerine göre nüfusun yapısında ve yaş gruplarında farklılıklar göstermektedir. Şehirde bulunan Fagge ve Tarauni ilçelerinde nüfusun çoğu 15-65 yaş arasındaki kişilerden oluşmaktadır. Bunun nedeni bölgedeki yaşayan çoğunluk nüfusun şehre göç eden genç işçi ve teknisyenden oluşmasıdır. Ayrıca meropol alanındaki Tarauni bölgesi şehirdeki yüksek genç nüfusu olan ilçelerden biridir. Bunun sebebi bölgedeki bulunan Sharada sanayi bölgesi ve çevresindeki mahallelerdir. Daha çok sanayide çalışan genç nüfus ve diğer hizmet sektörlerinde çalışan genç nüfusun toplanma alanları bu alanlardadır. Kano Belediyesi, Dala, Fage ve Gwale gibi semtlerde mahalle sakinlerinin çoğunun şehirde yerel olan Hausa Fulani nüfusunun en yüksek olduğu bölgelerdir. Bu nedenle bölgedeki nüfusun yaş yapısının göç nedeni ile en az etkilendiği bölgelerdendir.

3.3.3. Kano'nun Kentsel Nüfusunun Eğitim Özellikleri

Genel olarak herhangi bir kişinin herhangi bir dilde okuma ve yazma kabiliyeti olarak tanımlanan okuryazarlık, kent toplumunun genel özelliklerinden biri olan eğitim boyunca toplumun ne kadar ilerici hale geldiğini anlatan en önemli göstergedir.

Yaşam boyu süren eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için temel bir ön koşul olarak kabul edilmektedir. Resmi ve gayriresmi eğitim insanların ve toplumların tam potansiyellerine ulaşabilecekleri bir süreç olarak görülür. Toplumda elde edilen eğitimin genel seviyesi ve ülkenin yoksulluğu bir ülkenin gelişme seviyesini de tayin eder. Okuryazarlık toplumda etik bilinçlilik, değerler, tutumlar, beceri ve davranış gibi toplumsal davranışları geliştirerek daha sürdürülebilir bir toplum inşasında önemli bir temel taşıyı meydana getirir. Bu şekilde insanlar kalkınma konularında yeterli ve başarılı bir şekilde karar verme sürecine katılarak daha donanımlı bir hale gelmiş olurlar (Abideen, Adewale, & Adeola, 2013, s. 385-386).

Kano şehrinde sömürgeleştirme faaliyetleri başlaması ve batılı eğitim şehre getirilmeden önce, eğitim faaliyetleri önemli bir yere sahipti. Kent, Sahra Altı Afrika Bölgesi'nde eğitim bakımından geçmişte önemli bir yere sahipti. Bu nedenle, kırsal alanlardan birçok öğrenci eğitim için şehre gelir, şehre gelen öğrencilerin ve âlimlerin refahını sağlayan bir medrese okul sistemi kullanılmıştır. Bu sistem kentte Arapça okuryazarlık geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Sömürge öncesi dönemde kentte Arapça okuryazarlığın gelişimi, şehir ile Sahra Afrika'sı ülkeleri ile arasındaki ticaret faaliyetlerini tetikleyen en önemli unsurlardan biriydi. Bu nedenle Arapça konuşan ülkelerdeki tüccarlar kentte ve kent sakinleri arasında yapılan ticarete kolayca ayak uydurabilmişlerdir. Ülke ve şehirde sömürge döneminin başlanmasıyla şehirde kullanılan Arapça harfleri latin harfleri ile değiştirilmiştir. Yeni sistemin getirilmesi ile şehirde birçok kişi okuryazarlığını kaybetmiştir. Şehirdeki yeni resmi dil İngilizce ile değiştirilmiştir. Yeni batı eğitimi veren okulların açılması ile şehir sakinlerinin çoğu bu yeni okulları benimsememiştir. Halkı Hristiyanlaştırmak amacıyla açıldıklarından şüphelenen yerli halk çocuklarını resmi batı eğitim okullarına göndermeyi reddetmiştir. Şehirde nüfusun çoğunluğu Müslümanlardan oluştuğu için ve yeni okulları kabul etmemelerinden dolayı, şehirde batı eğitiminde okuma yazma oranı önemli ölçüde düşmüştür. Oysa ülkenin güney kesimindeki şehirlerde insanlar yeni sistemi kabul ederek batı eğitimi bakımında gelişme göstermişlerdir. Son zamanlar da Kuzey Nijerya'da ve Kano gibi şehirlerde yerel kabilelerin reisleri kampanyalar yürüterek halkı çocuklarını yeni açılan batı eğitim okullarına göndermeleri yönünde ikna etmeyi başarmışlardır.

Tablo 10: Kano Şehrinde Cinsiyete Göre Altı Yaş ve Üzeri Nüfusun Okula Katılma Oranı

	Kişi Sayısı	%
Altı Yaş ve Üzeri Toplam Nüfusu	1722284	
Okula Katılma	1210888	70
Okula Katılmama	511396	30
Erkek Katılma	710889	59
Kadın Katılma	499999	41
Toplam Temel Eğitimde Okula Katılma	671555	55
Yüksek Eğitim Okula Katılma	539333	45
Erkek Temel Eğitime Katılma	372621	52
Kadın Temel Eğitime Katılma	298934	60
Erkek Yüksek Eğitime Katılma	338268	48
Kadın Yüksek Eğitime Katılma	201065	40

Kaynak: *National Population Commission Federal Republic of Nigeria 2006 Population and Housing Census Priority Table Volume IV*

Kano metropolünün nüfusunda altı yaş ve üzerindeki okula katılım, diğer Kuzey Nijerya'daki şehirlere kıyasla nispeten yüksektir. Ülkede 2006 nüfus sayımı rakamlarına dayanarak, şehirde altı yaş ve üzeri okul çağı toplam 1.722.284'dir. Nüfusun 1.210.888'i eğitim almakta ya da almıştır. Bu okul çağındaki nüfusun toplamı yaklaşık % 70'dir. Okul çağındaki toplam nüfusun içerisinde yaklaşık %59 erkek %41 kadın okullaşma oranına sahiptir. Geleneksel Afrika'daki anlayıştan dolayı ülkede okula katılma oranı erkeklerde kadınlara göre daha yüksektir. Çeşitli zamanlarda Kuzey Nijerya'daki kız çocuklarının eğitimini teşvik etmek için UNICEF ve UNESCO gibi hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından kapsamlı kampanyalar ve programlar bulunmasına rağmen bu kampanyaların okullarda kız çocuk sayısının artırılmasında beklenen sonucu tamamen verdiği de söylenmez.

Devletin ve uluslararası kuruluşların ülkedeki kız çocuk eğitimini teşvik etme çabalarına rağmen, şehirde kız çocuklarının okula katılması düşük ve sadece 12 yıl temel eğitim seviyesine kadardır. Yukarıdaki (Tablo 10) verilere baktığımızda, kız çocukların okula katılma oranı toplamında % 60'lık oranı sadece 12 yıl temel eğitimi alanlara aittir. Geriye kalan % 40 üniversite ve teknik kolejler gibi yüksek eğitim veren kurumlara gidebilenlerin oranıdır. Bütün çabalara rağmen, yerel inançlar, geleneksel ve kültürel inanışlara bağlı olarak kızların erken evlilikleri gibi faktörler kızların eğitiminin daha ileri seviyedeki okullara kadar taşınmasını engelleyen ana faktörlerdendir.

Tablo 11: Kano Metropolde İlçelere Göre Altı Yaş ve Üzeri Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (2006)

İlçeleri	Toplam Altı Yaş ve Üzeri Nüfus	Okur Yazar Olan	Okur Yazar Olmayan	% Okur Yazarlık Oranı	Okur Yazar Olmayan Oranı
Nasarawa	466,034	363,130	102,904	79	22
KMC	301,970	242,682	59,288	80	20
Gwale	287,654	225,085	62,569	78	22
Fage	161,481	132,801	28,680	82	18
Tarauni	175,500	142,205	33,295	81	19
Dala	329,645	273,592	56,053	83	17
Kano Metropol Alan	1.722.284	1.379.495	342,789	80	20
Erkek	1.003.253	827,570	175,683	82	18
Kadın	719,031	551,925	167,106	77	23

Kaynak: *National Population Commission Federal Republic of Nigeria 2006 Population and Housing Census Priority Table Volume IV*

Metropolisin bazı bölgelerindeki eğitim boşluğuna rağmen kent nüfusu arasındaki okuma yazma oranı iyi seviyededir. Başlangıçta belirtildiği gibi okuryazarlık kelimesi tam anlamıyla, bir kişinin herhangi bir dilde okuma ve yazma kabiliyeti anlamına gelir. Ulusal nüfus komisyonu tarafından yayımlanan en son verilere göre, Kano metropolisindeki nüfusun altı yıllık ve üzeri toplam nüfusun içerisinde % 80'i okuryazarlık kabiliyeti olanlardan oluşmaktadır. Şehirdeki toplam erkek nüfusun içerisinde %82 okuma yazma bilen ve sadece % 18 okuma yazma bilmeyen nüfus vardır. Ayrıca toplam kadın nüfusun içerisinde bakıldığında %77 okuma yazma bilen %23 ise okuma yazma bilmeyenler yer almaktadır. Bunun nedeni, karakteristik bir Afrika toplumunda kız çocuklarının eğitimi engelleyen erken evlilikler gibi pek çok kültürel engel sayılabilir.

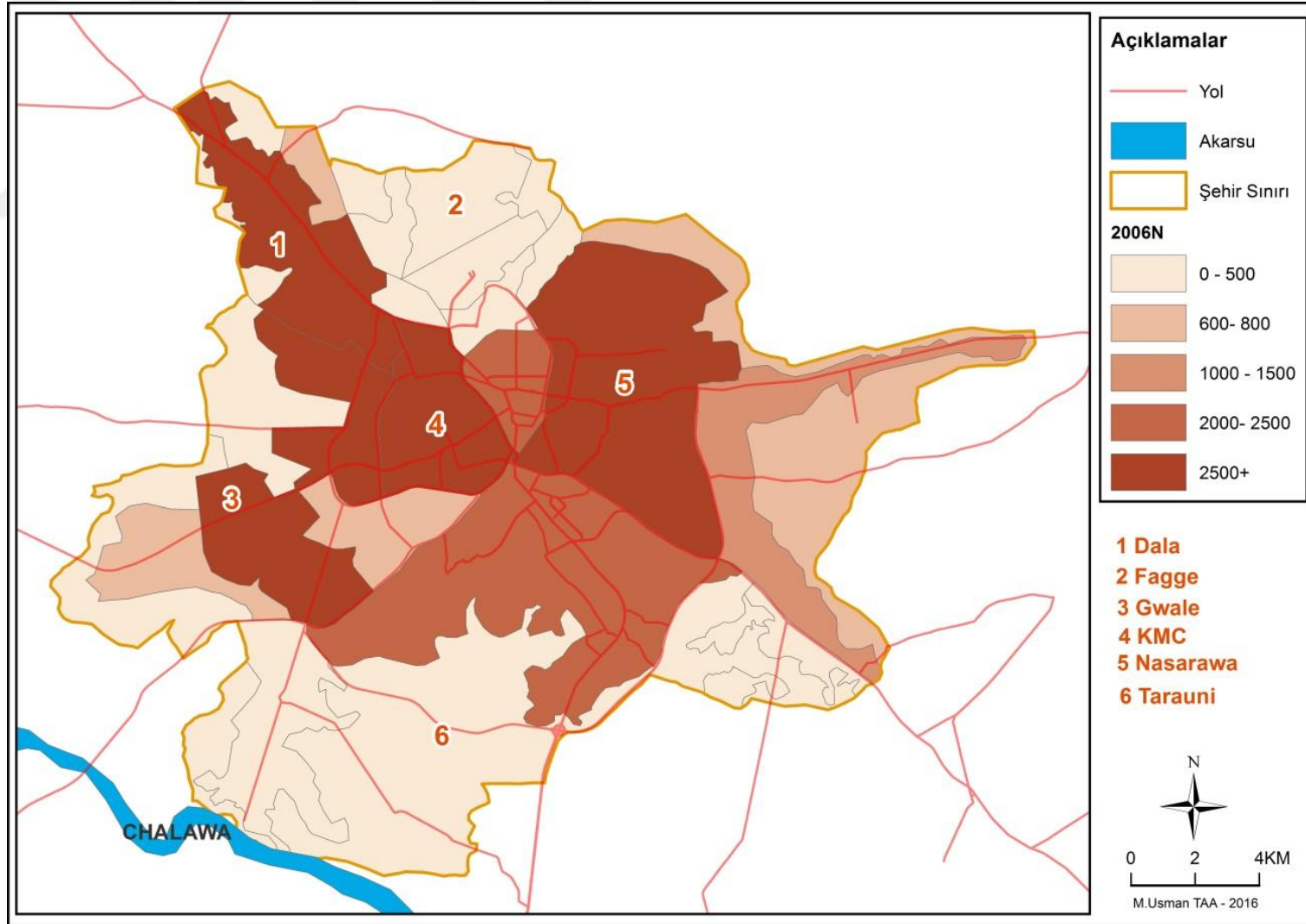
Kano metropol alanında oluşturulan altı ilçedeki nüfusa bakıldığında nüfustaki okuryazar oranı bölgelere göre net bir farklılık göstermektedir. Bunun ana sebebi ise şehirdeki mahallelerin arasında farklı sosyal ve ekonomik özelliklere göre oluşturulan sınırlardır. Metropolün kenarlarında sınırda yer alan Nasarawa, Gwale ve Tarauni gibi alan sakinlerinin çoğu iş aramak için kırsal alanlardan şehre gelen kırsal toplum göçmenleridir. Ayrıca kentsel alanların etrafındaki kırsal alanların şehre entegrasyonu ile birlikte, bu kırsal alanların nüfusu şehir nüfusuyla birleşti ve bölgedeki nüfusun eğitim yapısı da bu durumdan etkilendi.

3.4. Kano'nun Kentsel Nüfusunun Dağılışı ve Yoğunluğu

Her hangi bir bölgenin nüfus yoğunluğu ve dağılımı, bölgede doğal ve beşeri faktörler olmak üzere iki ana faktör tarafından şekillendirilir. Doğal faktörlerden yükseklik, topoğrafik özellikler, hidrografi ve bitki örtüsü; beşeri faktörlerden ise, idari sınırlar, kent planlaması, sosyal olanaklar, din ve kültürel özellikler gibi ana faktörler nüfusun dağılışı ve yoğunluğundan etkilenen ana etmenlerdir.

Akdemir'e göre, nüfus yoğunluğu belirli bir alan veya sınır içinde yaşayan toplam insan sayısı olarak tanımlanmaktadır. Nüfus yoğunluğu birim alana düşen kişi sayısı demektir. Genel olarak coğrafya alanında nüfus yoğunluklarından aritmetik nüfus yoğunluğu toplam alana düşen kişi sayısı anlamına gelir, fizyolojik nüfus yoğunluğu ise kullanılan araziye düşen kişi sayısını ifade ederken, tarımsal nüfus yoğunluğu ise sadece tarımsal alana düşen kişi sayısını ifade etmektedir. Günümüzde kentsel alanlarda yaşamak için göç eden çok sayıda kişinin var olması nedeniyle, kentsel alanlar her seferinde olduğundan daha fazla nüfus barındırmaktadır. Bu nedenle kentin çeşitli yerlerine nüfus çeken farklı faktörlerden dolayı birçok insan kentin farklı kesimlerinde yaşamaktadır (Akdemir, 2012).

Her hangi bir şehirde olduğu gibi, Kano şehrinde nüfus çeşitli doğal ve beşeri faktörlerden dolayı şehrin bazı bölgelerinde yoğun, bazı bölgelerinde ise seyrek dağılmaktadır. Kano'nun nüfus dağılımının beşeri faktörlerden tamamen etkilendiği söylenemezse de, kentin nüfus dağılımındaki doğal faktörlerin etkisi, beşeri faktörlerin etkilerine kıyasla daha azdır. Kano şehrinin kurulduğu alanda büyük ölçüde şehir gelişmeye uygun savan ovasından oluşuyordu. Kentin ilk sakinleri ya da kurucuları, şehrin surları içindeki kalan Dala tepenin civarında kurulmuştur. Daha sonra etrafındaki bölgeye doğru genişlemiştir. Sömürgeciler tarafından şehrin ele geçirilmesi şehrin nüfus dağılısını etkileyen en önemli etkenlerden biridir. Sömürgecilik döneminde şehirde farklı sosyal ve ekonomik özelliklere bağlı olarak surların içinde olan şehrin dışında yeni mahallelerin imara açılması, şehirdeki nüfusun dağılımını etkilemiştir. İlk olarak şehir nüfusu eski Kano olan sur duvarları içindeki alanlarda toplandı. Ancak daha sonraki yıllarda, surların dışında açılan yeni alanlara doğru nüfus yayılmıştır. Şehirdeki hızlı nüfus artışı ve göçmenlerin sürekli şehre gelmesi ile şehrin birçok bölgesinde nüfus yoğunluğu artış göstermeye başlamıştır.

Harita 6: Kano Metropol Alanındaki Nüfus Yoğunluk Haritası (2006)

Kano şehrindeki nüfus yoğunluk haritasına bakıldığında (Harita 3), şehrin kuzeyinin güneyine göre daha fazla yoğunlukta olduğu görülür. Ayrıca şehrin kuzeyindeki ilk kuruluş alanına denk gelen merkezden kuzeybatıya doğru linear şekilde nüfus yoğunluğunda artış görülür. Şehrin güneyi ise en seyrek nüfus yoğunluk bölgesine karşılık gelmektedir. Şehrin doğusunda da güneyine göre nüfus daha yoğun bir durum göstermektedir.

Şehirde en fazla nüfus yoğunluğu olan merkez, şehrin ilk kuruluş alanına denk gelmektedir. Bu nedenle bu alan şehrin ilk nüfuslanmış bölgesidir. Bölgedeki nüfus yoğunluğu kilometrekareye 2000 kişidir. Şehrin ilk kuruluş alanında yer alan eski şehir ile birlikte Kano metropol alanında Gwamaja, Fagge ve Badala şehrin en köklü eski mahallelerindendir. Bu mahallelerde yaşayan kişilerin çoğunu Kano şehir kurucularının torunları meydana getirmektedir. Bu nedenle mahalledeki evler miras nedeniyle paylaşarak, bir evde iki üç akraba ailenin yaşanmakta olduğu görülebilir. Ayrıca çoğu evde eskiden tek bir aile yaşarken, daha sonraki yıllarda evlerin miras yolu ile parçalanarak aile çocuklarına dağıtılması sonucu küçük bir alanda çok sayıda nüfusun barınmasına neden oldu.

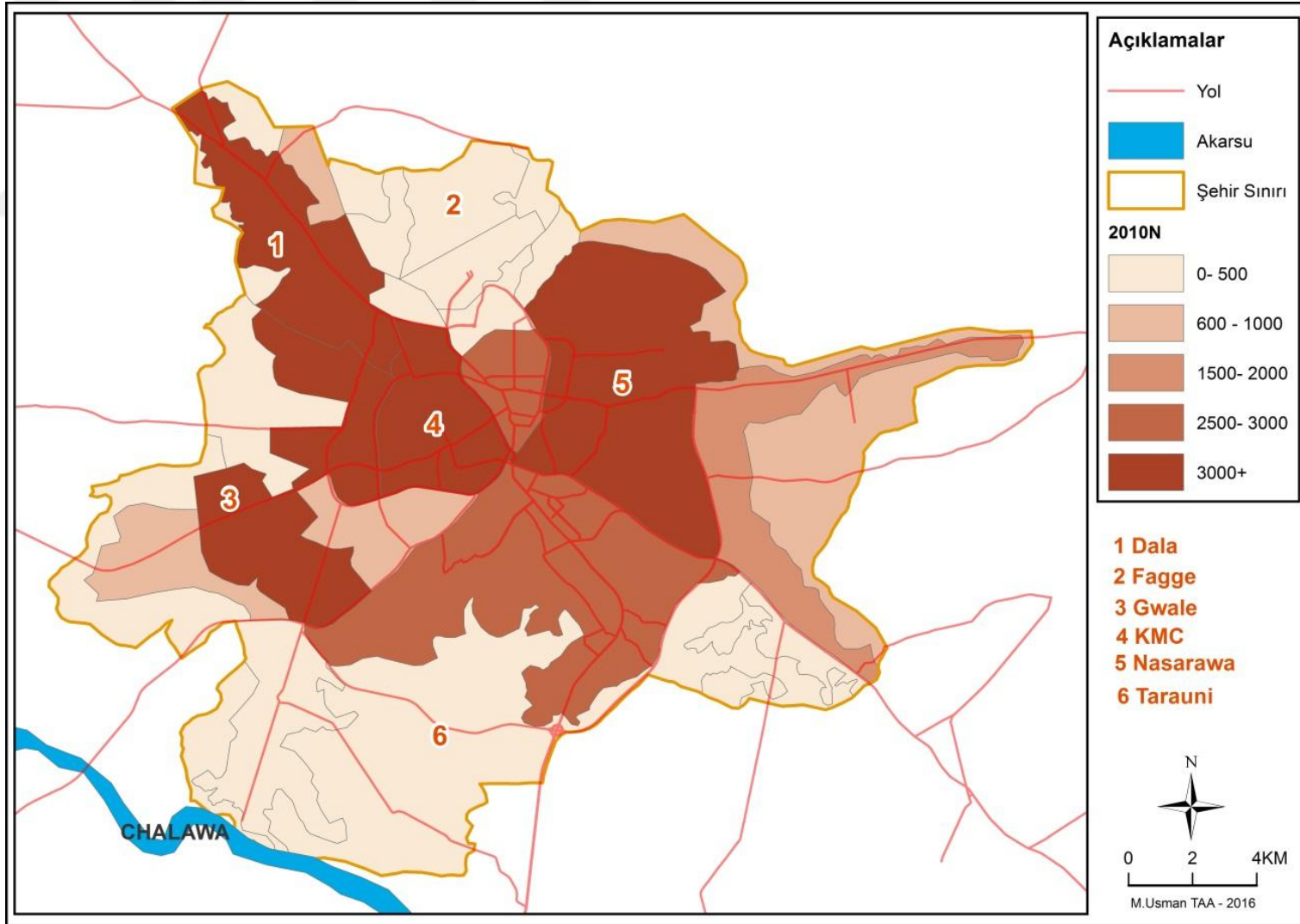
Şehrin kuzey batısında nüfus daha linear şekilde yol boyunda yoğunlaşmaktadır. Bu alanlar sömürgeci dönemden sonra ilk nüfuslanmış alanlardır. Bölgede açılan yeni imar alanlarındaki parseller şehirdeki düşük gelirli insanlar için küçük alanlı tutulmuştur. Böylece imardaki parseller daha küçük alanlı oldukları için daha ucuz fiyata satılmaktadır. Şehrin kuzeybatısında yoğun nüfus toplanmasının diğer nedeni ise sömürgeci dönemden sonraki dönemde surlar içinde kalan şehrin nüfus taşıma kapasitesine ulaşmasıdır. Bunun sonucunda surların doğusunda merkezi iş sahası, sanayi alanı gibi yeni açılan alanlardan dolayı nüfus hem kolay hem de ucuz arazi fiyatlarına bağlı olarak yeni mahalleler oluşturabilecektir. Ayrıca bölgede havalimanının bulunması ve Kano-Katsina otoyolunun inşa edilmesi gibi nedenlerle o bölgeye doğru yerleşmelerin açılmasını etkilemiştir. Ayrıca şehir kuzeyinde yer alan Nijer, ülkenin batısında Benin ve Mali'ye kadar şehire gelenlerin ilk yerleşim alanlarıdır.

Şehrin doğu kesiminde, Kano metropolünde sömürgeci tarafından kurulan ilk mahalleler, Nasarawa GRA, merkezi iş ve ticaret sahası, Bompai ve Sabon Gari gibi mahalleler Kano metropolünün yeni modern yüzüdür. MIA'nın varlığı ve bölgedeki Bompai endüstriyel yerleşimi, bölgedeki nüfus yoğunluğunun artmasına çok katkıda bulunmaktadır. Nasarawa GRA Mahallesi, düşük yoğunluklu mahalle olarak

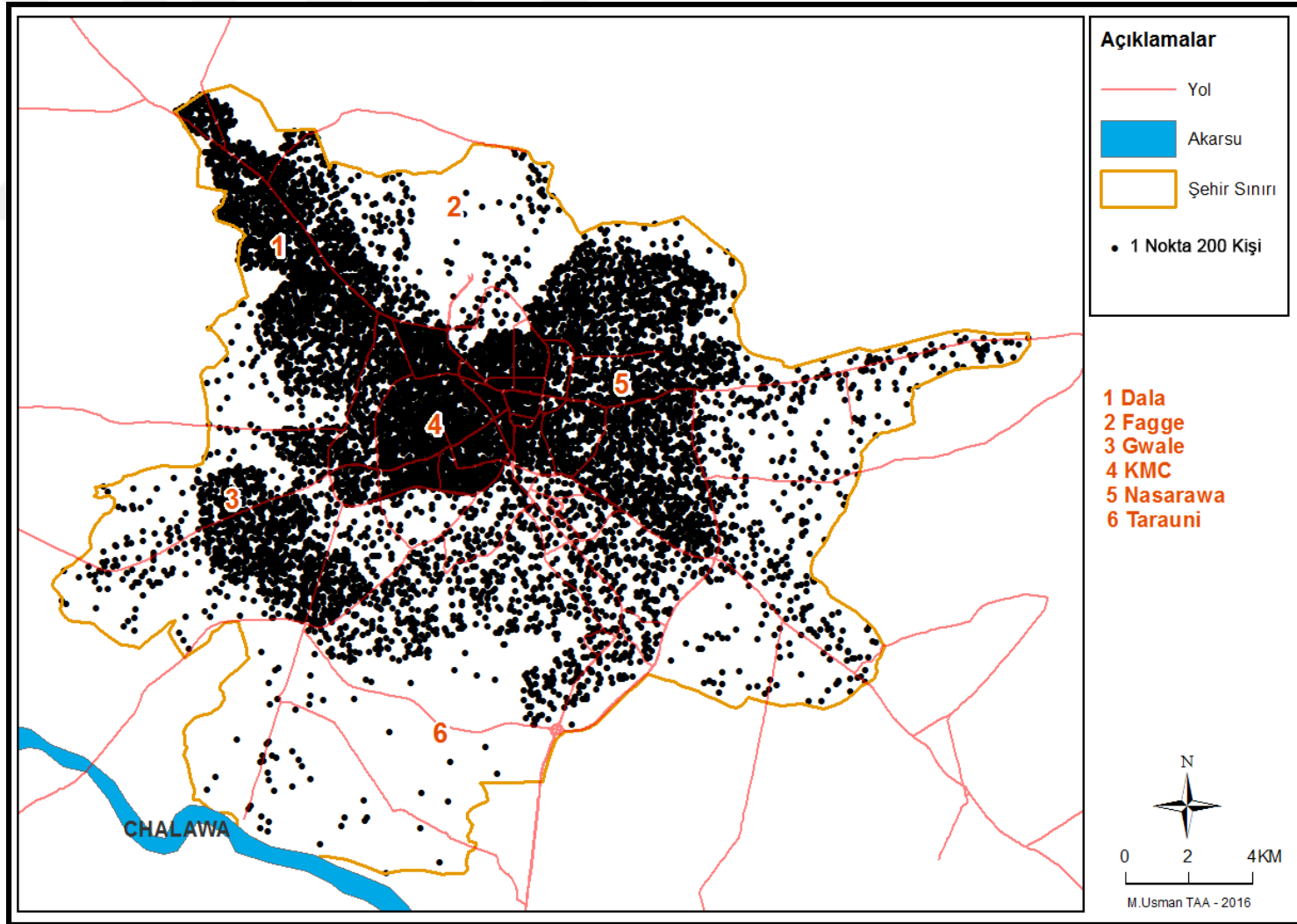
tasarlanmıştır. Bölgedeki arazilerin parselleri kentin diğer bölümünün parsellerinden daha büyüktür. Mahalle, sömürgeciler tarafından mahalle olarak tasarlanmış ve daha sonra ise şehrin seçkinleri tarafından yerleşmeye sahne olunmuştur. Halen bölgedeki mahalleler şehrin yüksek gelirli kişileri için cazip bir mahalledir. Şehrin güney kısımlarına bakıldığında nüfus yoğunluğunun az olduğu görülür. Bölgede Tarauni ve Gwale ilçeleri şehrin yeni gelişen ilçelerindendir. Bölgedeki mahalleler daha yeni imara açılan ve yeni yerleşilmeye başlayan mahallelerdir. Şehrin güneyinde en az nüfus alan bölge olması nedeniyle şehrin tarım arazileri en çok bu bölgede yer almaktadır. Şehir nüfus artışı ile şehir kenarındaki kırsal arazi işgal edilerek bu bölgedeki tarım arazileri imara açılmaya başlamıştır. Kentin güneybatı kesiminde Bayero Üniversitesi yeni kampüsünün kurulması ve Mariri, Giginyu gibi bölgelerde hükümet tarafından birçok konutun kurulması ile şehrin güney kesimi nüfuslanmaya başlamıştır. Ayrıca şehrin güney sınırında geniş bir arazi olmasına rağmen şehrin diğer bölgelerine göre nüfus yoğunluğu azdır.

Bir alanın nüfus dağılımı genellikle yerleşim bölgesinin doğal ve beşeri faktörlerinden etkilenmektedir. Dağ, vadi, ova ve dağ yamaçlarından oluşan doğal faktörler ile karakterize edilen bir alanın nüfus dağılımı birbirinden farklıdır. Kentsel alanlarda ise nüfus dağılımı daha çok ulaşım, ticari faaliyetler, kültürel faktörler ve modern teknolojilerin geliştirilmesi gibi sosyal ve ekonomik faktörlerden daha fazla etkilenmektedir (Akdemir, 2004, s. 59) .

Kano şehri örneğinde kentin nüfus dağılımı diğer şehirlerdeki gibi genel olarak kültür, ekonomi, ulaşım gibi beşeri faktörlerden etkilenmektedir. İlk olarak şehrin nüfus dağılımına bakıldığında nüfusun eski şehir merkezi olan surlar ile çevrelenen alanlarda toplandığı görülür. Bunun nedeni her hangi bir şehirde olduğu gibi nüfus ilk olarak şehrin merkezi alanlarında toplanır. Daha sonra ise merkezden çevreye doğru dağılır. Kano şehrindeki nüfusun dağılımına bakıldığında merkezden çevreye doğru ışınsal şekilde dağılma eğilimi görülür. Sadece bazı alanlarda istisna olarak yol boyunca linear olarak nüfusun dağıldığı görülmektedir.

Harita 7: Kano Metropol Alanının Nüfus Yoğunluk Haritası (2010)

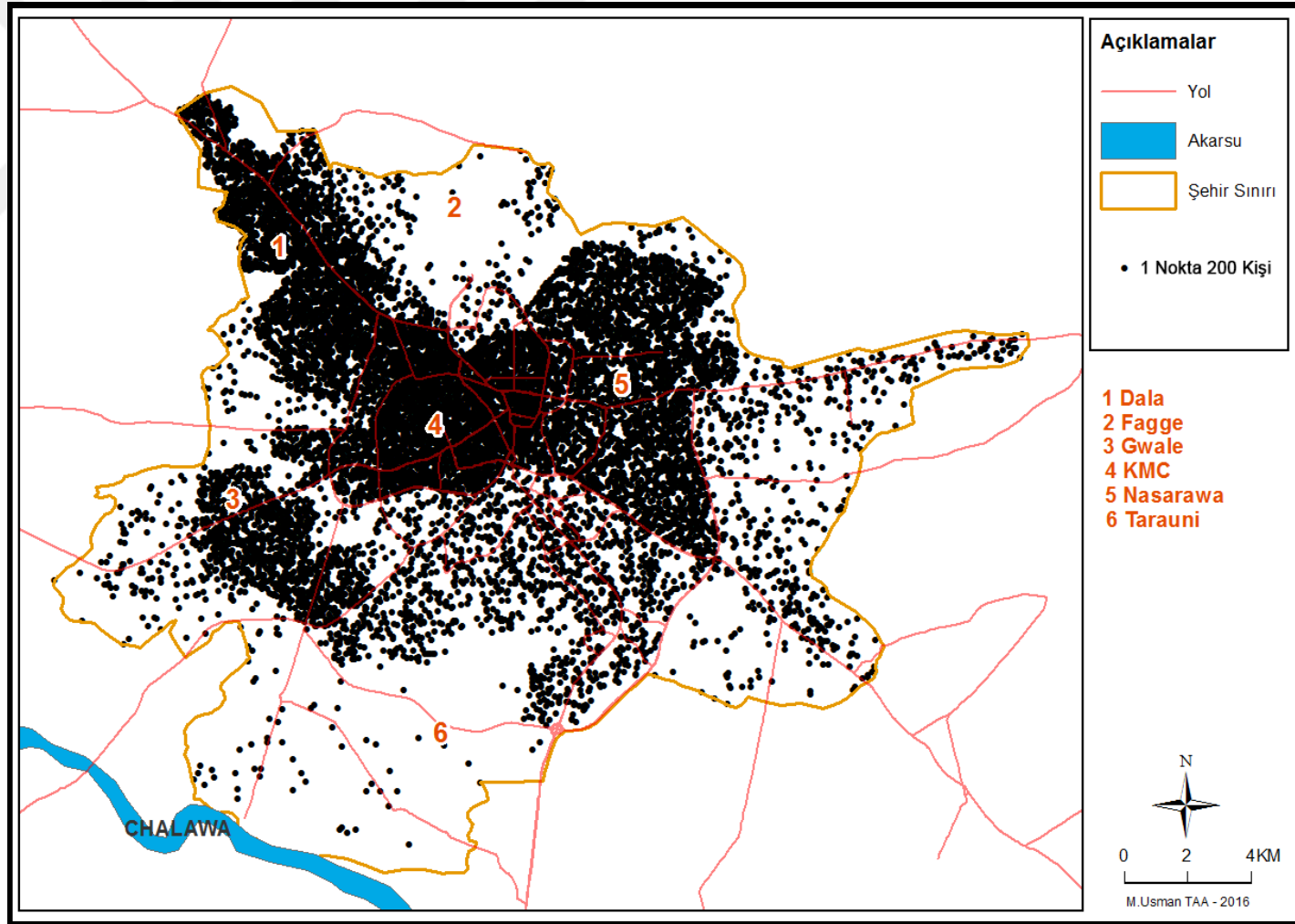

Harita 8: Kano Metropol Alanındaki Nüfusun Nokta Dağılışı Haritası (2006)

Kano şehrindeki nüfusun dağılışı haritasına bakıldığında (Harita 5), her yerleşmede olduğu gibi şehirdeki nüfusun şehir alanına eşit dağılmadığı görülür. Şehrin merkezinde ve kuzeybatısına doğru nüfusun fazlaca toplandığı görülür. Bunun nedeni şehrin merkezinde olan ve ilk yerleşim alanının doğusundaki merkezi iş ve ticaret sahası nüfusun doğruya doğru kaymasını engellemiştir.

Şehrin merkezinde ve doğusundaki merkezi iş ve ticaret sahası alanında arazinin pahalı olduğundan dolayı nüfus batıya doğru kaymıştır. Ayrıca şehrin kuzeybatısında inşa edilen Kano-Katsina otobanı ve havalimanı bölge nüfusunu kendisine doğru çekmiştir. Şehirde nüfus yoğunluğunun fazla olduğu diğer alanlar ise şehrin kuzeydoğusundadır. Bu alanlarda yer alan Nasarawa, Sabon Gari, Gwagwarwa ve merkezi iş ve ticaret alanı sömürge döneminde surların dışında gelişen ilk alanlardır. Zamanla bu alanlar Kano şehrinde en önemli ticari ve idari merkezler halini almışlardır. Ayrıca sömürge döneminde şehre gelen göçmenlerin çoğu bu alanlardaki mahallelere yerleştirilmiştir. Böylece surların içinde olan şehir alanından sonra ilk nüfuslanmış farklı bir alan meydana gelmiştir. Şehrin güney kısmı ise Kano metropoliteninin en seyrek nüfus dağılışı bölgesidir. Bu alanlarda şehrin çoğu tarımsal alanlarının yer alması nedeniyle daha az nüfus barındırmaktadır. Ayrıca güneydeki yapılan Sharada Sanayi Sitesi ve güneybatıda yer alan Bayero Üniversitesi yeni kampüsü ile bölgede devlet tarafından yapılan bir kaç toplu konut inşası ile bölgeye doğru nüfus çekilmeye başlanmıştır. Bölgedeki topoğrafik şartların uygun olması ve son zamanda yeni imar alanlarının açılması, Kano Şehrinin ilerdeki alabilecek durumu için de ipuçları vermektedir.

Kano şehrinin sömürgeciler tarafından ele geçirilmesi ile şehirde yeni yapılan arazi kullanım planında merkezi iş ve ticaret sahasının oluşturulması, şehrin uzağında yeni mahallelerin de açılması gibi nedenlerle şehrin nüfus dağılımı çok etkilenmiştir. Kano şehrinin nüfusu eskiden sadece surlar ile çevrili olan şehrin ilk kuruluş alanında toplanırken, sömürgecilerin gelmesi ile ilk defa nüfusu surların dışına dağılmıştır. Böylece şehir gelişerek çevreye doğru nüfus yayılmıştır.

Harita 9: Kano Metropol Alanındaki Nüfusun Nokta Dağılışı Haritası (2010)

Şehirdeki nüfus dağılışı haritasına bakılarak (Harita 6), şehrin kuzeyindeki nüfusun güneyine göre daha fazla nüfus barındırdığı görülür. Ayrıca kuzeyde yer alan şehrin ilk kuruluş yeri ve merkez en fazla nüfus barındıran alandır. Şehrin kuzeybatısında ise nüfus yol boyunca lineer şekilde dağılmaktadır. Şehrin kuzeydoğusunda ise merkezi iş sahasının yer alması ve şehirde ilk yapılan sanayi bölgesi olan Bompai gibi alanlar nedeniyle nüfus yoğunlaşmıştır. Şehrin güneyine baktığımızda sadece güneybatıda Gwale tarafından doğuya doğru nüfus toplanmıştır. Bunun nedeni ise güneybatıda yer alan üniversite kampüsü ve güneydoğuda da yer alan Sharada sanayi sitesinden dolayıdır. Şehre genel olarak bakıldığında nüfus ne kadar belirli alanlarda toplanmışsa da şehirde merkezden çevreye doğru bir saçılma eğilimi göstermiştir.

3.5. Kano'nun Kentleşme Süreci ve İktisadi-Sosyal Yapı İlişkisi

Kentleşme devamlı bir süreç olarak şehirlerin üzerinde birçok etkisi vardır. Sadece kentsel alanın genişlemesi, binalaşma alanlarının artması ve arazi kullanımı üzerinde değil, kentleşmenin etkisi daha öteye giderek yerleşimin sosyal ve ekonomik yapısını tamamen değiştirme seviyesine gelmektedir. Kentleşmenin yeni eğilimi, yerleşmelerin sosyal ve ekonomik faaliyetlerini geleneksel olarak bilinen tarıma dayalı ekonomiden, endüstriyel sanayi temelli daha çok yeni heterojen ekonomik faaliyetlerin şekillendirdiği bir sistem haline gelmiştir. Bu değişimler, kentlerde yaşayan ekonomik sınıfların oluşmasına yol açmıştır. Ayrıca gelir durumuna göre mahallelerin ayrılmasına yol açmaktadır. Bütün bu değişimler ve çeşitlilik kentleşme süreci ile yakından ilişkilidir.

Kentler, dünyanın insan tarafından işgali ve kullanılmasında odak noktayı meydana getirir. Hem çevresindeki kaynakları etkiler hem de kaynaklardan etkilenir. Kentler ekonomik ve sosyal ihtiyaçlara cevap olarak belirli kalıplarda gelişirler. Şehirler aslında bir paradokstur. Hızlı büyümesi ve büyüklüğünden hareketle şehirler dünyanın sömürülmesi için bir teknik olarak büyük üstünlüklere sağlarlar. Ancak onların başarısı ve büyük boyutlarına rağmen genellikle insanlar için kötü bir yerel çevre sağlarlar (Harris & Ullman, 1945, s. 7).

Nijerya'nın en eski ve hızlı büyüyen kentlerinden biri olan Kano şehrinde hızla süren kentleşme süreci, kentteki birçok sosyal ve ekonomik faaliyeti son yıllarda yeniden şekillendirmiştir. Hızlı nüfus artışı ve şehirdeki hızlı alansal gelişme ile birlikte,

şehirde çok farklı ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geleneksel olarak tarımsal ve yerel üretim temelli ekonomi olarak bilinen şehir, hızlı nüfus artışı ve kentleşme ile gelişen sanayi sektörünün büyümesine yol açmıştır.

Sömürgecilik döneminden önce, şehir halkı çoğunlukla geçimlik tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle geçimlerini sağlanmaktadırlar. Şehrin bulunduğu alanda toprak verimliliği nedeniyle, Kano şehri bölgede en önemli tahıl ticareti merkezi haline getirilmiştir. Şehir, bölgeye yakın Kuzey Afrika ülkelerinden tüccarları çekmeye başlamıştır. Böylece şehirde ticari faaliyetlerin gelişmesi sağlanmıştır. Ayrıca şehrin lokasyonu açısından önemli bir noktada yer alması, şehirdeki ticari faaliyetlere ve kentleşmeye çok önemli katkıda bulunmuştur.

Kaynak: Google Earth 2016

Foto 8: Kano Metropol Alanındaki Sabon Garı Pazarının Uydu Görüntüsü

Şehrin geliri kendi nüfusu ve çevreden gelen nüfusa sunduğu hizmet ve pazarlanan ürünlere dayanır. Fırın, dikiş atölyeleri, kuru temizleme, araba yıkama, sinema ve market gibi ekonomik faaliyetler, kentin başlıca ekonomi sektörleri olan, sanayi sektörü, madencilik ve diğer ana ekonomik faaliyetlerin arkasındaki gerçek aktörlere hizmet verir. Kentin ana geçim kaynağı genellikle ekonominin doğasına ve hinterlandına bağlıdır. Şehirlerin çoğu kaynaklar açısından kendine yeterli değildir. Çünkü verimli topraklar söz konusu olduğunda şehirlerin çoğu verimsizdir. Bu nedenle kentlerin ihtiyaçlarını karşılamak için artı üretim gerekmektedir. Kentlerin stratejik

konumu, teknoloji ve ulaşım uzmanlığı nedeniyle çoğu talep eksikliğinin büyük bir kısmı kısa sürede uzak mesafeden şehre getirebilir. Her ne kadar çoğu kent verimli topraklar açısından yetersiz olmasına rağmen, bir insanın bağımlılık ekonomisini, uzmanlığı ve yaratıcılığıyla, ekonomik faaliyetlerinin çoğunun şehir merkezlerine odaklanmasını sağlar (Harris & Ullman, 1945).

Kano şehrine sömürgecilerin gelişi ile hızla kentleşme tetiklendi. Demiryolu hatları, havaalanı ve birçok sanayi tesisleri şehirde inşa edildi. Şehir daha da nüfuslu hale geldi ve tarım arazilerinin aleyhine şehir alanı genişledi. Şehir ekonomik açıdan daha canlı hale gelerek birçok kişi demiryolu şirketleri, diğer pek çok sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam kazandı. Şehrin çoğunluğu çiftçi olan nüfus ticarete ve diğer beyaz yakalı işlere girmeye başladı. Bu nedenle sömürge döneminin son yıllarında kentin nüfusunda, sosyal ve ekonomik statülerde hızlı bir değişim yaşanırken, işçi sınıfının ortaya çıkması ile köklü değişimler söz konusu oldu. Böylece kent sakinleri arasında mahalle ayrımı ortaya çıkmaya başladı.

Sanayi sektöründeki iş gücü, sömürge rejiminin son günlerinden bağımsızlığın ilk yıllarına kadar şehirde önemli bir artış gösterdi. Bağımsızlığından sonra 1967 de şehir başkent oldu. Kentteki yeni idari fonksiyon ve sanayi sektörünün de gelişmesi ile hizmet sektörü de iş gücünü artırdı. 1970'li yıllarda ülkedeki petrol gelirlerinin yükselmesi ile kentte sanayi ve tarım sektöründeki işgücünün azalmasına neden olmuştur. 1990'lı yıllarda elektrik kesintisi nedeniyle birçok şirket kapanmıştır. Sanayinin de durumu daha kötü hale geldi. Şehrin çoğu nüfusu hala ticari faaliyetlerde, tarım, sanayi ve diğer sosyal hizmetlerde önemli sayıda uğraşmaktadır.

Kaynak: google.com

Foto 9: Kano Şehrinde Bayram Zamanında Emir'in Sarayında yapılan Geleneksel At Yarışı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KANO'NUN KENT FİZYOLOJİSİ

Şehir coğrafyasının alt bir kolu olarak yaygınlaşan kentsel fizyoloji (urbophysiology) terimi, kentsel işlevleri iki farklı biçimde inceleyen bir bilimdir. Birincisi şehiriçindeki (kent içi) perspektifi inceleme söz konusu iken, ikincisi ise farklı iki kent (kentler arası) arasındaki ilişkileri inceleme perspektifleri söz konusudur. Bu fikir 19. yüzyılda F. Ratzel tarafından metaforik yöntemle coğrafi bir düşünce geliştirmek için geliştirilmiştir. Kent, kavramının ve işlevinin anlaşılması için, canlı organizmalara benzetilerek açıklanmıştır. Bu yöntemi kullanırken şehir, kendi içlerinde kentsel perspektif içinde ya da kendi aralarında şehirlerarası perspektif içinde birbiriyle ilişkili birçok işlevi taşıyan karmaşık bir vücut olarak görülüyordu. Kentlerarası perspektife göre, sosyal ve ekonomik sistem ve kasaba fonksiyonları, yerel, bölgesel, ulusal, kıtasal ve küresel olarak sınıflandırmaktadır. Kent içi bakış açısından ise, alan karşılaştırılması, kent gövdesi içindeki alanlara dayanılarak uygulanmıştır.(Matlovič, Matlovičová, & Kolesárová, 2014, s. 177-178) .

Kent merkezleri, her zaman kapladığı alan, tasarım ve işlevler açısından dinamiklerdir. Dünyanın dört bir yanındaki şehirlerin çoğu, bölgedeki insan yaratıcılığını sınırlayan doğa çerçevesinde ve sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. İnsanlar, hayatta kalmaya gelince doğanın sınırlarını zorlamada büyük bir yaratıcılık göstermesine rağmen, ancak yine de doğal bariyerler, yeni insan ortamları oluşturulurken sadece belirli sınırlara itilebileceği açıktır. Kentler, dünyanın değişik bölgelerinde olan iklim, topoğrafya, su kaynakları, ulaşım, dini inançlar, idari ve ekonomik yapı gibi farklı fiziksel ve beşeri faktörlere bağlı olarak çeşitli şekilde dizaynedilmektedir.

Kano, dünyadaki diğer herhangi bir kentte olduğu gibi, birçok doğal ve beşeri faktör ile kentin genel görünüşünü uzun yıllar boyunca şekillendirerek şehrin şu anki yüzünü yansıtır. Kano şehri, farklı etnik kültürlerle ve farklı inançlara sahip birçok insanın kavşağı olan bir alanda kurulmuş, gelişmiş ekonomik faaliyet gösteren bir şehirdir. Şehrin mutlak lokasyonu değişmemesine rağmen, relative lokasyonu değişmektedir. Nitekim Kano uzun asırlar boyunca çeşitli zamanlarda değişmelere uğrayan bir şehirdir. Kano şehrini çevreleyen yerleşimlere bakarsak birçoğu ekonomik

ve idari önemini kaybetmiş, gelişme ivmesini Kano şehrine kaptırmıştır. Kano'nun fizyolojisinde mutlak ve göreceli konumunun etkisi kentin oluşumundan günümüze kadar büyük etkiye sahiptir.

4.1. Kentin Fizyolojik Özellikleri

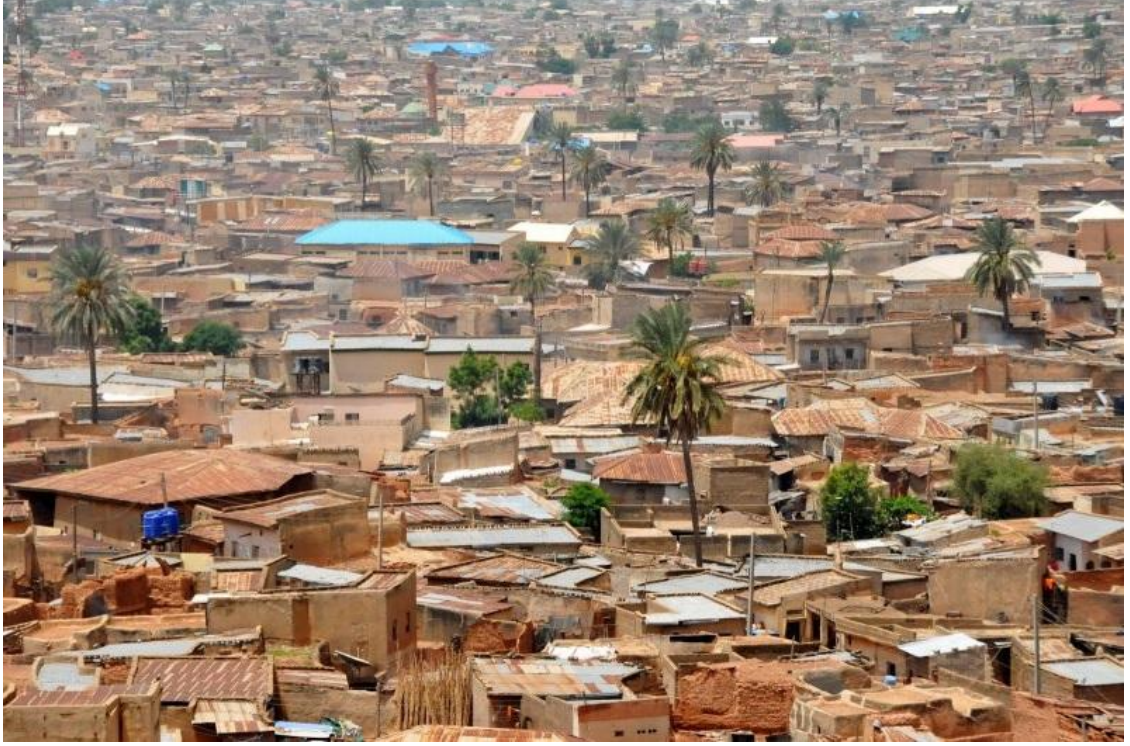
10. yüzyılda kurulan Kano şehrinin genel görünümü, geleneksel Afrika şehirlerinin özellikleri ve sömürge sürecinden dolayı modern Avrupa şehir özelliklerini birlikte taşır. Şehrin kuruluş yeri, düz savan ovada olması, şehrin yayılması için herhangi bir topografik engelin olmaması anlamına gelir. Şehrin reliefi iki farklı geometrik biçimi gösterir. Dairevi form, surlar ile çevrili eski şehirde ve kolonizasyon döneminde surların dışında gelişen bir alanda gözlemlenebilir. Surlar içinde kalan şehir ve surlar dışında gelişen alan ile arasında binaların morfolojisinde net bir farklılık görülmektedir. Surların içinde kalan kısımda, evlerin çoğu kerpiç ile yapılan bungalov evleri ve düz dam çatı ile ayrıştırılabilir. Eski dönemdeki ihtiyaçları karşılama amacıyla yapılan dar sokaklar sadece yaya ve hayvanların geçişini sağlamak amacıyla planlanmıştır. Şehrin merkezinde cami, pazar, emir sarayı gibi alanlar yer almakta ve şehir merkezde radyo-centrik formda genişlemektedir. Işınsal form ise ulaşım ağları boyunca tüm coğrafi yönler doğru genişleyen, saçılan ve nüfus yoğunluğu merkezden çevreye doğru şeritler boyunca azalan bir relief ortaya çıkarır. Bölgenin sokakları daha çok centrifugal şekilde gelişmiştir. Çok planlı ve modern Avrupa şehir formu fizyolojisi yansır. Bu alanlarda Kano'nun daha modern görünümlü ve model binaları yer alır.

Şehirdeki çoğu idari, okul, hastane ve binalar daha modern yapı malzemesi ve mimari ile müstakil binalar şeklinde inşa edilmiştir. Surlar dışındaki şehir alanı, eski şehir alanındaki kerpiç evlerden daha yüksek binalardan oluşan gerçek bir modern şehir manzarasına ve daha iyi planlanmış bir kent görünümündedir. Yeni şehir merkezi, eski şehir ile yeni gelişen alanlar arasındaki bağlantı noktasından geliştirilmiştir.

Kano şehrinin fiziksel özellikleri, surların içinde kalan alan ve yeni gelişen alanlardan kent planlaması, cadde sistemleri, mimari, kentsel doku ve yapı morfolojisi açısından çok belirgin farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların nedeni, şehrin gelişmesinde etkili olan sosyal ve ekonomik faktörlerdendir.

4.2. Kano'nun Kentsel Dokusu

İnsanlar şehirlerini sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına göre dizaynederler. Kentsel tasarımları etkileyen en önemli etkenler arasında doğal faktörler olmakla birlikte beşeri faktörler de tasarımı aynı ölçüde belirler. Genellikle şehirlerde ilk yerleşim alanları olan eski doğal doku ile planlanan yeni genişleme alanları arasında dokusal açıdan farklılıklar vardır. Nijerya'nın en eski şehirlerinden biri olan Kano şehri, eski kent ile yeni genişletilmiş modern şehir arasında farklı bir kent dokusu ile bölünmüş bir şehirdir.

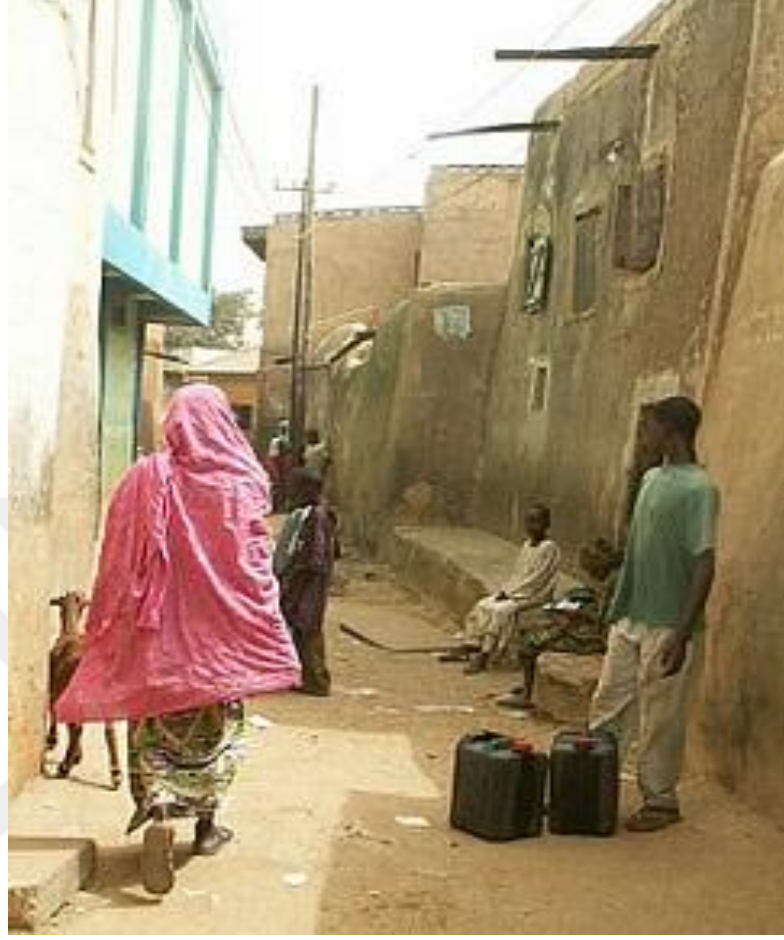

Kaynak: Panoramio.com

Foto 10: Kano Şehrinin Surlar İçinde Kalan Bölgesinin Görünümü

Şehrin ilk kurulan alanının dizaynına bakıldığında, hem doğal hem de beşeri faktörlerin etkisi görülebilir. Eski şehrin dokusu, daha çok kültürel ve ekonomik faktörlerden etkilenmektedir. Çünkü şehrin ilk yerleşenleri Müslüman nüfustur. Müslüman nüfusu yoğun olduğundan dolayı ve şehre yerleşen çoğu tüccar Kuzey Afrika ülkelerinden gelen Müslüman kitledir. Bu nedenle şehrin dokusunda İslami ve Kuzey Afrika şehir dokusu görülmektedir. Şehrin planında şehrin merkez alanında, cami, pazar, şehir meydanı yer almaktadır. Şehir merkezinin etrafında gelişen mahallelerden insanlar kolay bir şekilde merkeze ulaşabilmektedirler. Ayrıca eski şehirdeki mahalle yolları, sadece yaya trafiği için dar bir şekilde tasarlanmıştır. Bazı

alanlarda ise yollar uzun bir koridor şeklindedir. Eski şehirdeki sokaklardan bazıları ise çıkmaz sokak halindedirler.

Kaynak: Google.com

Foto 11: Kano Surları İçinde Mahallenin Geleneksel Dar Sokaklar

Kano Şehri'nin surlarla çevrelenen alanı dışında, İngiliz sömürgeciler tarafından geliştirilen bir modern şehir yer almaktadır. Kent, eski şehir ile kentin dışındaki uydu kasabaları arasındaki bir bölgede modern Avrupa kent planını kullanarak dizaynedilmiştir. Daha sonra ise gelişerek bir metropol alan haline gelmiştir. Metropolün kentsel planı ilk kez 1963-1983 yılları arasındaki Trevallion planı ile meydana getirilmiştir. Yeni plana dayanarak kent, surların dışında modern şehir ortamlarıyla tasarlanmıştır. Yeni alanda yollar daha düzenli, geniş ve düzenli parseller kullanılarak kullanım amaçlarına göre tasarlanmıştır. Birçok idari değişiklik ve politika nedeniyle son yıllarda Trevallion'un ilk planı ihlal edilmiş olsa da yine de metropolün genel kent dokusu bu plana dayalı şekilde meydana getirilmiştir. Sokaklar ve bulvarlar K-G ve B-D yönünde açılmıştır ve şehirde büyük bir ızgara modeli oluşturmuştur. Evler

daha çok iç sokaklarda düzenli şekilde dizilmektedirler. Ana caddeler ve bulvarlar boyunca daha çok ticari ve idari alanlar yoğunlaşma göstermektedir. Genelde ana bulvarların kesiştiği alanlar şehir nüfusunun toplanma alanlarına denk gelmektedir. Bu alanlarda daha çok pazar meydanları ve diğer toplu hizmet veren kurumlar yer almaktadır.

Foto 12: Kano Şehri Surlar İçindeki Alanın Uydu Görüntüsü

Metropolde eski kent dışındaki yeni genişletilmiş yerleşim alanlarındaki binalar, daha düzenli ve genellikle modern yapı malzemeleri ile inşa edilmiştir. Bölgedeki evler eski şehir alanlarındakilerden farklı olarak aralarında daha fazla boşluk bırakılarak dizilmiştir. Ayrıca şehir genelinde tek bir karakteristik çatı tipi mevcut değildir. Fakat yeni gelişen şehir alanlarında daha çok karma çatı ve diğer modern çatı tipleri yer alır. Kano metropol alanında, çok katlı binalar bu alanlarda görülmektedir. Çok katlı binalar; idari merkezler, ofisler, bankalar ve ticari alanlar olarak kullanılmaktadır. Şehirdeki çoğu yerleşim bölgelerindeki evler genellikle tek katlı avlulu evlerden oluşmaktadır. Sadece Sabon Garı gibi mahallelerde çok katlı binalar mesken olarak yoğun şekilde kullanılmaktadır. Mahalle sakinleri daha çok Güney Nijerya'dan şehre göç eden gayrimüslim toplumdur. Mahalledeki evler iki kattan üç kata kadar çıkmaktadır. Evlerin genelde zemin katı ticari amaçlarla dükkân olarak kullanılabilir. Üst kat ise mesken olarak kullanılmaktadır. Ayrıca şehrin GRA

denilen devlet rezerve alanındaki evlerde ise daha çok yüksek gelirli kişilere göre geniş avlulu, bahçeli evler inşa edilmiştir.

Kano şehrindeki imar planında geniş bir boş alan yer almasına rağmen şehirdeki nüfus artışı nedeniyle ve devlet tarafından planın uygulanması yönünde sıkı denetim eksikliğinden dolayı boş alanlar kaçak binalar ile doldurulmuştur. Metropoldeki açık alanlar genelde parklar, meydanlar ve park alanlarından oluşur. Kentteki hızlı nüfus artışı ile özellikle eski şehir içindeki açık alanların çoğu başka bir amaçla kullanılmaktadır. Bu nedenle şehirdeki pazarlar ve ticari alanlar nüfus toplanma merkezlerinde tıkanıklıklara neden oldu. Sabon Gari ve Kurmi pazarlar gibi ticari alanlar şehirde en çok tıkanlık yaşayan yerlerdendir.

Foto 13: Kano Şehri Surlar Dışındaki Alanın Uydu Görüntüsü

Kano metropol alanındaki sokak manzaraları eski şehir alanları ve yeni şehir alanlarından farklılık göstermektedir. Eski şehir alanında, ana caddeler düzenli bir şekilde asfaltlanmış ve şehir lambaları ile kuşatılmıştır. İç kısımlardaki kalan tali caddeler ise çoğunlukla yaya geçidi olarak kullanılmaktadır. Bu caddelerin çoğu asfalt ile kaplı değildir. Eski şehrin dışındaki geniş alanlar ise genel olarak cadde manzaraları ile daha da düzenlenmiştir. Sokakların çoğu asfaltlanarak, sokaklar lambalar ve trafik ışıklarıyla geliştirilmiştir.

Metropoldeki ana yolların çoğu çift şeritten oluşur. Kavşak noktalarında birçok döner kavşak ve üst geçit yolları bulunmaktadır. Şehrin ana yolları boyunca dükkânlar

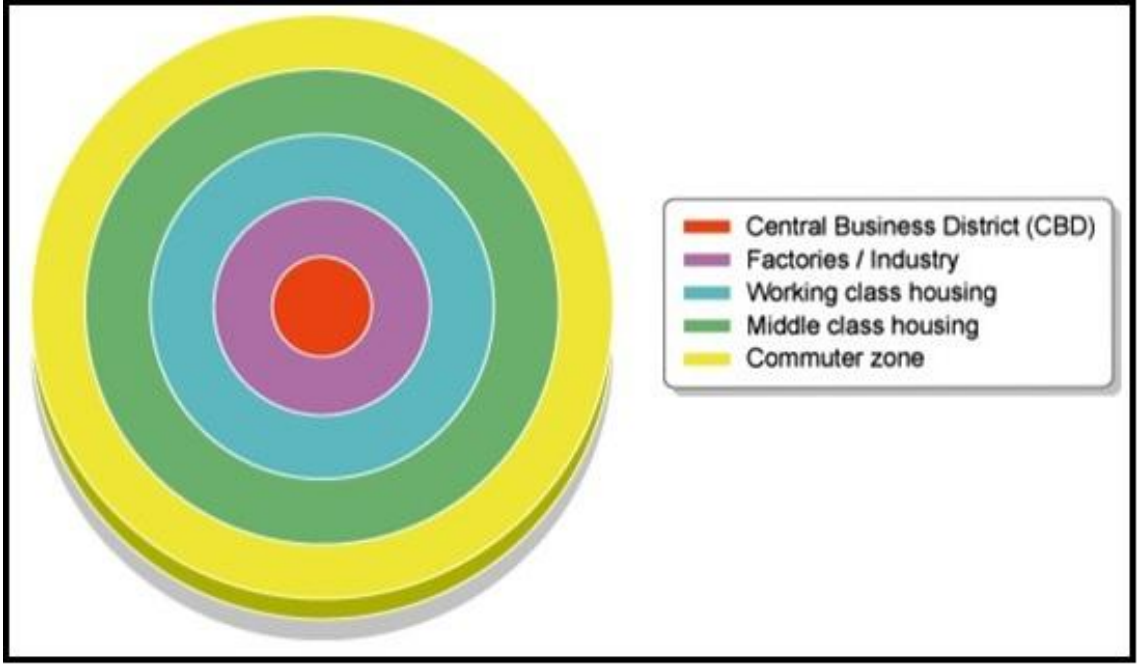
ve ticari alanlar dizilmektedir. Okullar, hastaneler, ofisler gibi tüm idari binaların duvarları yanında özel bina yapımının yasak olmasına rağmen, bazı alanlarda bu tür kısıtlamalar ihlal edilmiştir. Bu durum şehirdeki ana caddeler boyunca, tıkanıklığa ve trafik akışının engellenmesine yol açmaktadır. Şehirdeki ana yollar boyunca bazı yerlerde yaya trafiği için kaldırımlar yapılmıştır. Böylece kaldırımlar; tuğlalar ve kaldırım taşları kullanılarak inşa edilmiştir. Bazı küçük sokaklarda ise yayalar sadece banketleri kullanmaktadır. Kentteki yollarda bisikletçiler için bir şerit bulunmamakla birlikte, şehrin sokaklarında bisiklet kullanan çok sayıda insan vardır. Şehirdeki bisiklet kullananların çoğu okula giden öğrenciler, fabrika işçilerinden ve diğer insanlardan oluşmaktadır. Bisikletler ile motorlu araçların aynı yolu kullanmalarından dolayı şehirde birçok kaza meydana gelmektedir.

4.3. Kano'nun Kent Merkezi ve İşlevleri

Kentler karmaşık bir cisim olarak, içinde birçok işlev gerçekleştiren alt bölümler veya organlardan oluşurlar. Şehir, birbirleriyle ilişkili olarak kompleks bir entegre sistem olarak çalışan karmaşık bir yapıdır. Bu nedenle, şehrin işlevsel alanları, çeşitli işlevlerin yerine getirilmesi açısından birbiriyle iç içe durumdadır.

Kentsel fonksiyonel alan analizi teorisi beşeri coğrafyada çok uzun bir geçmişe sahiptir. Şehrin işlevsel sistemi ilk olarak 1925'te Burges tarafından konsantrik bölge teorisi ile analiz edilmiştir. Burges'in teorisine göre, şehir beş farklı bölgeye ayrılmıştır. Her bölge ise farklı kentsel işlevleri taşımaktaydı. Daha sonraki yıllarda birçok teori Burgess'in teorisine karşı ortaya atılmasına rağmen Burges'in teorisi hala şehir coğrafyasındaki pek çok eserde geçerlidir. Şehrin eş merkezli bölgeleri Burges'in teorisine göre şehirler, kurulduğu ilk merkezden dairesel bir biçimde genişlemektedir. Kent, merkezi iş bölgesi veya şehrin ilk kurulmuş merkezi olan merkez çevresinde bir merkezci formda büyümeye devam etmektedir.

Merkezi iş bölgeleri veya şehir merkezleri, genellikle şehirlerin en eski veya ilk kurulan alanlarına denk gelmektedir. Bu alanlarda, iş merkezleri, postane, ofisler, eğlence merkezleri, ulaşım güzergâhları ve transit istasyonları yer almaktadır. Bu nedenle, şehrin gece ve gündüzlerinde en kalabalık yerler haline gelmektedirler.

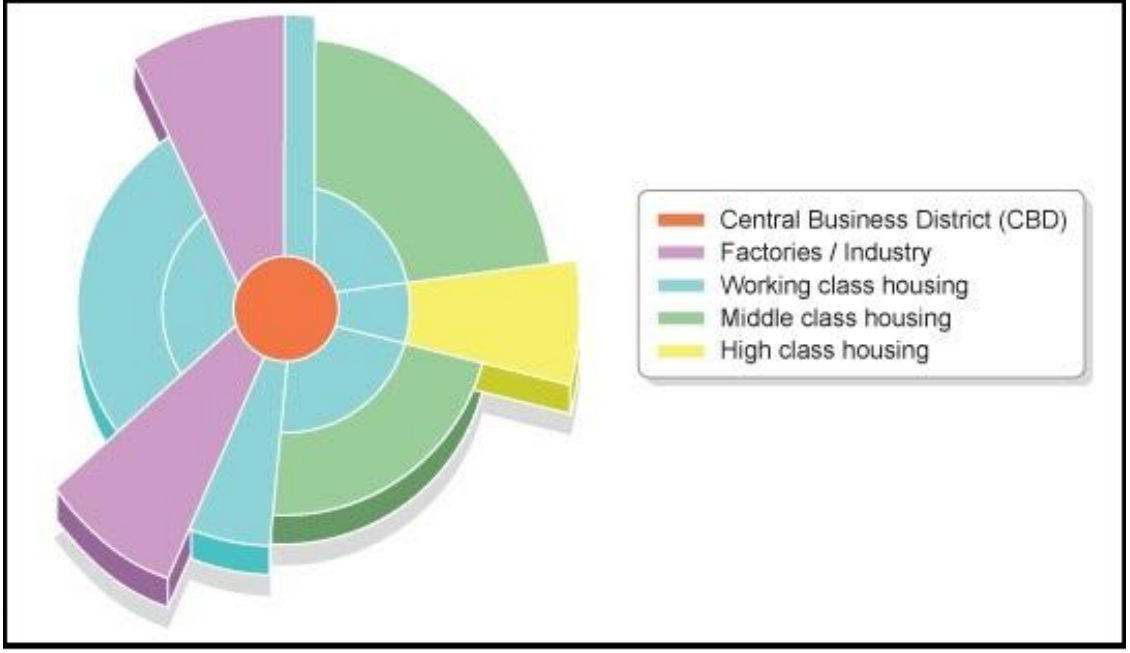

http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/geography/urban_environments/urban_models_medcs_rev1.shtml

Grafik 9: Burges'in Kentsel Konsantrik Bölge Modeli

Bir şehrin merkezinde yer alan merkezi ticaret bölgesi, şehrin ticaret, hizmet ve diğer birçok sosyal ve kültürel fonksiyonlarını barındırır. Merkezi iş sahasından sonra, ikinci alan genellikle bir geçiş bölgesi olarak sınıflandırılır. Bu alan genelde kentin daha az gelir sahiplerinin evleri ve bazı sanayi tesislerinden oluşmaktadır. Üçüncü bölge ise orta sınıf insanların ikamet ettiği bölgelerdir. Fabrika işçileri, bankacılar ve diğerleri gibi orta sınıf insanlar genellikle bu bölgede yaşamaktadırlar. Daha yüksek gelire sahip olan orta sınıf ise bölgesel veya banliyö bölgesi olan dördüncü bölgede yaşamaktadırlar. Bu alan işçi sınıfı bölgelerindekilere kıyasla nispeten daha yüksek bir gelire sahip olan orta sınıflar için daha kaliteli konut alanlarıdır. Son bölge ise şehrin banliyo bölgesidir. Bu alandaki yaşayan işçi sınıfındaki kişiler, her gün şehre çalışmak için günübirlik olarak gitmektedirler.

Burges'in teorisinin gözden düşmesine yol açan faktörlerden biri teorisinin 1950'li yıllarda atılmış olmasıdır. Ortaya atıldığı dönemde şehirdeki banliyölerde yaşayanlar genellikle ulaşımı toplu taşıma ile gerçekleştirirken, günümüzde ulaşım sistemleri teknolojik gelişme ile daha farklı bir boyutta gerçekleşmektedir. Bu nedenle şundaki duruma bakıldığında insanlar özel ulaşım araçları ve gelişmiş ulaşım sistemleri ile kolay bir şekilde banliyölerden merkeze gidip gelebilmektedirler.

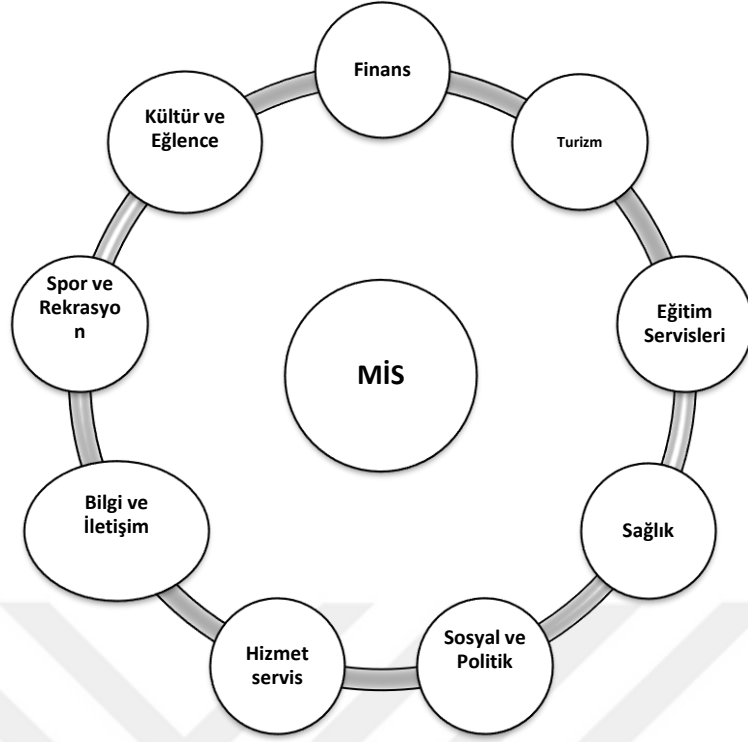

Grafik 10: Hoyt Kentsel Konsantrik Bölge Modeli

Birçok bilim adamı Burges'in teorisini eleştirdi. Çünkü teori çok eskiydi ve her şehirde uygulaması uygun olmayabilir. Ayrıca teoriye göre şehir, merkezinden çevreye doğru halkaları çevreleyen dairesel bir biçimde büyümeye dayanıyordu. Teorinin en önemli diğer vurgusu ise şehirdeki bölgeler, sosyal ve ekonomik faktörlere göre sınıflandırılmıştır.

Kentsel konsantrik bölgenin bir başka modeli, kent büyümesinin dairesel biçimi olan Burges modeline dayanan Hoyt modeli idi. Ancak Hoyt modelinde kente bir başka arazi kullanım biçimi eklenmektedir. Bu teoriye göre merkezi iş sahasının dışında ticari ve sanayi alanları, demiryolu hattı veya karayolu boyunca gelişmektedir. Kano Metropolünde olan Kano-Sharada, karayolu boyunca gelişen Sharada Sanayi Bölgesi şehirde Hoyt teorisinin örneklerindendir.

Şehir merkezinde sosyal, kültürel ve ticari fonksiyonlar yer almaktadır. Aynı zamanda insanlar arasındaki maddi ve manevi değişim de şehir merkezinde izlenmektedir. Merkez, bir şehrin sık sık tanımlandığı yerdir. Çünkü büyük ölçüde, bir gözlemcinin zihninde bir kentin kolektif bir imgesini ve anlayışını şekillendirir. Şehir merkezi şehrin en önemli tarihi çekirdeğidir. Gelişimi sırasında ise bir dizi dönüşüme tabidir. Şehrin bu alanı, halkın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yoğun bir buluşma noktası olan bir yeri sembolize etmektedir (Mitković, & Dinić, 2004, s. 1-2).

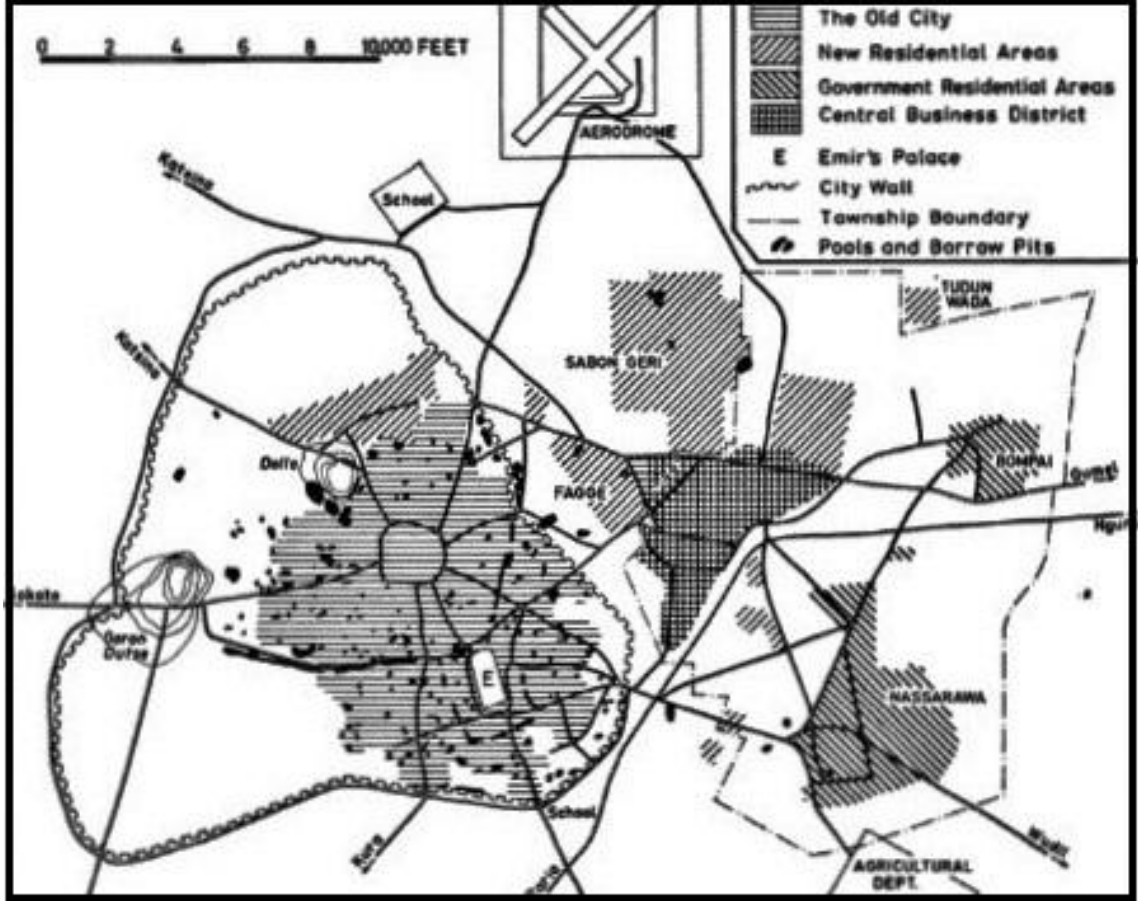

Grafik 11: Merkezi İş ve Ticaret Sahasının Fonksiyonları

Kano Metropolüne baktığımızda kentin birçok kentsel merkezi veya MİS ile tanımlanması mümkündür. Çünkü şehir, zaman içinde iki farklı boyutta hızlı bir büyüme yaşamıştır. Şehrin ilk gelişen alanı olarak eski şehir, bölgenin içerisinde gelişen merkezde yer almaktadır. Ayrıca eski şehrin dışında gelişen bölgelerde de birkaç merkezi iş sahası gelişmiştir. Kentin ticaret ve diğer idari merkezleri durumunda olan merkezi ticaret bölgesi, genellikle ulaşım güzergâhlarının birbirine kesiştiği ve bölgenin farklı bölümlerinden kolaylıkla erişilebilecek kısımda gelişir.

Kano şehri iki büyük şehir merkezi ile tanımlanabilir. İlk şehir merkezi, 15. Yüzyıldan beri kullanılan Kurmi Pazarı çevresidir. Daha sonra eski şehrin dışında gelişmiş MİS'ler yer alır. Şehrin ilk kuruluş alanındaki merkez, Afrika şehrinin karakteristik pazar meydanında yer almaktadır. Pazar meydanında, dükkânlar, postane ve camiler yer almaktadır. Şehir merkezi, şehrin ortasında yer almakta ve şehrin tüm bölgelerine yol bağlantısı ile kolay bir şekilde erişilebilmektedir. Kolonyal öncesi dönemde, Kano şehrinde en önemli ticaret ve hizmet merkezlerinden biri olan pazar meydanı, ülkenin farklı bölgelerinden ve ülkenin sınırlarının ötesinden Nijer, Mali ve Libya gibi Afrika ülkelerinden tüccar çekmektedir. Böylece tüccarlar yüzlerce kervan ile gelmektedir. Birçok Afrika pazarında olduğu gibi, pazarlar ve meydanlar normal

ticaretin yanı sıra, fikir alışverişinde ve bilgi paylaşmak için bir merkez olarak kullanılmaktadır. Şehir merkezleri, şehre tüccarların akını ve kentteki nüfus artışı ile pazar bölgesinde daha kalabalık bir hal almaktadır. Bu nedenle 1904'te pazar yıkılmıştır ve 1909 yıllarında yerine yeni planlı bir pazar inşa edilerek kullanıma açılmıştır. Kurmi Pazar halen Kano Metropol alanındaki en eski ve en önemli merkezlerden birisidir.

Kaynak:(Udo, 1970)

Harita 10: Kano Şehrini Merkezi İş ve Ticaret Alanı(1963)

Kano kenti, geleneksel surun dışında gelişim göstermiştir ve yeni kentsel arazi kullanım planı geliştirilmiştir. Şehirdeki alan genişlemesi ile ve eski şehrin yanında yeni modern şehrin gelişmesinden dolayı Kano şehrinde, eski şehir alanı ile yeni gelişen modern şehir arasında, yeni merkezi iş sahasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bulunduğu alan nedeniyle şehrin her hangi bir bölgesinden yeni MİS alanına erişebilmek daha kolay hale gelmiş oldu. Yeni merkezi iş sahası, eski şehrin merkezi iş sahası olan Kurmi Pazarın doğusunda surların dışında yer almaktadır. MİS alanı şehrin yeni gelişen Sabon Gari Mahallesi, Bompai Sanayi Bölgesi ve Nasarawa Mahallesi

ortasında yer almaktadır. Bölge, kent nüfusunun hızla büyümesi ve kentin idari ve ticari işlevinin artması nedeniyle hızlı bir şekilde tüm yöne doğru genişlemektedir. Bölgenin planlı olması, yeni yapılan çift yollar ve kaldırımların yer alması nedeniyle yeni merkez şehrin en yüksek arazi değeri bölgesi haline gelmiştir. Bu durum bölgeye birçok finans bürosunun, bankaların, kooperatiflerin ve diğer devlet kurumlarının yerleşmesine neden olmuştur. Bölgede çok az konut binalarının olmasına rağmen, çoğunlukla şehirde yaşayan iş adamları ve bürokratlara ait konutlar bu alanda bulunmaktadır.

Şehirde yeni oluşturulan merkez iş sahası, eski şehir ve yeni planlanmış şehir alanları arasında bir beşeri sınır oluşturmuştur. Yeni şehir alanında yollar daha planlı şekilde yapılarak alışveriş merkezleri, eğlence merkezleri ve modern toplu konut alanları cazibe merkezleri durumuna gelmiştir. Ayrıca, merkezi iş sahanın doğusunda, şehirdeki ilk kurulan Bompai Sanayi Bölgesi yer almaktadır. Bölgedeki çoğu sanayi tesislerinde daha çok gıda ve tarım ürünlerine dayalı üretim yapılmaktadır. Sanayi alanındaki tesislerden, pepsi, coca cola, maden suyu, yarfıstığı yağı ve et işleme fabrikaları ilk kurulan sanayi tesislerdendir. Bu nedenle merkezi iş sahasında 1960'lı yıllarda hızlı bir şekilde finans, hizmet ve diğer ekonomi sektörlerinde de gelişme yaşanmıştır. Şehrin geleneksel, yerel atölye sanayileri 1950-1960'lı yıllarda modern sanayi tarafından metamorfize edilmiştir. Şehirdeki geleneksel deri işletmeciliği, tekstil sanayi ve yerel boyama sanayi daha modern endüstriyel hale gelmiştir. Bütün bu değişimler, şehirdeki merkezi iş sahasının gelişmesinde önemli bir etki yapmıştır ve böylece alan hızlı bir şekilde genişlemiştir (Udo, 1970).

Foto 14: Kano Şehrinin Merkezi İş Sahasından Bir Görünüm

Ülkede ilk bağımsızlık yıllarında yaşanan hızlı kentleşme süreci, Kano şehrinde de yaşanmıştır. Ayrıca şehrin merkezi iş sahası bu süreçte çok genişlemiştir. Şehirde yaşanan kır-kent göçü nedenleri, şehrin merkezi iş sahasında trafik tıkanmasının başlamasına neden olmuştur. Kuzey Nijerya'nın en önemli şehirlerinden biri olan ve şehirlerarası ulaşım rotalarında yer alan Kano şehri, merkezi iş sahasının, eski şehir ile yeni şehrin genişleme alanları arasındaki kesişme alanında yer alması gibi nedenlerle bölgeye yoğun bir trafik çekmektedir. Kent idare meclisi, 1963-1983 yılları arasında şehrin gelişimini kapsayacak şekilde Travelion tarafından yapılan şehrin ilk planını tekrar gözden geçirirken, merkez iş sahasında trafik akımını hızlandıracak şekilde yeni duble yollar ve akıllı kavşaklar inşa edilmiştir. Buna ek olarak, yeni inşaat yasaları getirilmiş ve birçok yasadışı yapı yıktırılmıştır. Böylece merkezi iş alanı içindeki arazi kullanımı sadece imar planına göre genişletilmektedir.

Kaynak: Google.Com

Foto 15: Kano Şehrinin Merkezi İş Sahasına Giden Yolu

4.4. Kano'daki Kentsel Mimari ve Konutlar

İnsanlar yeme ve içme ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, güvenlik için barınmaya ihtiyaç duyar. İlk insanlar mağaraları, ağaç kovuklarını ve ağaç üstü mekânları kullanmıştır. Tüm bu alanlar insanların kendilerini sert hava koşulları ve çevredeki diğer tehlikelerden korumak için kullandıkları alanlar olmuştur. Bu nedenle insanların barınak ihtiyacı duymasını uygarlıktan önceki dönemlerden beri çok önemli olduğunu görmekteyiz. Antik çağda iklim, insanoğlu için barınak ihtiyacını tetikleyen en önemli etkenlerden biridir. Bu nedenle, dünyanın iklim koşullarına göre insanoğlu kendisine

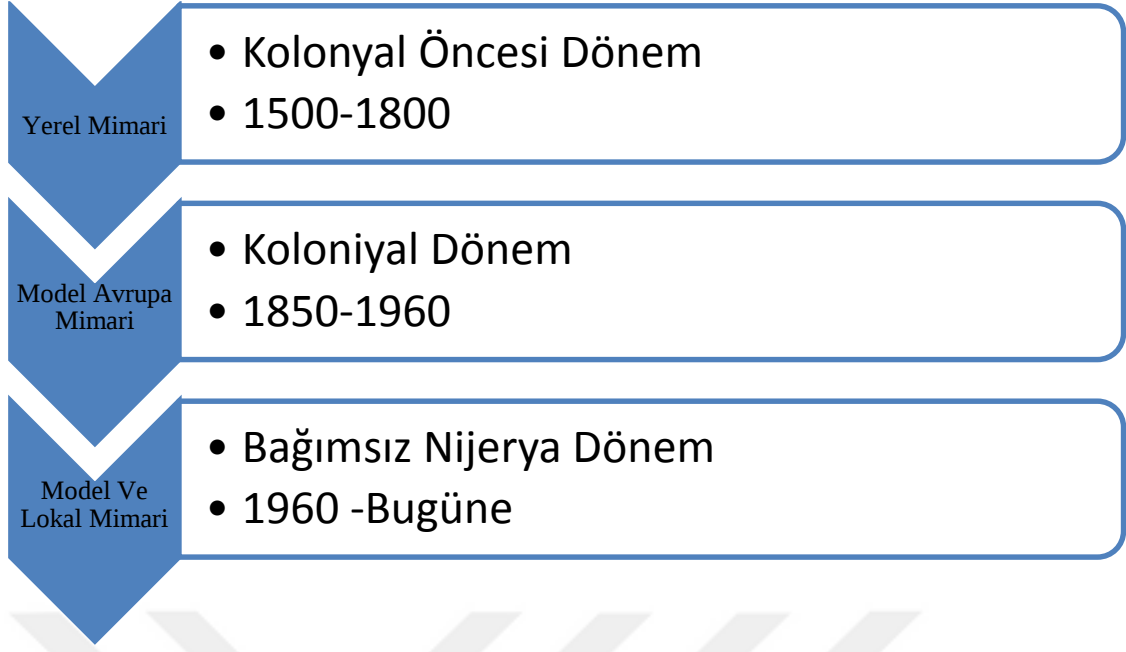
korunabilecek barınaklar oluşturmıştır. Medeniyetin ve teknolojinin ilerlemesiyle, insanlar barınaklarını daha modern şekillerde tasarlamaya başlamışlardır. Konutları yalnızca sert hava koşullarına ve tehlikelere karşı değil, aynı zamanda insanın yaratıcılık ve kültürel mirasının sergilenmesinin bir yolu olarakta sunmuşlardır. Kültür, gelenek ve din gibi beşeri faktörlere rağmen, iklim gibi doğal faktörler halen konutun mimari tasarımında çok önemli yere sahiptir.

Afrika, tek iklimsel koşulların var olduğu gibi algılanan bir kıtadır. Bu nedenle iklimsel bakış açısına göre bütün kıtanın mimarisinin aynı olması düşünülmektedir. Ancak kıtada veya her hangi bir ülkede bölgeden bölgeye çok belirgin farklı iklim koşulları görülmektedir. Nitekim Nijerya 3°-14° kuzey paralellerinde yer alması ve okyanus kıyısından Sahra Çölü sınırlarına kadar uzanan bir ülke olması nedeniyle ülkede bölgeden bölgeye iklim farklılıkları nedeniyle çeşitli mimari tarzları görülmektedir. Ülke de farklı iklim özellikleri taşıyan bölgelerden dolayı, ülkenin mimarisi çok etkilenmiştir. Ülkenin kuzeyinde yer alan Kano şehri daha çok savan bölgesinde ve sıcaklığı fazla olan bölgede yer almaktadır. Ayrıca ülkenin güneyinde ise daha çok nemli tropikal iklim koşulları mevcuttur. Bu nedenle ülkede mimari, kuzey ile güney mimarı olarak ikiye ayrılmıştır.

Kültür, din ve konum gibi unsurlar, ülkenin mimari çeşitliliğini etkileyen faktörlerdendir.

Ülkenin kuzeyinde daha fazla Müslüman nüfus yoğunlaşmaktadır. Güneyinde ise gayrimüslim nüfus yoğun olarak görülür. Böylece ülkede din açısından iki bölge seçilir. Bu nedenle ülkenin farklı bölgesindeki şehirler mimari bakımdan farklılık görmektedir. Lagos, Abuja, Port Harcourt ve Kano gibi büyük şehirlerde karmaşık mimariler görülmektedir.

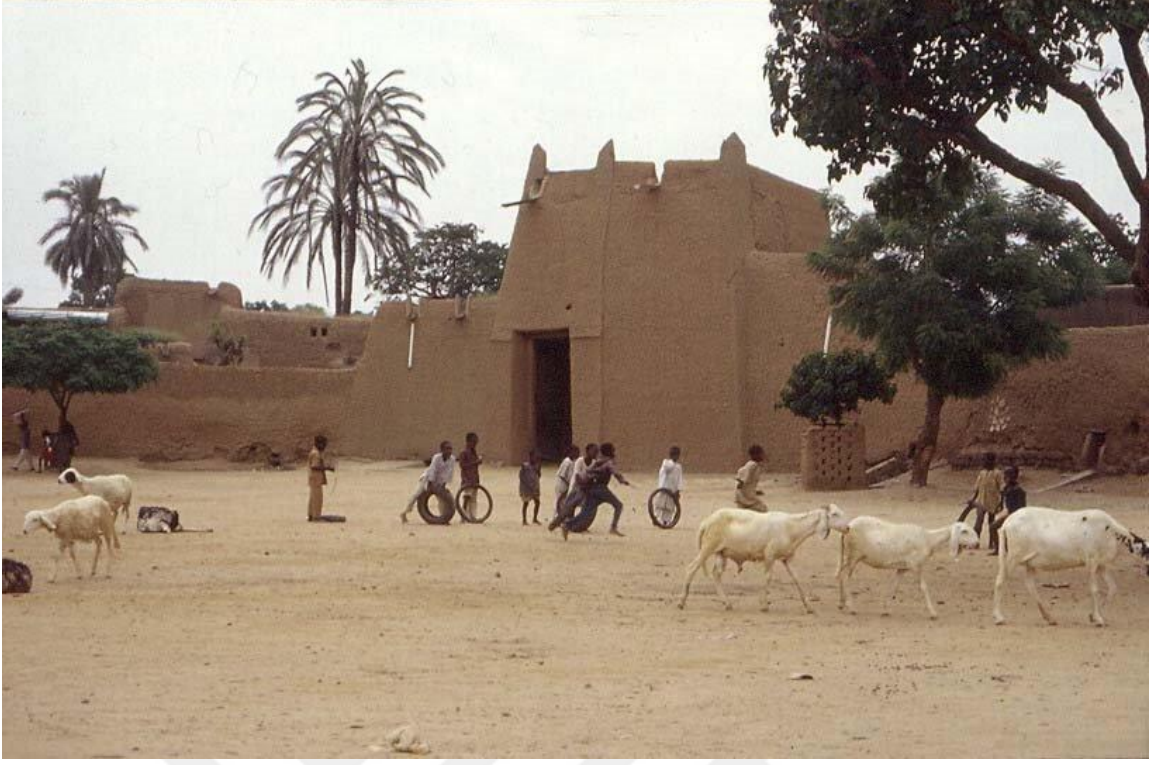
Kano şehri, Kuzey Nijerya'da savan bölgesinde yer almakta ve kuzeyinde ise Sahel Bölgesi bulunmaktadır. Şehir, Kuzey Nijerya'da sömürgecilik dönemi öncesinden beri en önemli geleneksel İslami şehir olmuştur. Kano şehri, Afrika ülkelerindeki geleneksel mimariyi taşıyan şehirlerden biridir. Şehirdeki mimari yıllar boyunca şehirde yaşanan tarihsel olaylardan dolayı değişmiştir.

Grafik 12: Kano Metropol Alanında Mimarinin Dönüştürmesi

Kano şehrindeki mimari, koloniyalden önceki dönemde genel olarak üç ana faktörden etkilenmektedir. Bu faktörlerden en önemlisi iklim faktörüdür. Şehirdeki iklim az yağışlı, yıl boyunca aşırı sıcak ve kurak dönemde hızlı rüzgârlar ile karakterize olur. İkinci ise şehirdeki dini ve kültürel yapıdır. Son olarak şehrin Kuzey Afrika ülkeleri ile temasında şehre tanışan Kuzey Afrika kültürüdür. Şehirdeki mimari bu üç ana faktörden etkilenmektedir.

Kano'nun kentsel mimarisi Usman Dan Fodio'nun şehri fethetmesinden önceki döneme kadar dayanmaktadır. O dönemlerde, şehrin geleneksel Hausa konutları; kerpiç, saz ve ağaç gövdeleri ile yapılmaktadır. Evlerdeki ölçü, genellikle insan boyu, el boyu, adım gibi unsurlar ile belirlenmektedir. Yapı malzemeleri ise genel olarak, kerpiç, savan otları ve hayvan gübresinin karıştırılmasıyla elde edilen tuğlalar olmuştur. Geleneksel Hausa mimarisi şehirde 17. Yüzyıla kadar kendini gösterir. 17. Yüzyıldan sonra şehirde Harbe Fulani döneminde, şehir Kuzey Afrika ile bağlantısı nedeniyle yeni imarla tanışmıştır. Bu dönemden sonra şehirde yeni Kuzey Afrika ülkelerindeki mimari ortaya çıkmaya başladı (Barau, 2008).

Kaynak: Google.com

Foto 16: Kano Şehrinde Geleneksel Hausa Mimarisi İle Yapılan Ev

Kano halkının Kuzey Afrika ile bağlantısı ve din etkisi sayesinde, şehirdeki mimari geleneksel Hausa mimarisinden geleneksel Kuzey Afrika mimarisine doğru değişmiştir. Böylece şehrin genel görünümü daha çok Kuzey Afrika ülke şehirlerine benzetilmeye başlar. Ayrıca şehirdeki halkın çoğu Müslüman olduğu için ve kültür Kuzey Afrika kültürü ile benzer olması nedeniyle kolay bir şekilde Kuzey Afrika mimarisi şehirde yayılmıştır. Ayrıca şehirdeki iklim koşullarının Kuzey Afrika ülkelerinin iklimine yakın olması nedeniyle Kuzey Afrika mimarisi rahatlıkla yayılabilmiştir. Surlar ile çevrelenen eski şehir alanındaki evler genellikle kerpiç evlerden ibarettir. Evler genelde yüksek duvar ile çevrenmekte ve evin pencereleri yüksek yapılmaktadır. Böylece evlerin mahremiyeti korunması yanında bölgede yüksek Sahra rüzgârlarından da korunulmaktadır. Evlerin çatıları, genelde dam ile yapılır ve çatıyı desteklemek için ağaç gövdeleri kullanılır. Evin tasarımı genel olarak ayrı biçimdedir ve evin iç yapıları sosyal sınıflara göre ayrılmaktadır. Evin girişinde misafir odaları ve evdeki erkek çocukların odaları yer alır. İç kısımlarda ise bayanların odaları yer alır. Evin avlusunda ise mutfak bulunmaktadır.

Kano şehrinin 1800'lü yıllarda sömürgeciler tarafından ele geçirilmesinden sonra, şehirde yeni Avrupa mimarisi dönemi başlar. Şehirdeki geleneksel mimarinin surlar içerisinde korunmasına rağmen, surlar dışında gelişen alanlar daha çok modern Avrupa mimarisi ile tasarlanmıştır. Bu nedenle Kano eski şehir alanları ve surların dışındaki mimari ile oluşan şehir haline gelmiştir. Surların içinde kalan şehir alanlarına bakıldığında, görünüm daha çok dam yapıları, camii minareleri ve alanın dar sokaklarından ibarettir. Surların dışında kalan alanlarda ise binalar daha modern, katlı binalar ve bulvarlar daha planlı, geniş, modern Avrupa şehir görünümüne sahiptir. Sömürgeciler tarafında gelişen yeni şehir alanında, okullar, hastaneler, idari binalar, bankalar ve postaneler ilk yapılan binalardır. Bu binalar genellikle Avrupa mimarisi ile tasarlanmıştır. Bu nedenle surların dışında kalan şehrin alanı daha çok Avrupa şehir görünümüne sahiptir.

Kano şehri, sömürge döneminde kentsel mimaride muazzam bir değişim yaşamıştır. Bu dönemde, şehirdeki çoğu idari, ticari ve mesken konutlar inşa edilmiştir. Şehir kolonyal yöneticiler için Kuzey Nijerya'da en önemli idari merkez haline gelmiştir. Bu süreçte 1911'de Kano şehrinden Lagos'a bağlanan demiryolu hattı inşa edilmiştir ve demiryolu şirketinde çalışanlar için modern toplu konutlar inşa edilmiştir. 1963'te şehir il merkezi olduktan sonra, şehre yeni modern binalar yapılmaya başladı. Bu süreç boyunca şehrin çoğu modern binaları şehrin surları dışında yeni gelişen alanda inşa edilmiştir.

Foto 17: Kano Şehrinin Merkezi İş Sahasında Modern Avrupa Mimarisi ile Yapılan İş Yeri

Kano metropol alanında (Foto 17) yer alan iş yeri, şehirde Avrupa mimar ile ve modern yapı malzemeleri ile yapılan ilk binalardan biridir.

Foto 18: Geleneksel Mimari ile Yapılan Kano Emirinin Sarayı

4.4.1. Farklılaşmış Konut Tipleri

Kano metropol alanı, Nijerya’da uzun yıllardır çeşitli etnik ve dini kültürü yaşayan bir şehirdir. Şehirdeki kültürün heterojenliği, şehirdeki konutlara da yansımaktadır. Bu nedenle şehre bakıldığında multi kültürel görünüm hissedilir.

Kentte yerel Hausa sakinlerinin ve İslam kültürünün etkili olmasına rağmen, şehirde yıllar boyunca meydana gelen değişiklikler nedeniyle kentteki konut tasarımlarında şehirdeki farklı kültürlerin yansımaları da görülür.

Şehirde bulunan konut tipi, genel olarak üç veya dörde ayrılmaktadır. Bu konutlardan birincisi geleneksel hausa konut tipidir. Hausa konut tipi genellikle Hausa kabilesi ve Kuzey Afrika’daki İslam kültürü özellikleriyle yoğrulmuş bir konut tipidir. İkincisi ise sömürge nedeniyle şehre tanıtılan Avrupa tipi modern konut tipidir. Üçüncüsü ise geleneksel Hausa konut tipi ile Avrupa modern konut tipinin birleşerek şehirde meydana getirdiği yeni konut tipidir.

Şehirde geleneksel Hausa konutları daha çok eski şehir olan surlar ile çevrelenen alanda yoğunlaşmaktadır. Bu tür konutlar, şehirde sömürge döneminden önceki zamandan beri, yeni modern konutlar başlamadan önce, şehirdeki geleneksel konut tipidir. Hausa geleneksel evleri tuğla ve kerpiç ile yapılmaktadır ve genel olarak konutlar dairesel ve dikdörtgen şeklinde inşa edilmektedir. Konutun çatısı ise genellikle düz dam ile yapılır. Konutların etrafı ise yüksek duvarlı avlu ile çevrelemektedir. Böylece dışardan evin içerisi görülmemektedir. Ayrıca pencereler yüksekte ve küçük olarak yapılmaktadır. Bölgedeki sıcaklığın fazla olmasına rağmen evlerin pencerelerinin küçük yapılmasının nedeni bölgedeki çöl rüzgârlarıyla gelen tozların evin içerisine girmesini önlemektir. Zaman geçtikçe şehirdeki geleneksel kerpiç konutlar değişikliklere uğramaktadır. Bu değişimlerin en yaygını, evlerdeki dam çatısının modern metal karma çatı ile değiştirilmesidir. Bunun sebebi, bölgede yağış döneminde meydana gelen dam çökme kazalarından kaynaklanmaktadır. Böylece geleneksel evlerin duvarları kerpiç ve tuğla ile yapıp, çatısı ise geleneksel dam çatı yerine karma çatıdan yapılmaktadır. Zamanla eski şehirdeki geleneksel görünümde olan düz dam çatı örtüsü önemini kaybetmeye başlamıştır.

Kano Metropol alanında zaman geçtikçe geleneksel kerpiç evler ortadan kaybolmaya devam ediyor. Ülkede genel refah seviyesi yükselmesi ve teknolojik gelişme ile ülkenin her yerinde ucuz ve modern yapı malzemelerin bulunması gibi nedenlerle geleneksel evlerin kaybolması hızlanmıştır. Ayrıca geleneksel konutlarda dam çökme kazaları ve konutların her yıl yağış dönemleri başlamadan önce yapılan bakımlarındaki zorluklar nedeniyle insanlar geleneksel yapı malzemelerinden uzaklaşmıştır.

Foto 19: Geleneksel Hausa Konut

Şehirde ikinci yaygın olan konut tipi ise, sömürge nedeni ile şehre getirilen modern Avrupa tipi konutlardır. Bu tür konutlar, genellikle modern yapı malzemeleri ile Avrupa mimarisinde inşa edilmektedir. Modern konutlar şehirde sömürge döneminde surların dışında gelişen alanlarda ilk yapılan binalardır. Şehirde yapılan ilk binalar okullar, hastaneler, askeri kışlalar ve diğer toplu konutlar yapılarıdır. Binaların tipi genellikle bungalov, yarı müstakil, müstakil ve gökdelenlerden meydana gelmektedir.

Şehrin yeni modern konut tipi ile tanıştırılmasıyla özellikle şehirdeki orta sınıf mahallerde geleneksel kerpiç evler kaybolmaya yüz tutmuştur. Şehirdeki orta sınıf mahallelerdeki konutlar geleneksel avlulu evlerden daha modern, avlusuz, bahçeli bungalov evler yaygınlaşmaya başlamıştır. Şehirde bulunan Nasarawa devlet rezerve alanı (GRA) gibi sömürgecilerin yaşadığı ilk mahallelerde, konutlar genel olarak modern bungalov tipinde yapılmıştır. Ayrıca ülkede 1960 yıllarında bağımsızlıktan sonra ve Kano şehri bağımsızlığının ilk yıllarında, şehrin yeni kazandığı idari fonksiyondan dolayı şehre yerleşecek personeller için yeni konutlar ve ofis inşaatları başlamıştır. Bu süreçte yeni yapılan tüm konutlar, ofisler ve hizmet binaları modern Avrupa tipi mimari ile inşa edilmiştir.

Foto 20: Kano Metropol Alanında Modern Bungalov Ev

Ülkede ve şehrin genelinde uzun yıllardaki sömürgeci sonra, insanlar daha yeni bir konut tipi inşa etmeye başlamıştır. Kano şehrindeki bu tip konutlar, ne geleneksel Hausa konut tipidir ne de koloniyal dönemde meydana getirilen konut tipidir. Bu konut tipi aslında ülkedeki inşaatçıların yeni bir konut tipi üretme çabasıdır. Bu konut tipi aslında ülkedeki inşaatçıların yeni bir konut tipi üretme çabasıdır. Buna ek olarak, şehirdeki geleneksel kerpiç konutlardan ziyade artık çimento, metal çatı ve diğer modern yapı malzemelerinin kullanıldığı lüks konutlar dönemi başlamıştır. Şehirdeki emir sarayının binası geleneksel Hausa mimarisi ve ev tipi yeni modern yapı malzemeleri ile yapılmış çok güzel bir örnektir. Ayrıca, şehirde 1582’de inşa edilen merkez camisi, şehirde geleneksel mimari ve kerpiç ile yapılmışken son zamanlarda modern malzemeler ile restore edilmiştir.

Şehirdeki eski emirin sarayı ise şuanda geleneksel Hausa mimari müzesi olarak kullanılmaktadır (Foto 21). Saray geleneksel Hausa mimarisi ile inşa edilmiştir. Lakin kapı, pencere ve sıvalanması modern yapı malzemeleri kullanılarak yapılmıştır.

Kaynak: Google.Com

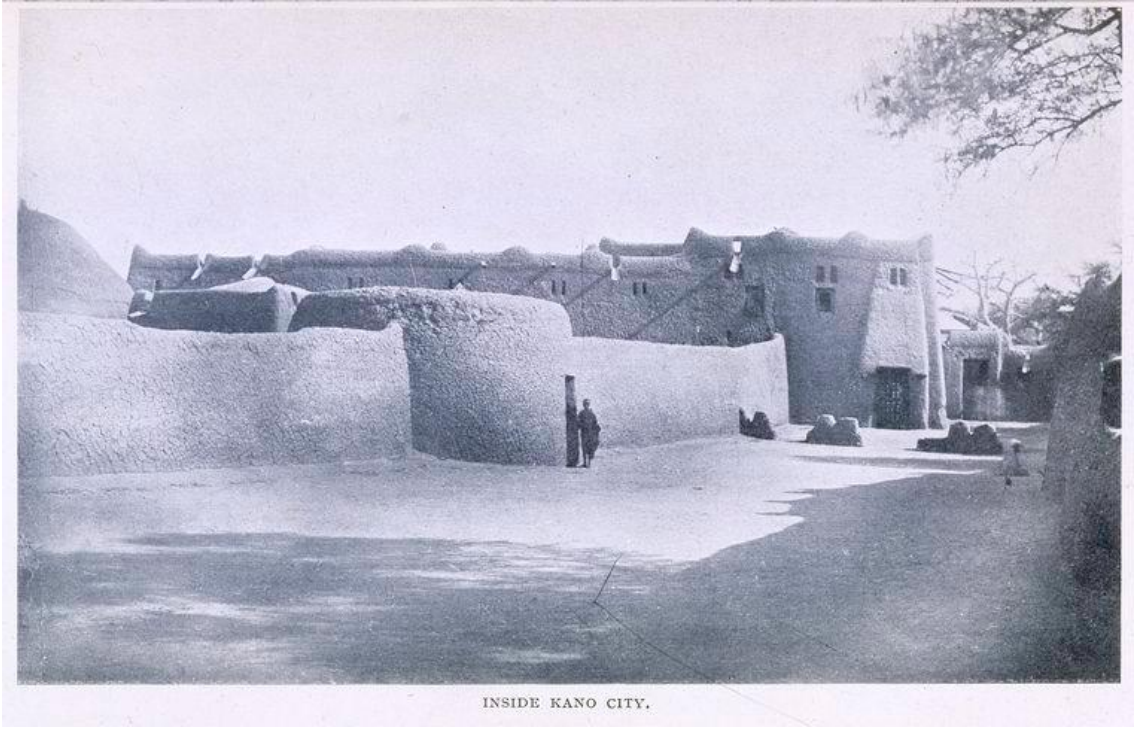
Foto 21: Modern Yapı Malzemesi ile Yapılan Geleneksel Hausa Konutu

4.4.2. Bina Morfolojisinin Yapı Malzemesi, Çatı Sistemleri, Ekonomik ve Kültürel Yapıyla İlişkisi

Şehirdeki bina morfolojisi bölgeden bölgeye göre doğal ve beşeri faktörlerden dolayı farklılıklar göstermektedir. Şehirdeki bina morfolojisi beşeri faktörlerden, doğal faktörlere nazaran daha fazla etkilenmesinin nedeni şehrin bulunduğu alanın yerleşme için uygun olmasındadır. Doğal faktörler daha çok şehirdeki surlarla çevrilmiş alanlardaki konutların morfolojisinde etkilidir. Bina morfolojisi, binanın büyüklüğü, şekli, yapısal sistemleri ve iç mekândan oluşan genel özellikleri şehirdeki konutlarda farklı farklı yapıdadır.

Kano metropol alanındaki binaların morfolojisine bakıldığında, şehirdeki binaların morfolojisini kolay bir şekilde ikiye ayırabiliriz. Surlar ile çevrili eski şehir alanındaki binaların morfolojisi genel olarak düz damlı çatı, kısa boylu binalar olarak karakterize olur. Surların dışında ise gelişen yeni şehir alanlarında binalar genel olarak eski şehirdeki binalara göre daha uzun ve modern çatı sistemi ile karakterize olur. Surların içinde kalan eski şehir alanında binalar genelde kerpiç ve tuğla ile

yapılmaktadır. Surların içinde kalan mahallelerdeki evler genellikle avlu ile çevrelenmektedir. Mahalledeki sokaklar ise sadece yaya ve hayvan geçişi için kullanılan dar sokaklardır. Mahallede kerpiç ile yapılan damlı yapı şehirdeki aşırı sıcaklığı evler için minimize eden yardımcı bir unsur olmuştur. Şehirdeki bu bina tipi ülkenin kuzeyindeki Sahra Altı Afrika ülkelerinden gelen tüccarlar tarafından oluşturulmuştur. Ayrıca eski şehirdeki yaşayanların çoğu çiftçi olduklarından evlerin dam çatıları fıstık, biber gibi tarım ürünlerinin kurutma alanı olarak kullanılmaktadır. Şehirde İslam kültürü nedeniyle evlerin çoğunun yüksek duvarlarla çevrelenmesi sonucu evler ile sokaklar adeta birbirine küsmüş gibidirler. Evin içerisinde ise bölümler ayrılmaktadır. Böylece evin girişinde misafir ve erkek çocukların odaları, iç kısımlarda ise bayanların odaları yer almaktadır. Avluda ise mutfak gibi eklentiler yer almaktadır. Geleneksel Hausa evlerinin girişinde bulunan (zaure) denilen kısım evdeki gelen erkek misafirlerin ağırlandığı kısımdır.

Kaynak: Google.Com

Foto 22: Geleneksel Hausa Damlı Kerpiç Ev

Resimdeki ev Kano metropol alanındaki surların içerisinde kalan geleneksel kerpiç evdir. Ev kerpiç ve tuğla ile inşa edilmiştir. Evin çatısı ise damla kaplıdır. Evin girişinde yer alan dairesel kısım ise geleneksel Hausa evlerinde misafirlerin ağırlandığı (zaure) kısımlardır.

Surların dışında ise farklı din, ırk ve sosyal sınıftan oluşan insanların yaşadığı modern Kano şehri yer alır. Bölgedeki bina morfolojisi, surlar içerisindeki kalan eski şehir alanındaki mahallelerden farklıdır. Bölgenin bina morfolojisi, sömürgeci dolayısıyla Avrupa bina morfolojisinden çokça etkilenmiştir. Ayrıca surlar dışında kalan şehir alanındaki mahalle mimarisi koloniyal devlet tarafından çizilmiştir. Böylece sokaklar daha geniş planlı, evler daha düzenli şekilde dizayn edilmiştir. Surlar dışındaki alanda, gökdelenler, kurumsal binalar, devlet daireleri ve diğer birçok modern yapılar yer almaktadır. Genel olarak surların dışında binaların morfolojisini daha modern olan bungalov ve müstakil binalar oluşturur. Çoğu idari binalar ise 2-10 arası kattan oluşmaktadır. Bölgede konutlar daha düzenli sıralanmış ve mahallelerin arasında yollar planlı şekilde düzenlenmiştir.

Şehirdeki merkezi iş ve ticaret sahası, şehirde en çok katlı binaların görüldüğü alanlardır. Ayrıca şehirdeki orta sınıf mahallelerin de çoğunu bungalov evler meydana getirmektedir. Yeni şehirde daha düzenli yollar, park alanları ve boşluk alanlar yer almaktadır. Şehirdeki genel yapı malzemelerinde, geleneksel malzemelerden daha çok modern yapı malzemeleri kullanılmaktadır. Çimento, tuğla, kırmızı tuğla ve dış duvarlar için taşlar kullanılmaktadır. Konutların zemininde ise, çimento, fayans ve mermer genel kullanılan malzemelerdendir. Şehirdeki Sabon Gari tarafında, mahalle sakinlerinin ticari faaliyetlerinden dolayı konutlar daha çok katlı binalardan oluşmaktadır. Böylece binaların alt katları ise dükkân olarak kullanılmaktadır. Şehirde surlar dışında kalan alanların sokakları, surların içerisindekilere göre daha geniş ve planlı bir şekilde inşa edilmiştir. Ana caddeler boyunca ise ticari binalar dizilmektedir.

Aşağıdaki (Foto 21) Kano metropol alanındaki genel bir görünümüdür. Evler genelde çimento ve tuğla ile yapılmıştır. Çatılar ise metal ile yapılan kırma çatı tipidir. Şehirdeki genel görünümde eskiden daha çok kerpiç evler ve düz damlı çatılar manzaraya hâkim iken; sömürgeci sonraki zamandan itibaren, şehir yeni görünüm kazanmıştır. Böylece şehrin görünümü geleneksel damlı çatıdan metal kırma çatıya dönüştürülmüştür. Metropol alanında geleneksel kerpiç evler sadece şehrin surları içerisinde yoğunlaşmaktadır. Hatta surlar içerisindeki eski alanlarda da yavaş yavaş modern bina ve çatı tipleri görülmeye başlanmıştır.

Kaynak: Panoramia.Com

Foto 23: Kano Metropol Alanının Görünümü

Kaynak: Google.Com

Foto 24: Kano Şehrinde Geleneksel Kerpiç Ev

Kano şehrinin surları içinde geleneksel bir Hausa konutu (Foto 24) yapı malzemesi olan kerpiç tuğla ile yapılmıştır ve duvarın sıvalamasında kerpiç yerine çimento kullanılmıştır. Kerpiç yerine çimentonun kullanılması konutu şiddetli yağış dönemlerinde daha dayanıklı hale getirmektedir. Kerpişte olduğu gibi her yıl yeniden sıvalamaya da böylece gerek kalmamaktadır. Aynı zamanda konut, rüzgâr ve yağışa karşı daha dayanıklı hale gelmektedir. Ayrıca konutun çatısına bakıldığında geleneksel damlı yapının yerine metal ile karma çatı kullanılmıştır. Metal karma çatı, damlı çatıdan şiddetli yağışlarda daha dayanıklı olması ve çökme riski az olması nedeniyle daha avantajlıdır. Ayrıca metal çatı tipinin avantajları yanısıra dezavantajları da vardır. Şehir savan bölgesinde yer almasından dolayı yağıştan sonraki kurak dönemde çok yüksek sıcaklıklar yaşamaktadır. Bu nedenle metal çatı, damlı çatıdan daha çok sıcak emmesinden dolayı odaların içerisinde çok bunaltıcı sıcak hava toplanmaktadır.

Foto 25: Kano Şehrinde Modern Yapı Malzemeleri ile Yapılan Bir Ev

Kano'da (Foto 25) yapı malzemeleri geleneksel ve modern çimento, tuğla ile yapılmış bir konut görülür. Evin çatısı ise metal ile yapılan karma çatı tipidir. Konutun yüzeyi doğuya doğru baktığı için pencerelerin üstünde yağış ve güneşin direkt içeri girmemesi için kapaklar yapılmıştır. Girişinde ise geleneksel Hausa evlerinde yapılan, erkek çocuklar için ayrılmış ve misafir ağırlama odaları (zaure) yer almaktadır.

Konuttaki yapı malzemelerinde ne kadar modern malzeme kullanılsa da, evin genel mimarisi ve tasarımı geleneksel Hausa evleri gibi yapılmıştır. Şehrin genelinde kırma çatı sistemi kullanılsa da, çatı sistemi ve çatı malzemelerine bakıldığında sosyal sınıfa göre değiştiği ifade edilebilir. Şehrin genelinde çatı, metal ile karma çatı sistemi olarak yapılmaktadır. Şehrin yüksek gelirli mahallelerindeki konutlarda daha çok alüminyum ile yüksek birleşik kırma çatı tipi kullanılmaktadır. Şehirde en yaygın kullanılan karma çatı tipinin nedeni, onun yüksek eğiminden dolayı yağış mevsiminde kolay bir şekilde yağmur suyunun tahliye edilebilmesindendir. Ayrıca Kano Şehrini bulduğu Sudan ve Sahel Savan Bölgesinden kurak dönemde kuzeyden gelen şiddetli Sahra rüzgârları ile çöldeki kumlar şehre taşınmaktadır. Böylece çatının ne kadar eğimli olması rüzgârlarla getirilip biriktirilen çöl kumlarının tahliyesinde avantaj sağlamış olur. Kurak dönemlerde şehirdeki çatılarda rüzgâr tarafından bırakılan çöl kumları eğer tahliye edilmezse zamanla metal çatı malzemelerinin paslanmasına neden olur ve böylece çatı deforme olmuş olur. Ayrıca çatı ne kadar yüksek ve eğimli olursa o kadar avantajlı olmaktadır. Yüksek ve eğimli çatılar, yağış döneminde odalara daha az yağış sesi iletmekte ve sıcak dönemlerde ise sıcak ısıнын odaya fazla gelmesini engellemektedir. Şehirde metal çatı malzemelerinin kullanılması, zamanla surların içerisinde kalan damlı çatı evlerinde de yer almaya başlamıştır. Böylece şehrin genel çatı görünümü geleneksel damlı çatıdan metal, alüminyum ve beton çatıya dönüştürülmektedir.

4.5. Kano’da Şehir Planlama ve Unsurları

Her hangi bir şehir planlaması yapılırken, coğrafi bakış açısıyla çevreyi daha verimli bir şekilde kullanmak için bir kaç doğal ve beşeri faktörün göz önünde bulundurulması gerekir. Şehirler veya yerleşmeler, kendilerinin bulunduğu doğal çevre şartlarına göre planlanması gerekmektedir. Bu nedenle şehir veya yerleşme planlaması yaparken çevredeki topoğrafya, hidroğrafya, sıcaklık, yağış, güneş ve rüzgâr yön ve şiddeti gibi iklim koşullara dikkat etmek gerekir. Şehri planlarken bu doğal faktörler eğer önemli bir şekilde dikkate alınmazsa ilerde şehirde çeşitli problemlere yol açabilir.

Bilindiği gibi, doğal felaketler dünyada sıklıkla görülür ve bazın bu felaketlerin geldiğinde çevrede tahribat ve can kaybına yol açabilir. Deprem, taşkın ve sel gibi doğal afetler, uzun zaman boyunca dünyada yerleşmeleri tahrip eden doğal afetler olmuştur. Şehirde iyi bir planlama ile bu afetlerin tahribi en düşük duruma indirebilir.

Kano metropol alanının topoğrafyası ve jormofolojisine bakıldığında şehir gelişmesi için olumlu bir duruma sahiptir. Şehir, deniz seviyesinin 400 m üstünde prekambriyen arazide yer almaktadır. Şehrin bulunduğu yer, Kuzey Nijerya'da Hausa Yaylası denilen alanda yer almaktadır. Bu nedenle şehrin bulunduğu yerde jeolojik bakımdan her hangi bir olumsuzluk bulunmamaktadır. Ayrıca şehrin bulunduğu alanın topoğrafyası düz olduğu için yerleşme için uygundur. Sadece bölgedeki bulunan akarsular periyodik olarak yağış döneminde şehirde sel oluşturmaktadır. Şehirde meydana gelen sel felaketleri genelde yüksek yağıştan sonra akarsu vadileri boyunca yapılan plansız drene sistemleri ve drene sistemlerinin katı atıklarla tıkanması sonucu sel olaylarına sıklıkla rastlanmaktadır. Bunun dışında şehrin bulunduğu alanın topoğrafyasının düz olması ağustos gibi yüksek yağış alan dönemlerde fazla olan yağmur sularının yüzeysel akışa geçerken geniş bir alanda üst tabakalardaki toprağı süpürerek erozyona da neden olmaktadır.

Şehirdeki mimari ve konutların düzeni planlanırken; güneş ışınları, sıcaklık, yağış, rüzgâr yönü ve şiddeti gibi unsurlar çok önemli bir etkene sahiplerdir. Şehir planlamalarında konutların düzeni ve tasarımı sayılan unsurlara göre düzenlenmektedir. Bu nedenle konutların yönü, güneş ışınlarının evi aydınlatabilecek şekilde ve pencerelerin yönü ise yükselti gibi unsurlar dikkate alınarak evlerin hava dolaşımının iyi sağlanmasına dikkat edilir.

Kano metropol alanı ekvatorun 12° kuzeyinde yer almasından dolayı şehirde gece ve gündüz arasında saat farkı ve mevsimler arasındaki güneşin eğim derecesi arasındaki fark fazla olmamaktadır. Bunun nedeni şehrin ekvatora yakın olmasındandır. Bu nedenle inşa edilen konutlarda kış mevsimi şartları ağır olmadığından ısıtma sistemleri göz ardı edilmiştir. Fakat yazları sıcak ve kurak geçtiği için mekânların serin tutulabilmesi için buna uygun planlamalara ihtiyaç duyulur. Aslında şehirde güneş sadece gündüzleri karanlıkta kalmamak için planlamada dikkate alınır. Kışların sıcak geçmesi ve güneş ışınları düşme açısının dönenceler arasındaki değişimi şehirde bakı olayının belirsizliğini doğurur.

Şehirdeki konutlar daha çok doğu batı yönünde dizilmekte ve evin geniş yüzü kuzey ve güney tarafını görmektedir. Böylece gün boyunca ev güneş ışınları ile aydınlatılmaktadır. Ayrıca ülkede yağış döneminde, yağmurun şiddetli rüzgârlar ile doğudan güneye doğru esmesinden dolayı pencereler genelde kuzey veya güney

tarafından yapılmaktadır. Doğuya doğru bakan pencereler ise yağmur suyunun evin içerisine girmemesi için pencerenin üstünde başlık yapılmaktadır.

Her hangi bir kırsal veya kentsel yelleşmede, verimli şekilde çevreyi kullanabilmek için iyi bir planlama gerekir. Bu amaca ulaşmak için şehirde uzun yıllık gelişme planlaması ve arazi kullanım planlaması yapılmalıdır. Şehir içi arazi kullanımında şehrin hangi bölgesi hangi amaç için kullanacağı uygun şekilde seçilip ve iyi bir planlama yapılması gerekmektedir. Şehir planlamasında, şehrin topoğrafik şartları, jeolojisi ve jeomorfolojisi gibi fiziki unsurları dikkate alınmalıdır. Şehir alanında, sel bölgeleri, akarsu vadileri ve deprem bölgeleri şehirdeki yollar, parklar ve diğer geçici kullanım alanları için kullanılmalıdır. Böylece bu alanlarda eğer bir doğal afet yaşanırda tahribat ve can kaybı da düşürülebilir. Konutlar, merkezi iş sahaları, hastaneler gibi daimi kullanım ve nüfus toplanma alanları ise şehirdeki en sağlam bölgelere yapılmalıdır.

Kentsel planlama, arazinin geliştirilmesi ve kullanılması ile ilgili teknik ve politik bir süreçtir. Çevrenin korunması ve kullanılması, halkın refahı, hava, su, ulaşım, iletişim ve dağıtım gibi kentsel alanın içine ve dışına geçen altyapı dâhil olmak üzere kentsel çevrenin tasarımıdır (Wikipedia Free Encyclopedia, 2016) .

Kentsel planlama aşamasında bazı belirli unsurlar, kentsel bir alanın doğru bir şekilde planlanması ve etkili bir şekilde kullanılmasını göz önünde bulundurur. Bu unsurlar, kentsel alanda uygun planlamaları ile verimli ve etkili şekilde kullanıldığında, kent sakinlerinin daha iyi yaşayabilmesi için önemli alanlardır. Her hangi bir şehir sakini için, günlük işlemlerinin giderilmesi için oluşturulan mekânlar çok öneme sahip yerlerdir. Bu alanların iyi planlaması ile şehirdeki çoğu sıkıntılar da azalacaktır.

Şehir Planlamada Dikkate Alınan Önemli Alanlar

- İletişim ve ulaştırma
- İnşa alanı
- Açık alanlar (şehir meydanları, parklar, oyun alanları, dinlenme tesisleri)
- Hizmet alanları (Elektrik, Gaz, Telefon, Güvenlik, İtfaiye)
- Toplu hizmet ve kamu alanları (Postaneler, Bankalar, Polis İstasyonları, Çöp Atık Alanları, Benzin İstasyonları, Mahkemeler, Okullar ve Diğer Resmi Daireler)

Kuzey Nijerya'da yer alan en büyük şehirlerden biri olan Kano, şehrin ilk planlamasında eski dönemindeki şehrin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına göre

planlanmıştır. Şehrin ilk planına bakıldığında geleneksel Afrika İslam şehri özelliği taşımaktadır. İlk şehir planında, şehir merkezinde yer alan camii, pazar, şehir meydanı, emir sarayı ve bahçesi yer almaktadır. Şehirdeki son yıllarda gerçekleşen hızlı nüfus artışından dolayı plandaki çoğu boş alanların konutların inşası ile doldurulmasına rağmen, eski şehirdeki ilk planın izi halen surlar ile çevrelenen alanda görülmektedir. Surlar içerisindeki duran eski alanlarda emir sarayı, merkez camii, şehir meydanı ve şehir pazarı gibi merkezler halen durmaktadır.

Kaynak: Google.com

Foto 26: Kano Şehrinde Sömürge Önceki Dönemde Surlar İçinde Yapılan Merkez Camii

Surlar içinde kalan Kurmi Pazar, Kano şehrindeki en eski önemli pazar merkezlerinden biridir. Kurmi Pazar şehrin ortasında yer almakta ve surların dört bir yanındaki giriş kapılarından pazara kadar uzanan yollar ile bağlanmaktadır. Ayrıca Merkez Camii ve Emir Sarayı pazardan uzakta yer almaktadır. Emir Sarayı, o dönemdeki şehrin idari merkezi olarak kullanılmaktadır. Şehirdeki Merkez Camii ise Cuma namazı, bayram namazı ve diğer dini törenlerde kullanılmaktadır. Şehir meydanı ise dini, siyasi ve kültürel bayramlarda kullanılmaktadır. Şehir meydanında at yarışmaları, siyasi mitingler ve kültür gösterileri gibi önemli etkinlikler yapılmaktadır.

Şehir merkezinden uzakta, surların yanında ise bahçeler ve at, inek, katır gibi hayvanların barakaları yer almaktadır.

Kano metropolünde surların dışında gelişen alan da ise ülkedeki ilk modern planlamanın yapılmıştır. Surların dışında gelişen alan sömürge döneminin ilk yıllarında sömürgeciler tarafından surların uzağında Avrupa şehir modeli ile planlanmıştır. Surların dışında kalan mahalleler aralarında boşluklar ile tasarlanmıştır. Bu boşluklar daha sonra nüfus artışı ile kaybolarak eski şehir ile yeni şehir entegre edilip, metropol alanı oluşturulmuştur. Şehirde yeni gelişen alanlarda, yollar daha planlı, geniş ve çeşitli kavşaklar yapılmıştır. Ayrıca şehirde kazanılan yeni merkezi iş ve ticaret sahası çevresi hızlı bir şekilde geliştirilmiştir. Böylece şehre dört bir yandan kolay bir şekilde ulaşılabilmesi mümkün olmuştur. Şehirdeki yeni planda, şehir parkları, boş ve park alanları, golf kulübü, hayvanat bahçesi gibi alanlar, şehirdeki yeni planda geliştirilen ilk yerlerdendir. Ayrıca, bankalar, postaneler, benzin istasyonları gibi hizmet merkezleri, şehrin ana caddeleri boyunca dizilmektedir. Okullar, hastaneler ve yüksek eğitim kurumları ise şehir merkezinden uzakta yer almaktadırlar. Şehirdeki genel arazi planlaması da şehirdeki arazinin verimli ve iyi kullanılabilmesi için tasarlanmıştır. Fakat şehirde gelişen ekonomik sektörlerden dolayı kırsaldan kente doğru yaşanan göçlerden dolayı şehirde kaçak binalar ve gecekondulaşmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

4.6. Kano'nun Kentsel Yer Adları (Şehrsel Toponomi)

Toponymy sözcük anlamından yer isimleri ya da coğrafi adlar anlaşılır. İlk olarak 1876'da İngilizce sözlükte yer almıştır. Topo terimi Latince'de yer anlamını ifade eder. Terim coğrafi anlamda ise yer isimleri olarak alınmıştır. Coğrafya alanında toponymy yerin tanımlanması için en doğru ismin yerleşmeye verilmesidir. Toponomide yer isimlendirilmesi, coğrafi, tarihi, sosyolojik ve yerel halkların ifadeleri ile bütünleştirilerek oluşturulur (Wikipedia Free Encyclopedia, 2016) .

Kano şehri, Kuzey Nijerya'da ve ülkenin geleneğinde, uzun yıllar tarihi geçmişe sahip olan bir şehir olarak ve çeşitli devletler tarafından ele geçirilmesi nedeniyle şehrin toponomisine bakıldığında bir çeşitlilik görülür. Şehrin ilk olarak Hausa kabileleri tarafından kurulmasını ve sonra Usman Dan Fodio tarafından ele geçirilmesi, daha sonra ise halifeliğin önemli merkezi olması nedeniyle toponomik açıdan çeşitlilik arz eder. Ayrıca sömürgeciler tarafından ele geçirilmesinden, ülkenin bağımsızlığına kadar yaşanan bu olaylar, şehirdeki yer isimlerinden de takip edilebilir.

Şehirdeki mahalleler, caddeler, meydanlar ve bulvarların çoğunun adları aşağıdaki faktörlere göre belirlenmiştir.

- Tarih
- Coğrafya (yön, topografya, hidroğrafya)
- Önemli Kişilerin Adı (Siyasi Liderler, Emirler, Savaşçılar ve Dış Liderler)
- Etnik (Bölgedeki Sakinlerin Etnik Grupları gibi)
- Şehrin Sur ve Önemli Kapıları
- Önemli Yapılar
- Ağaçlar veya Bitki İsimleri
- Şehirler, Ülkelerin Adı
- Sömürgecilerin Verdiği İsimler.

4.6.1. Kano'daki Mahalle Adları

Kano metropolündeki mahallelerin yer adları (tipoloji) genelde; kentte en yaygın olan dil ve aynı zamanda şehre ilk yerleşenlerin dili olan Hausa dilinden etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle şehrin çoğu mahalle adlarının Hausa diliyle isimlendirilmesine sebep olmuştur. Ayrıca şehir dil bakımında heterojenlik özelliklerinden dolayı, bazı çeşitli diller ile de isimlendiren mahallerini görmekteyiz. Kano şehri uzun yıllardır İngiliz sömürgecilerin etkisi altında kalmasına rağmen, şehirdeki mahalle isimlerinde sömürgecilik etkisinde kullanılan yeleşme isimleri beklenenden daha azdır. Buradan hareketle Kano şehrindeki mahalle isimlendirilmesinde Hausa dili ve kültürünün ne kadar etkili olduğu anlaşılır. Buna rağmen kentte sömürgeciler tarafından adlandırılan bir kaç mahalle ismi de vardır. Bu mahalleler genelde sömürgecilerin gelişiyile yeni açılan mahallelerdir.

Şehrin genel mahallelerinin adları ülke ve şehirde önde gelen kişilerin isimleri, eski şehir kapıları, önemli yapılar, tepe, vadi, düzlük gibi coğrafi terimler ile tarihi olaylar dikkate alınarak adlandırılmıştır. Aynı zamanda, bazı mahallelerin adlandırılmasında mahallede yaşayan kabileler, etnik isimler ve meslek adları gibi unsurlar kullanılarak adlandırılmıştır. Ayrıca bazı mahallelerin isimleri, kuzey, güney, batı ve doğu gibi yönleri kullanarak isimlendirilmiştir. Tarihi olaylar, bölgede yetişen bitki veya ağaç isimleri gibi unsurlar da kullanılarak bir kaç mahalle ismi oluşturulmuştur.

Metropol alanındaki pazarlar, meydanlar, okullar, havalimanı, hastaneler, asker kışlaları gibi çoğu önemli yerler; şehir ve ülkedeki önemli geçmiş liderler, emirler ve siyasetçilerin isimleri çeşitli mahallelere isim olarak verilmiştir.

Şehirde ağaç veya bitki ile isimlendirilen mahallerin örnekleri, Giginya (Afrika fan palmyesi), Gandun Albasa (soğan tarlası), Kurna (Thorn jujube), Dorowa (Afrika çekirge fasulyesi)'dir. Ayrıca bu isimler genelde şehrin eski mahallelerinin isimleridir. Bu isimleri koyarken genelde bu mahallelerin civarında bu tür ağaçlar ve bitkiler yetiştirilmektedir. Fakat şehrin gelişmesi ile bu tür bitkilerin çoğu yok olmuştur. Ancak bu bitkiler şuanda bölgede bulunmamasına rağmen mahallelerin isimleri değişmemiştir. Şehrin eski sur kapıları civarında gelişen mahallelerin çoğu bulunduğu kapılardan sonra isimlendirilmiştir. Şehirdeki sur kapılarından sonra isimlendiren mahalleler, Qofar Mata, Qofar Nasarawa, Qofar Mazugal, Qofar Ruwa, Qofar Gadon ve Qofar Naisa gibi örneklerden bir kaçıdır. Hausa dilinde (Qofa) terimi kapı anlamına gelir. Ayrıca şehirde coğrafi referansla isimlendiren mahallelerin örnekleri de vardır. Hausa dilinde tepe anlamına gelen "tudu" terimi ile bir kaç mahalle isimlendirilmiştir. Bunlardan Tudun Murtala, Tudun Wada, Tudun Wazirchi, Tudun Bojuwa gibi mahalle isimleri örneklerden bir kaçıdır. Goron Dutse (Tek Dağ) Kurmi Pazar (havza), Kwari Pazar (vadi) örneklerden bir kaçıdır. Ngoburawa, Aisami ve Suriye mahalleleri gibi mahalleler ise bölgede yaşayan etnik gruplardan sonra isimlendirilmiştir. Ngoburawa, Sokoto eyaletinde bulunan Ngobir etnik halkından ismini alır. Suriye Mahallesi ise şehirde uzun süre yaşayan Orta Doğu'dan gelen Suriye Araplarından sonra adını alır.

Bölgede yaşayan insanların mesleği veya bölgede gerçekleştirilen faaliyetler sonrasında mahalle adlarına da yer verilmektedir. Yan Kaba (palmye pazar), Ma Yanka (Mezbaha), Ma Saka (Döküm evi), Yan Awaki (Hayvan pazarı), Ma Rina (Boyama evi) gibi semtler, bölgede gelişmeden önce gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerden sonra bu adları almaktadır.

Tablo 12: Kano'da Yer İsimleri

1	Yer Adı	Kökeni	Anlamı
2	Kwari	Coğrafi	Vadi
3	Kurmi	Coğrafi	Orman
4	Tudun Wada	Coğrafi	Tepe
5	Marina	Meslek/Tarih	Boya evi
6	Civic Centre	Sömürge	MİS
7	GRA	Sömürge	Devlet rezerve alan
8	Low Cost	Sömürge	Orta sınıf mahalle
9	Fagge	Coğrafi	Boş alan
10	Sabon Gari	Tarihi	Yeni şehir
11	Qofan Gabas	Coğrafi/Tarihi	Doğu kapısı
12	Qofan Kudu	Coğrafi/Tarihi	Güney kapısı
13	Gobirawa	Etnik/Tarihi	Gobir kabilesinin mahallesi
14	Kurnar Asabe	Ağaç ismi	Mahallede eski bir ağaç
15	Anguwa uku	Tarihi/Coğrafi	Üç mahalle
16	Anguwan Fada	Tarih	Saray Mahallesi
17	Zoo Road	Tarihi	Hayvanat Bahçesi Yolu
18	Beirut road	Tarihi	Beyrut Caddesi

4.6.2. Kano'daki Bulvar Cadde ve Sokak Adları

Şehir adı ya da toponomi, her hangi bir şehirde kolay bir şekilde adres tanınması için sokaklara verilen özel isimlerdir. Bazı şehirlerde adres sistemleri ve sokak isimleri kullanılmamasına rağmen sokaklardaki binaların numaraları kullanılarak adres sistemi oluşturulmaktadır. Büyük devlet adamlarının isimleri, meşhur binalar veya merkezler, önemli tarihler, tarihsel olaylar ve mahallerin isimleri kullanılarak dünyada çoğu şehirlerin sokak isimleri belirlenmektedir. Ayrıca bazı sokak isimlerinde K,G,D,B gibi coğrafi yönler veya üst, alt, yeni ve eski gibi öğeler kullanılarak sokak isimleri belirlenmektedir. Tüm bu isimlendirme amacı sadece belli bir kimliği kullanarak açık adresin üretileceği bir anlayışla yapılmaktadır (wikipedia Free Encyclopedia, 2016) .

Şehirdeki sokak isimleri, şehrin önemli kimliğinden biri haline gelmiştir. Böylece dünyanın çoğu şehirlerinde bulunan sokakların isimleri şehir tarihini, kültür ve siyasi görüşler gibi unsurlar hakkında bilgi vermektedir. Bazı şehirlerdeki sokakların isimleri, siyasi liderlerin isimlerini, kahramanları veya tarihsel olay isimlerini

taşımaktadır. Şehirdeki isimler ise basit bir siyasi veya rejim değişikliğinde belediyeler tarafından değiştirilebilir. Bunun dışında bazı yerlerde yaşanan sınır değişiklikleri, özerklik ilan edilmesi ve ülkelerin bölümlenmeleri gibi büyük değişikliklerden dolayı şehirdeki sokakların isimleri komple değiştirebilir. Bu nedenle şehirdeki sokakların isimleri her zaman değişime maruz kalabilmektedir.

Kano metropol alanındaki çoğu sokak isimlerine bakıldığında, ülkedeki önemli siyasi liderler, emirler ve ülkenin eski yöneticilerinin isimleri verilmiştir. Bazı sokaklarda ise yabancı ülkelerin liderleri veya önemli şehirlerin adları isim olarak verilmektedir. Şehirdeki sokak isimleri, aşağıdaki kategorilere göre adlandırılmıştır.

- Önemli kişilerin isimleri
- Bölgedeki önde gelen yapının adı
- Sokağın içeri girdiği semtin adı
- Sokağa giden şehrin adı
- Nijerya ve yurtdışındaki şehir adları
- Tarihi olaylar

Foto 27: Kano Metropol Alanındaki Hayvanat Bahçesi Yolu

Metropol alanındaki çoğu yollar, şehir ve ülkedeki geçmiş ünlü liderlerin isimlerini taşımaktadır. Valiler, devlet başkanları ve şehir emirlerinin isimlerini taşıyan yollar ve bulvarlar yer alır. Şehrin merkezi iş sahası önemli yollardandır. Sani Abacha

yolu, Murtala Mohammed yolu, Ahmadu Bello yolu, Olusegun Obasanjo yolu şehir ve ülkede, önde gelen liderlerin isimlerinin verildiği önemli yollardır.

Şehirde bulunan Nelson Mandela yolu, yabancı bir liderin isminin verildiği önemli yollardan biridir. Hassan Gwarzo, Audu Bako, Ahmadu Bello, Dabo Mohammed, Dr Mansur, Ibrahim Taiwo şehirdeki geçmiş önemli liderlerin isimlerinin verildiği yollardır. Şehirdeki halkın çoğu Müslüman nüfus olduğundan dolayı Haziret, Abubakar, Umar, Usman ve Ali gibi İslam'da önde gelen halifelerin isimleri verilen yollar da bulunmaktadır. Hayvanat bahçesi, postane, emir sarayı, üniversite, havalimanı, gibi şehirde önemli yerlere giden yolların çoğu bu alanların isimleriyle adlandırılmaktadır. Şehirden Maiduguri, Zaria, Katsina, Nguru ve Wudil'e giden yolların çoğunu ise gidilecek olan şehirlerin isimleri belirler.

Foto 28: Murtala Mohammed Yolu

4.7. Kentsel Kademelenme ve Kano'nun Kademelenmedeki Yeri

Yerleşme veya kentsel hiyerarşi, her hangi bir şehir veya yerleşmenin nüfus ve diğer belirli bir kriteri ile sınıflandırılan bir sistemdir. Bu sınıflandırmada, genelde yerleşmeyi kırsal veya kentsel yerleşme olarak iki sınıfa ayırmak mümkündür. Şehir ve kentsel yerleşmeler arasında sınır çizerken çoğu zaman tartışmalara meydana gelmektedir. Bu tartışmaların ortaya çıkmasının nedeni genelde dünyanın farklı bölgelerindeki yerleşmelerin özelliklerinin farklı olmasına ile çeşitli idari kararlardan

kaynaklanmaktadır. Ayrıca ülkeler arasındaki nüfus farklılıklarından dolayı bu sınır çizilirken ülke içinde de farklılaşmalar meydana gelmektedir. Bazı ülkelerde 20,000 nüfusu olan yerleşmeler kent yerleşmesi olarak ilan edilirken, bazı yüksek nüfusa sahip olan ülkelerde ise kentsel yerleşmelerin nüfus miktarı kriteri hayli artış göstermektedir. Nüfus yoğunluğu ve nüfusun yarısından fazlasının tarım sektörü dışında çalışan toplumlarda ekonomik faaliyetler ve heterojenlik özelliği gibi faktörler de kentsel yerleşmelerin göstergelerindendir. Bütün bu kriterler ülkelere göre değişebilir. Bazı ülkelerde her hangi bir kriterin olmamasına rağmen sadece basit bir idari karar ile bir yerleşme kent olarak ilan edilebilmektedir.

Çalışma şehir coğrafyası alanında olduğundan dolayı, kır ve kent sınıflandırması coğrafi bakış açısına uygun olarak nüfus, nüfus yoğunluğu, heterojenlik, sosyal ve ekonomik özelliklere dayanarak yapılmıştır. Akdemir'e göre, her hangi bir yerleşim alanı 40,000 nüfusa sahip ise bu yerleşme kentsel yerleşme sınıfına girmektedir. Bunun nedeni bu yüksek nüfusa sahip olan yerleşmelerde nüfustan dolayı kentsel bir toplum özelliği ortaya çıkar. Böylece toplum içerisinde geleneksel tarımdan diğer alanlara, özellikle hizmet sektörüne kayışlar meydana gelecektir. Böylece şehirde nüfus yoğunlaşırken ekonomik anlamda da tarım dışı sektörler yoğunluk kazanmaya başlayacaktır.

Yerleşim hiyerarşisi için alınan örneklerle göre, yerleşmeler nüfuslarına göre on bir farklı hiyerarşiye bölünmüştür. Bazı yerleşimlerde bu hiyerarşik bölünme, dünya ülkeleri içindeki nüfusun eşit dağılmaması nedeniyle uygun olmayabilir ve aynı zamanda bazı yerleşimdeki nüfus şehir sınırlarının içine girmemektedir. Ayrıca kentsel fonksiyonlar önemli bir kriterdir. Çünkü iki şehir nüfusları aynı olmasına rağmen aynı hiyerarşiye girmeyebilir. Yani fonksiyon bakımından farklı olabilirler. Örneğin, Afrika'daki şehirlerin yüksek nüfusu, bazı düşük nüfusu olan Avrupa şehirleri ile karşılaştırıldığında fonksiyona göre Avrupa'dakinden daha geride olabilir (Wikipedia Free Encyclopedia, 2016).

CONSTANTINOS" DOXIADIS DÜNYA YERLEŞMELERİNİN HİYERARŞİSİ

- Ekümenopolis bir dünyada ya da her hangi bir gezegende insanların yaşadığı bir bölge ve birçok megapolitandan oluşan bir alandır.
- Megalopolis, on milyondan fazla insanın oluşturduğu birçok yerden oluşmaktadır.

- Konvansiyon, nüfusu üç ila on milyon arasında olan büyük şehirler ve alt kentlerden oluşur.
- Metropol, bir ile üç milyonluk bir nüfusa sahip geniş şehir ve alt kentlerden oluşur.
- Büyük şehir, bir milyondan az fakat üç yüz bin üzerinde bir nüfusa sahip pek çok sosyal aktiviteden oluşan bir şehir.
- Şehir hizmetine sahip ancak büyük şehirden daha az nüfusa sahip bir alan, yüz bin ila üç yüz bin arasında nüfus aralığındadır.
- Büyük kasaba, yirmi bin ila yüz bin arasında nüfusa sahip alan, genellikle kentsel alan olarak da sınıflandırılır.
- Kasaba, bin kişiden yirmi bin kişi arasında nüfuslu bir alan oluşturur.
- Köy, kasabadan daha küçüktür. Bir köy genelde pek çok hizmete sahip değildir, büyük olasılıkla bir kilise veya sadece küçük bir dükkân veya postanesi vardır. Köyün nüfusu değişir, ancak ortalama nüfus yüzler ile bin arasında değişebilir.
- Hamlet köyden daha küçük yerleşim birimi olup nüfusu yüz kişiden azdır.

Yukarıdaki yerleşme sınıflandırmalarına göre kentsel alan, 100,000 nüfusa sahip olan yerleşmelerden başlamaktadır. Ancak nüfusa göre kentsel alan sınıflamasında bazı bilim adamlarına göre her hangi bir yerleşmede en az 20,000'den fazla nüfusa sahip ise kentsel yerleşme olarak sınıflandırılır.

Akdemir'e göre kentsel yerleşmeler hiyerarşiye göre altı sınıfa ayrılmaktadır. Bu sınıflandırmada kentsel alanı en büyük olan metropoliten bölgedir. Kentsel alanda en düşük hiyerarşi ise şehirdir. Bu sınıflandırma da nüfusa göre yapılmıştır.

Tablo 13: Kentsel Hiyerarşi

Hiyerarşi	Alan	Nüfus
1.	Metropoliten Bölge	12 Milyon-15 Milyon
2.	Metropoliten Alan	2.5 Milyon-12 Milyon
3.	Metropoliten Merkez	1 Milyon-2,5 Milyon
4.	Metropoliten Altı Şehir	500 Bin-1 Milyon
5.	Şehir	20 Bin-500 Bin

Nijerya'daki yerleşmelerin sınıflandırmasına bakıldığında, ülke 36 il ve il merkezi, 775 ilçe ve ilçe merkezinden oluşmaktadır. Tüm il ve ilçe merkezleri bir kent yerleşmesi olarak sınıflandırılmaktadır. Ayrıca ilçe merkezlerinin kent olarak sınıflandırılması birçok uyumsuzluklar meydana getirmektedir. Çünkü bazı ilçe merkezleri kent kriterlerine uymamaktadır ve sadece idari bir sınıflandırma olarak kent merkezi olarak adlandırılmaktadırlar. Ayrıca il merkezlerinde de aynı çelişkiler yaşanmaktadır. Böylece bazı il merkezleri kendi ili içinde olan bazı ilçe merkezleri kadar nüfusa hatta daha düşük nüfusa sahip olabilmektedirler. Ülkedeki yasalara göre, her hangi bir yerleşmede 20,000'den fazla nüfus barınmakta ise kent yerleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Fakat 180 milyondan fazla olan ülkede nüfusu 20,000 den fazla olup fakat hala bir kent vasfı taşımayan yerleşmeler bulunmaktadır.

Kano metropol alanındaki nüfusun idari ve ekonomik fonksiyonlarına bakıldığında uzun zamandır Sahara Altı Afrika'da en önemli şehir sıralamasına girmiştir. Mirleşmiş Milletler'in dünya kentsel sınıflandırma listesinde de yer almaktadır. Nüfus kriterine bakıldığında Kano, 1820 yıllarından beri 30,000 nüfusu ile şehir statüsünü kazanmıştır. 1991 yılında 951,450 nüfusu ile metropoliten altı bölge sınıfına girmiştir ve 2006 da son yapılan sayım verilere göre 2,166,179 nüfusu ile metropol alan olarak gelişmiştir.

Yukarıdaki (Tablo 13) hiyerarşiye göre Kano Şehri, ikinci sırada olan metropoliten alanda yer almaktadır. Ayrıca ülkede hızlı nüfus artışı ile kırsaldan kente doğru yaşanan göçler ve Kuzey Nijerya'da Kano'dan başlayan kuzey-güney kentsel birleşme ile Kano ilerde metropoliten bir bölgeye dönüşebilecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KANO'DA ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR

Kano, Nijerya'nın en eski şehirlerinden biri olarak Lagos'tan sonra ülkenin ikinci en büyük metropol şehridir. Sömürge güçleri gelmeden önce, Kano Usman Dan Fodio hilafetinin altında yer almaktaydı. Bulunduğu bölgenin ise ticari ve idari merkezi olmuştur. 1903'te sömürgeci güçler tarafından ele geçirilmesiyle birlikte, şehir Kuzey Nijerya'nın İngiliz sömürge yönetiminin başkenti olmuştur. Ülkenin 1960 yılındaki bağımsızlığından sonra Kano yine yönetim, ticari, eğitim ve sanayi merkezi olma rollerini korumaya devam etmiştir. Kano şehri ülkede 1963'te kurulan yeni Kano Eyaleti'nin başkenti olmuştur. Böylece Kano şehri ülkenin bağımsızlıktan sonra bölgede ilk kurulan illerinden birisinin başkenti olmuştur. Böylece merkezin idari fonksiyonu devam etmiştir.

Şehrin zaman cetveline bakacak olursak, sömürgecilikten önce, sömürge dönemi ve bağımsızlıktan sonraki dönem şehrin kentsel işlevlerini şekillendiren önemli tarihi olaylar olduğunu görülür. Şehirdeki önemli tarihi gelişmeler ise şunlardır:

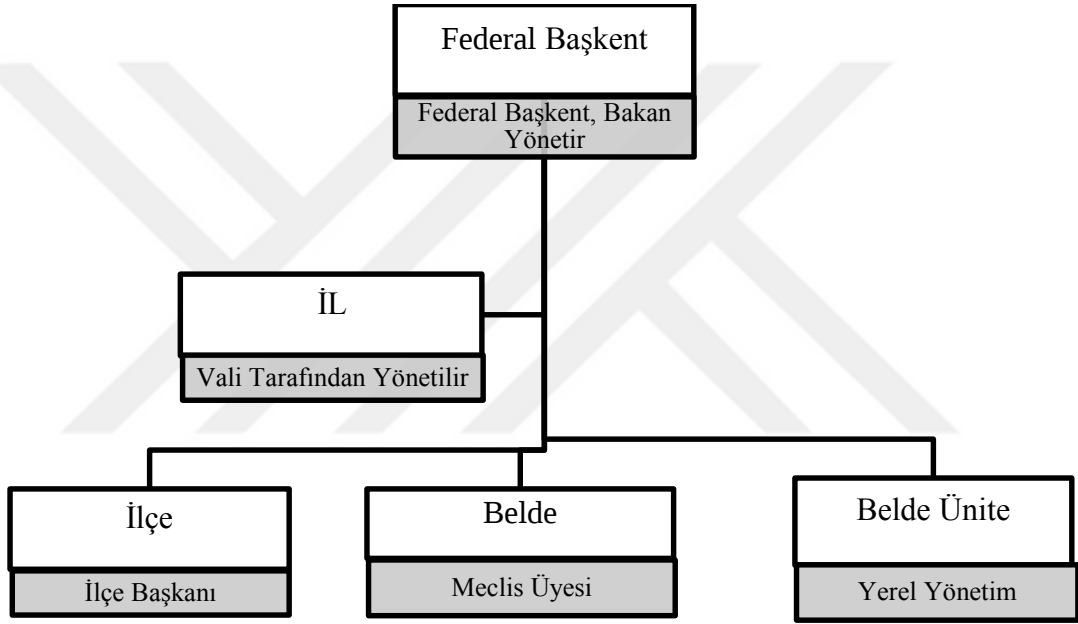
- 1095 Kano suru inşaatının başlaması,
- 1430 şehrin Usman Dan Fodio'nun Sokoto Halifeliği'nin başkenti olması,
- 1905 İngiliz sömürgecilerin Kuzey Nijerya Protektorluğu'nun başkenti olması,
- 1909 Nasarawa Okulu'nun kurulması,
- 1911 Kano-Lagos demiryolunun hizmete açılması,
- 1930 ilk Kano Kız Okulu'nun kurulması,
- 1931 Günlük gazetenin basılmaya başlaması,
- 1932 Elektrik ve su projelerinin başlatılması,
- 1936 Havaalanının kullanılmaya başlaması,
- 1967 Bayero Üniversitesi'nin kurulması.

Bu değişimler ile zamanla Kano şehri geleneksel Afrika şehrinde Nijerya'nın en modern metropol şehri haline gelmiştir. Böylece şehir, hem kendi içerisinde yaşayan nüfusu, hem de komşu şehirlerin ihtiyacını karşılayacak bir potansiyel kazanmıştır.

Şehir, 44 ilçesi olan ilin merkezi olarak ülkede Lagos'tan sonra ikinci büyük metropol alanı olmuştur.

5.1. Kano İlçe Merkezinin İdari Fonksiyonları

Nijerya hükümetindeki yerleşmelerin idari sınıflandırılmasına göre, federal yönetim olarak ülkede 36 eyalet yer almakta ve toplam 774 ilçe bulunmaktadır. Ülkenin federal başkenti Abuja'dır. Ayrıca ülkedeki toplam 36 ilin her biri, ilin merkezinden yönetilmektedir. İllerin altındaki ilçeler ise ilçe merkezine bağlı il merkezinden talimat almaktadır. Bu eyaletlerin başkentleri genellikle eyaletin en büyük şehri olarak seçilmektedir.

Grafik 13: Nijerya'da Yerleşmelerin İdari Sınıflandırması

Yukardaki grafikte, ülkenin yönetim bölümlerine bakacak olursak, yerel yönetim anlamına gelen ilçeler hiyerarşik düzenin üçüncü sırasındadır. Küçük bölgeler anlamına gelen 'Wards' ise ilçelerin yönetimi altındadır. İlçeler ise eyalet başkanlığından talimat alır. Ülkenin 1991'de anayasaya göre ilçe merkezlerinin işlevleri, karayollarının aydınlatılması, ilkokul hizmetleri, yükseköğretim hizmetleri, çevre temizliği, içecek suyu temini, doğum ve ölüm belgelerinin sağlanmasıdır. Ayrıca lokanta ve otel gibi özel iş ve ticaretler için alan temin ederek ve ruhsat verilmesini sağlar. İlçenin temel sağlık hizmetlerinin sağlanması ve yürütülmesi, radyo istasyonları,

televizyon, park yeri, pazar gibi alanlarda lisans sağlamak ve vergi toplamakta ilçe yönetiminin hizmetlerindendir.

5.2. Kano İlçe Merkezinin Kültürel ve Sosyal Fonksiyonları

Kano metropol alanı, Kano, Dala, Fagge, Gwale, Nasarawa ve Tarauni ilçelerinden oluşmaktadır. Metropol bölgesini oluşturan altı ilçenin merkezleri, Kano metropol alanındaki sınırın içerisinde yer almaktadır. Ülkede 1991 anayasasına göre, ilçe merkezleri, bulunduğu ilçelerin tüm idari işlevlerini ilçe merkezinden yönetmektedir. İlçe merkezleri görevlerinin temelinde, ilçe sınırı içerisinde sosyal ve ekonomik aktivitelerin yönetimi gelir. Örneğin, ilkokulların açılması, temel sağlık hizmetlerinin sağlanması, fabrikalar ve işyerlerinden vergi alınması, ilçe merkezi sınırı içerisinde ulaşım hizmetleri ve bakımı, tarım işleri hakkında çiftçi eğitimi gibi faaliyetlerin hepsi ilçe merkezinin idari görevlerindendir.

Foto 29: Emir'in Sarayı

Nijerya'da federal yönetimin gelmesiyle emirlerin gücü azalsa da hala ilçelerin yönetimi bakımından önem taşımaktadır. Kano şehri Emir Sarayı (Foto 29) ülkede sömürge yönetimi gelmeden önce, yerel yönetimlerde çok önemli bir yere sahiptir. Ülkede bağımsızlıktan sonra yeni bir yönetim sistemine geçilmesi, ülkede yerel yönetimde söz sahibi olan emirlerin etkilerini azaltmıştır. Fakat halen özellikle Kuzey

Nijerya’da olan emirlerin İslami kökenlerinden dolayı halk arasında çok saygı gösterilir. Böylece halen şehirlerde geleneksel şeriat mahkemeleri onların tarafından yürütülmektedir. Sömürgeciler şehre ilk geldiğinden beri bulunan monarşi yönetim sistemini tamamen kaldırmışlardır. Böylece bulundukları monarşi sistemdeki yönetenleri kullanarak kolay bir şekilde şehirdeki halklar yönetilmişlerdir. Aynı zamanda şehirde yerel yönetim emiri ve şehir halklarının bazı hakları sömürgecilere karşı korunmuştur. Ayrıca ülkeyi yöneten emirlikler, bazı şehirlerde sömürgecilere karşı isyan çıkarmışlar ve sömürgeciler ile savaşa girilmesine neden olunmuştur. Sömürgecilere karşı isyan çıkaran çoğu emir sömürgeciler tarafından tahttan indirilerek yerlerine kendilerine hizmet edebilecek emirler atamışlardır. Böylece bazı emirliklerin soydan soya süregelen yönetimi başka bir aileye geçmiştir.

5.2.1. Sağlık Fonksiyonu

İlçe merkezlerinin en önemli fonksiyonlarından biri sağlık fonksiyonudur. İlçede temel sağlık hizmetleri, yaygın hastalıkların kontrolü, halk sağlık eğitimleri gibi fonksiyonlar ilçe merkezinin yapması gereken görevlerdendir. Kano metropol alanını oluşturan altı ilçe ve ilin merkezi sadece metropol alanındaki bulunduğu ilçelerin değil ilin diğer ilçelerinin de bazı sağlık hizmetlerini karşılamaktadır. Ayrıca şehir bölgedeki diğer şehirlerin de sağlık ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kano metropol alanındaki sağlık kurumları üçe ayrılmaktadır. Metropol alanındaki Federal Cumhuriyet’e ait olan hastaneler ve sağlık kurumları önemli potansiyele sahiptirler. Bu kurumlar genelde ilin ve Kuzey Nijerya bölgesinin tamamına hizmet veren sağlık kurumlarıdır. Bu sağlık kurumları genelde üniversite araştırma hastaneleri ve bölge hastaneleridir. Bu kurumlar ülkenin federal cumhuriyetine aittir. İkinci aşamadaki hastaneler ise ilin devlet hastaneleridir. Bu hastaneler, metropol alanında yer almakta ve Kano ilinin tüm ilçelerindeki halka hizmet vermektedirler. Bu hastaneler ise Kano Eyaleti’ne aittir. Üçüncü aşamadaki hastaneler ise temel sağlık hizmeti veren hastanelerdir. Bu hastaneler genelde ilçelerde, mahalle bazında temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Aşı yapmak, çevre sağlık eğitimi vermek, doğum ve ölüm kayıtları tutmak bu hastanelerin görevidir.

Tablo 14: Kano Metropol Alanındaki Sağlık Kurumlarının Dağılışı

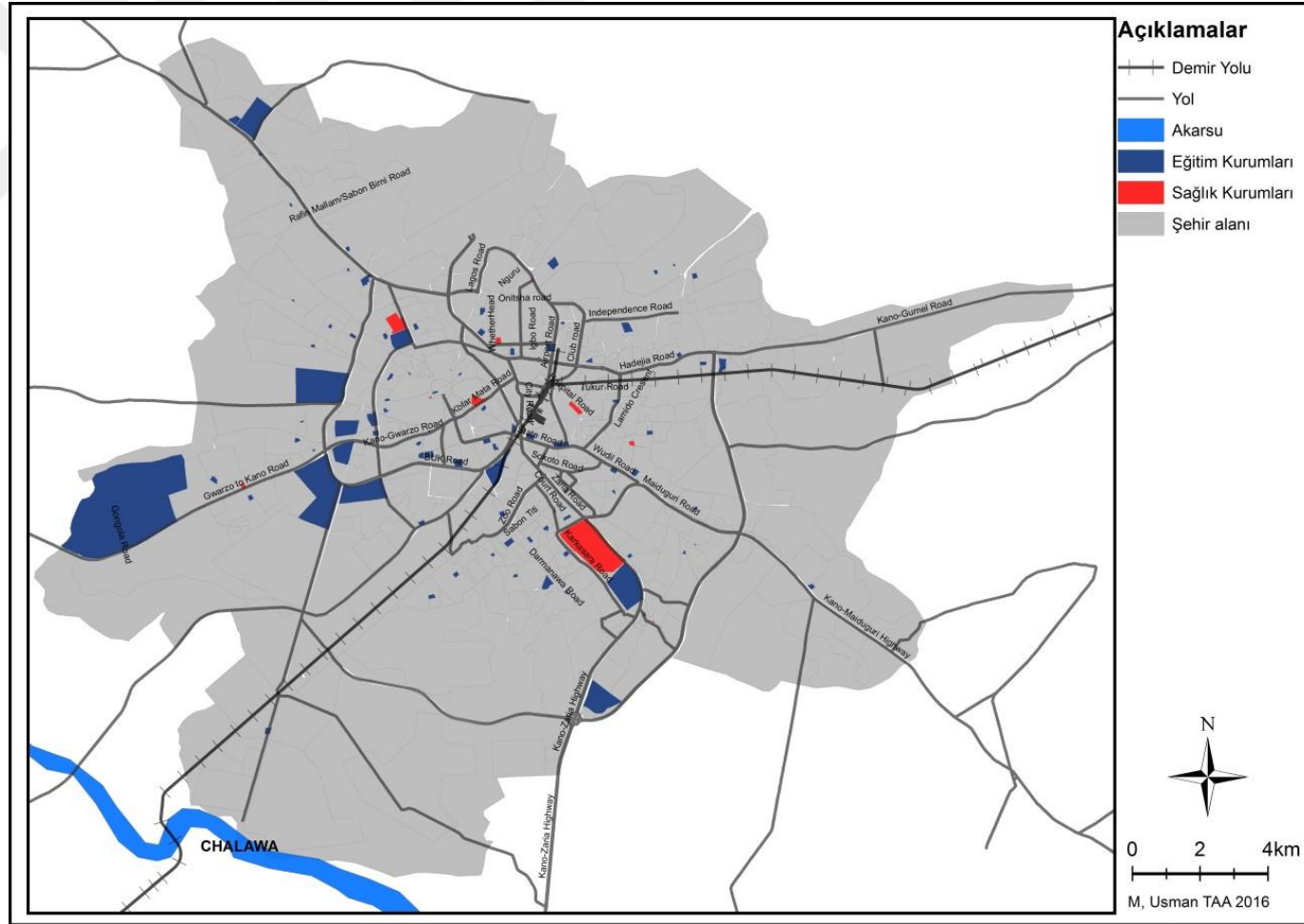
İlçeler	Devlet Sağlık Kurumları				Özel Sağlık Kurumları	
	Hastane	Araştırma Hastanesi	Sağlık Ocağı	Toplam	Hastane	TOPLAM
Dala	3	0	13	16	2	18
Nasarawa	1	1	18	20	39	59
Gwale	0	0	20	20	18	38
KMC	1	4	15	20	0	20
Tarauni	1	1	11	13	27	40
Fagge	1	2	11	14	30	44
Metropolis	7	8	88	103	116	219

Kaynak: Kano State Government Ministry of Health, State Strategic Health Development Plan Report 2010-2015

Kano şehirde yer alan özel hastaneler de şehirdeki yükselen nüfusun sağlık hizmetlerinde önemli yere sahiptirler. Murtala Mohammed Hastanesi ve Dala Ortopedi Hastanesi şehirde ve bölgede hizmet veren iki önemli sağlık kurumudur. Metropol alanını oluşturan altı ilçenin sınırları içerisinde, toplam 219 sağlık kurumu yer almaktadır. 103 tanesi devlet hastaneleri olup, diğerleri ise özel hastanelerdir. Toplam hastaneler içerisinde, sekiz tane bölge hastanesi ve 88 tane ise sağlık ocağı yer almaktadır.

5.2.2. Eğitim Fonksiyonu

Nijerya sömürge dönemi öncesinden beri önemli bir dini eğitim merkezidir. Şehir, Sokoto Halifeliği'nin hükümdarlığı sırasında yakın bölgelerden eğitim için öğrencilerin cazibe merkezi haline gelmiştir. Ayrıca şehirdeki ticari ve idari faaliyetler gibi nedenlerle sömürge dönemi öncesinde eğitim fonksiyonlarının gelişmesi tetiklenmiştir. Şehirde, modern eğitim okulları açılmadan önce geleneksel medrese ve İslami dini okullar yaygındır. Buralarda verilen eğitimin çoğunluğunu İslam teolojisi, Kuran, İslam tarihi, hadis ve diğer din bilimleri oluşturmaktadır. Şehir birçok dini âlimin merkezi olmuştur. Böylece şehir yöneticileri dini eğitimi desteklemek için şehre gelen öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Kano şehri içerisindeki nüfus arasında Arapça dilinde okuma yazma oranı şehirde bulunan medreslerden dolayı yaygınlaşmıştır. Bu nedenle şehirdeki tüccarlar Kuzey Afrika ülkeleri ile ticari bağlantılarını çok önemli derecelere getirmişlerdir. Böylece şehir ile Kuzey Afrika ülkeleri arasında Trans-Sahra ticari faaliyetleri daha önem kazanmıştır.

Harita 11: Kano Metropol Alanında Sağlık ve Eğitim Kurumlarını Gösteren Harita

İngiliz sömürgecilerinin gelişi ve kentin İngiliz egemenliği altına girmesi ile İngilizler şehre modern eğitim veya sözde batı eğitimi okulları açmışlardır. Ayrıca şehirde sömürgeciler tarafından açılan misyoner okullarına ilk başta yerel halk tepki göstererek bu eğitim kurumlarına çocuklarını göndermemişlerdir. Bunun nedeni bu yeni açılan okulların ve yeni eğitim sisteminin şehirdeki Müslüman çocukların Hristiyanlaştırılması amacıyla açıldığının endişesindendir. Böylece şehir, özellikle güney kısmında, diğer şehirlere göre batı eğitim sistemi bakımında geride kalmıştır. Sömürgeciler, şehirdeki halkların çocuklarını bu okullara göndermeleri için yerel yönetimleri kullanarak ikna faaliyetlerine başlamışlardır. Böylece şehir emirleri kullanılarak halk çocukları okula gönderilmeye ikna edilmiştir. Şehirdeki eski okuma ve yazma dili olan Arapça, İngilizce'ye dönüştürülmüştür. Ayrıca Arapça harflerden latin alfabeye geçmişlerdir. Bu değişimler sonucu şehirdeki insanlar idari işlemler için latin harfleri ile okuma yazma zorunda bırakılmışlardır. Bu da şehirdeki eski olan medrese eğitim sisteminin öneminin azalmasına neden olmuştur. Daha sonra şehirdeki İslam medresesi okulları modernleştirilerek hem din eğitimi hem de batı eğitimi verilmeye başlanmıştır.

Şehirde sömürgeciler tarafında açılan ilk okullardan önde gelenleri 1909'lu yıllarda Nasarawa Okulu ve 1930'lu yıllarda Kano şehrinin ilk kız okuludur. Bağımsızlıktan sonra Kano şehrinde çeşitli temel ve yüksek eğitim veren okullar açılmıştır. Böylece kentte eğitim sektörü önem kazanmıştır. Nijerya'da eğitim politikalarına göre ilk ve temel eğitimin verilmesi ilçenin idari görevleri arasındadır. Lise ve diğer yüksek eğitim hizmeti veren okullar ise ilin ve Federal Cumhuriyet'in idari görevindedir. Kano metropol alanındaki altı ilçenin nüfusundaki okul yaşında olan çocukların anaokulu ve ilkokul hizmeti sağlanmaktadır. Bunun dışında yaşlı olan, okuryazarlık bilmeyen vatandaşların da eğitim yükünü yine ilçeler üstlenmiştir. Lise ve üniversite eğitimini ise il ve federal yönetimin kontrolü altındadır.

Tablo 15: Kano Metropol Alanındaki Yüksek Eğitim Okulları

Okulun adı	Kuruluş yılı	Verilen sertifika	Mülkiyet
Bayero University	1980	4 Yıllık Diploma	FG
Federal College Of Education	1989	2 Yıllık Sertifika	FG
College Of Islamic And Legal Studies	2006	2 Yıllık Sertifika	SG
School Of Agriculture	1960	2 Yıllık Sertifika	SG
State College Of Education		2 Yıllık Sertifika	SG
College Of Remedial Studies	1972	Üniversite Hazırlık	SG
State Polytechnic	1975	2 Yıllık Sertifika	SG
School Of Nursing		2 Yıllık Sertifika	SG
School Of Midwifery		2 Yıllık Sertifika	SG
School Of Health Technology		2 Yıllık Sertifika	SG
School Of Hygiene		2 Yıllık Sertifika	SG
North West University	2007	4 Yıllık Diploma	SG

Not: 2 Yıllık Sertifika =Meslek Yüksek Okulu Diploması. FG= Federal Hükümet. SG=İl-Hükümet

Metropoldeki yüksek eğitim-öğretim kurumlarına bakıldığında; Kano metropol alanının 2 milyona yakın nüfusu ile birlikte, 40 ilçenin bağlı olduğu il merkezi olarak ve ilin nüfusunun %40 civarında genç nüfustan oluşması gibi nedenlerle şehirde yüksek öğretim ihtiyaçlarını karşılamak için bir kaç yüksek eğitim okulları bulunmaktadır. Şehirde yüksek eğitim okulları federal cumhuriyetine ait ve il idarisine ait olanlar olarak iki ayrılmaktadır. Üniversiteler, teknik kolejler, sağlık ve hemşirelik kolejleri gibi yüksek eğitim kurumları şehirden ve bölgedeki bazı şehirlerden eğitim için öğrencilere cazib gelmektedir.

Ülkedeki yükseköğrenim kurumları genellikle devlet ve özel kuruluşlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Üniversite eğitim kurumlarında sadece dört yıllık programlar bulunmakta; diğer teknik kolejler, hemşirelik koleji, tarım kolejleri gibi yükseköğretim okulları ise genelde iki yıllık eğitim sürecinde teknisyenler yetiştirmektedirler. Bu iki yıllık okuldaki mezun olduktan sonra bazı öğrenciler üniversite okumak için kolay bir şekilde, üniversitelerde ikinci sınıftan devam edebilmektedirler. Şehirde toplam oniki yükseköğretim kurumu yer almaktadır. İki tanesi üniversite, biri eğitim koleji, üç sağlık teknisyeni yetiştiren hemşirelik koleji, iki teknik kolej, bir tarım koleji ve bir hukuk koleji yer almaktadır.

5.3. Kano İlçe Merkezinin Ekonomik Fonksiyonları

Lagos'tan sonra ekonomik faaliyetler açısından en önemli şehirlerden biri olan Kano metropolü hinterlandının geniş olması nedeniyle, Trans-Atlantik ticaretinin başlamasından öncesinden beri, ülkenin ekonomisine çok fazla katkıda bulunuyor. Sahra bölgesinden, güneydeki Kano merkezli Trans-Sahra ticaret yolunun sömürgecilik ile birlikte Trans-Atlantik ticaretine doğru yön değiştirmesine rağmen, şehir ticaret merkezi rolünü korumaktadır. Kuzey-güney yönündeki Trans Saharan ticaret yolunun, doğu-batı yönlü Trans-Atlantik yönüne çevrilmesi ile ülkenin kuzeyindeki bazı şehirler ticari önemlerini kaybederken, Kano şehri için yeni bir avantaj sağlanmış oldu. Kentin kuzeyden güneye, batıdan doğuya kesişme güzergâhlarındaki rotada yer alması, şehir ekonomisinin gelişimi açısından önemli bir etkidir.

5.3.1. Ticaret Fonksiyonu

Kano şehri 1914 yılından beri kuzey ve güney Nijerya bölgelerinde birleşmesinden bu yana ülkede ticari faaliyetler çok önemli bir yere sahip olmuştur. Kentteki ticari faaliyetler, eyaletin toplam GSYİH'sının %10'una katkıda bulunmaktadır. Kano şehrindeki bulunan bazı pazarlar, şehrin kuruluşunun ilk yıllarına kadar dayanmaktadır. Şehirde yerel olarak üretilen ve yurtdışına ithal edilen çeşitli ürünlerin ticaretinde uzmanlaşmış olan 16 pazar yer almaktadır. Şehir, ülkenin güneyindeki limanlardan ülkeye ithal edilen malların tüm satış ve dağıtımının merkezi olarak Kuzey Nijerya bölgenin tamamında Nijer, Çad gibi ülkeleri ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne kadar olan bölgeyi hinterlandında bulundurmaktadır. Metropoldeki başlıca emtia piyasaları, eski şehrin kalbinde yer alan Kurmi Pazarını; yerel olarak yapılan tekstil ticareti konusunda uzmanlaşmış ve yıllık 20 milyar Naira ithalat cirosuna sahip olan Kwari Pazarı, Nijer, Çad, Cameroon ve Benin Cumhuriyeti gibi ülkelere tükacıları cezbetmektedir. Mısır, susam, Gine mısırı, buğday, fasulye ve bölgede yetiştirilen diğer tahıllar, Batı Afrika bölgesinin en büyük tahıl pazarı olan Dawanau Pazarı'nın hinterlandı da çok geniştir. Bölgenin iklim koşulları nedeniyle Nijerya'ya kıyasla tahıl üretimi bakımından genellikle fakir olan Kuzey Afrika ülkelerinden müşterileri de cezbetmektedir.

Şehirdeki bankacılık ve finans sektörü de uzun zamandır çok gelişme kaydetmiştir. Ülkedeki toplam 22 bankanın hepsi metropol alanında en az iki şube ile hizmet vermektedirler. Kolonyal dönemden beri şehir, Kuzey Nijerya'daki tarım

ürünleri ihraç merkezi olarak, sigorta şirketleri, döviz merkezleri ve diğer finans sektörlerinin gelişmesine neden olmuştur.

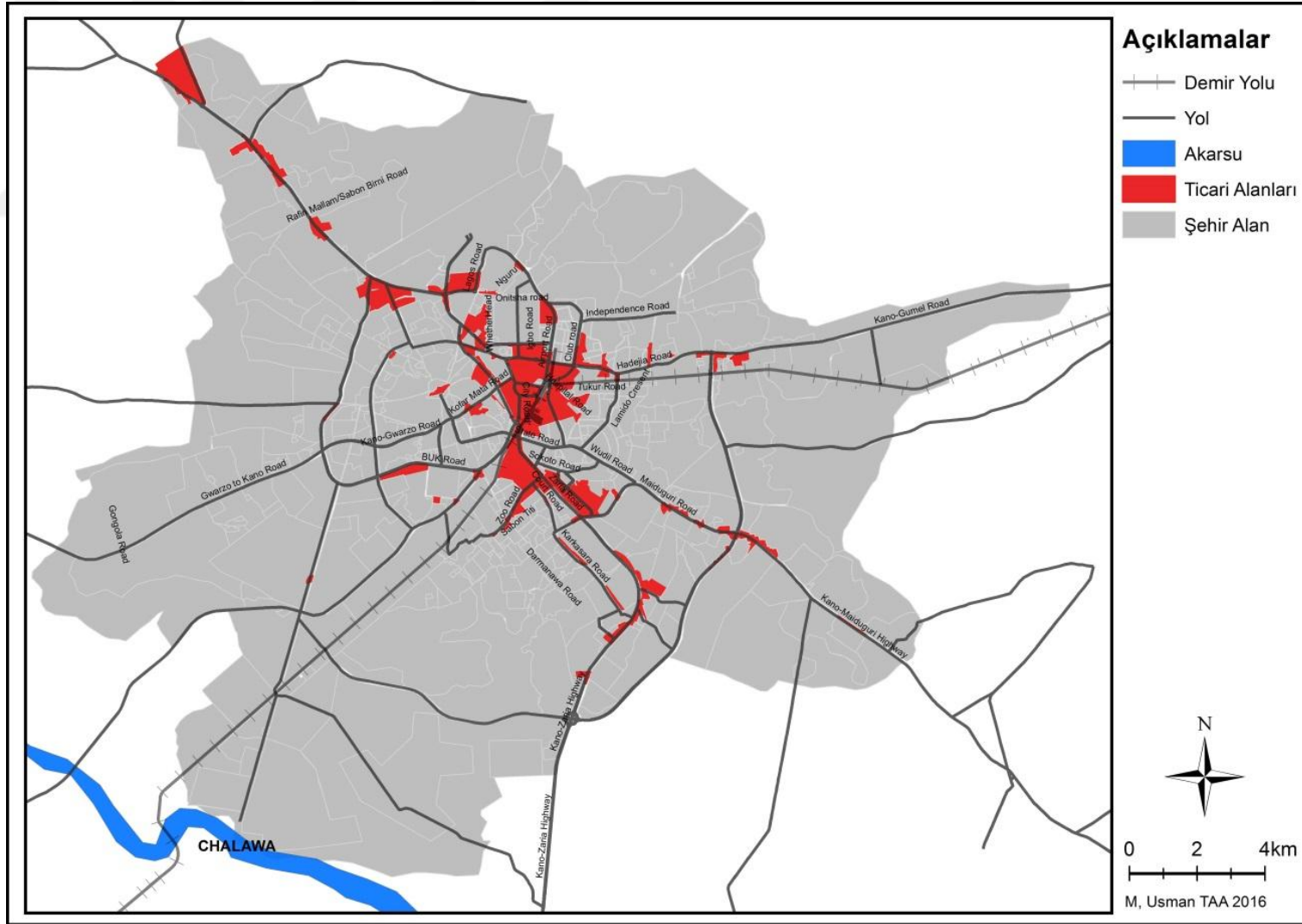
Kano şehri, Afrika'nın dört bir yanından müşterileri cezbeden çeşitli pazarlarıyla bilinmektedir. Metropoldeki en önemli pazarlardan bazıları, eski kentin en eski pazarı olan Kurmi Pazarı'dır. Ayrıca surlar içinde şehrin merkezi ticaret bölgeleri arasında bulunan Kwari Pazarı, uzun yıllardır tekstil ticareti ile tanınmıştır. Kawari Pazarın etki alanı Kuzey Nijerya bölgesinden tüm Batı Afrika ülkelerine kadar uzanmaktadır. Şehirde diğer önemli pazarlar ise merkezi iş ve ticaret sahasının güneyinde yer alan Sabon Gari Pazarı'dır. Ayrıca şehrin en kuzeybatısında yer alan Dawanau tahıl pazarı (Harita 9) şehrin yanı sıra Kuzey ve Batı Afrika ülkelerinin de en önemli tahıl pazarlarından biridir. Dawanau Pazarı'nın etki sahası, Mali, Nijer, Benin, Togo, Kamerun, Çad ve Fil Dişi'ye kadar uzanmaktadır.

Kaynak: Google.com

Foto 30: Kano Metropolündeki Dawanau Tahıl Pazarı

Kuzey Nijerya'nın farklı bölgelerinden pazara tarım ürünleri getirilmektedir ve çoğu Batı ve Kuzey Afrika ülkelerinden alıcıları cezbetmektedir. Ayrıca pazardan susam gibi ürünler Avrupa ülkelerine ihrac edilen önemli ürünlerdendir.

Harita 12: Kano Metropol Alanındaki Ticari Bölgeleri Gösteren Harita

Foto 31: Kano Metropolde Hayvanat Bahçesi Yolunda Ticari Alanlar

5.3.2. Sanayi Fonksiyonu

Nijerya'da köklü bir imalat endüstrisine sahip olduğu bilinen şehirlerden biri olan Kano metropolü, Lagos'tan sonra ülkedeki ikinci sanayi kentidir. Şehirdeki sanayi şirketleri büyük ölçüde tarımsal üretime dayalı, aynı zamanda deri fabrikası, et ürünleri, emaye eşya, tekstil ve plastik işleme sanayileri de metropol alanda gelişmiş sanayi alanlarıdır. Şehrin sanayi sektörü, İngiliz sömürgecilerin gelmesinden sonra atölye tipi sanayi modern sanayiye dönüşmüştür. Şehirde yapılan atölye tipi sanayinde, deri ayakkabılar, çantalar ve diğer deri ürünleri, yerel olarak yapılan tekstil ürünleri, yerel kumaş boyama, metal ve alüminyum kullanılarak tarım ve mutfak aletlerinin imalatı gibi yerel, küçük ölçekli faaliyetler yapılmaktaydı. Kano metropol alanında 400'ün üzerinde küçük ölçekli ve büyük ölçekli sanayi tesisi yer almaktadır. Şu an metropolde Sharada, Challawa, Bompai, Tokarawa ve Zaria olmak üzere beş sanayi bölgesi bulunmaktadır. Metropolde modern sanayi sektörü, ülkenin sömürgeleştirilmesinin ilk yıllarında gelişmeye başlamıştır. İlk sanayi tesislerinde ise sadece ihraç için yarı mamul işletmecilik yapılmaktadır. Kano metropolünü, Lagos limanına bağlayan demiryolu inşaatı şehirdeki sanayi sektörünü geliştiren diğer önemli faktörlerden biridir.

Metropoldeki sanayi sektörü, ülkenin bağımsızlığına kadar önemli ölçüde büyüme yaşamıştır. 1970'lerde bağımsızlıktan sonra sanayi sektörü, ülkedeki siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle ve ülkede petrol çıkarılmasına başlanmasıyla sanayi sektöründe gerileme yaşanmıştır. Gerilme döneminde şehrin sadece bu aşağıdaki sıralanan sanayi sektörleri ayakta durabilmiştir.

- Tekstil
- Yiyecek ve içecekler
- Deri işletmeleri
- Plastik endüstrisi
- Büyükbaş hayvan ve kümes hayvanları yemleri
- Et ve süt ürünleri

Kentin Kuzeybatı köşesinde yer alan Bompai sanayi bölgesi şehirde açılan ilk sanayi bölgesidir. Sonraki yıllarda şehrin kuzeydoğuya doğru genişlemesinden dolayı Bompai sanayi bölgesinin arazileri işgal edilmeye başlanmıştır. Ayrıca şehirdeki sanayi sektörünün gelişmesi ile Bompai sanayi bölgesi arazisi doldurulmuştur. Daha sonra kentin güney kesiminde Kano-Sharada yolu boyunca demiryolu hattının yanında Sharada sanayi bölgesi kurulmuştur. Ayrıca Sharada sanayi bölgesinin kurulmasıyla birlikte, bölgede kentleşme gelişmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda, ülkede özellikle Kuzey Nijerya Bölgesi'nde yaşanmaya başlanan elektrik kesintileri nedeniyle çoğu sanayi tesisi kapatılmıştır. Bu dönemlerde ülkenin güneyindeki sanayi tesislerinde ise ülkenin petrol çıkartılan Nijer deltası bölgesine yakın olunmasından dolayı kendileri elektrik üretebilmişlerdir. Ayrıca Kano gibi uzakta olan şehirlerin sanayisi için elektrik üretim maliyeti yüksek olduğundan dolayı sanayi sektöründe gerilemelere neden olmuştur.

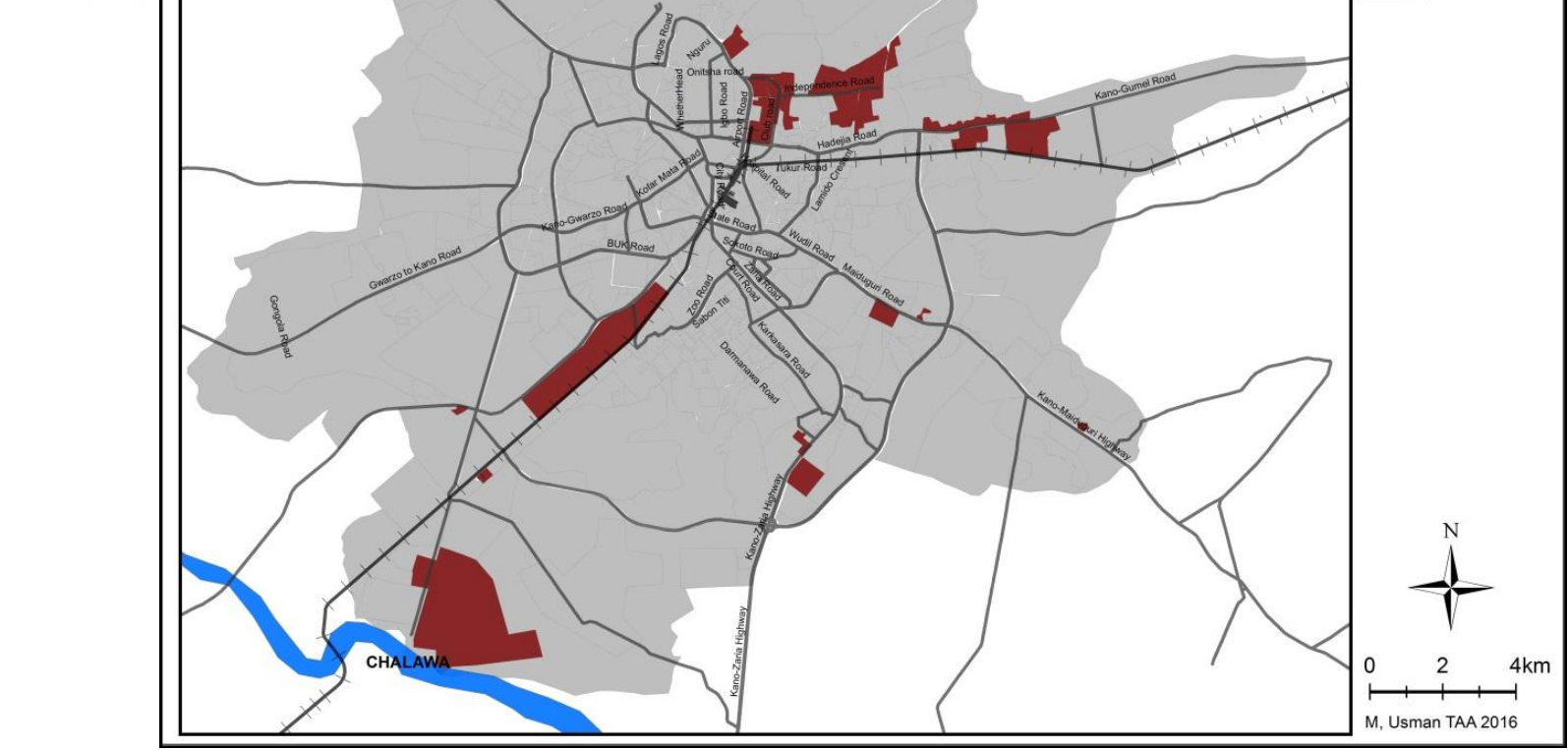

Foto 32: Kano Şhrinde Sharada Sanayi Bölgesi

5.3.3. Tarımsal Fonksiyon

Tarım sektörü, dünyanın birçok diğer şehirlerinde olduğu gibi, Kano şehirinde yapılan ilk ve en eski ekonomik faaliyetlerden biridir. Şehirdekilerin yaklaşık %70'inden fazlası resmi ya da gayriresmi tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. Kentte yaşayan çoğu insan geçimlerini sürdürebilmek için tarım ile birlikte başka çok sayıda ekonomik faaliyette bulunmaktadır. Tarım, şehirdeki diğer ekonomik sektörler gelişmeden önce kent sakinlerinin çoğunun mesleğidir ve halen önemini kaybetmemiştir. Şehirdeki yapılan tarımsal faaliyetlerin çoğu geçim amacıyla değil daha çok ticari amaçlıdır. Şehirde yapılan tarım faaliyetleri, balık yetiştiriciliği, kümes hayvancılığı yetiştiriciliği, büyük ve küçükbaş hayvancılığı, meyve ve sebze üretimi ve diğer tahıllardan meydana gelir. Şehirde yapılan tarım faaliyetlerinden dolayı, birçok tarım ürünlerinin satıldığı pazarlar açılmıştır. Bu pazarlardan en meşhuru 500'den fazla mağazaya sahip Dawanau tahıl pazarıdır. Yan Lemo ve Yank Aba gibi pazarlar da şehirde tarım ürünlerinin pazarlandığı yerlerdendir.

Metropol alanında kentsel tarım amaçlı kullanılan araziler de yer almaktadır. Bu alanlar genelde sebze ve meyvelerin üretiminde kullanılmaktadır. Metropolis içerisindeki tarım arazilerinin çoğu hem kurak dönem boyunca sulama sistemi kullanılarak, hem de yağmur mevsiminde ekilir. Yağış mevsiminde bu alanlarda mısır, buğday ve pirinç gibi ürünler üretilirken kurak mevsimlerde sulama faaliyetleri ile sebze

ve meyve yetiştirilir. Şehirde yetiştirilen sebzeler; biber, domates, salatalık, ıspanak ve birçok yerel sebzedir. Kentin dışında, kurak dönemde sulamalı tarımda kullanılan birçok sulama barajı bulunmaktadır. Metropolis dışındaki olan sulama çiftlikleri, metropoldeki artan nüfusun en önemli tarım ürünleri kaynağıdır. Ayrıca, şehir civarından geçen birçok akarsu ve kolları boyunca sulamalı tarım faaliyetleri yapılabilmektedir.

5.3.4. Ulaşım Fonksiyonu

Kano şehri, ülkenin kuzey bölgesi ile güney bölgesi arasındaki stratejik ulaşım noktasındadır. Ayrıca şehrin Kuzey Afrika ile Güney Altı Sahra ülkeleri arasındaki stratejik Trans-Sahra yollarında yer alması sayesinde, Sahra Afrika'sı genelinde ve Afrika'nın güneyinde önemli bir ulaşım merkezi olarak görülmektedir. Kano şehrinin önemli bir ulaşım yolunda yer alması, şehrin gelişim tarihi boyunca çok etkili olmuştur.

Kolonizasyonun ilk yıllarında, İngiliz sömürgecileri, Kuzey Nijerya'daki kuzey-güney yönlü başlıca ticaret yolu olan Trans-Sahra'yı, batı-doğu yönlü olan Trans-Atlantik ticaret yoluna dönüştürmüşlerdir. Böylece Kuzey Nijerya'daki bazı şehirlerin önemi kaybolmuş, fakat Kano Şehri avantaj kazanmıştır. Kano şehri sömürgeciler zamanında Kuzey Nijerya'nın merkezi olarak o dönem boyunca ulaşımında çok önemli gelişmeler yaşamıştır. Bunlardan en önemlisi şehri Lagos'a bağlayan demiryolu hattıdır. Bu demiryolu hattı ile Kuzey Nijerya'nın eskiden beri önemli olan kuzey-güney yönlü Trans Saharan ticareti yolunun yerine, Kano merkezli doğu-batı yönlü yeni bir önemli ulaşım yolu önem kazanmıştır. Ayrıca ülkenin kuzeyinde yetiştiren tarım ürünleri Kano şehrinden demiryolu ile Lagos'a taşınıp oradan limanda yurtdışına ihraç edilmektedir. Demiryolu taşımacılığının yanı sıra şehir, 1936'da faaliyete geçen ve ülkenin en eski havalimanlarından olan Malam Aminu Kano havalimanı şehirdeki ulaşımına yeni bir katkıda bulunmuştur. Havalimanı ilk başta Batı Afrika Krallığı'nın askeri havalimanı olarak kullanılmış daha sonra ise sivil havaalanına dönüştürülmüştür. Havalimanından, Avrupa, Asya ve birçok Afrika ülkeleri şehirlerine uçuş gerçekleşmektedir. Kano Şehri, Katsina, Sokoto, Kaduna, Abuja, Maiduguri, Jigawa ve Bauchi gibi ülkedeki birçok eyalete bağlantı yollarıyla ulaşım güzergâhlarının kesişim merkezi haline geldi. Şehirden karayolu ile neredeyse ülkenin her şehrine ve ülkenin kuzeydeki Nijer, Maiduguri yoluyla da Çad ve Kamerun'a ulaşılabilir.

Kano metropolündeki kentsel ulaşım sistemine bakıldığında, kent ulaşımı altyapısı ülkenin geneline göre en gelişmiş alanlardan biri olarak sınıflandırılabilir. Metropol alanındaki yollar gelişmiş bir şekilde şehirde 2 milyondan fazla nüfusun ve şehre her gün farklı amaçlarla gelen ziyaretçilerin ulaşım ihtiyacını karşılayacak şekilde planlanmıştır. Şehrin içerisindeki ulaşım ağları üç kategoriye ayrılabilir. Şehir içerisindeki tek şeritli yollar, çift şeritli yollar ve trafiği azaltmak için şehirden transit geçenler için çevre yolları. Metropolde, yeni geliştirilen semtlerdeki yol ağları eski semtlerdeki yol ağlarına göre daha gelişmiştir. Bunun nedeni, eski semtler içindeki alanların kalabalık olması ve yapıların yıllarca planlanmamış bir şekilde geliştirilmesindendir. Şehrin eski semti içindeki mahallelerden çıkan ara yollarla bağlantılı birkaç ana yol yer almaktadır. Eski semtlerdeki ara yollar, şehrin en kalabalık yollarındandır. Çünkü eski semtlerdeki ara yollar, yalnızca yayalarla yüklü hayvanların kullanımı için tasarlanmıştır ve şehrin nüfusunun artması ile bu yollar daha da daralmıştır.

Yollar, şehirler içinde ulaşım sisteminin kolaylaştırılması için ihtiyaçlara göre dizayn edilmiştir. Şehrin içerisindeki yolların bazıları merkezi iş sahasına ve diğer nüfus toplanma yerlerine bağlanan yollar gibi geçtikleri yerlerden dolayı oldukça yoğun trafikliidir. Mahalleleri dolaşan diğer yollar sadece bölgedeki düşük trafiği karşılamak ve yüksek trafik taşıyıcısı olan ana yoldan trafiği azaltmak için tasarlanmıştır. Şehir içinde farklı amaçlara hizmet etmek için farklı ölçeklerde şehir içi yol ağları oluşturulmuştur. Şehrin içindeki yollar dört ana kategoriye bölünmektedir. (Kılınçaslan, Elker, Sutcliffe, 2012).

- Ana dağıtıcı: Bu yollar kentin içindeki diğer yollara trafiği dağıtan yoldur. Yol genellikle şehir içinde en yüksek trafik taşıyıcı sistem olduğu için geniş ve çok şeritli şekilde yapılmaktadır. Bu yollar metropol şehrine giriş yolu ve kentin farklı bölgelerini de birbirine bağlayan yollardır. Kano metropolündeki bu yolların örnekleri, Maiduguri Yolu, Murtala Muhammed Yolu, Zaria Yolu, Gwarzo Yolu ve çevre yollarıdır.
- Bölge dağıtıcı: Metropolde birincil ana distribütörden aldığı trafiği, metropol içindeki farklı bölgelerdeki trafiğe dağıtan yollardır. Trafiği şehir merkezindeki sanayi bölgeleri, MIA, yerleşim alanları gibi alanlara dağıtır. Bölge distribütör yolları şehir içindeki ana yollar olarak bilinmektedir. Bu yolların trafik hacimlerine ve nüfusuna bağlı olarak boyutları değiştirilebilmektedir. Bu yollar,

büyük şehirlerdeki ara bulvarlar ve küçük şehirlerdeki caddelerdir. Kano metropolü içerisindeki bu tür yol örnekleri, havaalanı yolu, Hadejia yolu, Bompai yolu ve Kofar Mata yoludur.

- Yerel distribütör: Metropolde MİS'in içerisinde, sanayi düzenleri içerisinde veya metropolün konut yerleşim düzeninde bulunan ilçelerde trafik dağıtımını yapan üçüncü dereceden yollardır. Kano metropolündeki bu yolların örneği Postane Yolu, Audu Bako Yolu, Fransa Yolu, Bağımsızlık Yolu'dur.
- Erişim yolları: Erişim yolları, şehir içindeki binalar arasındaki mahallelerde trafik hareketini yöneten yollardır. Bu yollar genellikle üçüncü sırada yollara erişmek için kullanılan yollardır ve kentteki diğer yollara bağlantılıdır.

Kentlerdeki diğer ulaşım yolları, özellikle toplu taşımacılık sistemi için özel dizayn edilen, yeraltı ya da normal yollu hafif raylı ulaşım sistemlerini içeren toplu taşıma alanlarını içermektedir. Ayrıca şehirde yaya yollarını ve bisiklet yollarını içeren bireysel ulaşım yolları da bulunmaktadır. Bu ulaşım güzergâhları genellikle şehir içi insanların taşınması için araç yollarının yanında tasarlanır (Kılınçaslan, Elker ve Sutcliffe, 2012).

Kano metropol alanında hafif raylı toplu taşıma sistemi geliştirilmemiştir ancak şehirler arası demiryolunun güzergahı metropol alanından geçmektedir. Bisiklet ve motosikletler için özel ulaşım güzergâhları yapılmamıştır. Böylece motorlu ve motorsuz taşıtlar aynı yolları kullanmakta ve şehirde çok kazalara neden olmaktadır. Ayrıca şehirde sadece ana yollarda yaya için kaldırımlar yapılmıştır. Bu nedenle şehrin bazı yollarında yayalar sadece banketleri kullanabilmektedirler.

Foto 33: Kano Metropol Alanındaki Demir Yolu İstasyonu

Sömürge döneminde inşa edilen Kano demiryolu istasyonu, metropoldeki ticari ve endüstriyel sektörü dönüştüren en önemli unsurlardan biridir. Kolonizasyon dönemi ve bağımsızlığın ilk yıllarında demiryoluyla şehirden, pamuk, yerfıstığı, susam, et ve süt ürünleri taşınmaktaydı.

Foto 34: Kano Şehrinde Malam Aminu Kano Havalimanı

Malam Aminu Kano Havalimanı, Nijerya'nın en eski ve ilk havalimanlarından biridir. İngiliz Sömürge Hükümeti tarafından 1936 yılında İngiliz Batı Afrika asker birliği için askeri havaalanı olarak açılmıştır. Daha sonra sivil havacılık havalimanı haline dönüştürülmüştür. Şuanda havalimanının bir kısmı Nijerya Hava Kuvvetleri tarafından kullanılmakta, diğer kısmı ise sivil havalimanı olarak kullanılmaktadır.

5.4. Kano'nun Şehiriçi Arazi Kullanımı

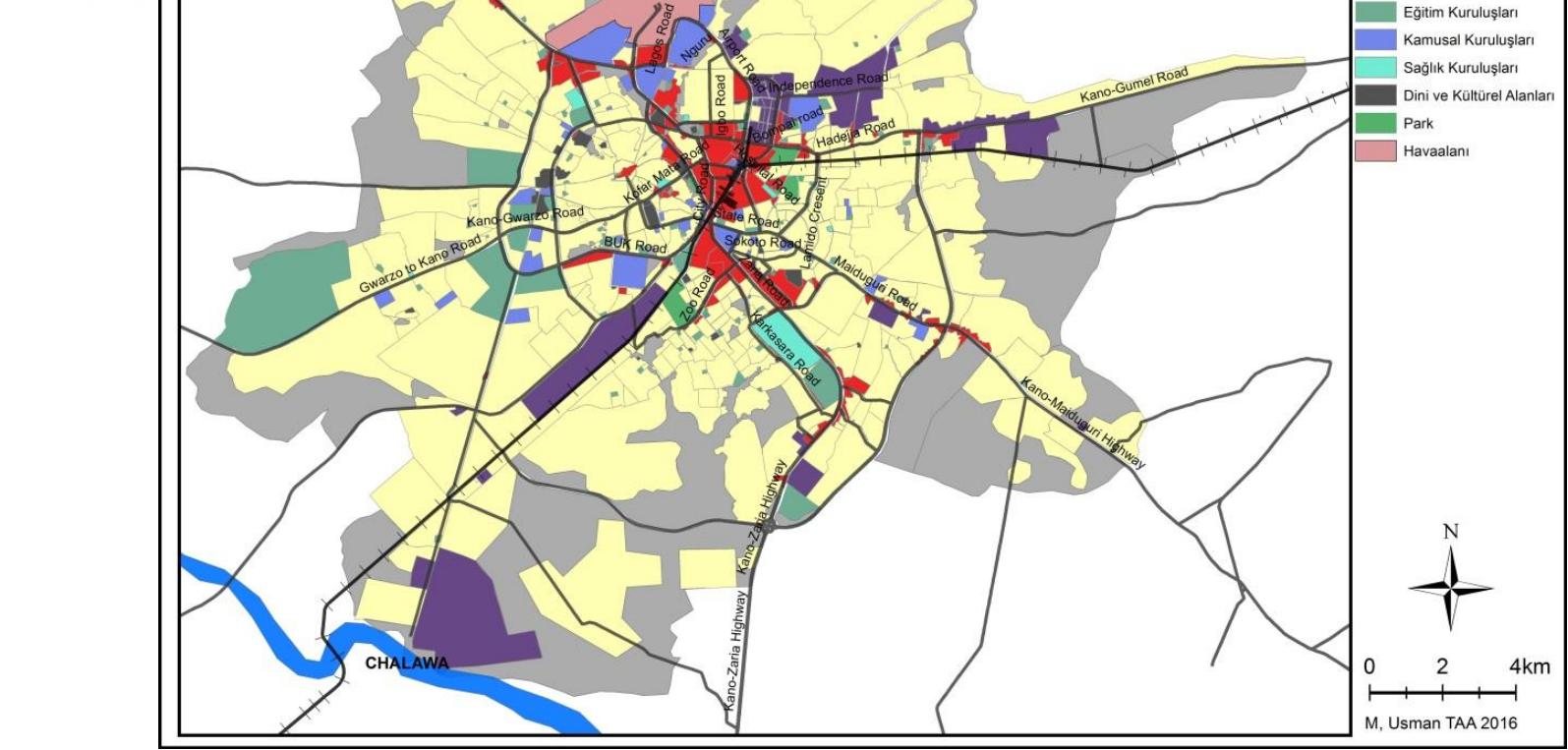
Şehir içi arazi kullanımı, şehir alanlarının içerisinde kalan arazilerin farklı işlevlere göre planlama ve sınıflandırılması olayıdır. Arazi kullanımı beşeri coğrafyanın en önemli araştırma alanlarından biridir. Arazi kullanımı genel olarak iki sınıfa ayrılır. Bunlardan birincisi kırsal arazi kullanımıdır. Kırsal arazi kullanımında tarım arazileri, ormanlık araziler, yerleşim alanları ve diğer kırsal fonksiyon alanları belirlenir. Şehir içi arazi kullanımı ise şehirdeki heterojen sosyal ve ekonomik fonksiyonlara göre arazi kullanımının sınıflandırılmasıdır. Şehirdeki arazi kullanımı genelde yerleşim alanları, ticari sahalar, sanayi alanları, park ve eğlence merkezleri, eğitim alanları, askeri sahalar ve diğer idari fonksiyon alanlarına göre sınıflandırılmaktadır. Kano metropol alanındaki arazi kullanımına bakıldığında, her

hangi bir şehir alanındaki gibi, şehirdeki arazi genel olarak, yerleşim alanı, ticari, sanayi, sağlık, eğitim, güvenlik, din ve kültürel alanlar gibi fonksiyonlara göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 16: Kano Şehir İçi Arazi Kullanımının Dağılışı

Arazi kullanımı	m ²	Km ²	%
Havalimanı	6773188	6.8	1.8
Mezarlık Alan	948307	0.9	0.2
Ticari Alan	14.005.045	14.0	3.7
Devlet kurumları	5247701	5.2	1.3
Sağlık kurumları	2033556	2.0	0.5
Sanayi Alanı	19.166.669	19.2	5
Boş Alan	108.407.569	108.4	29
Park Rekreasyon Alanı	1497600	1.5	0.4
Dini ve Kültürel alanlar	502007	0.5	0.1
Konut Alanı	193.360.584	193.4	52
Okul Alanı	16.486.063	16.5	4.4
Askeri Alan	3362272	3.4	0.9
Turizm Alanı	467902	0.5	0.1
Toplam	372.258.463	372.3	100

Yukarıdaki (Tablo 16), Kano metropol alanının toplam 372.3km² arazi kapladığını göstermektedir. Şehirdeki toplam arazi ise 193 km²'dir. Yerleşim alanları şehirde en fazla kaplanan araziye sahiptir. Sanayi alanı ise şehrin toplam arazisi içerisinde 19km² lik alan kaplamaktadırTicari alanlar ise şehrin toplam arazisinde 14km²'lik yer kaplamaktadır.

Şehirdeki ticari alanlar genelde Fagge, Sabon Gari Pazar ve surlar içinde kalan Kurmi Pazarı civarında toplanmaktadır. Ayrıca şehirdeki ana yollar boyunca ticari merkezler yoğunlaşmaktadır. Böylece parsellerin ön kısmında ticari dükkânlar dizilmekte ve arka da ise konutları yer almaktadır. Metropol alanındaki tüm ana caddelerde bu örnekler görülebilmektedir. Şehirdeki sanayi alanları ise iki ana sanayi bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Şehrin kuzey doğusunda yer alan Bompai Sanayi Bölgesi, Kano metropol alanındaki ilk yapılan sanayi bölgesidir. Bompai Sanayi Bölgesi, şehrin merkezi iş sahasının kuzeydoğusunda yer almasından dolayı, merkez sahasının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu nedenle bölgede çoğu ticari saha meydana gelmiş ve sanayi için ayrılan araziler işgal edilmiştir. Bompai sanayi bölgesinin doldurulması nedeniyle ve şehirde sürekli gelişen sanayi sektöründen dolayı, şehir merkezinden uzakta Kano Sharada karayolunda ve Kano Lagos demiryolu arasındaki bir alanda Sharada sanayi bölgesi açılmıştır. Sharada sanayi bölgesi şehrin güneybatısında yer almaktadır ve sanayi kuruluşlarının yoğunlaşmasından dolayı bölgeye doğru nüfus çekmektedir.

Metropol alanında altı ilçenin bulunmasından dolayı, bu ilçe merkezlerinde idari ve bakanlığa bağlı binalar yer almaktadır. Böylece şehir il merkezindeki mevcut olan il bakanlık binalarının dışında, altı ilçe merkezinde yer alan idari binaları da yer almaktadır. Ayrıca Kano şehri Nijerya'nın kuzeybatı coğrafi bölgesinin idari merkezi olarak sürekli bölgesel idari fonksiyonlarla tanışmaktadır. Böylece il ve ilçe merkezinin idari fonksiyonundan sonra federal cumhuriyetin bölgesel merkezi olarak çeşitli idari işlevler de şehirden yürütülmektedir. Bu nedenle şehirde birçok idari fonksiyon alanları yer almaktadır. Ülkenin arazi kullanım yasasına göre, her hangi bir okul, bakanlık, hastane veya postane gibi idari alanların yanında ticari veya özel mülkiyet alanları yer almamaktadır. Fakat bu yasalar Kano şehri gibi sürekli büyüyen şehirlerde uygulanmamaktadır. Böylece şehrin ana caddeleri boyunca yer alan çoğu idari binaların yanında ticari amaçla kullanılan dükkânlar yasa dışı şekilde inşa edilmektedir.

İlkokul, ortaokul ve lise gibi eğitim kurumları genelde metropol alandaki yerleşim veya mahalleler alanlarına dağılmaktadır. Sadece üniversiteler, kolejler ve teknik okullar gibi yüksek eğitim veren kurumlar şehrin ayrılmış alanları veya şehir merkezinden uzak alanlarda yer almaktadır. Bunun nedeni şehrin merkeze yakın alanlarında büyük bir arazinin bulunmaması ve şehrin gürültüsünden uzak yerlerde yapılma gayesindendir. Ayrıca şehrin genişlemesi ile birlikte, şehrin uzakta yapılan

yüksek eğitim kurumları alanlarında nüfus giderek kalabalıklaşmaya başlamıştır. Buna örnek olarak şehirde bulunan Bayero Üniversitesi'nin ilk kampüsünün yapıldığı alan şehir merkezinden uzaktaydı. Fakat sonraki yıllarda şehrin genişletilmesiyle bulunduğu bölge kalabalık hale gelmiştir. Böylece tekrak şehirden uzakta Kano-Gwarzo karayolunda yeni kampüs alanı açılmıştır. Ayrıca bu yeni kampüs alanı tekrar şehirdeki nüfusu çekmeye başlamıştır.

Park ve rekreasyonel alanlar, spor merkezleri, at yarış pistleri, golf kulübü, hayvanat bahçesi ve diğer dinlenme alanları kentin eski şehir surunun dışındaki yeni gelişen kentsel alan içerisinde yer almaktadır. Şehirdeki çoğu rekreasyon merkezleri genellikle şehrin Nasarawa ve Fagge gibi semtlerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun sebebi bu semtlerin surlar dışında model olarak sömürgeciler tarafından planlanan ve ikamet edilen semtler olmasıdır. Şehirde birçok yeşil park alanları yer almaktadır ve bu parklar genelde halka açıktır. Surların içinde kalan şehirde Emir Sarayı'nın yanında olan Kraliyet Bahçesi şehrin en eski dinlenme bahçesidir.

Metropol alanındaki arazide dağıtılan diğer fonksiyon alanları ise dini merkezler, camiiler, kiliseler, güvenlik alanları, postaneler ve turizm alanlarıdır. Şehirdeki nüfusun çoğu Müslüman olduğundan dolayı, camiiler hemen şehrin her mahallesine dağılmıştır. Ayrıca şehirdeki Sabon Gari Mahallesi, gayrimüslim nüfusun en fazla bulunduğu mahalle olması nedeniyle kiliseler yer almaktadır.

Şehir arazi kullanımında, sağlık sektörü önemli bir yere sahiptir. Şehirde toplam yüzden fazla sağlık hizmeti veren kurum yer almaktadır. Bu merkezlerden şehrin tüm mahallelerinde dağıtılan merkezler temel sağlık merkezleridir. Temel sağlık merkezleri şehirde mahalle bazında temel sağlık ihtiyaçlarını karşılayan sağlık merkezleridir. Ayrıca şehirdeki genel hastaneler, araştırma ve eğitim hastaneleri şehrin belirli alanlarında yer almaktadır. Bu hastaneler sadece şehrin değil ilin genelinde ve bölgede sağlık hizmetleri vermektedirler. Bu nedenle bu tür hastaneler şehrin arazi kullanımında sağlık sektöründe en fazla arazi kaplayan sağlık merkezleridir.

Metropoldeki yerleşme ve konut alanları şehrin tüm bölgelerine yayılmaktadır. Şehir arazi kullanımı haritasına bakıldığında en fazla alan kaplayan yerleşim alanı, şehrin merkezinden çevreye doğru bir yayılma göstermektedir. Yerleşim alanları, surların içinde kalan şehir merkezine bakıldığında; merkezin, pazar, Emir Sarayı ve diğer önemli fonksiyon alanlarının etrafında gelişmektedir. Ayrıca şehirdeki tüm ticari alanların etrafında belirli yerleşim alanları görülmektedir. Böylece şehrin tüm önemli

merkezlerinde ve ana caddelerin yakınında yerleşim alanları toplanmaktadır. Şehrin arazi kullanım haritasına bakıldığında, sanayi alanları, ticari ve idari alanların çevresinde yerleşim alanları yoğunlaşmaktadır. Sharada ve Bompai gibi sanayi bölgeleri, ilk yapıldıklarında şehre uzak, yerleşmeye açılmayan alanlardır. Fakat daha sonra bölgelerdeki sanayi faaliyetlerinin gelişmesi ile şehirden nüfus çeken bir bölge haline getirilmiştir. Böylece bölgenin etrafında yeni yerleşim alanlarının açılmasına neden olmuştur. Ayrıca şehir merkezinde nüfus yoğunlaşması ile devlet tarafından şehir merkezinden bölgeye doğru yeni imar alanları açılmaktadır. Böylece şehrin yerleşim alanları merkezden bölgeye doğru radikal şekilde dağıtılmaktadır.

Foto 35: Kano Metropolde Ado Bayero Alış Veriş Merkezi

Kano metropol alanındaki merkezi iş sahasında yer alan Ado Bayero alışveriş merkezi şehrin yeni modern yapılan alışveriş merkezlerinden biridir. Şehirde 2000’li yıllarda yeni bir eğilim başlayarak alışveriş merkezleri, şehirdeki geleneksel Afrika pazarları veya çarşılarının yerini almaya başlamıştır. Şehirde kentleşme süreciyle ve sürekli ticari alandaki artan yabancı iş adamları ve sermaye gibi nedenlerle şehirde pazar sistemlerinin modernleşmesine önemli katkıda bulunmuştur. Kano şehrinde 1990’lı yıllarda her hangi bir modern alışveriş merkezi yokken, şuanda metropol alanında altı büyük alışveriş ve eğlence merkezi bulunmaktadır. Şehirde yeni yapılan bu alışveriş merkezleri şehrin genç nüfusları için yeni bir sosyal ortam oluşturmaktadır.

Böylece şehirdeki eski geleneksel Afrika pazarlarının genç müşterileri ele geçirilmektedir.

Foto 36: Kano Merkezi İş Sahasında İşyerleri

Metropol alanındaki Nasarawa Devlet Rezerve Alanları (GRA) şehirde sömürgeciler tarafından, şehrin surlarının dışında geliştiren ilk semtlerdendir. Semt ilk olarak İngiliz sömürgecilerin mahallesi ve idari ofislerin bölgesi olarak ayrılmıştır. Ayrıca 1960'lı yıllarda ülkenin bağımsızlığından sonra ve Kano şehri il merkezi olduktan sonra da yine bu semt şehirdeki idari merkez olarak kullanılmaktadır. Böylece şehirde çoğu idari bina bu semtte yoğunlaşmaktadır. Ayrıca sömürgecilerin yaptıkları gibi, şehirdeki bürokratların çoğukları bu semtte yaşamaktadırlar. Bu semt şehrin en üst gelirli kişilerinin mahallesi haline gelmiştir. Halen şehrin modern planlı ve az kalabalık mahallelerinden biridir.

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kano metropol alanının bulunduğu lokasyon farklı devletlerce dikkatin çekilmesine ve şehrin geliştirilmesi için çok büyük bir etken olmuştur. Şehrin bulunduğu doğal çevre alanının geniş bir ovada yer alması, iklim koşulları ve bölgede bulunan akarsular gibi doğal faktörler şehrin ilk yer seçiminde etkili olan ana etkenlerdir. Ayrıca şehri ilk kuranların tarım, hayvancılık ve avcılık faaliyetlerinden oluşan ana ekonomik faaliyetleri için, şehir çevresinde yer alan ormanlık alan, çayır ve meralar, verimli tarım arazileri nüfus çeken önemli faktörlerden olmuştur. Sonraki yıllarda şehrin çeşitli dönemlerde kazandığı idari, ticari ve sanayi fonksiyonlarından dolayı, şehirde kentleşme hızlanmıştır.

- Sahara Altı Afrika ülkelerinin en büyük şehirlerinden biri olan Kano Şehri'nde kentleşme süreci koloniyal öncesi dönemden beri başlamıştır. Koloniyal dönem şehirde yeni kentleşme eğilimini tetiklemiştir.
- Usman Dan Fodio tarafından 1805 yılında şehrin fethedilmesi ve Sokoto Halifeliği hükmü altında olması, şehrin gelişmesine çok önemli katkıda bulunmuştur. Ayrıca şehrin nüfus ve ekonomik açıdan gelişmesi Sokoto Halifeliği döneminde hızlı bir şekilde artmıştır. Ayrıca Kano şehri, halifeliğin güney hinterlandındaki şehirlerin fethedilmesi için bir stratejik merkez olarak kullanılmıştır.
- Kano şehri prekoloniyal dönemde Sahra Altı Afrika ülkeleri ile Kuzey Afrika ülkeleri arasındaki Trans-Saharan ticaretinin merkezi olarak önem taşımaktadır. Bu nedenle şehir ekonomik bakımdan çok büyük potansiyele sahiptir. Ayrıca Trans Sahara ticareti ile birlikte kıtanın dört bir yandan tüccarlar için bir cazibe merkezini oluşturmuştur. Bu durum şehrin kosmopolitanlığna da katkıda bulunmuştur.
- Kano'da özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısında büyük bir nüfus patlaması meydana gelmiştir.
- Gelişmiş ülkelerde sanayi ve kalkınma doğru orantılı gelişir. Kano'da ise kentleşme hızı sanayileşme hızının önündedir.

- Demografik kentleşme süreci şehirde sorunlu bir kentleşme düzeninin olduğunu gösterir.
- Genç nüfus ise bu sorunun gelecekte daha büyük bir soruna dönüşeceğine işaret eder.
- Aşırı kentleşme eğilimleri (dengesiz büyüme) Kano’da belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir.
- Kano’da Kentleşme olgusu nüfusa bağlı bir büyüme, ekonomik, sosyal ve kültürel yapıda sürekli bir değişimi göstermektedir.
- Kentleşme aynı zamanda Kano’nun fiziksel alanını, sınırlarını büyütmiştir.
- Kano’da kentleşme etkisini, bütün kırsal hinterlandında da gösterir.
- Kentleşme ile Kano idari ve ekonomik gücün merkezi haline gelmiştir.
- Kano’da kentleşmenin gelecekteki yönü ve potansiyeli sorunludur.
- Kentleşme, Kano için basit nüfus büyümesinin ötesinde ekonomik, sosyal ve politik dönüşümlerle de ilgilidir.
- Bir yerleşim birimindeki kentleşmenin derecesini gösteren 10 sınıf değişimden bahsedilmektedir. Buna göre Kano’da;
 1. Kano’da nüfus birikmiştir.
 2. Doğurganlık eğilimi son zamanlarda azalma sürecine girmiştir.
 3. Kırsal kesimden göç ile Kano’nun nüfusunda rekor artışlar görülmüştür.
 4. Kano’nun üretim biçimi ve tarzında değişimler olmaya başlamıştır. (Tarımsal üretimden ileri sanayi üretim düzeyine geçiş)
 5. Sanayileşme ve ekonomik gelişme de ikinci sıradadır. Uluslararası fonksiyonel etki sahasına sahiptir.
 6. Çeşitli sosyal ve iktisadi sınıflar ve örgütlenme görülmüştür.
 7. Sektörel iş bölümü ön plana çıkmaya başlamıştır.
 8. Belirli sanayi kollarında uzmanlaşma yaşanmaktadır.
 9. Ulaşım ve sanayi ağları ile kuşatılmıştır.
 10. Kano büyük bir idari merkezdir.
- Sonuç olarak heterojen sosyal ve ekonomik yapı olarak kentleşme, “yerleşmenin zaman içindeki değişiminin izahıdır” tanımının belki de tipik örneklerinden birisi Kano’dur

- Kano Avrupalı sömürge döneminin ve düzeninin kentleşme modelinden yavaş bir şekilde kurtulmaktadır.
- Fakat gelişmekte olan ülkelerin kentleşme serüvenine benzer sorunlu bir kentleşme süreci yaşamaktadır.
- Gelecekte daha özgür ve özgün bir Kano Şehri'ni görmek için yukarıda belirttiğimiz başlıklarda kentsel planlamalar acilen yapılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDU, A. HASHIM, A. H. ABU SAMAH, A. & SYED SALIM, A. S. (2014).** Relationship between Background Characteristics and Residential Satisfaction of Young Households in Unplanned Neighborhoods in Kano, Nigeria. *Journal of Humanities and Social Science*, 138-145.
- ABDULLAHI, M. ABUBAKAR, G. & NUHU, U. (2015).** *Journal of urban studies*, 50-76.
- ABIDEEN, O. A. ADEWALE, A. A. & ADEOLA, S. E. (2013).** Analysis of Rural Literacy as a Panacea for Socioeconomic Development of Nigeria. *International Journal of Sociology and Anthropology*, 385-386.
- AKDEMİR, İ. O. (2004).** Gölbaşı İlçesi'nin (Adıyaman) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, ELAZIĞ.
- AKDEMİR, İ. O. (2013).** Elazığ'ın Kentleşme Sürecinin Coğrafi Analizi. Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, Elazığ 23-25 Mayıs 2013 (pp. 1-2). ELAZIĞ: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- AKDEMİR, İ. O. (2013).** Şehirsel Fonksiyonlar-Doğal Ortam İlişkileri: Elazığ Eğitim Fonksiyonu Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-18.
- AKDEMİR, İ. O. İNCİLİ, Ö. F. (2013).** Şehir Morfolojisi ve İktisadi Yapı İlişkileri: XIX. Yüzyıl Kilis Şehri Örneği. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 79-101.
- AKDEMİR, İ. O. İNCİLİ, Ö. F. (2014).** Coğrafi Ortam ve Kent Fizyolojisi İlişkileri: XIX. Yüzyıl Kilis Şehri Örneği. *Marmara Üniversitesi Marmara Coğrafya Dergisi*, 220-247.
- ATALAY, I. (2006).** Toprak oluşumunu, sınıflandırılması ve Coğrafyası. Meta Basım İzmir.
- AYILA, A. E. OLUSEYI, F. O. & ANAS, B. Y. (2014).** Statistical Analysis of Urban Growth in Kano Metropolis, Nigeria. *International Journal of Environmental Monitoring and Analysis*, 50-56.
- BABALOLA, & OLATUNDE, D. (2012).** Rural Urban Transformations in The Developing Countries. *Journal of Sustainable Development and Environmental Protection*, 83-111.

- BALA, G. S. (1997).** Public Land Ownership and Urban Land Management Effectiveness in Metropolitan Kano, Nigeria. *Habitat International* (p. 305-317). LONDON: Elsevier Science Ltd.
- BARAU, A. S. (2008).** The Glimpses in to Triple Heritage of Kano Built up Environment. *The Relevance of Traditional Architecture: Housing Rural Communities and Urban Poor* (pp. 1-17). Kano: International Network for Traditional Building, Architecture and Urbanism (INTBAU).
- BARAU, A. S. (2011).** The Good, the Bad, the Ugly: Colonial Linkages and Postcolonial Dilemmas of African Muslim City. *Postcolonial postgraduate conference – Urban Spaces Panel: Goethe Universitat, Frankfurt Germany June 2011* (pp. 4-5). Frankfurt Germany: Urban Spaces Panel: Goethe Universitat, Frankfurt Germany.
- BARAU, A. S. (2010).** An Account of the High Population in Kano State, Department of geography. Federal College of Education, Kano, Nigeria (pp. 10-12).
- BARTH, H. (1857).** *Travels and Discoveries in North and Central Africa. journal of an expedition undertaken under the auspices of H.B. M's Government in the 1849-1855*, Harper and Brothers Publishers, New York, pp 492-493.
- BLOCK, R; FOX, S; MONROY, J; OJO, A; (2015).** Urbanization and Urban Expansion in Nigeria, *Urbanization Research Nigeria (URN) Research Report*. London: ICF International. Creative Commons Attribution-Non-Commercial-Share Alike CC BY-NC-SA.
- C.A. AYEDUN, D. O. (2011, AUGUST).** Towards ensuring sustainable urban growth and development in Nigeria: Challenges and Strategies. Vol.1, No.2, s. pp.99-104.
- COIACETTO, E. (2005).** Urban Social structure: A Focus on The Development Industry. *City*, Volume 26, Page 1.
- DARAMOLA, A. & IBEM, E. (2010).** Urban Environmental Problems in Nigeria: Implications for Sustainable Development. *Journal of Sustainable Development in Africa*, 124-145.

- FOOT, D. (1981).** Operational Urban Models. Bungay, Suffolk: Richard Clay (The Chaucer Press) Ltd.
- GARBA, S. B. (1993).** Urban Land Management Problems and Low Income Housing: Case Study of the Kano Metropolitan Area. The Canadian International Agency Sponsored International Conference on Nigerian Indigenous Building Materials (pp. 1-11). Zaria: Department of Architecture, Ahmadu Bello University,
- HARRIS, C. & ULLMAN, E. (1945, NOVEMBER).** The Nature of Cities. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol 247, s. 7-17
- IBRAHIM, A. M. (2014).** Evolutionary Trend, Spatial Distribution of, and Issues Associated with Markets in Kano Metropolis. Research on Humanities and Social Sciences, 26-37.
- IDOWU, O. O. (2013).** Challenges of Urbanization and Urban Growth in Nigeria. American Journal of Sustainable Cities and Society, 79-95.
- IMAM, M. Z. & ROSTAM, K. (2011).** The impacts of unauthorized subdivisions of residential plots in Gadon Kaya, Kano City, Nigeria. Malaysian Journal of Society and Space, 2180-2491.
- KIBON, U. A. & AHMED, M. (2013).** Distribution of Primary Health Care Facilities in Kano Metropolis Using GIS (Geographic Information System). Research Journal of Environmental and Earth Sciences, 167-176.
- KILINÇASLAN, T. ELKER, C. & DR SUTCLIFFE, E. B. (2012).** Kentsel Ulaşım. Nivona Publishers Ltd. Istanbul.
- KNOX, P. & PINCH, S. (2010).** Urban Social Geography. London: Pearson Education Limited.
- LATHAM, A. MCCORMACK, D. MCNAMARA, K. & MCNEILL, D. (2009).** Key Concepts in Urban Geography. London: Sage Publications Ltd.
- LENSHIE, EDWARD, N. & F.E.F, A. (2013).** Rethinking Pre-Colonial State Formation and Ethno-Religious Identity Transformation in Hausa land under the Sokoto Caliphate. Global Journal of HUMAN SOCIAL SCIENCE Political Science, 1-10.
- LIMAN, M. A. (2015).** A Spatial Analysis of Industrial Growth and Decline in Kano. A Dissertation Submitted to The School of Postgraduate Studies

Ahmadu Bello University Zaria (Pp. 55-65). Zaria Nigeria:
Department of Geography, Ahmadu Bello University Zaria.

- MACONACHIE, R. (2007).** Urban Growth and Land Degradation in Developing Cities Change and Challenges in Kano, Nigeria. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- MADSEN, E. L. DAUMERIE, B. & HARDEE, K. (2007).** The Effects of Age Structure On Development. Washington: Population Action International (PAI).
- MATLOVIČ, R. MATLOVIČOVÁ, K. & KOLESÁROVÁ, J. (2014).** Conceptualization of the historic mining towns in in the institutional, urban-physiological and urban-morphological context. Debrecen: Radics, Z. Penczes, J. (Eds),
- MITKOVIĆ, P. & DINIĆ, M. (2004, SEPTEMBER 21).** City Center Organization and Its Influence On the City Structure. Facta Universitatis, Architecture and Civil Engineering Vol. 3, No 1, s. pp. 41 - 56.
- MOUGHTIN, J.C. (2013).** The Traditional Settlements of the Hausa People. Liverpool: Liverpool University Press.
- MUHAMMAD, M. & BICHI, A. M. (2014).** Constraints and Challenges On Housing Provision in Kano City, Nigeria. International Journal of Advancements in Research & Technology, 4-23.
- MUSTAPHA, A. IBRAHIM, I. ALHAJI, M. NABEGU, A. B. DAKATA, F. A. UMAR, Y. A., & MUSA, B. U. (2014).** Overview of Physical and Human Setting of Kano Region. Research Journal of Geography, 2-10.
- MUSTAPHA, D. I. (2013).** Affordable Housing Provision in Kano North Western Nigeria: The Imperative for the Creation of Sustainable Cit. International Journal of Management and Social Sciences Research, 190-198.
- MUSTAPHA, D. I. (AUGUST 2013).** Affordable Housing Provision in Kano North Western Nigeria: The Imperative for the Creation of Sustainable Cit. International Journal of Management and Social Sciences Research (IJMSSR).

- OFEM, B. (2012).** A Review of the Criteria for Defining Urban Areas in Nigeria. *Journal of Human Ecology*, 167-171.
- OGUNSOTE, D. & PRUCNAL-OGUNSOTE, D. (2002).** Defining Climatic Zones for Architectural Design in Nigeria: A Systematic Delineation. *Journal of Environmental Technology*, 1-14.
- OLOFIN, E. (1987).** Some Aspects of the Physical Geography of Kano Region and Related Human Responses. Kano Nigeria. Geography Department, Bayero University, Debis Standard Printers,
- OLUJIMI, J. (2009).** Evolving a Planning Strategy for Managing Urban Sprawl in Nigeria. *Journal of Human Ecology*, 201-208.
- OREKAN, & ADEBIMPE, A. (2014).** An Assessment of the Impact of Plot Standard on Physical Development: The Case Study of Kano Metropolis, Nigeria. *The International Journal of Engineering and Science*, 46-52.
- PACIONE, M. (2009).** Urban Geography a Global Perspective. New York, Taylor & Francis.
- PANERAI, P. CASTEX, J. DEPAUL, J. C. & SAMUELS, I. (2004).** Urban Forms the Death and Life of the Urban Block. Burlington: Architectural Press.
- POTTS, D. (2011).** Challenging the myths of urban dynamics in sub-Saharan Africa: the evidence from Nigeria. *Environment, Politics and Development Working Paper Series* (pp. 1-39). London: Department of Geography, King's College London.
- PRUSSIN, L. (1968).** The Architecture of Islam in West Africa. *African Arts*, 32-74.
- RIKKO, L. & GWATAU, D. (2011).** The Nigerian architecture: The Trend in housing development. *Journal of Geography and Regional Planning*, 273-278.
- SINGH, S. (2011).** Geography for state civil service and other competitive examinations. New Delhi: McGraw Hill India.
- Statistics, Nigeria.
- STOCK, R. (2013.).** Africa South of the Sahara a Geographical Interpretation 3rd Edition. New York. Guilford Press.
- TIFFEN, M. (2001).** Profile of Demographic Change in The Kano-Maradi Region, 1960–2000. Crewkerne: Drylands Research.

UDO, R. K. (1970). Geographical Regions of Nigeria. Ibadan: Heinemann Educational Books 22 Bedford Square, London United Kingdom.

WATSON, D. PLATTUS, A. & SHIBLEY, R. G. (2003). Time Saver Standards for Urban Design. Massachusetts: McGraw Hill.

WIRTH, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. The American Journal of Sociology, 1-24.

İnternet Kaynaklar

Wikipedia Free Encyclopedia. (2016, October 12). Retrieved from Wikipedia Free Encyclopedia:https://en.wikipedia.org/wiki/Street_or_road_name#Grid-based_naming_systems

Wikipedia Free Encyclopedia. (2016, October 10). Retrieved from Wikipedia Free Encyclopedia: <https://en.wikipedia.org/wiki/Toponymy>

Wikipedia Free Encyclopedia. (2016, October 13). Retrieved from Wikipedia Free Encyclopedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Settlement_hierarchy#Problems_with_concept_of_a_settlement_hierarchy

Wikipedia Free Encyclopedia: (2016, October 10).
https://www.en.wikipedia.org/wiki/Urban_planning
<http://www.un.org/en/development/desa/population/> (2016, October 10.)
[http://www.population.gov.ng/\(2016,september 5\)](http://www.population.gov.ng/(2016,september 5))

Resmi Raporlar

FEDERAL REPUBLIC OF NIGERIA. (2012) Annual Abstract of Statistics, National Bureau of Statistics, Nigeria.

FEDERAL REPUBLIC OF NIGERIA. (2011) Annual Abstract of Statistics, National Bureau of Statistics, Nigeria.

KANO STATE GOVERNMENT. (2015). State Strategic Health Development Plan. Kano Nigeria.

KANO STATE GOVERNMENT. (2013). Kano State Investors Hand Book a Guide to Business and Investment in Kano State.

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLIK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Usman Mohammed TAA
Öğrenci Numarası	141202105
Enstitü Anabilim Dalı	Coğrafya
Programı	Beşeri ve İktisadi Coğrafya
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Yrd. Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR
Tez Başlığı (Türkçe)	Kentleşme sürecinin Coğrafi Analizi: Kano (Nijerya) Örneği

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 149 sayfalık kısmına ilişkin, 17/02/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Yrd. Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Saadettin TONBUL
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını¹ sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

¹ Makale şartı doktora öğrencilerini kapsamaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

13 Ekim 1987 de Nijerya'nın Kuzey doğusunda yer alan Gashua şehrinde doğdum. 1999 yılında model primary school Damaturu da ilk ve ortaokulumu bitirdim. 2005 yılında Government College Nguru da lisemi bitirdim. Liseden sonra 2008 yılında Federal polytechnic Damaturu da iki yıllık harita mühendisliği bölümünden mezun oldum. 2009 yılında Fırat Üniversitesinde Coğrafya bölümünde lisans eğitime başladım ve 2014 yılında mezun oldum. 2014 yılında aynı bölümde Beşeri ve İktisadi Coğrafya alanında yüksek lisans eğitime başladım.